

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Patricie Johnová

Sexuální násilí a ochrana jeho obětí

Sexual Violence and Protection of its Victims

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Tematický okruh: Trestní právo

Datum uzavření rukopisu: 4. 11. 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 422 374 znaků včetně mezer.

V Liberci dne 4. 11. 2024

.....

Mgr. Patricie Johnová

Obsah

Úvod.....	1
1 Sexuální násilí.....	3
1.1 Definice sexuálního násilí	4
1.2 Historický vývoj	6
1.3 Formy a druhy sexuálního násilí	16
1.3.1 Sexuální násilí páchané na mužích.....	18
1.3.2 Sexuální násilí páchané mezi mladistvými a na mladistvých	22
1.3.3 Sexuální násilí páchané za užití drog	25
2 Pachatelé sexuálního násilí	32
2.1 Typologie pachatelů sexuálního násilí	34
2.2 Léčba pachatelů sexuálního násilí	42
3 Oběti sexuálního násilí.....	50
3.1 Dopady sexuálního násilí na životy obětí.....	53
3.1.1 Posttraumatická stresová porucha	55
3.2 Pomoc obětem sexuálního násilí a jejich ochrana	59
3.2.1 Prevence a pomoc obětem sexuálního násilí.....	59
3.2.2 Léčba obětí sexuálního násilí	65
3.3 Falešné oběti sexuálního násilí	74
4 Právní úprava sexuálního násilí v ČR a její změny	82
4.1 Vývoj právní úpravy sexuálního násilí v ČR.....	83
4.2 Trestný čin znásilnění - § 185 trestního zákoníku	88
4.2.1 Skutková podstata a její změny	89
4.2.1.1 Objekt.....	95
4.2.1.2 Objektivní stránka	96
4.2.1.3 Pachatel	100
4.2.1.4 Subjektivní stránka.....	100
4.2.2 Kvalifikovaná skutková podstata	101
4.3 Trestný čin sexuálního útoku - § 185a trestního zákoníku	107
4.3.1 Skutková podstata a její vývoj	108
4.3.1.1 Objekt.....	111
4.3.1.2 Objektivní stránka	111
4.3.1.3 Pachatel	114
4.3.1.4 Subjektivní stránka.....	114
4.3.2 Kvalifikovaná skutková podstata	114

4.4	Trestný čin sexuálního nátlaku - § 186 trestního zákoníku	116
4.4.1	Skutková podstata a její změny	116
4.4.1.1	Objekt.....	120
4.4.1.2	Objektivní stránka	120
4.4.1.3	Pachatel	123
4.4.1.4	Subjektivní stránka.....	124
4.4.2	Kvalifikovaná skutková podstata	124
4.5	Trestný čin pohlavního zneužití - § 187 trestního zákoníku	127
4.5.1	Skutková podstata a její změny	128
4.5.1.1	Objekt.....	130
4.5.1.2	Objektivní stránka	131
4.5.1.3	Pachatel	132
4.5.1.4	Subjektivní stránka.....	133
4.5.2	Kvalifikovaná skutková podstata	133
4.6	Závěrečné shrnutí nové právní úpravy	134
	Závěr.....	137
	Seznam použitých zdrojů	143
	Abstrakt	158
	Klíčová slova	159
	Abstract	160
	Key words.....	161

Úvod

Jak vyplývá z dosud nejrozsáhlejší studie Světové zdravotnické organizace (WHO) o prevalenci násilí na ženách, každá třetí žena (tj. přibližně 736 milionů žen) je během svého života vystavena fyzickému či sexuálnímu násilí ze strany svého intimního partnera nebo sexuálnímu násilí ze strany jiné osoby než partnera.¹ V této souvislosti nelze opomíjet ani mužské oběti sexuálního násilí, kdy z amerických statistik vyplývá, že přibližně 43 % mužů zažilo během svého života nějakou formu sexuálního násilí.² Troufám si říci, že při pohledu na uvedené statistické údaje nejednomu člověku „přeběhne mráz po zádech“. Vzhledem k četnosti případů sexuálního násilí a k aktuálnosti tohoto problému jsem se proto rozhodla zabývat se jeho jednotlivými aspekty více do hloubky.

Při zpracovávání této rigorózní práce jsem se setkala s mnoha zahraničními zdroji, jež se tomuto tématu věnovaly. Z toho důvodu považuji za vhodné upozornit již v úvodu práce na skutečnost, že význam pojmu sexuální násilí se neomezuje toliko na znásilnění či jiné formy sexuálního napadení, jak se z mnohých zahraničních zdrojů podává. Jak se dočtete v kapitole 1.3 této rigorózní práce, sexuální násilí se vyskytuje v mnoha formách, kdy některé formy sexuálního násilí jsou trestně postihovány napříč jednotlivými státy světa, nicméně mnohé formy dosud v jednotlivých státech kriminalizovány nejsou. V této rigorózní práci tudíž užívám pojem „sexuální násilí“ coby zastřešující pojem, jenž v sobě zahrnuje různé formy a druhy tohoto fenoménu.

Tato rigorózní práce je zaměřena na některé aspekty sexuálního násilí a právní úpravu tohoto jevu v České republice. Hlavním cílem této práce je komplexně uchopit problematiku sexuálního násilí a zároveň podrobněji rozpracovat dílčí témata tohoto jevu, jakož i poukázat na významné změny v právní úpravě sexuálních deliktů v České republice, k nimž došlo na základě zákona č. 166/2024 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (dále jen „novela trestního zákoníku č. 166/2024 Sb.“). Dílčím cílem této práce je definovat sporné otázky a po zvážení všech argumentů zaujmout ve vztahu k nim vlastní odůvodněný názor.

¹ World Health Organization, on behalf of the United Nations Inter-Agency Working Group on Violence Against Women Estimation and Data. *Violence against women prevalence estimates, 2018: global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women*. Geneva: World Health Organization, 2021, s. 16. ISBN 978-92-4-002225-6.

² National Sexual Violence Resource Center. *How Often are Men Sexually Harassed or Assaulted?* Online. Dostupné z: https://www.nsvrc.org/sites/default/files/publications/2020-12/Infographic_how_Final508.pdf [citováno 2023-03-24].

Tato rigorózní práce je členěna do čtyř hlavních částí, jež se dále dělí na jednotlivé kapitoly, body a podbody. První část pojednává o problematice sexuálního násilí obecně a podrobněji vymezuje uvedený pojem. Tato část se rovněž věnuje historickému vývoji tohoto jevu a některým formám sexuálního násilí, zahrnujíc tři specifické druhy sexuálního násilí.

Druhá část se zabývá charakteristikami pachatelů sexuálního násilí a obsahuje některé typologie, jakož i klasifikace pachatelů sexuálního násilí. Tato část je rovněž věnována vybraným modelům léčby pachatelů sexuálního násilí.

Třetí část pojednává o obětech sexuálního násilí, počínaje vyvrácením mýtů a dalších mylných představ společnosti o této kategorii obětí. Následuje podrobný popis toho, jaké dopady má sexuální násilí na životy obětí, přičemž pozornost je zaměřena zejména na újmy psychického a sociálního charakteru. Dále se tato část věnuje vybraným strategiím a přístupům, jejichž účelem je ochrana obětí sexuálního násilí a pomoc obětem sexuálního násilí, mezi něž patří prevence sexuálního násilí, pomoc obětem sexuálního násilí s vyrovnáním se s krátkodobými i dlouhodobými dopady sexuálního násilí, jakož i psychoterapeutické přístupy užívané k léčbě traumat obětí sexuálního násilí. Konec této části zahrnuje problematiku falešných obětí sexuálního násilí, a to konkrétně charakteristiku falešných obětí, jejich motivy a vybrané výzkumné studie zaměřené na falešná obvinění ze sexuálního násilí. Tato a následující část jsou nejobsáhlejšími ze všech a spolu tvoří jádro rigorózní práce. Ostatně tomu napovídá i její název.

Čtvrtá část rozebírá právní úpravu sexuálního násilí v České republice a její změny. Na začátku této části je popsán vývoj právní úpravy sexuálního násilí v ČR, a to od dob Rakousko-uherské monarchie až po současnost, včetně přijetí novely trestního zákoníku č. 166/2024 Sb. Následují čtyři velmi obsáhlé kapitoly věnované trestným činům, jež v důsledku uvedené novely prošly nejzásadnějšími změnami, tj. trestným činům znásilnění, sexuálního útoku, sexuálního nátlaku a pohlavního zneužití. Jednotlivé kapitoly pojednávající o uvedených trestných činech zahrnují podrobný rozbor skutkových podstat těchto trestných činů včetně jejich změn a jsou doplněny o mé vlastní úvahy nad provedenými změnami. Tato část je zakončena závěrečným shrnutím nové právní úpravy.

V průběhu psaní této rigorózní práce jsem využila následující metody. Při zkoumání jednotlivých aspektů sexuálního násilí, s cílem poznat je jakožto komponenty složitého celku a odhalit jejich vzájemné vztahy, jsem užíla metody analytické. Při porovnávání a hodnocení některých jevů jsem užíla metody normativní a při porovnávání právní úpravy sexuálního násilí před novelou a po novele trestního zákoníku č. 166/2024 Sb. jsem užíla metody komparativní.

1 Sexuální násilí

Sexuální kriminalita je jedním z nejzávažnějších společenských problémů. Ačkoliv je tento fenomén známý lidstvu již od nepaměti, v současné době je tento typ trestné činnosti, nejen v České republice, stále více diskutovaný a sledovaný. I přes to jsou však pojmy sexuální násilí, sexuální napadení a znásilnění ve společnosti stále zaměňovány.

Pojem sexuální násilí („sexual violence“) označuje chování, které hanobí lidskou důstojnost. Pojem sexuální násilí je pojem zastřešující a zahrnuje v sobě jak pokusy o tělesný kontakt, dokonaný tělesný kontakt (např. sexuální napadení), tak rovněž chování, které v sobě žádný tělesný kontakt nezahrnuje (např. sexuální obtěžování).³ V české i zahraniční literatuře začíná být v posledních letech pojem sexuální násilí nahrazován termínem sexualizované násilí, neboť tento termín lépe reflektuje samotnou podstatu tohoto typu trestné činnosti. „Termín sexualizované násilí vyjadřuje, že se nejedná pouze o fyzické napadení či kontakt, ale o jakékoliv narušování intimity či osobních hranic s cílem demonstrovat svoji moc, ponížit či degradovat.“⁴

Pojem sexuální napadení či sexuální útok („sexual assault“) zahrnuje pokus o tělesný kontakt anebo dokonaný tělesný kontakt, přičemž takový fyzický kontakt se může uskutečnit buď penetračně (např. znásilnění), nebo nepenetračně (např. uchopení mužských genitálií). V případě sexuálního napadení se tedy jedná o bezprostřední realizaci některých forem sexuálního násilí.⁵

Znásilnění („rape“) je formou sexuálního násilí a je považováno za jeden z nejzávažnějších zločinů vůbec. Pojem znásilnění pochází z latinského slova „rapere“, které můžeme přeložit obratem „vzít násilím“.⁶ Znásilněním se rozumí fyzicky či jiným způsobem vynucená penetrace vulvy či análního otvoru penisem, jinou částí těla nebo předmětem.⁷

Široká veřejnost, jakož i někteří autoři odborné literatury⁸, omezují význam pojmu sexuální násilí toliko na sexuální napadení či na formy znásilnění. Takový přístup je však nežádoucí, neboť zcela opomíjí jiné závažné formy sexuálního násilí, a přispívá tak k vytváření

³ O'DONOHUE, William T. a SCHEWE, Paul A., ed. *Handbook of Sexual Assault and Sexual Assault Prevention*. Switzerland: Springer Nature, 2019, s. 36. ISBN 978-3-030-23644-1.

⁴ KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Ľubica, ed. *Sexuální násilí: Proč se nikdo neptá?*. Praha: In Iustitia, 2014, s. 16. ISBN 978-80-260-5793-2.

⁵ O'DONOHUE, William T. a SCHEWE, Paul A., ed., op. cit. 3, s. 36.

⁶ REDDINGTON, Frances P. a KREISEL, Betsy Wright. *Sexual Assault: The Victims, the Perpetrators, and the Criminal Justice System*, 3rd Edition. Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2017, s. 4. ISBN 978-1-61163-557-7.

⁷ World Health Organization. *Violence against women*. Online. 9.3.2021. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> [citováno 2023-07-30].

⁸ KOVÁŘ, Petr a kol. *Sexuální agrese*. Praha: Maxdorf, 2009, 296 s. ISBN 978-80-7345-161-5. O'DONOHUE, William T. a SCHEWE, Paul A., ed., op. cit. 3.

zkreslených představ společnosti o problému sexuální kriminality a k podceňování tohoto globálního problému.

1.1 Definice sexuálního násilí

Světová zdravotnická organizace (WHO) definuje sexuální násilí jako „jakékoliv sexuální jednání, pokusy o dosažení pohlavního styku, nežádoucí sexuální poznámky či návrhy, anebo činy směřující k obchodování či jinak namířené proti sexualitě jedince využívající nátlak, prováděné kýmkoliv nezávisle na jeho vztahu k oběti a v jakémkoli prostředí zahrnující mimo jiné domov a práci“.⁹ V definici uvedený pojem nátlak zahrnuje „různé stupně síly, psychické zastrašování, vydírání, či výhrůžky (např. fyzickou újmou nebo nezískáním povýšení v zaměstnání apod.)“.¹⁰ Pojem sexuální násilí zahrnuje rovněž situace, kdy druhá osoba není schopna dát souhlas k pohlavnímu styku (např. pod vlivem návykových látek, ve spánku apod.).¹¹

Výše uvedená definice Světové zdravotnické organizace je poměrně široká, nicméně existují též užší definice. Ku příkladu pro účely výzkumu jsou některé definice sexuálního násilí omezeny pouze na ta jednání, která zahrnují násilí či hrozbu fyzického násilí. V některých studiích Světové zdravotnické organizace (the WHO multi-country study)¹² je definice sexuálního násilí omezena pouze na ženské oběti, které jsou přes svůj nesouhlas nuceny k pohlavnímu styku či obscénním a ponižujícím aktům, anebo mají pohlavní styk z důvodu strachu ze svého partnera.¹³

Americký národní institut Střediska pro kontrolu a prevenci nemocí (CDC) definuje sexuální násilí jako „sexuální jednání, které spáchá nebo se o jeho spáchání pokusí jiná osoba bez svobodně uděleného souhlasu oběti, anebo jej spáchá na osobě, která není schopna souhlas udělit či takové jednání odmítnout.“¹⁴ Pod pojem sexuální násilí spadají rovněž situace, kdy

⁹ „any sexual act, attempt to obtain a sexual act, unwanted sexual comments or advances, or acts to traffic or otherwise directed against a person’s sexuality using coercion, by any person regardless of their relationship to the victim, in any setting, including but not limited to home and work“ in GARCIA-MORENO, Claudia, GUEDES, Alessandra a KNERR Wendy. *Understanding and addressing violence against women*. Online. In: World Health Organization. 2012. Dostupné z: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77434/WHO_RHR_12.37_eng.pdf?sequence=1. [citováno 2023-03-24]. (vlastní překlad autorky).

¹⁰ „varying degrees of force, psychological intimidation, blackmail, or threats (of physical harm or of not obtaining a job etc.)“ in GARCIA-MORENO, Claudia, GUEDES, Alessandra a KNERR Wendy, op. cit. 9. (vlastní překlad autorky).

¹¹ GARCIA-MORENO, Claudia, GUEDES, Alessandra a KNERR Wendy, op. cit. 9.

¹² Jedná se např. o státy Bangladéš, Brazílie, Etiopie, Namibie, Peru, Thajsko, Srbsko, Černá Hora, Vietnam.

¹³ GARCIA-MORENO, Claudia, GUEDES, Alessandra a KNERR Wendy, op. cit. 9.

¹⁴ „sexual act that is committed or attempted by another person without freely given consent of the victim or against someone who is unable to consent or refuse“ in BASILE, Kathleen C., SMITH, Sharon G., BREIDING, Matthew J.,

pachatel nutí oběť, aby se zapojila do sexuálních aktivit s třetí osobou. Pojem sexuální násilí dále zahrnuje rovněž penetraci oběti usnadněnou návykovými látkami, nucení oběti jsoící pod vlivem drog k penetraci pachatele či jiné osoby, penetraci nevynucenou násilím ale psychickým zastrašováním a vydíráním, záměrné sexuální dotýkání, či sexuální jednání bez tělesného kontaktu.¹⁵ Penetrace je pak definována jako „jakkoliv nepatrné vsunutí penisu do vulvy, jakýkoliv kontakt mezi ústy a penisem, vulvou či análním otvorem, anebo vsunutí ruky, prstu či jiného předmětu do análního otvoru nebo pohlavního orgánu jiné osoby.“¹⁶

Americké Národní výzkumné centrum pro sexuální násilí (NSVRC) definuje sexuální násilí jako „jakýkoli druh nechtěného pohlavního styku, což zahrnuje jakékoliv výrazy a jednání sexuální povahy proti vůli osoby a bez jejího souhlasu. Ke spáchání sexuálního násilí může pachatel užít násilí, výhrůžky, manipulaci či nátlak.“¹⁷

Dle Generálního tajemníka OSN Antónia Guterrese představuje sexuální násilí „ohrožení práva každého jednotlivce na důstojný život“.¹⁸ Generální tajemník OSN dále uvedl, že znásilnění a sexuální násilí jsou strategickými prostředky, jež užívají teroristé ve válečných konfliktech k ponižování, mučení a často rovněž k etnickým čistkám.¹⁹

S ohledem na výše uvedené definice je zřejmé, že jednotná univerzálně akceptovaná definice pojmu sexuální násilí neexistuje. Konkrétní definice tohoto pojmu se odvíjejí od historického a socio-kulturního vývoje jednotlivých států. Zatímco znásilnění či sexuální napadení jsou v zahraničí již poměrně dlouhou dobu kvalifikovány jako sexuální trestné činy a patří mezi uznávané formy sexuálního násilí, kriminalizace sexuálního obtěžování, stalkingu, mrzačení ženských pohlavních orgánů, nucených sňatků či obchodování s lidmi se v mnoha státech stala „trestně-politickým trendem“ až v posledních letech.²⁰

BLACK, Michele C. a MAHENDRA, Reshma. *Sexual Violence Surveillance: Uniform Definitions and Recommended Data Elements. Version 2.0*. Atlanta, Georgia: Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control, 2014, s. 11. (vlastní překlad autorky).

¹⁵ BASILE, Kathleen C., SMITH, Sharon G., BREIDING, Matthew J., BLACK, Michele C. a MAHENDRA, Reshma, op. cit. 14, s. 11.

¹⁶ „physical insertion, however slight, of the penis into the vulva; contact between the mouth and the penis, vulva, or anus; or physical insertion of a hand, finger, or other object into the anal or genital opening of another person“ in BASILE, Kathleen C., SMITH, Sharon G., BREIDING, Matthew J., BLACK, Michele C. a MAHENDRA, Reshma, op. cit. 14, s. 11. (vlastní překlad autorky).

¹⁷ „any type of unwanted sexual contact. This includes words and actions of a sexual nature against a person’s will and without their consent. A person may use force, threats, manipulation, or coercion to commit sexual violence.“ in National Sexual Violence Resource Center (NSVRC). *About Sexual Assault*. Online. Dostupné z: <https://www.nsvrc.org/about-sexual-assault>. [citováno 2023-03-25]. (vlastní překlad autorky).

¹⁸ „a threat to every individual's right to a life of dignity“ in United Nations Peacekeeping. *'Sexual violence is a threat to every individual's right to a life of dignity' – UN chief*. Online. 19.6.2017. Dostupné z: <https://peacekeeping.un.org/en/sexual-violence-is-threat-to-every-individuals-right-to-life-of-dignity-un-chief>. [citováno 2023-03-25]. (vlastní překlad autorky).

¹⁹ United Nations Peacekeeping, op. cit. 18.

²⁰ BROWN, Jennifer a WALKLATE, Sandra, ed. *Handbook on Sexual Violence*. London: Routledge, 2012, s. 92. ISBN 978-0-415-67072-2.

V návaznosti na prohlížení definic sexuálního násilí v odborné literatuře lze poukázat na nedostatky těchto definic. Někteří autoři definují pojem sexuální násilí příliš restriktivně, a opomíjí tak některé formy sexuálního násilí. Jiní autoři zase omezují své definice sexuálního násilí toliko na ženské oběti či na použití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí. Některé definice sexuálního násilí nezahrnují případy, kdy oběť není schopna udělit souhlas s pohlavním stykem či nemá možnost takový styk odmítnout. Jiné definice zase zohledňují pouze dokonané sexuální jednání a opomíjí stádium pokusu.

Vzhledem k „nedokonalosti“ řady definic sexuálního násilí v odborné literatuře je třeba poukázat na kruciální význam (ne)souhlasu se sexuálním jednáním, příp. neschopnosti vyslovit souhlas s takovým jednáním, či nemožnosti odmítnout takové jednání. Centrum pro prevenci a kontrolu nemocí vymezuje pojem souhlas jako „verbální či jinou zjevnou aktivitu svéprávné či jinak způsobilé osoby, kterou dává najevo svobodný souhlas s pohlavním stykem.“²¹ Co se týče neschopnosti udělit souhlas k pohlavnímu styku, tak tato může být způsobena věkem oběti, onemocněním, mentálním či tělesným postižením, spánkem či bezvědomím, anebo vlivem návykových látek (ať už dobrovolným či nedobrovolným požitím). Nemožnost odmítnout pohlavní styk může nastat v situacích, kdy pachatel má zbraň, používá fyzické násilí, vyhrožuje bezprostředním násilím, zastrašuje, vyvíjí nátlak či zneužívá svěřené pravomoci.²²

1.2 Historický vývoj

Případy sexuálního násilí jsou již od nepaměti součástí dějin lidstva. V literárních dílech starověkých autorů, jako je např. Homér, Hérodotos či Livius, lze zaznamenat, že sexuální násilí bylo v tomto období spojováno zejména s válečnými konflikty. Dle Kerna mělo téma sexuálního násilí, zejm. znásilnění, v antické literatuře dominující význam, co se týče vyobrazení válečných konfliktů.²³ Antický historik Hérodotos (cca 484 př. n. l. – 425 př. n. l.) ve svém díle Dějiny (The Histories) popisuje krutost perských vojáků ve válce, která se vyznačovala pronásledováním a znásilňováním trojských žen, odřezáváním jejich ňader a kastrací mladých chlapců.²⁴ Hérodotos

²¹ „words or overt actions by a person who is legally or functionally competent to give informed approval, indicating a freely given agreement to have sexual intercourse or sexual contact“ in BASILE, Kathleen C., SMITH, Sharon G., BREIDING, Matthew J., BLACK, Michele C. a MAHENDRA, Reshma, op. cit. 14, s. 11.

²² BASILE, Kathleen C., SMITH, Sharon G., BREIDING, Matthew J., BLACK, Michele C. a MAHENDRA, Reshma, op. cit. 14, s. 11.

²³ KERN, Paul Bentley. *Ancient Siege Warfare*. United Kingdom: Souvenir Press Ltd, 2000, s. 158. ISBN 978-0-285-63524-1.

²⁴ DE SÉLINCOURT, Aubrey. *Herodotus: The Histories*. New York: Penguin Classics, 1954, 599 s. ISBN 978-0-140-44034-8.

ARAFAT, Karim W., et al. *Rape in Antiquity: Sexual Violence in the Greek and Roman Worlds*. United Kingdom: Classical Press of Wales, 2002, 274 s. ISBN 978-1-905125-87-6.

ve svém díle též zdůrazňuje, že pohlavní styk byl ve svatyních zakázán. I přesto však Ajax při plenění Tróje znásilnil Cassandru, jež hledala útočiště u Athénina oltáře.²⁵ Stejně tak antický básník a spisovatel Homér (cca počátek 8. st. př. n. l.) ve svém díle *Ilias* (*The Iliad*) poukazuje na rozdíl mezi zacházením s trojskými muži a ženami, kdy muži byli zabíjeni, zatímco ženy byly znásilňovány a zotročovány.²⁶ Dle Harrise měla římská armáda rovněž v oblíbě „divoké“ a surové chování.²⁷ Římský spisovatel a historik Livius (cca 59 př. n. l. – 17 n. l.) ve svém díle *Dějiny od založení města* (*Ab Urbe condita libri*) uvádí, že římské vojáky nelítostně plenili statky, znásilňovali matky a zneužívali neprovdané dívky a chlapce. Livius ve svém díle dokonce uvádí, že římská společnost byla založena díky znásilnění sabinských žen, jež nařídil římský vůdce Romulus, neboť v jeho kmeni byl nedostatek žen.²⁸ Římský historik, právník a senátor Tacitus (cca 55 n. l. – 120 n. l.) ve svém díle *Dějiny* (*Historiae*) konstatoval, že sexuální násilí bylo stejně běžné jako rabování.²⁹ Nejen z výše uvedených děl lze dovodit, že sexuální násilí páchané za války na nepřátelích nebylo ve starověku protiprávní, naopak představovalo pomstu a triumf pro vítěznou stranu a ponížení a porážku pro stranu druhou. Nutno však podotknout, že starověké zákony již obsahovaly skutkovou podstatu trestného činu znásilnění.³⁰

Středověká společnost byla společností ovládanou muži, ve které měly ženy podřadné postavení. Tato skutečnost by mohla vést k mylným závěrům, že v patriarchální společnosti se muži dopouštěli sexuálního násilí na ženách častěji právě z důvodu jejich vzájemně nerovnoprávného postavení. Classen však tyto domněnky odmítá a poznamenává, že patriarchální společnosti mají spíše tendence vyhýbat se řešení případů sexuálního násilí a „zametat je pod koberec“. Středověké zákony sice postihovaly trestný čin znásilnění a ukládaly za jeho spáchání přísné tresty, nicméně skutečnost byla samozřejmě odlišná.³¹ S rozmachem křesťanství se postavení žen o mnoho nezlepšilo, neboť ženy byly (coby potomstvo Evy) považovány za slabší stvoření, jež měla větší sklony hřešit než muži. Carter ve svém díle zdůrazňuje, že sexuální násilí se vyskytovalo ve všech vrstvách společnosti a že ukládání trestů

²⁵ PARKER, Robert. *Miasma: Pollution and Purification in Early Greek Religion*, Oxford: Clarendon Press, 1996, 432 s. ISBN 978-0-198-14742-8.

²⁶ RIEU, Emile Victor. *Homer: The Iliad*. New York: Penguin Classics, 1974, 480 s. ISBN 978-0-140-44014-0.

VAN WEES, Hans. *Status Warriors*. Amsterdam: J. C. Gieben, 1992, 455 s. ISBN 978-9-050-63075-7.

²⁷ HARRIS, William V. *War and Imperialism in Republican Rome 327–70 BC*. Oxford: Clarendon Press, 1985, s. 50. ISBN 978-0198148661.

²⁸ YARDLEY, John C. *Livy: History of Rome: Books 21–22*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2019, 496 s., ISBN 978-0-674-99694-6.

²⁹ MOORE, Clifford H. *Tacitus: Histories: Book 1-3*. Cambridge: Harvard University Press, 1925, s. 72. ISBN 978-0674991231.

³⁰ VIKMAN, Elisabeth. *Ancient Origins: Sexual Violence in Warfare*, Part I. *Anthropology & Medicine*, 2005, 12(1), s. 29-30. DOI 10.1080/13648470500049826.

³¹ CLASSEN, Albrecht. *Sexual Violence and Rape in the Middle Ages: A Critical Discourse in Premodern German and European Literature*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co, 2011, s. 3-5. ISBN 978-3-11-026337-4.

pachatelům se odvíjelo od jejich sociálního statusu. Dle Cartera bylo ve středověké Anglii největší procento pachatelů sexuálního násilí mezi duchovními.³² Ruggiero ve svém díle rovněž poukázal na koherenci mezi trestáním a sociálním postavením pachatele, přičemž uvedl konkrétní případ, kdy byl pachatel za pohlavní zneužití sedmiletého chlapce odsouzen toliko k jednomu roku vězení. Z Ruggierovy studie vyplývá, že středověká společnost (tedy alespoň ta v Benátkách) se sexuálním násilím příliš nezabývala a spíše jej vnímala jako běžnou součást vztahu mezi mužem a ženou.³³ McNellisová uvádí, že ve středověké Anglii končila trestní řízení ve věci sexuálního násilí velmi často zproštěním viny obviněného, neboť znásilnění či pohlavní zneužití bylo velmi obtížné prokázat. Ani středověcí lékaři příliš nepomáhali ženským obětem znásilnění, neboť zastávali ten názor, že k početí dojde pouze tehdy, když obě strany mají orgasmus, což nelze bez konsensu obou stran. Na základě takové teorie poté dospěli k závěru, že těhotná žena nemohla být znásilněna.³⁴ S odkazem na výše uvedené nelze než uzavřít, že sexuální násilí bylo běžnou součástí středověké patriarchální společnosti, přičemž jeho prokazování bylo velice obtížné a případné odsouzení pachatele či výše ukládaného trestu závisely na sociálním postavení pachatele.

Stejně tak v novověké společnosti nebylo prokazování případů sexuálního násilí vůbec snadné. Až do poloviny 19. století se v Evropě předpokládalo, že ženy jsou fyzicky způsobilé ubránit se sexuálním útokům mužů. Z toho důvody musely ženy prokázat, že i přes vynaložení veškerého svého úsilí, byly přemoženy a sexuálně napadeny.³⁵ Vzhledem ke skutečnosti, že v naprosté většině případů sexuálního násilí neexistovali žádní svědci, byla při jejich prokazování relevantní pouze fyzická zranění na tělech obětí a jiné fyzické následky. Dle Hallové a Malcolmové se jinými fyzickými následky rozuměly ku příkladu roztrhané oblečení či rozčuchané vlasy. Naproti tomu prodlení oběti s nahlášením sexuálního násilí bylo vykládáno tak, že oběť v době spáchání činu se sexuálním jednáním souhlasila.³⁶ Loetzová ve svém díle poukazuje na skutečnost, že s ohledem na křesťanskou víru byly i v novověku ženy považovány za hříšnice, a proto mnohdy byly nařčeny z toho, že sexuální napadení samy vyprovokovaly, a poté muže křivě obvinily.³⁷ S ohledem na postavení žen v tomto období Cattyová ve svém díle

³² CARTER, John Marshall. *Rape in Medieval England: An Historical and Sociological Study*. Lanham: University Press of America, 1985, 185 s. ISBN 978-0-819-14504-8.

³³ RUGGIERO, Guido. *Violence in Early Renaissance Venice: Crime, Law, and Deviance Series*. New Jersey: Rutgers University Press, 1980, 235 s. ISBN 978-0-813-50894-8.

³⁴ MCNELLIS, Lindsey. *Let Her Be Taken: Sexual Violence In Medieval England*. USA, 2008. Thesis. University of Central Florida, s. 80-84.

³⁵ LOETZ, Francisca. *A new approach to the history of violence: "sexual assault" and "sexual abuse" in Europe, 1500–1850*. Leiden, Netherlands: Brill, 2015, s. 26. ISBN 978-90-04-29727-2.

³⁶ HALL, Dianne a MALCOLM, Elizabeth. *Sexual and Family Violence in Europe*. In: *The Cambridge World History of Violence*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020, s. 274-291. doi:10.1017/9781316340592.015.

³⁷ LOETZ, Francisca, op. cit. 35, s. 20-21.

uvádí, že znásilněné ženy příliš netrápily psychické následky sexuálního napadení tak jako skutečnost, že byla poskvrněna jejich pověst, v důsledku čehož s nimi nechtěl uzavřít sňatek žádný muž.³⁸ Sociální status pachatele, stejně jako sociální postavení, rodinný stav a pověst oběti, byly významnými kritérii při úvahách o odsouzení pachatele a příp. o výši ukládaného trestu. Ani v novověku nebylo považováno sexuální napadení vdané ženy jejím manželem za trestný čin. Stejně tomu bylo v případech sexuálního násilí spáchaného ženou na muži. Co se týče dětí, tak v případech pohlavního zneužívání dětí ze šlechtických rodin byli pachatelé trestně stíháni. Sexuální násilí páchané na dětech z nižších společenských tříd však tehdejší úřady nikterak neprošetřovaly.³⁹ Novověká Evropa byla sužována brutálními náboženskými válkami a jinými válečnými konflikty (např. třicetiletá válka, španělsko-nizozemská válka, války růží), při nichž hojně docházelo k páchání sexuálního násilí, jehož pachatelé nikdy nebyli potrestáni. Pokud jde o Ameriku, tak Feinsteinová ve svém díle poukazuje na skutečnost, že během otrokářství bylo sexuální násilí používáno jako nástroj k podrobení si zotročených žen. Feinsteinová zdůrazňuje, že obvyklé byly případy, kdy otcové a synové (otrokáři) společně sexuálně napadali zotročené ženy, anebo kdy otcové pobízeli své syny, aby znásilňovali tyto ženy, čímž upevňovali svou mužnost.⁴⁰ S přihlédnutím k výše uvedeným skutečnostem je zřejmé, že novověká společnost se od středověké společnosti příliš nelišila co se týče sexuálního násilí, kdy jeho prokazování bylo stále velice obtížné a případné odsouzení pachatele či výše trestu závisely zejména na sociálním postavení pachatele a oběti.

19. století se neslo ve znamení mírného posunu, co se týče pohledu na gender a na tematiku sexuálního násilí, neboť role žen se nejen v profesním životě, ale též ve společnosti obecně, alespoň trochu zlepšila. Foucault poukázal na skutečnost, že právě v 19. století bylo téma sexu široce rozebíráno napříč celou společností, kdy se o tomto tématu hovořilo v nejrůznějších kontextech včetně medicíny, náboženství, vzdělávání, práva apod.⁴¹ Ve Velké Británii se v roce 1861 zákonodárce pokusil sjednotit dosavadní právní předpisy postihující sexuální zločiny páchané na ženách do jednoho uceleného zákona (the Offences against the Person Act). V tomto zákoně byly upraveny trestné činy znásilnění, bigamie a pohlavní zneužívání. V pozdějších 60. letech 19. století bylo ve Velké Británii přijato velké množství zákonů o nakažlivých pohlavních chorobách, jejichž účelem bylo eliminovat přenos pohlavních

³⁸ CATTY, Jocelyn. *Writing Rape, Writing Women in Early Modern England: Unbridled Speech*. Hampshire: Macmillan Press, 1999, s. 11. ISBN 978-0-230-24773-4.

³⁹ HALL, Dianne a MALCOLM, Elizabeth, op. cit. 36, s. 282.

⁴⁰ FEINSTEIN, Rachel A. *When Rape Was Legal: The Untold History of Sexual Violence During Slavery*. New York: Routledge, 2019, 90 s. ISBN 978-1-138-62968-4.

⁴¹ FOUCAULT, Michel. *The History of Sexuality: 1: The Will to Knowledge*. London: Penguin, 1998, 176 s. ISBN 978-0-140-26868-3.

nemocí v ozbrojených složkách, a to vymýcením prostituce z vojenských měst a přístavů. Před rokem 1861 byl ve Velké Británii legální věk způsobilosti k pohlavnímu styku 10 let, nicméně v důsledku prodeje mladých dívek do nevěstinců zvýšil parlament v roce 1875 věkovou hranici na 13 let, a po masových protestech ji parlament v roce 1885 novelou trestního zákona dále zvýšil na 16 let (the Criminal Law Amendment Act).⁴² Ačkoliv trestní zákon poskytoval legální definici znásilnění a pohlavního zneužívání, trestní stíhání pachatelů a jejich odsouzení bylo stále obtížné. Nedostatek souhlasu k pohlavnímu styku byl spojen s fyzickým odporem oběti a lékaři experti hledali toliko fyzické známky sexuálního napadení jako odřeniny a jiná viditelná zranění. Rovněž ve viktoriánském období však záviselo případné odsouzení pachatele či výše ukládaného trestu na sociálním postavení pachatele a oběti.⁴³ Nutno podotknout, že viktoriánské období má zásadní význam pro dějiny sexuality, neboť v průběhu 80. let 19. století vytvořili sexuologové jako Havelock Ellis a Richard von Kraft-Ebing moderní terminologii v oblasti sexuologie včetně pojmů homosexualita, heterosexualita, nymfomanie či sexuální orientace.⁴⁴ Většina amerických vědců a lékařů v průběhu 19. století stále zastávala názor, že k početí dojde pouze tehdy, když obě strany mají orgasmus, což nelze bez konsensu obou stran. Ku příkladu americký lékař Edmund Arnold v roce 1862 při soudním jednání vypověděl, že je velmi nepravděpodobné, že by těhotná žena mohla být sexuálně napadena, neboť při skutečně násilných vniknutích nemohou být pohlavní orgány ve stavu příznivém pro oplodnění.⁴⁵ V 19. století usilovaly americké feministické reformátorky o změnu zákonů a smýšlení v oblasti sexuálního násilí, s čímž byla spojena rovněž tematika rasové diskriminace. V americké kultuře totiž byly za případy sexuálního násilí považovány toliko sexuální útoky spáchané na ženách bílé pleti, přičemž pachatelé byli zejména muži černé pleti. V ostatních případech nebylo sexuální násilí prošetřováno; zotročené ženy nemohly odmítnout pohlavní styk se svými otrokáři⁴⁶, manželky se musely kdykoliv podvolit svým manželům, v případě prostitutek se nemohlo nikdy jednat o znásilnění. Za první velké vítězství reformátorek lze ovšem považovat zahrnutí nekonsensuálního pohlavního styku mezi manžely či mezi druhem a družkou do legální definice

⁴² UK Parliament. *Regulating sexual behaviour: the 19th century*. Online. London. Dostupné z: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/relationships/overview/sexualbehaviour19thcentury/>. [citováno 2023-05-07].

⁴³ LAMMASNIEMI, Laura. "Precocious Girls": Age of Consent, Class and Family in Late Nineteenth-Century England. in *Law and History Review*, 2020, vol. 38, no. 1, s. 241-266. doi:10.1017/S073824802000005X.

⁴⁴ FURNEAUX, Holly. *Victorian sexualities. Gender and sexuality*. Online. In: The British Library. London, 15.5.2014. Dostupné z: <https://www.bl.uk/romantics-and-victorians/articles/victorian-sexualities>. [citováno 2023-05-07].

⁴⁵ FREEDMAN, Estelle B. *Redefining Rape: Sexual Violence in the Era of Suffrage and Segregation*. England: Harvard University Press, 2013, s. 26. ISBN 978-0-674-72484-6.

⁴⁶ K tomuto tématu viz např. KECKLEY, Elizabeth. *Behind the Scenes or, Thirty Years a Slave, and Four Years in the White House*. New York: Penguin Classics, 2005, 192 s. ISBN 978-0-143-03924-2.

znásilnění a jeho následný postih.⁴⁷ Shodně jako ve Velké Británii došlo i v jednotlivých amerických státech ke zvýšení legálního věku způsobilosti k pohlavnímu styku z původních 10 let na 16 či 18 let v závislosti na státu (ve státě Delaware činila v roce 1880 věková hranice dokonce pouhých 7 let).⁴⁸ Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem lze označit 19. století jako století změn ve vnímání sexuality a sexuálního násilí ve společnosti, nicméně stíhání sexuálních deliktů a odsouzení jejich pachatelů bylo stále velmi obtížné.

Ve 20. století lidstvo zažilo více krveprolití, genocidy a sexuálního násilí ve válečných konfliktech než ve kterémkoliv předchozím století. „Bomby a raketové střely usmrtí muže a ženy bez rozdílu, nicméně ostatní aspekty války postihují ženy a dívky neúměrným způsobem.“⁴⁹ Ze zprávy nezávislých expertů vydané pod záštitou Fondu rozvoje spojených národů pro ženy (UNIFEM) o dopadech ozbrojených konfliktů na ženy se podává, že nezávislí experti vedli rozhovory se ženami ve 14 oblastech zasažených válečnými konflikty napříč celým světem⁵⁰ a našli kontinuum mezi případy sexuálního násilí páchaného na ženách ve všech uvedených zemích. Počet případů sexuálního násilí během ozbrojených konfliktů a po nich dramaticky vzrostl. Za účelem ponižování a zastrasování nepřátelské strany byly některé ženy úmyslně znásilněny vojáky před svými manžely, rodiči či dětmi; jiné byly úmyslně infikovány HIV/AIDS. Vojáci bodali těhotné ženy ostrými zbraněmi a vytrhávali plody z jejich lůn. Ženy a dívky byly znásilňovány a pohlavně zneužívány ve válečných oblastech, anebo s nimi bylo obchodováno za účelem jejich sexuálního vykořisťování. Ku příkladu ve státě Sierra Leone uvedlo 94 % z dotázaných žen, že tyto byly během války obětmi sexuálního napadení, mučení či sexuálního otroctví.⁵¹ V Bosně a Hercegovině došlo od roku 1995 k ohromnému nárůstu počtu případů obchodování s lidmi (počet případů v období od roku 1995 do roku 2003 byl odhadován až na 10 000).⁵² V Demokratické republice Kongo měly oběti sexuálního násilí proraženy vagíny

⁴⁷ BINDEL, Julie. *Rape: a burning injustice*. Online. In: The Guardian. United Kingdom: Guardian News & Media Limited, 13.8.2013. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2013/aug/13/rape-defined-sexual-crime-history#comments>. [citováno 2023-05-07].

⁴⁸ HAMLIN, Kimberly. *What Raising the Age of Sexual Consent Taught Women About the Vote. History*. Online. In: Smithsonian Magazine. Miami: 26.8.2020. Dostupné z: <https://www.smithsonianmag.com/history/what-raising-age-sexual-consent-taught-women-about-vote-180975658/>. [citováno 2023-05-07].

⁴⁹ „Bombs and missiles kill men and women indiscriminately, but other aspects of war affect women and girls disproportionately.“ in ASHFORD, Mary-Wynne a HUET-VAUGHN, Yolanda. *The impact of war on women*. In War and public health. Washington: DC7 American Public Health Association, 2000, s. 186–196. (vlastní překlad autorky).

⁵⁰ Bosna a Hercegovina, Kambodža, Kolumbie, Demokratická republika Kongo, Východní Timor, Země bývalé Jugoslávie, Makedonie, Kosovo, Guinea, Izrael, Libérie, Palestinská území, Rwanda, Sierra Leone a Somálsko.

⁵¹ REHN, Elisabeth a SIRLEAF, Ellen Johnson. *Women, war and peace: The Independent Experts' Assessment on the Impact of Armed Conflict on Women and Women's Role in Peace-building*. New York: United Nations Development Fund for Women, 2002, 155 s. ISBN 0-912917-66-0.

⁵² HYNES, H. Patricia. *On the battlefield of women's bodies: An overview of the harm of war to women*. In Women's Studies International Forum, 2004, vol. 27, no. 5-6, s. 431-445. ISSN 0277-5395.

různými zbraněmi či větvemi stromů a byly systematicky a brutálně skupinově znásilňovány. Dle Waxové zažily dívky a ženy ve věku od 5 do 80 let v Demokratické republice Kongo to nejextrémnější sexuální mučení, které kdy během válečných konfliktů ženy a dívky zažily.⁵³ Ze zprávy Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) a Fondu pro záchranu dětí (The Save the Children Fund) o zkušenostech dětí uprchlíků v Guineji, Libérii a Sieře Leone se sexuálním násilím se podává, že rozhovory s 1500 uprchlíky odhalily, že dívky ve věku 13 až 18 let byly sexuálně vykořisťovány mužskými humanitárními pracovníky, z nichž mnozí byli zaměstnání národními a mezinárodními nevládními organizacemi a OSN. Z výpovědí žen z Guineji vyplynulo, že humanitární pracovníci zneužívali své postavení při distribuci zboží a služeb a požadovali po dívkách sex výměnou za jídlo.⁵⁴ Halbmayrová poukazuje na skutečnost, že vězeňkyně v koncentračních táborech byly rovněž obětmi nejrůznějších forem sexuálního násilí, přičemž pachatelé nebyli pouze dozorcí v koncentračních táborech, nýbrž i ostatní vězni mužského pohlaví. Ihned po příjezdu do koncentračních táborů byly ženy nuceny svléknout se před zraky dozorců a ostatních vězňů. Ženy v koncentračních táborech musely podstupovat nucené potraty a nejrůznější „lékařské“ experimenty; toto se týkalo především židovských žen, neboť těmto se nacisté snažili zabránit v rození „méněcenných“ osob „nekvalitní rasy“. Ženy byly dále nuceny podstupovat nucené sterilizace. Operace však probíhaly bez anestezie a mnohé ženy onu nepředstavitelnou bolest a utrpení nepřežily.⁵⁵ Ku příkladu v koncentračním táboře v Osvětimi probíhalo tisíce nucených sterilizací denně.⁵⁶ Některé vězeňkyně se uchýlovaly k pohlavnímu styku s dozorcí, neboť si byly vědomy, že tímto výrazně zvýší své šance na přežití. Dle Halbmayrové je třeba „sex za účelem přežití“ kvalifikovat jako sexuální nátlak.⁵⁷ Hájková se zasazovala o užívání pojmu „sexuální výměnný obchod“ coby přesnějšího a jemnějšího označení pro případy, kdy se lidé během druhé světové války uchýlovali k sexuálním jednáním výměnou za jídlo nebo jiné zdroje.⁵⁸ 20. století bylo na jednu stranu charakteristické nevídaným vědeckým a technologickým pokrokem, na druhou stranu však znamenalo pro mnoho žen na

⁵³ WAX, Emily. *A brutal legacy of Congo War: Extent of violence against women surfaces as fighting recedes*. Online. In: Ideas for Peace. Washington: Washington Post Foreign Service, 25.10.2003. Dostupné z: <https://www.ideasforpeace.org/content/brutal-legacy-of-congo-war/>. [citováno 2023-05-13].

⁵⁴ UNHCR and Save the Children-UK. *Note for Implementing and Operational Partners on Sexual Violence & Exploitation: The Experience of Refugee Children in Guinea, Liberia and Sierra Leone*. Online. In: UNHCR. February 2002. Dostupné z: <https://www.unhcr.org/media/26892>. [citováno 2023-05-13].

⁵⁵ HALBMAYR, Brigitte. Sexualized Violence against Women during Nazi “Racial” Persecution. in HEDGEPEETH, Sonja M. a SAIDEL, Rochelle G., ed. *Sexual Violence against Jewish Women during the Holocaust*. Lebanon, New Hampshire: University Press of New England, 2010, s. 29-40. ISBN 978-1-58465-905-1.

⁵⁶ LUNDHOLM, Anja. *Das Höllentor, Bericht einer Überlebenden*. Reinbeck: Rowohlt Verlag, 1988, s. 182–183. ISBN 978-3-498-03850-2.

⁵⁷ HALBMAYR, Brigitte. op. cit. 55, s. 35.

⁵⁸ HÁJKOVÁ, Anna. *Sexual Barter in Times of Genocide: Negotiating the Sexual Economy of the Theresienstadt Ghetto*. in Signs: Journal of Women in Culture and Society, 2013, vol. 38, no. 3, s. 503-533. DOI <https://doi.org/10.1086/668607>.

celém světě traumata způsobená sexuálními útoky mužů během válečných konfliktů a genocid. Ženy a dívky byly během válečných konfliktů obzvláště zranitelné a vzhledem k jejich sociální a ekonomické situaci mnohým nezbylo než se uchýlit k sexuálním jednáním, aby ony krušné časy přežily.

Pokud jde o 21. století, tak téma sexuálního násilí se v posledních letech dostává do zorného pole (nejen) veřejnosti, a to v globálním měřítku. #MeToo a jiné podobné hashtagy či slogany⁵⁹ lze v poslední době spatřit na sociálních sítích či protestních transparentech po celém světě. Diskuse, kterou tyto slogany a hashtagy vyvolaly, názorně ve společnosti demonstrovala, jak rozšířená zkušenost lidí se sexuálním násilím doopravdy je.⁶⁰ V důsledku této globální diskuse některé státy přehodnotily, jaké formy a druhy sexuálního jednání představují porušení sexuální autonomie člověka.⁶¹ Zmíněné hashtagy, jež jsou čím dál více užívány na sociálních sítích, lze rovněž vnímat jako důkaz rostoucí frustrace obětí sexuálního násilí z reakcí příslušných osob a okolí na jejich traumatický zážitek anebo naopak z absence jakékoliv odezvy.⁶² V širší rovině jsou všechny takové diskuse odrazem toho, jak společnost během posledních desetiletí změnila svůj náhled na pojetí sexuality. Sexualita již není posuzována dle autoritativně určených morálních kritérií, a naopak začal být kladen důraz na právo jednotlivce na sexuální autonomii a na jeho právní ochranu.⁶³ Tento posun v pojetí sexuality se rovněž musel promítnout do právní úpravy, přičemž na akademickém poli se stále více začala prosazovat myšlenka souhlasu (the idea of sexual consent). Mnoho států v posledních letech ustoupilo od požadavku užití síly či výhrůžek coby jednoho ze základních znaků sexuálního násilí a zavedly trestněprávní přístup vycházející z myšlenky souhlasu.⁶⁴ Na poli mezinárodního práva v oblasti lidských práv je nyní paradigma souhlasu zakotveno v Úmluvě Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (tzv. Istanbulská úmluva), jež vstoupila v platnost dne 1. srpna 2014.⁶⁵ Istanbulská úmluva vyžaduje, aby smluvní strany přijaly nezbytná

⁵⁹ Ku příkladu #IBelieveWomen. #WhyIDidntReport. #QuellaVoltaChe (Tenkrát, když). #ЯНеБоюсьСказать (Nebojím se promluvit). “Consent is king.” “No means no.” “If it’s not a yes, it’s a no.” “El violador eres tu“ (Pachatel znásilnění jsi ty).

⁶⁰ CHANDRA, Giti a ERLINGSDÓTTIR, Irma, ed. *The Routledge Handbook of the Politics of the #MeToo Movement*. London: Routledge, 2020, s. 42. e-ISBN 978-0-36780-926-3.

⁶¹ Viz např. HÖRNLE, Tatjana. *#MeToo - Implications for Criminal Law*. in *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 2018, vol. 6, no. 2, s. 115-135. DOI: <https://doi.org/10.15845/bjclcj.v6i2.2720>.

⁶² CHANDRA, Giti a ERLINGSDÓTTIR, Irma, ed. op. cit. 60, s. 439.

⁶³ GIDDENS, Anthony. *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. United Kingdom: Polity Press, 2013, 220 s. ISBN: 978-0-745-66650-1.

⁶⁴ BURGHARDT, Boris a STEINL, Leonie. *Sexual Violence and Criminal Justice in the 21st Century*. in *German Law Journal*, 2021, vol. 22, no. 5, s. 691–702. DOI 10.1017/glj.2021.42.

⁶⁵ Česká republika ratifikovala Istanbulskou úmluvu v květnu roku 2016.

legislativní nebo jiná opatření, která zajistí trestnost nesouhlasných činů sexuální povahy.⁶⁶ Zatímco některé státy, jako například Německo, zavedly přístup „ne znamená ne“ („No means No“)⁶⁷, některé další státy, jako například Švédsko, postoupily ještě o krok dále a zavedly přístup „pouze ano znamená ano“ („Only Yes means Yes“).⁶⁸ Na porušování sexuální autonomie a na nedostatky systémů trestní justice při potírání sexuální kriminality upozorňovaly a v současné době čím dál více upozorňují nejrůznější sociální hnutí a další formy aktivismu napříč celým světem. Legislativní změny, o něž se mimo jiné tato hnutí v mnoha státech zasloužila, však vyvolaly rovněž kontroverzní debaty o přílišné kriminalizaci sexuálního násilí a „karcerálním“ feminismu („carceral feminism“).⁶⁹ Pokud jde o postavení obětí sexuálního násilí, tak tomuto je ve 21. století rovněž věnována velká pozornost. Především v minulosti hrály oběti sexuálního násilí v trestních řízeních obvykle pouze malou roli, kdy tyto sloužily především jako svědci. V důsledku takového přístupu bylo postavení obětí sexuálních deliktů velmi oslabené, přičemž oběti byly ze strany státu chráněny paternalisticky. V posledních desetiletích však v mnoha evropských právních řádech došlo v důsledku rostoucího povědomí společnosti o potřebách obětí (zejm. obětí sexuálního násilí) k významným změnám, a to jak v hmotněprávní, tak v procesní rovině.⁷⁰ Co se týče problematiky sexuálních deliktů a válečných konfliktů, tak rovněž ve 21. století je sexuální násilí stálým rysem ozbrojených konfliktů. V minulosti bylo sexuální násilí po dlouhou dobu považováno za nešťastný a nevyhnutelný vedlejší produkt války. V současné době je však sexuální násilí vnímáno coby válečná zbraň, jež je během konfliktů strategicky využívána válčícími státy. Vzhledem k této skutečnosti je v posledních desetiletích stále více kladen důraz na vyvození trestní odpovědnosti jednotlivých pachatelů sexuálního násilí páchaného ve válečných konfliktech, neboť odsouzení takových pachatelů na poli mezinárodního práva je nezbytné k tomu, aby bylo jednoznačně zřejmé, že takové činy nelze za žádných okolností ospravedlnit.⁷¹ Za účelem stíhání válečných zločinů a dalších zločinů dle mezinárodního práva byly v minulosti zřízeny mezinárodní trestní tribunály (Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu, Zvláštní soud pro Sierra Leone, Mezinárodní trestní tribunál pro

⁶⁶ Dle článku 36 Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí ze dne 11. 5. 2011. Dostupné z <https://rm.coe.int/16808e95e1>.

⁶⁷ HÖRNLE, Tatjana. *The New German Law on Sexual Assault and Sexual Harassment*. in German Law Journal, 2017, vol. 18, no. 6, s. 1309-1330. DOI:10.1017/S2071832200022355.

⁶⁸ BLADINI, Moa a ANDERSSON, Wanna Svedberg. *Swedish Rape Legislation From Use of Force to Voluntariness - Critical Reflections From an Everyday Life Perspective*. in Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice, 2021, vol. 8, no. 2, s. 31. DOI <https://doi.org/10.15845/bjclcj.v8i2.3241>.

⁶⁹ „Karcerální“ feminismus je pojem označující typ feminismu, jenž zastává zpřísnění trestů, zejm. zvýšení hranic trestních sazeb trestu odnětí svobody, jenž je ukládán za spáchání trestných činů souvisejících s feministickou a genderovou problematikou. Zastánci „karcerálního“ feminismu jsou přesvědčeni o tom, že přísnější tresty mohou pomoci při potírání tohoto druhu kriminality.

⁷⁰ BURGHARDT, Boris a STEINL, Leonie. op. cit. 64, s. 699.

⁷¹ BURGHARDT, Boris a STEINL, Leonie. op. cit. 64, s. 701.

Kambodžu). Od roku 2002 spadá stíhání nejzávažnějších zločinů podle mezinárodního práva do jurisdikce Mezinárodního trestního soudu (International Criminal Court). Pro 21. století je rovněž příznačný obrovský rozvoj informačních a komunikačních technologií, s čímž jde ruku v ruce nárůst páchání kybernetické trestné činnosti.⁷² Kyberprostor je ideálním nástrojem pro pachatele sexuálního násilí, neboť tito relativně jednoduše utají svou identitu, a mohou tak snadno porušovat sexuální autonomii svých obětí v online prostředí. Neustálý rozvoj informačních a komunikačních technologií navíc umožňuje pachatelům beztrestně páchat nové formy kyber-sexuálního násilí⁷³, které nejsou dosud kriminalizovány, jako například sexting⁷⁴ či „pornopomsta“⁷⁵ („revenge porn“). V mnoha zemích nejsou tyto a další formy sexuálního násilí trestněprávně sankcionovány, což vede ke stále rostoucím požadavkům nejen veřejnosti na jejich kriminalizaci. Právní řády některých států však již v posledních letech zaznamenaly změny v této oblasti. Ku příkladu v Austrálii byla „pornopomsta“ zařazena mezi trestné činy v roce 2017.⁷⁶ Ohledně kriminalizace nevyžádaného sextingu probíhají od roku 2020 diskuse na parlamentní úrovni ve Finsku.⁷⁷ Pokud jde o další novodobé formy sexuálního násilí, tak například v Německu a Anglii byl zařazen mezi trestné činy „upskirting“⁷⁸ a ve Francii byl kriminalizován „catcalling“.⁷⁹ S ohledem na výše uvedené skutečnosti lze uvést, že počátek 21. století se nese ve znamení významných změn co se týče pojetí sexuality a sexuálního násilí ve společnosti, což vede k legislativním změnám v právních rádech stále více států, o něž se zasloužila nejrůznější sociální hnutí a další formy aktivismu. Společenský pokrok s sebou však přináší stále nové

⁷² Označení pro trestnou činnost, při níž jsou prostředky informačních a komunikačních technologií buďto užity jako nástroj pro spáchání trestného činu, anebo jsou cílem útoku pachatele.

⁷³ K tomuto tématu viz např. POWELL, Anastasia a HENRY, Nicola. *Sexual Violence in a Digital Age*. United Kingdom: Palgrave Macmillan London, 2017, 317 s. ISBN 978-1-137-58046-7.

JURASZ, Olga a BARKER, Kim. *Sexual Violence in the Digital Age: A Criminal Law Conundrum?* in *German Law Journal*, 2021, vol. 22, no. 5, s. 784–799. DOI 10.1017/glj.2021.39.

⁷⁴ Zaslání sexuálně explicitních zpráv, fotografií či videí prostřednictvím mobilních telefonů či počítačů.

⁷⁵ Sdílení sexuálně explicitních videí či fotografií bývalých partnerů na internetu bez jejich souhlasu s cílem pomstít se a ponížit je.

⁷⁶ NSW Government. *Revenge porn is a crime*. Online. New South Wales, 25.8.2017. Dostupné z: <https://www.nsw.gov.au/news/revenge-porn-a-crime> [citováno 2023-07-06].

⁷⁷ HELSINKI TIMES. *Sexting a crime, Sanna Marin a feminist icon and a new supercomputer: Finland in the world press*. Online. 30.10.2020. Dostupné z: <https://www.helsinkitimes.fi/world-int/world-news/finland-in-the-world-press/18249-sexting-a-crime-sanna-marin-a-feminist-icon-and-a-new-supercomputer-finland-in-the-world-press.html> [citováno 2023-07-06].

⁷⁸ Pořizování fotografií ženských genitálií, hýždí, poprsí či spodního prádla zakrývajících tyto části těla bez souhlasu dotčených žen.

LIBRARY OF CONGRESS. *Germany: Upskirting Criminalized*. Online. 23.10.2020. Dostupné z: <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2020-10-23/germany-upskirting-criminalized/> [citováno 2023-07-06].

BBC. *Upskirting now a crime after woman's campaign*. Online. 12.4.2019. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/uk-47902522> [citováno 2023-07-29].

⁷⁹ Obtěžující pískání, pokřikování, komentáře či gesta se sexuálním podtextem od cizích lidí na veřejnosti.

FILLION, Stéphanie. *2 Years Later, What We Can Learn From France's Anti-Catcalling Law*. in *Forbes*. Online. 26.1.2021. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/stephaniefillion/2021/01/26/2-years-later-what-we-can-learn-from-frances-anti-catcalling-law/> [citováno 2023-07-29].

formy sexuálního násilí a kyber-sexuálního násilí, na něž společnost bude muset adekvátně reagovat.

1.3 Formy a druhy sexuálního násilí

Sexuální násilí se vyskytuje v mnoha formách. Některé formy sexuálního násilí jsou trestně postihovány napříč jednotlivými státy (např. znásilnění, sexuální zneužívání dětí), nicméně mnohé formy dosud nejsou kriminalizovány (např. sexuální narážky a komentáře, nežádoucí tělesný kontakt, sexting, upskirting apod.).

Jednou z nejzávažnějších forem sexuálního násilí je znásilnění. Pojem znásilnění je definován jako „fyzicky či jiným způsobem vynucená penetrace vulvy či análního otvoru penisem, jinou částí těla nebo předmětem“.⁸⁰ Ve společnosti je znásilnění vnímáno jako druhý nejtěžší zločin, hned po vraždě. Nejčastějším motivem pachatelů znásilnění je touha po moci, po pomstě anebo vztek. U znásilnění lze rozlišovat několik druhů, tj. znásilnění mezi partnery, znásilnění mezi manželi, znásilnění neznámým pachatelem, znásilnění dvěma či více pachateli („gang rape“) a systematické znásilňování během ozbrojených konfliktů.⁸¹

Další závažnou formou sexuálního násilí je sexuální zneužívání dětí. Pojem sexuální zneužívání dětí označuje situace, kdy je dítě zneužíváno či nuceno k sexuálním aktivitám, nebo kdy je zneužíváno za účelem sexuálního uspokojení jiné osoby. Finkelhor definuje sexuální zneužívání dětí jako „použití síly/nátlaku sexuální povahy v případech, když je oběť mladší než 13 let a věkový rozdíl mezi obětí a pachatelem je minimálně 5 let, anebo když je oběť mezi 13 a 16 lety a věkový rozdíl mezi obětí a pachatelem je alespoň 10 let.“⁸² V uvedené definici termín nátlak nezahrnuje pouze situace bezprostředního ohrožení. Pachatelé sexuálního zneužívání dětí si mnohdy vytváří vztah s dítětem, a to za účelem snazší manipulace s dítětem. Dle Longa a Grotha je charakteristickým znakem sexuálního zneužívání dětí rovněž skutečnost, že pachatel vnímá jeho sexuální vztah s dítětem coby vzájemný a společensky přijatelný.⁸³ Existují dva druhy sexuálního zneužívání dětí, a to kontaktní (např. doteky, líbání, soulož) a bezkontaktní

⁸⁰ „the physically forced or otherwise coerced penetration of the vulva or anus with a penis, other body part or object“ in World Health Organization. *Violence against women*. Online. 9.3.2021. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> [citováno 2023-07-30]. (vlastní překlad autorky).

⁸¹ KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Ľubica. op. cit. 4, s. 20-21.

⁸² „the use of force/coercion of a sexual nature either when the victim is younger than age 13 and the age difference between the victim and the perpetrator is at least five years, or when the victim is between 13 and 16 and the age difference between the victim and perpetrator is at least 10 years.“ in FINKELHOR, David. *Child Sexual Abuse: New Theory and Research*. USA: Free Press, 1984, 304 s. ISBN 978-0029-10020-2. (vlastní překlad autorky).

⁸³ LONGO, Robert E. a GROTH, Nicholas A. *Juvenile Sexual Offenses in the Histories of Adult Rapists and Child Molesters*. in *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 1983, vol. 27 no. 2, s. 150-155. DOI <https://doi.org/10.1177/0306624X8302700207>.

(např. ukazování pornografie, nucení k masturbaci apod.). Sexuální zneužívání může být páčáno osobně nebo v kyberprostoru (např. nucení dítěte k zaslání intimních fotografií, nucení dítěte k masturbaci prostřednictvím videokamery apod.).⁸⁴

Jako další formu sexuálního násilí lze označit obchodování s lidmi. Obchodováním s lidmi se rozumí „najímání, převoz, převod, ukryvání nebo příjem osob, včetně výměny či předání kontroly nad těmito osobami, za použití hrozeb, síly či jiných forem nátlaku, únosu, podvodu, klamu, zneužití moci či zranitelného postavení nebo poskytnutím či obdržením platby či výhod s cílem získat souhlas osoby, jež má kontrolu nad jinou osobou, za účelem prostituce jiných osob nebo jiné formy pohlavního vykořisťování, nucenou práci či služby, včetně žebrání, otroctví či praktiky podobné otroctví, nevolnictví nebo využívání jiných osob k trestné činnosti či odebrání lidských orgánů.“⁸⁵ Obětí obchodování s lidmi může být kdokoliv, nicméně pachatelé se nejvíce zaměřují na zranitelné osoby, kdy zranitelnost může být spatřována ku příkladu v chudobě, neznalosti jazyka, absenci povolení k pobytu apod.⁸⁶

Další formou sexuálního násilí je sexuální obtěžování. Pojem sexuální obtěžování zahrnuje nežádoucí sexuální návrhy, nepříjemnou sexuální pozornost, uplatňování genderových stereotypů a jiné verbální či fyzické obtěžování sexuální povahy. Přestože nejsou postihovány nedbalé komentáře či ojedinělé incidenty, jež nejsou příliš závažné, je protiprávní takové obtěžování, které vytváří nepřátelské, ponižující, urážlivé či zstrašující prostředí anebo které vede k nepříznivému zacházení či znevýhodnění.⁸⁷

Mezi další formy sexuálního násilí lze zahrnout ku příkladu catcalling,⁸⁸ upskirting,⁸⁹ sexuální zneužívání osob se zdravotním postižením, nucené sňatky či soužití, vyžadování sexuálních aktivit jakožto úplaty za zboží či služby, sexting,⁹⁰ „pornopomsta“, zabraňování v užívání antikoncepce a prostředků ochrany před sexuálně přenosnými nemocemi, nucení k přerušení těhotenství či zasahování do sexuální integrity mužů a žen (např. mrzačení pohlavních orgánů).⁹¹

⁸⁴ NSPCC. *Sexual abuse*. Online. Dostupné z: <https://www.nspcc.org.uk/what-is-child-abuse/types-of-abuse/child-sexual-abuse/> [citováno 2023-07-30].

⁸⁵ Evropský parlament. *Obchodování s lidmi: v EU je téměř 16 000 obětí*. Online. 23.10.2017. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20171012STO85932/obchodovani-s-lidmi-v-eu-je-temer-16-000-obeti> [citováno 2023-07-30].

⁸⁶ U.S. Department of JUSTICE. *What is Human Trafficking?* Online. 26.6.2023. Dostupné z: <https://www.justice.gov/humantrafficking/what-is-human-trafficking> [citováno 2023-07-30].

⁸⁷ U.S. Equal Employment Opportunity Commission. *Sexual Harassment*. Online. Dostupné z: <https://www.eeoc.gov/sexual-harassment> [citováno 2023-09-16].

⁸⁸ Viz cit. 79.

⁸⁹ Viz cit. 78.

⁹⁰ Viz cit. 74.

⁹¹ KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Lúbia. op. cit. 4, s. 20-21.

1.3.1 Sexuální násilí páchané na mužích

Dle amerických statistik přibližně 43 % mužů během svého života zažilo nějakou formu sexuálního násilí, přičemž 34 % mužů zažilo verbální obtěžování sexuální povahy, 22 % mužů zažilo kyber-sexuální násilí, 18 % mužů zažilo nechtěné doteky, 7 % mužů zažilo penetraci (resp. vsunutí ruky, prstu či jiného předmětu do análního otvoru) a necelá 3 % mužů zažilo znásilnění či pokus o znásilnění. 30 % mužských obětí uvedlo jako pachatelky ženy.⁹²

Sarrel a Masters poukazují na skutečnost, že před rokem 1982 nebyly provedeny žádné výzkumy, v nichž by byli muži dotazováni, zda zažili sexuální násilí.⁹³ Až na přelomu 20. a 21. století se postoj společnosti k mužským obětem sexuálního násilí výrazně změnil. V dřívějších dobách, s výjimkou ojedinělých případů, laická ani odborná veřejnost nevěřila, že sexuálně napadání mohou být též muži. Obrat nastal na počátku 21. století, kdy začaly být postupně odhalovány případy sexuálního zneužívání chlapců a dívek členy římskokatolických řádů. Poté následoval rapidní nárůst kauz, v nichž byli z páchání sexuálního násilí na mužích či chlapcích obviněni (a posléze příp. odsouzeni) sportovní trenéři⁹⁴, učitelé a učitelky, profesori a profesorky, herci, režiséři či dokonce politici.⁹⁵ Jedním ze známých a šokujících případů sexuálního zneužívání chlapců a dívek byla kauza britského moderátora dětských pořadů v televizi BBC Sira Jimmyho Savila, jenž byl po své smrti v roce 2011 usvědčen z několika desítek až stovek pedofilních afér, jichž se měl dopustit během své kariéry.⁹⁶ V následujících letech stoupl rovněž počet případů, kdy veřejně známé osobnosti mužského pohlaví, jako např. Kirk Hammett (kytarista kapely Metallica), Chester Bennington (frontman kapely Linkin Park), či Greg LeMond (trojnásobný vítěz Tour de France), přiznali, že se stali oběťmi sexuálního násilí.⁹⁷

Dle výzkumů je nejčastější formou sexuálního násilí páchaného na mužích sexuální zneužívání mladých chlapců. Nutno však podotknout, že výsledky jednotlivých výzkumů mohou být značně zkreslené, neboť většina dospělých mužských obětí se se svými zkušenostmi se sexuálním násilím nesvěří rodině ani přátelům, natož aby je oznámila policii či orgánům státní

⁹² National Sexual Violence Resource Center. *How Often are Men Sexually Harassed or Assaulted?* Online. Dostupné z: https://www.nsvrc.org/sites/default/files/publications/2020-12/Infographic_how_Final508.pdf [citováno 2023-09-29].

⁹³ SARREL, Philip M. a MASTERS, William Howell. *Sexual molestation of men by women*. in Arch Sex Behav, 1982, vol. 11, no. 2, s. 117-131. doi: 10.1007/BF01541979.

⁹⁴ Nejznámějším případem byla kauza asistenta trenéra amerického fotbalu na Pensylvánské státní univerzitě Jerryho Sanduskyho, jenž byl obviněn a následně odsouzen za sexuální zneužívání mladých chlapců z neziskové agentury Second Mile, již založil na pomoc znevýhodněným mladým lidem.

⁹⁵ GARTNER, Richard B., ed. *Healing Sexually Betrayed Men and Boys: Treatment for Sexual Abuse, Assault, and Trauma*. United Kingdom: Routledge, 2018, s. 23-24. ISBN: 978-1-138-94225-7.

⁹⁶ BBC. *Jimmy Savile scandal: Report reveals decades of abuse*. Online. 11. 1. 2013. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/uk-20981611> [citováno 2023-09-30].

⁹⁷ GARTNER, Richard B., ed. op. cit. 95, s. 24.

správy. Dle Grotha a Burgesse mužské oběti pocítují sexuální násilí (zejm. znásilnění) jako ještě více ponižující událost než oběti ženské. Důvodem jsou hluboce zakořeněné stereotypní představy společnosti o tom, že muži nemohou být sexuálně napadeni, neboť „skutečný muž“ by se ubránil útoku jakéhokoliv sexuálního predátora, a ochránil tak svou hrdost a mužství.⁹⁸ Muži jsou navíc od dětství vedeni k tomu, aby příliš neprojevovali své pocity, a to zejména pocity zranitelnosti, strachu či zoufalství. S ohledem na tyto skutečnosti tudíž není s podivem, že většina mužských obětí své zkušenosti se sexuálním násilím tají po celý život.

Jak již uvedeno výše, ve společnosti stále převládá stereotypní představa o tom, že muži nemohou být sexuálně napadeni. Morral a kol. ve svém díle však zdůrazňují, že muži mohou býti sexuálně napadeni bez ohledu na jejich velikost, sílu, vzhled či sexuální orientaci.⁹⁹ Z dostupných výzkumů se totiž podává, že při znásilnění zažívá až 70 % obětí „stav zamrznutí“, tzn. že oběť je během sexuálního útoku paralyzována a nedokáže se bránit. „Stav zamrznutí“ není v žádném případě projevem fyzické slabosti oběti, jedná se o přirozenou obrannou reakci vyvolanou enormním stresem, jež se projevuje u mužů i žen bez rozdílu.¹⁰⁰ Pokud jde o osobu pachatele, tak dle veřejného mínění sexuálně napadají muže pouze homosexuálové. Gartner ve svém díle však podotýká, že více než 95 % sexuálních útoků (nehledě na pohlaví oběti) je páchano heterosexuálními muži. To znamená, že v naprosté většině sexuálních útoků na mužské oběti byli jejich pachatelé heterosexuální. Důvodem je dle Gartnera skutečnost, že sexuální útoky jsou zejména o moci a kontrole nad obětí, nikoli primárně o sexuální přitažlivosti.¹⁰¹ Dalším společenským stereotypem je tvrzení, že erekce či ejakulace mužské oběti během sexuálního útoku znamená souhlas jedince se sexuálním jednáním. Erekcce i ejakulace jsou toliko fyzickými reakcemi na podněty sexuální povahy. V žádném případě tyto reakce však neznamenají, že oběť se sexuálním útokem souhlasila, že jej chtěla, anebo že si jej užívala, a ani nevypovídají ničeho o sexuální orientaci oběti.¹⁰²

Sexuální násilí páchané na mužích může mít devastující dopady na životy mužských obětí. Stejně jako ženské oběti pocítují i mužské oběti typické příznaky jako úzkost, deprese, hněv, chronické bolesti a únavu, neurologické problémy, zažívací potíže, nespavost, podrážděnost, nedostatek sebeúcty, sexuální dysfunkce, poruchy ve vztazích, posttraumatickou

⁹⁸ COOK, Philip W. a HODO, Tammy L. *When Women Sexually Abuse Men: The Hidden Side of Rape, Stalking, Harassment, and Sexual Assault*. California: Praeger, 2013, s. 12-13. ISBN: 978-0-313-39729-5.

⁹⁹ MORRAL, Andrew R., GORE, Kristie L., SCHELL, Terry L., ed. *Sexual assault and sexual harassment in the U.S. military*. in *Investigations of Potential Bias in Estimates from the 2014 RAND Military Workplace Study*, vol. 2, 2016. ISBN: 978-0-8330-9053-9.

¹⁰⁰ GARTNER, Richard B. *Betrayed as boys: Psychodynamic treatment of sexually abused men*. New York: Guilford Press, 2001, 356 s. ISBN: 978-1-5723-0644-8.

¹⁰¹ GARTNER, Richard B., ed. op. cit. 100, s. 55 a 59.

¹⁰² GARTNER, Richard B., ed. op. cit. 100, s. 56-59.

stresovou poruchu či sebevražedné myšlenky. Některé studie však prokázaly, že dospělé mužské oběti sexuálního násilí mají vážnější psychické potíže než ženské oběti.¹⁰³ Důvodem jsou již výše uvedené společenské stereotypní představy a mýty o sexuálním napadení mužů, jež způsobují, že mužské oběti se ve většině případů nikomu nesvěří, neboť se obávají toho, že je nikdo nepochopí, a naopak se jim lidé vysmějí a odsoudí je. Po zkušenosti se sexuálním násilím zpočátku mužské oběti (častěji než ženské) pocítují hněv, či se snaží bagatelizovat závažnost napadení. Mužské oběti rovněž častěji propadnou zneužívání návykových látek po incidentu, neboť se domnívají, že se tak snadněji vyrovnají s následky sexuálního napadení.¹⁰⁴ Dle Vearnalse a Campbella patří mezi časté následky sexuálního násilí u mužských obětí též homofobie. Mužské oběti totiž po svém napadení často dávají za vinu své sexuální napadení mužským útočníkem jeho homosexuální orientaci. V důsledku této reakce se u mužských obětí poté může projevat silná nenávist k homosexuálům.¹⁰⁵ Výzkumy naznačují, že uvedené dopady sexuálního násilí mohou mužské oběti sužovat roky. Dle Mezeye a Kinga však mezi nejdéletrvající následky patří pochybnosti mužských obětí o jejich sexuální orientaci, zvláště pokud během sexuálního napadení zažili erekci či ejakulaci.¹⁰⁶

Co se týče válečných konfliktů, oběťmi sexuálního násilí a genocid nebyly během ozbrojených konfliktů pouze ženy, ale rovněž muži byli systematicky sexuálně napadáni. Sexuální násilí je v současné době vnímáno coby válečná zbraň, jež je během konfliktů strategicky využívána válčícími státy. Na přelomu 20. a 21. století byli ženy i muži oběťmi všech forem sexuálního násilí např. v Bosně a Hercegovině, Chorvatsku, Kosovu, Čechensku, Rwandě, Sierra Leone či Demokratické republice Kongo. V posledních letech je sexuální násilí coby válečná zbraň užíváno v zemích jako Irák, Libye, Sýrie, Yemen či Myanmar.¹⁰⁷ Misra ve svém díle upozorňuje na skutečnost, že o sexuálním násilí páchaném na mužích během ozbrojených konfliktů nejsou podávány téměř žádné zprávy, ani neexistují téměř žádné výzkumy či studie. Ve

¹⁰³ KIMERLING, Rachel, RELLINI, Alessandra, KELLY, Vanessa, JUDSON, Patricia L. a LEARMAN, Lee A. *Gender differences in victim and crime characteristics of sexual assault*. in *Journal of Interpersonal Violence*, 2002, vol. 17, no. 5, s. 526–532. doi: <https://doi.org/10.1177/0886260502017005003>.

¹⁰⁴ SCARCE, Michael. *Male on male rape: The hidden toll of stigma and shame*. New York: Basic Books, 2001, s. 334. ISBN 9-780-7382-0623-3.

¹⁰⁵ VEARNALS, Simon a CAMPBELL, Tomás. *Male victims of male sexual assault: A review of psychological consequences and treatment*. in *Sexual and Relationship Therapy*, 2001, vol. 16, no. 1, s. 279–286. doi: <https://doi.org/10.1080/14681990123228>.

¹⁰⁶ MEZEY, Gillian C. a KING, Michael B., ed. *Male victims of sexual assault*. Oxford: Oxford University Press, 2000, 2. vydání, s. 161. ISBN 9-780-1926-2932-6.

¹⁰⁷ ZAWATI, Hilmi M. *Review Essay of The Landscape of Silence: Sexual Violence Against Men in War*, by Amalendu Misra, (New York, NY: Oxford University Press, 2015) 271 Pp.; *Rape Loot Pillage: The Political Economy of Sexual Violence in Armed Conflict*, by Sara Meger, (New York, NY: Oxford University Press, 2016) 248 Pp.; *Prosecuting Conflict-Related Sexual Violence at the ICTY*, by Serge Brammertz and Michelle Jarvis (eds). in *Journal of International Criminal Justice*, New York: Oxford University Press, 2019, vol. 17, no. 2, s. 453-462. ISSN 1478-1387.

svém důsledku jsou tak případy sexuálního násilí páchaného na mužích během válek ve společnosti méně odsuzované než v případech, kdy jsou oběťmi ženy. Misra zdůrazňuje, že ačkoliv se o problematice sexuálního násilí páchaného na mužích během válek nepsalo téměř nikdy ani v minulosti, muži byli jeho oběťmi již od dávných dob. Misra dále zdůrazňuje, že sexuální násilí páchané na ženách během ozbrojených konfliktů bylo středem zájmu mnoha vědců, nevládních organizací a právníků, zatímco problematika mužských obětí sexuálního násilí byla považována za tabu, bez ohledu na skutečnost, že v některých válečných konfliktech trpěli více muži a chlapi. S ohledem na dostupné informace Misra ve svém díle klasifikoval tři formy sexuálního násilí páchaného na mužích v novodobých ozbrojených konfliktech. První formou je sexuální napadání mužů během jejich výslechů za účelem získání informací. Pod druhou formu spadá sexuální násilí, jehož cílem je zničení politické identity nepřátel tím, že jsou sexuálně napadáni a ponižováni do doby, než budou mít pocit, že jsou bezcenní. Pod třetí formu lze zahrnout sexuální násilí páchané za účelem pomsty, a to tím způsobem, že jsou sexuálně napadáni zajatí vojáci, nebo jsou tito nuceni se sexuálně napadat sami mezi sebou.¹⁰⁸ Sexuální zločiny páchané během válečných konfliktů vždy byly a stále jsou společností nejméně odsuzovanými válečnými zločiny. Sexuální násilí je během ozbrojených konfliktů pácháno v masovém měřítku a zanechává za sebou tisíce fyzicky a psychicky zdevastovaných žen i mužů.¹⁰⁹

Pro všechny oběti sexuálního násilí je obtížné vyrovnat se s jeho dopady, nicméně vzhledem ke společenským stereotypním představám a mýtům o sexuálním napadení mužů to může být pro mužské oběti ještě obtížnější. Nutno podotknout, že v jednotlivých státech existuje množství různých organizací a agentur na pomoc ženám a dívkám v boji proti domácímu a sexuálnímu násilí, avšak organizací zaměřených na mužské oběti se vyskytuje po málu. Cook a Hodo trefně uvádějí, že tato skutečnost je ospravedlňována tak, že většinu obětí domácího a sexuálního násilí tvoří ženy, a proto je většina organizací pro ženské oběti. Dle této logiky bychom však měli přejmenovat orgán bezpečnosti a ochrany zdraví při práci na orgán bezpečnosti a ochrany zdraví při práci mužů, neboť 90 % pracovních úrazů se stává mužům.¹¹⁰ Gartner ve svém díle navíc zdůrazňuje, že přístupy a programy, jež jsou užívány při spolupráci s ženskými oběťmi sexuálního násilí, nelze bez dalšího aplikovat na mužské oběti. Stejně tak nelze

¹⁰⁸ MISRA, Amalendu. *The Landscape of Silence: Sexual Violence Against Men in War*. Londonse: Hurst, 2015, s. 256. ISBN 978-1849-04282-6.

¹⁰⁹ ZAWATI, Hilmi M. *Fair Labelling and the Dilemma of Prosecuting Gender-Based Crimes at the International Criminal Tribunals*. United Kingdom: Oxford University Press, 2015, s. 89. ISBN 978-0199-35711-6.

¹¹⁰ COOK, Philip W. a HODO, Tammy L. op. cit. 98, s. 129.

aplikovat programy určené na pomoc chlapeckým obětem sexuálního zneužívání bez dalšího na dospělé muže, jež byli sexuálně napadeni.¹¹¹

Mužských obětí sexuálního násilí je mnohem více, než se lidé ve společnosti domnívají. Je třeba, aby byly překonány stereotypní představy o sexuálním násilí páchaném na mužích a aby si lidé uvědomili, že nezáleží na velikosti, síle, vzhledu či sexuální orientaci mužů, neboť všichni bez rozdílu se mohou stát oběťmi sexuálního násilí. I mužské oběti si zaslouží pomoc a pochopení.

1.3.2 Sexuální násilí páchané mezi mladistvými a na mladistvých

Sexuální násilí páchané mezi mladistvými¹¹² je celosvětovým problémem. Dle amerických statistik se přibližně jedna ze čtyř dívek a jeden ze šesti chlapců stali oběťmi sexuálního násilí před dosažením věku 18 let, přičemž v téměř polovině případů byl pachatelem přítel či známý oběti, a naproti tomu v pouhých 10 % případů byl pachatelem neznámý cizinec.¹¹³

Dle průzkumů zažívá značná část mladistvých partnerské násilí, resp. násilné chování ve vztazích nebo také při „randění“ („teen dating violence“). Dle evropského výzkumu¹¹⁴ zažilo 33 % mladistvých v některém ze svých vztahů partnerské násilí, resp. každý třetí mladistvý zažil či zažívá násilí ze strany svého partnera či osoby, s níž „randí“.¹¹⁵ Jednou z nejčastějších forem partnerského násilí mladistvých je násilí psychologické. Pod pojem psychologické násilí lze zahrnout ku příkladu extrémní žárlivost ze strany partnera, obviňování z nevěry, snižování sebevědomí a narušování sebeúcty, nadávání, vyhrožování, záměrné ztrapňování, izolování partnera od přátel a rodiny, či opakovaná kontrola ze strany partnera, kdy tento musí vědět, kde se jeho protějšek nachází, s kým je a co dělá. Další formou partnerského násilí mladistvých je násilí fyzické. Do této kategorie spadá bití a fackování, kopání, strkání, škrcení atd. Mezi další

¹¹¹ GARTNER, Richard B., ed. op. cit. 100, s. 60.

¹¹² Ku příkladu Organizace spojených národů pro statistické účely definuje mladistvé jako osoby ve věku od 15 do 24 let; Centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí (PROFEM) v rámci projektu Love&Respect – Preventing Teen Dating Violence II. definuje mladistvé jako osoby ve věku 16–26 let.

¹¹³ National Sexual Violence Resource Center. *Teenagers & Sexual Violence*. Online. Dostupné z: https://www.nsvrc.org/sites/default/files/publications/2019-02/Teenagers_508.pdf [citováno 2023-09-16].

¹¹⁴ Výzkum byl realizován v rámci projektu Love&Respect – Preventing Teen Dating Violence II. Tento dvouletý projekt (2017-2019) vznikl v rámci strategického partnerství proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s. a dalších šesti neziskových organizací: Sakhli – Advice Centre for Women (Gruzie), Society Without Violence (Arménie), CESI - Center for Education, Counselling and Research (Chorvatsko), FONDAZIONE Hallgarten-Franchetti Centro Studi Villa Montesca (Itálie), Fundación Indera (Španělsko) a Hazissa – Prevention of Sexualized Violence (Rakousko), a je financován programem Erasmus +.

¹¹⁵ proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s. *Partnerské násilí dospívajících a mladých*. Online. 2019. Dostupné z: <https://www.profem.cz/shared/clanky/925/proFem%202019%20prehled%20hlavnich%20vystupu%20vyzkumu%20v%20problematice%20partnerskeho%20nasili%20mladych.pdf> [citováno 2023-09-28].

formy partnerského násilí mladistvých patří násilí sexuální. Nejčastěji se jedná o nevyžádané polibky a doteky, a dále se může jednat o nucení partnera k sexuálním aktivitám. V některých případech se však partneři dopustí též znásilnění. V posledních letech je velmi častým projevem partnerského násilí mladistvých kyber-sexuální násilí, kdy partneři kontrolují a čtou zprávy z mobilních telefonů svých protějšků bez jejich souhlasu. Mezi formy partnerského násilí mladistvých lze zahrnout rovněž stalking.¹¹⁶ Partnerské násilí mladistvých může mít devastující dopady na životy mladých obětí. Téměř v polovině případů se tyto oběti nemohou dlouhodoběji soustředit na své studium či na práci. U přibližně každého čtvrtého mladistvého se projeví nechutenství k jídlu a úbytek váhy. Mezi další časté dopady patří nevolnost a závratě. 18 % mladistvých má strach z násilí a o svůj život, 16 % mladistvých dokonce napadají myšlenky na sebevraždu. Pouze necelá třetina mladistvých, jež jsou dlouhodobě vystaveni některým formám partnerského násilí, nepocítí ve svém životě žádný z uvedených dopadů.¹¹⁷

V posledních letech se do centra pozornosti laické veřejnosti, odborníků, jakož i ústavních činitelů, dostala problematika sexuálního násilí na univerzitních kampusech a vysokých školách. O studentech vysokých škol se často tvrdí, že si „prodlužují mládí“, neboť se studiem vyhýbají strastiplnému dospěláckému životu. Téměř čtvrtina studentů se však s tímto tvrzením nemůže ztotožnit, neboť se stane obětí nepříjemných incidentů. Gray, Hassija a Steinmetz se domnívají, že právě studenti vysokých škol jsou vystaveni největšímu riziku, že se stanou oběťmi sexuálního násilí.¹¹⁸ Dle Tjadenové a Thoennesové se na vysokých školách a na univerzitních kampusech vyskytuje dvakrát až třikrát více případů sexuálního násilí než v ostatních komunitách.¹¹⁹ Jedním z důvodů je skutečnost, že na vysokých školách a v univerzitních kampusech se koncentrují dospívající lidé, kteří jsou svobodní, nezadaní a chtějí „randit“ a experimentovat, čímž sami vytváří či usnadňují příležitosti pro páchaní sexuálního násilí. K této skutečnosti se navíc připojují další faktory, jež zvyšují riziko možné viktimizace. Jedním z nejsilnějších rizikových faktorů je předchozí zkušenost mladistvého se sexuálním násilím či vystavení špatnému zacházení v dětství. Mezi další významné faktory patří poruchy osobnosti (např. narcismus, disociální porucha osobnosti), duševní poruchy, konzumace alkoholu

¹¹⁶ youth.GOV. *Dating Violence Prevention*. Online. Dostupné z: <https://youth.gov/youth-topics/teen-dating-violence> [citováno 2023-07-30].

proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s. op. cit. 115.

¹¹⁷ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Partnerské násilí dospívajících a mladých: přehled hlavních výstupů z výzkumu*. Online. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Prevence_domaciho_nasili/Priloha_c_2_zapisu_21-5-2019_1.pdf [citováno 2023-07-30].

¹¹⁸ GRAY, Matt J., HASSIJA, Christina M. a STEINMETZ, Sarah E. *Sexual Assault Prevention on College Campuses*. United Kingdom: Psychology Press, 2017, s. 8, ISBN: 978-1-138-94080-2.

¹¹⁹ TJADEN, Patricia a THOENNES, Nancy. *Extent, Nature, and Consequences of Intimate Partner Violence*. Washington, DC: U.S. Dept. of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, 2000, s. 58. <http://dx.doi.org/10.3886/ICPSR02566>.

či omamných látek, postoje a přesvědčení v souvislosti s genderovými ideologiemi, sociokulturní vlivy či sociodemografické vlivy.¹²⁰ V boji proti sexuálnímu násilí na univerzitních kampusech a univerzitách přijímají státy po celém světě nejrůznější preventivní a vzdělávací programy, jejichž cílem je zvýšit povědomí mladistvých o problematice sexuálního násilí a snížit výskyt sexuálních útoků. O účinnosti těchto programů se však mezi odborníky vede polemika. Ku příkladu v USA byl již v roce 2013 přijat zákon (Campus Sexual Violence Elimination Act)¹²¹, jehož účelem byla a je eliminace sexuálního násilí na univerzitních kampusech. Kettreyová a kol. dospěli ve svém výzkumu k závěru, že ani po deseti letech od přijetí uvedeného zákona nejsou preventivní a vzdělávací programy účinné, neboť nevedly ke snížení výskytu sexuálního násilí na univerzitních kampusech. Procento výskytu sexuálního násilí mezi studenty, jež se preventivních programů účastnili, bylo jen mírně nižší než mezi studenty, kteří se jich neúčastnili. Světová zdravotnická organizace proto doporučuje, aby byly preventivní programy zaměřeny především na rizikové faktory, a to nejen na individuální úrovni, ale rovněž ve vztazích, v rámci komunity i ve společnosti jako celku.¹²²

Pokud jde o problematiku sexuálního násilí na českých vysokých školách, tak kauza bývalého poslance TOP 09 Dominika Feriho otevřela v české společnosti širokou debatu na toto téma. Nutno podotknout, že na českých školách stále nebyl přijat komplexní systém opatření, jenž by na sexuální obtěžování, resp. sexuální násilí, adekvátně reagoval. České vysoké školy dosud přijímaly a přijímají jednotlivá opatření na podkladě nezávazných doporučení ministerstva školství (např. zřízení pozice ombudsmana či důvěrníka, etický kodex, plán rovných příležitostí apod.).¹²³ Při porovnání se situací v zahraničí je však zřejmé, že Česká republika v tomto ohledu „zaspala“. Ku příkladu ve Velké Británii byl na počátku 21. století založen projekt Athena SWAN Charter, na jehož základě je poskytnutí veřejných finančních prostředků vysokým školám za účelem výzkumu podmíněno získáním stříbrné či zlaté medaile, tzn. dosažení určité

¹²⁰ GRAY, Matt J., HASSIJA, Christina M. a STEINMETZ, Sarah E. op. cit. 118, s. 33-52.

¹²¹ Zákon - Campus Sexual Violence Elimination Act ze dne 7. 3. 2013. Dostupné z: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/812/text>.

¹²² KETTREY, Heather Hensman, THOMPSON, Martie P., MARX, Robert A. a DAVIS, Alyssa J. *Effects of Campus Sexual Assault Prevention Programs on Attitudes and Behaviors Among American College Students: A Systematic Review and Meta-Analysis*. in J Adolesc Health, 2023, vol. 72, no. 6, s. 831-844. doi: 10.1016/j.jadohealth.2023.02.022.

¹²³ Česká televize. *Vysoké školy bojují proti sexuálnímu obtěžování. Zavedly ombudsmany, na které se mohou oběti obracet*. Online. 13. 10. 2022. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/3535997-vysoke-skoly-bojuji-proti-sexualnimu-obtezovani-zavedly-ombudsmany-na-ktere-se-mohou> [citováno 2023-09-29].

iRozhlas. *12 českých univerzit: případy sexuálního obtěžování přiznává většina z nich, řešit ho však obvykle neumí*. Online. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/sexualni-nasilni-obtezovani-vysoke-skoly-univerzity-opatreni-mechanismy_2206020500_pik [citováno 2023-09-29].

Novinky.cz. *Sexuální obtěžování vysoké školy neřešily. Ted už mají proč, tvrdí expertka*. Online. 19. 6. 2021. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-sexualni-obtezovani-vysoke-skoly-neresily-ted-uz-maji-proc-tvrdi-expertka-40363761> [citováno 2023-09-29].

úrovně v oblasti genderové rovnosti.¹²⁴ V Rakousku vysoké školy povinně zřizují již od 90. let 20. století týmy pro rovné příležitosti („Equal Opportunities Policies“) a součástí vnitřních předpisů vysokých škol musí být směrnice pro prevenci a řešení případů sexuálního násilí.¹²⁵

Nelze než uzavřít, že mladiství a zejména studenti vysokých škol jsou vystaveni největšímu riziku, že se stanou oběťmi sexuálního násilí. Nebezpečí těmto může hrozit ze strany jejich partnerů či partnerek, při „randění“, ale rovněž na zdánlivě bezpečných místech jako jsou vysoké školy a univerzitní kampusy. Sexuální násilí páchané mezi mladistvými a na mladistvých je rozšířeným celosvětovým problémem, na nějž je třeba adekvátně reagovat. Mladistvé je třeba řádně edukovat v této oblasti, aby si osvojili pozitivní vzorce chování a prožívání v partnerských vztazích, a na vysokých školách a univerzitních kampusech je třeba vytvořit, za pomoci konkrétně zaměřených preventivních programů, bezpečnější systém vysokoškolského vzdělávání, kde sexuální násilí nebude běžnou záležitostí.

1.3.3 Sexuální násilí páchané za užití drog

Pojem sexuální násilí páchané za užití drog („drug-facilitated sexual assault“) označuje případy, kdy pachatel svou oběť před sexuálním napadením „zdroguje“, čímž jí znemožní jakkoliv se bránit následnému sexuálnímu útoku (dále jen „DFSA“). Tento fenomén se dostal do centra pozornosti veřejnosti a zejm. kriminalistů ve 2. polovině 90. let 20. století., kdy došlo k dramatickému nárůstu kauz, v nichž byly oběti tajně „zdrogovány“ a „zneschopněny“ za účelem jejich sexuálního napadení.¹²⁶

Typický modus operandi je takový, že oběť se nachází na zdánlivě bezpečné společenské akci (např. na večírku, v klubu, v restauraci, na rande apod.), kde oběť v průběhu akce vypije nápoj a během velmi krátké doby ztratí vědomí. Následně pachatel přemístí oběť na jiné místo z dosahu veřejnosti, kde ji nepozorovaně sexuálně napadne. Oběť nabyde vědomí až po uplynutí několika hodin a nepamatuje si nic z toho, co se dělo. Tímto způsobem popisuje svůj hrůzný zážitek většina obětí DFSA, nicméně existuje řada dalších scénářů.¹²⁷

Pachatelé podáním „zneschopňujících látek“ svým obětem uvádí tyto do stavu bezmoci a bezvědomí. V souvislosti s uvedením oběti do uvedeného stavu rozlišují LeBeau a Mozayani tři

¹²⁴ AdvanceHE. *The transformed UK Athena Swan Charter*. Online. Dostupné z: <https://www.advance-he.ac.uk/equality-charters/transformed-uk-athena-swan-charter> [citováno 2023-09-29].

¹²⁵ LEITNER, Andrea A WROBLEWSKI, Angela. *Equal Opportunities Policies at Austrian Universities and Their Evaluation: Development, Results and Limitations*. in Brussels Economic Review, 1. 1. 2011, vol. 54, no. 2/3, s. 317-339.

¹²⁶ LEBEAEU, Marc A. a MOZAYANI, Ashraf, ed. *Drug-Facilitated Sexual Assault: A Forensic Handbook*. California: Academic Press, 2001, s. 9-10; 21. ISBN 0-12-440261-5.

¹²⁷ LEBEAEU, Marc A. a MOZAYANI, Ashraf, ed. op. cit. 126, s. 21-22.

situace. První situace zahrnuje případy, kdy oběť požije „zneschopňující látky“ nevědomě a nedobrovolně. To znamená, že oběť dobrovolně nekonzumuje žádný alkohol ani drogy v průběhu akce a pachatel či jiná osoba je oběti tajně přidá do jídla či pití. Druhá situace zahrnuje případy, kdy oběť nejprve dobrovolně požije alkohol a/nebo drogy, a následně nevědomě a nedobrovolně požije „zneschopňující látky“, jež této tajně podá pachatel či jiná osoba. Třetí situace zahrnuje případy, kdy oběti nejsou tajně podávány žádné „zneschopňující látky“ a tato je sexuálně napadena po dobrovolném požití alkoholu a/nebo drog. Mezi těmito situacemi je nutné rozlišovat, neboť v prvních dvou případech jsou oběti nejprve tajně a nedobrovolně „zdrogovány“ a následně sexuálně napadeny, zatímco ve třetím případě jsou oběti sexuálně napadeny poté, co samy dobrovolně požijí alkohol a/nebo drogy. První dvě situace LeBeau a Mozayani označují jako „dvojité zločiny“ („double crimes“) a pouze situaci první a druhou lze podřadit pod DFSA.¹²⁸

Pachatelem DFSA může být téměř kdokoliv; nutnou podmínkou je však přístup ke „zneschopňujícím látkám.“ Pachatelé DFSA jsou mnohdy sofistikovaní, okouzliví a mají vysoce rozvinuté verbální a sociální dovednosti, jež využívají k navázání kontaktu s oběťmi a k získání jejich důvěry. Svých verbálních schopností pachatelé využívají rovněž po dokonání činu, kdy oběť mohou přesvědčit, že se nic nestalo, anebo že s pohlavním stykem souhlasila. V mnoha případech oběti neznají identitu pachatele až do doby, kdy se probudí z bezvědomí vyvolaného „zneschopňujícími látkami.“ V některých případech pachatelé DFSA zůstávají utajeni a jejich oběti je nikdy nespatri ani neidentifikují. Jedná se o případy, kdy pachatel svou oběť „knokautuje“ nepozorovaně zpovzdálí, a zatímco je oběť v bezvědomí, převezve ji na jiné místo, sexuálně ji napadne a uteče, než oběť nabyde vědomí. Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o „dvojité zločiny“, může být osoba, jež oběť „zneschopní“, odlišná od osoby, jež oběť sexuálně napadne. Ve srovnání s pachateli „běžného“ sexuálního násilí to mají pachatelé DFSA jednodušší, neboť nemusí překonávat žádné formy odporu ze strany oběti, nemusí se obávat, že by křik oběti přitahoval pozornost veřejnosti, ani nemusí mařit pokusy oběti o útěk. Dokonce v případech, kdy je oběť „zdrogována“ na veřejném místě, může se pachatel jevit přihlížejícím jako záchránce, když oběti, která v očích přihlížejících vypadá jako opilá, pomůže a odvede ji.¹²⁹

Obětí DFSA se může stát kdokoliv a kdekoliv. Každý je potenciálně zranitelný, ať už se jedná o návštěvníky klubů, známosti z „randění“, pacienty, uchazeče o zaměstnání, zájemce o ubytování, stopaře, zákazníky atd. Oběti „běžného“ sexuálního násilí jsou ve většině případů při vědomí a mohou se útočníkovi snažit bránit či utéct, zatímco oběti DFSA zažívají situace

¹²⁸ LEBEAEU, Marc A. a MOZAYANI, Ashraf, ed. op. cit. 126, s. 22-23.

¹²⁹ LEBEAEU, Marc A. a MOZAYANI, Ashraf, ed. op. cit. 126, s. 41-43.

extrémní bezmoci, neboť je jim odepřena možnost klást jakýkoliv odpor. Mnohé oběti DFSA si po činu nejsou ani jisté, zda byly sexuálně napadeny či nikoliv. Některé oběti však tuto skutečnost dovodí z indicií, kterými jsou např. modřiny, tržné rány, roztržené oblečení, skvrny od spermatu či bolest pohlavních orgánů.¹³⁰

Jak již zmíněno výše, oběti DFSA zažívají situace extrémní bezmoci, neboť je jejich pachatelé prostřednictvím „zneschopňujících látek“ tajně a neočekávaně uvedou do stavu bezvědomí, v němž se oběti nemohou sexuálnímu útoku bránit. Co se týče stavu bezvědomí, některé oběti DFSA uvádí, že vědomí zcela ztratí na několik hodin, zpravidla na 8 až 12 hodin. Naproti tomu některé další oběti DFSA popisují ztrátu vědomí a jeho opětovné nabytí na krátké časové intervaly, kdy oběti jsou sice při vědomí, nicméně cítí se těžce paralyzovány. Krom ztráty vědomí způsobují „zneschopňující látky“ u obětí DFSA též tzv. anterográdní amnézii, tzn. poruchu krátkodobé paměti, při níž si oběti nejsou schopny vzpomenout na nic z událostí, jež nastaly poté, co „zneschopňující látky“ začaly účinkovat. Anterográdní amnézie má však dalekosáhlé dopady na životy obětí DFSA. Zatímco oběti „běžného“ sexuálního násilí se snaží vyrovnat se se svými vzpomínkami na traumatizující zážitky, jež se jim mnohdy opakovaně vracejí ve formě flashbacků a nočních můr, žijí oběti DFSA v jakési agónii spočívající v tom, že si nejsou schopny vzpomenout na nic z toho, co se jim stalo, popřípadě mají jen velmi útržkovité vzpomínky. Nutno podotknout, že mnohé oběti nezjistí nikdy, kdo byl vlastně pachatelem a co s nimi prováděl. Dopady anterográdní amnézie obětí DFSA pocítí rovněž při hledání právní pomoci a mohou též ovlivnit „úspěšnost“ obětí v systému trestní justice. Ve většině případů sexuálního násilí je totiž oběť klíčovým svědkem, v mnoha případech svědkem jediným. To znamená, že na nic si nevzpomínající oběti DFSA neposkytnou orgánům činným v trestním řízení informace potřebné pro dopadení a odsouzení pachatele. Neschopnost vybavit si potřebné informace prohlubuje u obětí DFSA jejich pocit bezmoci. Anterográdní amnézie způsobuje, že mnohé oběti DFSA jsou sekundárně viktimizovány při vyšetřování, v řízení před soudy, jakož i při hovorech s přáteli či rodinou. Stejně jako oběti „běžného“ sexuálního násilí mohou i oběti DFSA krom vážných emočních traumat utrpět fyzická zranění, nechtěně otěhotnět či být nakaženy sexuálně přenosnými chorobami.¹³¹

Co se týče „zneschopňujících látek“, mezi nejčastěji zneužívané patří etanol, jenž je obsažen v alkoholických nápojích. Etanol se vyskytuje až v 75 % případů DFSA. Důvodem tak častého výskytu je zejména snadná dostupnost alkoholických nápojů. Etanol utlumuje aktivity centrálního nervového systému a celkově utlumuje všechny tělesné funkce. V malých dávkách

¹³¹ LEBEAEU, Marc A. a MOZAYANI, Ashraf, ed. op. cit. 126, s. 2; 26-28.

etanol krátkodobě způsobuje euforii a uvolnění, zvýšenou sebedůvěru, hovornost, dodává odvalu a snižuje zábrany. Ve větších dávkách může způsobovat výkyvy nálad a zhoršovat motoriku jedince, dále může vést ke ztrátě paměti a koordinace pohybů, zhoršení zraku, snížení rychlosti reakcí a vnímavosti, útlumu rozumových schopností, snížení schopnosti rozhodování a ke ztrátě kontroly nad sebou samým. Všechny tyto účinky etanolu umožňují pachatelům DFSA, či alespoň usnadňují, sexuální napadení oběti. Pro zesílení účinků etanolu na oběť jej pachatelé DFSA běžně podávají v kombinaci s jinými látkami.¹³²

Mezi další „zneschopňující látky“ patří rohypnol a jiné benzodiazepiny (např. xanax, neurole, lexaurin, diazepam atd.). Od objevení chlórdiazepoxidu na počátku 50. let 20. století mají benzodiazepiny mimořádný medicínský význam. Benzodiazepiny jsou vysoce účinné látky, jež jsou užívány zejména za účelem odstranění úzkosti, strachu, snížení psychického napětí, a dále za účelem navození útlumu a ospalosti. V anesteziologii jsou benzodiazepiny užívány k zesílení účinků anestetik či k sedaci během lokální anestezie. Benzodiazepiny se rovněž podávají osobám trpícím závažnými záchvatovými onemocněními jako je např. epilepsie. V USA benzodiazepiny patří mezi nejvíce předepisované léky. Jedinci pod vlivem benzodiazepinů mohou vypadat jako pod vlivem alkoholu. Vysoce účinné benzodiazepiny (např. rohypnol) prohlubují účinek anterográdní amnézie, což je příhodné právě pro pachatele DFSA.¹³³

Mezi další „zneschopňující látky“ lze řadit GHB (gama-hydroxybutyrát) a související substance (např. GBL). Přestože mnozí považují GHB za novou omamnou látku, ve zdravotnictví je užívána coby anestetikum a hypnotikum již od počátku 60. let 20. století. GBA přirozeně vzniká v některých částech lidského mozku, obvykle přeměnou známější gama-aminomáselné kyseliny (GABA). Co se týče využití, GBL je průmyslové rozpouštědlo, jež se používá jako součást odstraňovačů nátěrů a graffiti či jako čistič a odmašťovač motorů. V 80. letech 20. století získal GHB oblibu pro svou schopnost odbourávat tuky a uvolňovat růstový hormon zejména mezi silovými sportovci. GHB se rovněž užívá při léčbě poruch spánku a při léčbě závislosti na alkoholu či opiátech. GHB utlumuje aktivity centrálního nervového systému a v malých dávkách způsobuje euforii a uvolnění, hovornost, vřelost a příjemnou ospalost. GHB má rovněž výrazné sexuální účinky zvyšující sexuální vzrušivost a schopnost dosáhnout orgasmu. Ve větších dávkách může způsobovat zmatenost, závratě, nevolnost a

¹³² LEBEAEU, Marc A. a MOZAYANI, Ashraf, ed. op. cit. 126, s. 73-80.

Harvard Health Publishing. HARVARD MEDICAL SCHOOL. *Alcohol's effects on the body*. Online. 5. 12. 2014. Dostupné z: <https://www.health.harvard.edu/addiction/alcohols-effects-on-the-body> [citováno 2023-10-25].

¹³³ LEBEAEU, Marc A. a MOZAYANI, Ashraf, ed. op. cit. 126, s. 89-99.

EDINOFF, Amber N., NIX, Catherine A., HOLLIER, Janice, SAGRERA, Caroline E., DELACROIX, Blake M. et al. *Benzodiazepines: Uses, Dangers, and Clinical Considerations*. in *Neurology International*, 2021, vol. 13, no. 4. s. 594-607. doi: 10.3390/neurolint13040059.

zvracení, nystagmus¹³⁴, ztrátu periferního vidění, halucinace, amnézii, silnou únavu a ospalost, nekontrolovatelné třesy či záchvaty, agresivitu, bradykardii, respirační potíže, apnoe, či může vést ke kómatu. Pro silné sedativní účinky je GHB velmi populární mezi pachateli DFSA. Další výhodou pro pachatele DFSA je snadná dostupnost GHB, kdy toto lze vyrobit relativně jednoduše za užití vybavení, jež je běžně dostupné ve většině domácností, přičemž samotný postup nevyžaduje hlubší znalosti chemie. Další výhodou je rychlá eliminace GBA z lidského těla, kdy po požití může být GHB detekováno v krvi zhruba osm hodin a v moči zhruba dvanáct hodin. Nízké hladiny GBA navíc nelze jednoduše odlišit od těch, které lidské tělo vyprodukuje přirozeně.¹³⁵

Dalšími „zneschopňujícími látkami“ jsou halucinogeny. Halucinogeny jsou nejstarší známou skupinou narkotik, jež byly využívány různými kulturami při náboženských obřadech či jiných rituálech. Do skupiny halucinogenů patří několik set různých substancí, mezi nimiž lze rozlišovat přírodní halucinogeny, tedy halucinogeny rostlinného původu (např. konopí, meskalin, durman), z hub (např. psilocybin), či živočišného původu (např. bufetenin), a dále lze rozlišovat semisyntetické¹³⁶ a syntetické halucinogeny (např. LSD, fencyklidin, ketamin). Užívání halucinogenů bylo velmi propagováno zejm. v 60. a 70. letech 20. století, nicméně v současné době halucinogeny stále velmi přitahují pozornost mnoha vědců i laiků, a to z důvodu jejich pozoruhodného vlivu na lidskou mysl. V posledních letech se navíc zvýšil zájem o studium halucinogenů, a to zejména v souvislosti s jejich potenciálním využitím coby terapeutické látky při léčbě duševních poruch. Halucinogeny způsobují zrakové i sluchové halucinace a rovněž změny ve vnímání skutečnosti. Mezi běžné účinky halucinogenů patří dysestézie¹³⁷ a „vidění zvuků“ či „slyšení barev“. Meskalin, psilocybin či LSD způsobují, že intoxikovaný jedinec má zhoršenou motoriku a rovnováhu, poruchy pozornosti, poruchy vnímání času a prostoru, rychlé změny nálad, a dále se může objevovat třes těla a pocení. Fencyklidin a ketamin utlumují aktivity centrálního nervového systému a mají silné sedativní účinky. Ketamin se užívá ve

¹³⁴ Odborné označení pro těkavý kmitavý anebo houpavý pohyb očních bulbů, jež probíhají zcela mimovolně. Oční bulby se mohou pohybovat ze strany na stranu (horizontální nystagmus), nahoru a dolů (vertikální nystagmus) či v kruhu (rotační nystagmus).

¹³⁵ LEBEAEU, Marc A. a MOZAYANI, Ashraf, ed. op. cit. 126, s. 108-117.

TAY, Emma, LO, Wing Kwan Winky, MURNION, Bridin. *Current Insights on the Impact of Gamma-Hydroxybutyrate (GHB) Abuse*. in Substance Abuse and Rehabilitation, 9. 2. 2022, vol. 13, s. 13-23. doi: 10.2147/SAR.S315720.

KOCÍK, Milan. *GHB – predátorská droga usnadňující sexuální násilí*. in SECURITY OUTLINES. česko-slovenský portál o bezpečnosti. Online. 18. 8. 2022. Dostupné z: <https://www.securityoutlines.cz/ghb-predatorska-droga-usnadnujici-sexualni-nasili/> [citováno 2023-11-11].

¹³⁶ Semisyntetické substance mají svůj základ v rostlinném původu, ten je však následně extrahován a chemickou cestou přeměněn na finální produkt. Chemická změna rostlinného základu tak mnohokrát vede ke zvýšení omamných účinků substancí.

¹³⁷ Odborné označení pro poruchu cití, při níž jedinec vnímá vysílaný podnět neadekvátně, kdy např. dotyk cítí jako pálení či jinou bolest.

zdravotnictví a ve veterinárním lékařství jako anestetikum. MDMA a MDA způsobují euforii a snižují zábrany, mezi další běžné účinky patří zvýšený zájem o druhé lidi, otevřenost, empatie, pocit sounáležitosti a lásky, stimulační účinky a rovněž účinky halucinogenní. Marihuanu lze rovněž řadit mezi halucinogeny, neboť má sedativní, stimulační i halucinogenní účinky. Marihuana způsobuje změny nálady, chování a vnímání. Mezi běžné účinky patří euforie a pocit uvolnění, mohou se však dostavit rovněž úzkosti, neklid a paranoia. Po užití jedinec vnímá čas zpomaleně, prodlužuje se jeho reakční doba, zhoršuje se úsudek, zostřují se smyslové vjemy a někdy mohou být vyvolány sluchové, zrakové i hmatové halucinace. V některých případech může docházet k poruše krátkodobé paměti. Halucinogeny pro své účinky tvoří v rukách pachatelů DFSA dokonalé nástroje pro sexuální napadení oběti.¹³⁸

Mezi další „zneschopňující látky“ patří opioidy (např. kodein, morfium, heroin, fentanyl atd.). Tato skupina substancí zahrnuje jak opioidy přírodního původu, tak opioidy semisyntetické a syntetické. Podskupina opioidů přírodního původu, resp. odvozených z máku, se označuje jako opiáty. Ačkoliv opiáty byly užívány již v dobách starověkého Řecka, morfin byl izolován až na počátku 19. století. Opioidy patří k nejčastěji používaným látkám v anesteziologii a při terapii pooperační bolesti. Vedle anelgezie patří mezi běžné účinky opioidů dechová deprese, sedace, euforie, svalová rigidita, nevolnost, zvracení či bludy. Opioidy rovněž utlumují aktivity centrálního nervového systému a mohou způsobovat amnézii, čehož mohou příhodně využít pachatelé DFSA.¹³⁹

Nejrůznější léky na předpis či volně prodejné léky mohou být rovněž zneužity coby „zneschopňující látky“. Jedná se ku příkladu o léky na alergii, antidepressiva, antipsychotika či barbituráty. Pachatelé DFSA mnohdy dávají přednost lékům před výše uvedenými substancemi, neboť léky jsou snadněji dostupné, jsou bez zápachu a chuti, snadno se rozpouštějí v alkoholických či jiných nápojích a rychle se vstřebávají do těla oběti. Mezi žádoucí účinky léků patří zejména sedace a amnézie, kdy v případě některých léků se jedná toliko o jejich vedlejší účinky. Při kombinaci uvedených léků s alkoholem mohou být účinky alkoholu výrazně zesíleny.¹⁴⁰

¹³⁸ LEBEAEU, Marc A. a MOZAYANI, Ashraf, ed. op. cit. 126, s. 127-138.

DE GREGORIO, Danilo, AGUILAR-VALLES, Argel, PRELLER, Katrin H., HEIFETS, Boris Dov, HIBICKE, Meghan. *Hallucinogens in Mental Health: Preclinical and Clinical Studies on LSD, Psilocybin, MDMA, and Ketamine*. in *Journal of Neuroscience*, 3. 2. 2021, vol. 41, no. 5, s. 891-900. doi: 10.1523/JNEUROSCI.1659-20.2020.

¹³⁹ LEBEAEU, Marc A. a MOZAYANI, Ashraf, ed. op. cit. 126, s. 149-155.

HEALTHLINE MEDIA. *What types of opioids are there?* Online. Dostupné z: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/relapse-prevention-plan#self-care-strategies> [citováno 2023-11-17].

¹⁴⁰ LEBEAEU, Marc A. a MOZAYANI, Ashraf, ed. op. cit. 126, s. 173-188.

Oběti DFSA, stejně jako oběti ostatních forem sexuálního násilí, mají „zlomené duše“, jež potřebují obzvláště citlivý přístup. Je třeba mít na paměti, že skutečnost, že si oběti DFSA ve většině případů po svém sexuálním napadení nic nepamátují, pro ně není žádnou výhodou. Ba naopak, neschopnost vybavit si potřebné informace prohlubuje u obětí DFSA jejich pocity bezmoci. Anterográdní amnézie, zejména ve spojení s nedostatečnými znalostmi a neproškolením orgánů činných v trestním řízení a zdravotníků v tomto směru, má dalekosáhlé dopady na životy obětí DFSA, zahrnující rovněž nežádoucí sekundární viktimizaci těchto obětí.

2 Pachatelé sexuálního násilí

Pachatelem sexuálního násilí může být téměř jakákoliv fyzická osoba. Páchání sexuálního násilí není výlučnou doménou ani jednoho pohlaví, nicméně ve více jak 90 % případů jsou pachateli muži. Pachateli sexuálního násilí mohou být jedinci v jakémkoliv věku od teenagerů po seniory. Z průzkumů vyplynulo, že zhruba polovina pachatelů sexuálního násilí je starší třiceti let.¹⁴¹ Dle výzkumu Blatníkové, Faridové a Zemana činil průměrný věk pachatele sexuálního násilí v době spáchání činu 33 let, nejmladším pachatelům bylo 15 let, nejstaršímu 65 let. U více než třetiny pachatelů bylo nejvyšším dosaženým edukačním stupněm základní vzdělání a více než třetina pachatelů byla nezaměstnaná. Co se týče kriminální a penologické historie sexuálních delikventů, zhruba 30 % pachatelů byli prvopachatelé (tj. osoby bez předchozího odsouzení za trestný čin), 28 % pachatelů byli druhoví recidivisté (osoby v minulosti již odsouzené za některý sexuální trestný čin) a šestina pachatelů byli speciální recidivisté (osoby v minulosti již odsouzené za shodný sexuální trestný čin).¹⁴²

O pachatelích sexuálního násilí panují ve společnosti mylné představy. Pachatel sexuálního násilí je velmi často vykreslován jako frustrovaný muž, jenž vyhledává a sexuálně napadá ženské oběti za účelem sexuálního uvolnění. Při pohledu na sexuální delikventy touto optikou by to znamenalo, že chování pachatelů sexuálního násilí je řízené či do velké míry ovlivněné jejich sexuální touhou. V této souvislosti Chancellor ve svém díle podotkl, že uvedené tvrzení bylo jedním z klíčových argumentů pro legalizaci prostituce (nejen) v USA, přičemž vycházelo z mylného přesvědčení, že legalizace prostituce povede ke snížení četnosti případů sexuálního násilí, neboť pachatelé sexuálního násilí budou mít k dispozici legální „nástroj“ pro své sexuální uvolnění, a nebudou tak mít potřebu sexuálně napadat nevinné oběti bez jejich souhlasu.¹⁴³ Vzhledem ke skutečnosti, že prostituce byla v mnoha státech legalizována, avšak četnost případů sexuálního násilí se nesnížila, je zřejmé, že je výše uvedené tvrzení mylné. Lze konstatovat, že primárním motivem pachatelů sexuálního násilí není uspokojování sexuálních tužeb. Chancellor dále podotýká, že většina sexuálních delikventů má v době spáchání činu partnerský vztah, což je pro laickou veřejnost velmi překvapivé. Tato skutečnost rovněž potvrzuje výše uvedené, tedy že pachatelé sexuálního násilí neprahnou po sexuálním uvolnění.

¹⁴¹ RAINN. *Perpetrators of Sexual Violence: Statistics*. Online. Dostupné z: <https://www.rainn.org/statistics/perpetrators-sexual-violence> [citováno 2023-11-18].

¹⁴² BLATNÍKOVÁ, Šárka, FARIDOVÁ, Petra a ZEMAN, Petr. *Kriminologický výzkum o sexuálním násilí v ČR: empirické poznatky o trestných činech a odsouzených pachatelích*. Trestněprávní revue. Praha: C. H. Beck, 2017, č. 6, s. 148. ISSN 1213-5313.

¹⁴³ CHANCELLOR, Arthur S. *Investigating Sexual Assault Cases*. Second edition. United Kingdom: CRC Press, Taylor & Francis Group, 2022, s. 185. ISBN: 978-0-367-61146-0.

Ve skutečnosti mnoho sexuálních delikventů uvádí, že pohlavní styk vzešlý ze sexuálního napadení není nikterak uspokojivý.¹⁴⁴

Další mylnou představou laické veřejnosti je, že pachatelé sexuálního násilí jsou nemocní jedinci, což ve svém důsledku vede k mylné úvaze, že lékaři chorobu sexuálního delikventa vyléčí. Dle Blatníkové a Zemana tato mylná představa patrně pramení z nesprávného vnímání a zaměňování pojmů „sexuální deviant“ a „sexuální delikvent“. „Sexuální deviance“ je starší označení pro poruchy zdraví, resp. poruchy sexuální preference, kdy tento termín byl nahrazen pojmem „parafilie“, zatímco „sexuální delikvence“ je označením pro porušování sociálně-právních norem sexuálního chování. Vztah mezi těmito pojmy není přímý; ne každý sexuální delikvent je parafilikem (sexuálním delikventem může být i člověk v tomto ohledu „zdravý“), a naopak ne každý parafilik se projevuje delikventně (i parafilici se mohou chovat v souladu s právními předpisy). Výzkumy navíc dokládají, že pouze malému procentu sexuálních delikventů je diagnostikována parafilie.¹⁴⁵

Jak již uvedeno výše, sexuální delikventi nepáchají sexuální násilí za účelem sexuálního uvolnění, tedy primárním motivem pachatelů sexuálního násilí není uspokojování sexuálních tužeb. V případě této skupiny pachatelů je sexuální násilí pouze jakýmsi prostředkem, jímž pachatelé projevují své nesexuální tužby jako je moc či hněv. Vzhledem ke skutečnosti, že sexuální delikventi nemají jednotný profil, nelze určit ani jednotnou motivaci pro jejich chování. Ve většině případů jsou však motivy pachatelů sexuálního násilí moc, pomsta a/nebo vztek.¹⁴⁶

Skupina pachatelů sexuálního násilí představuje velmi heterogenní soubor, v němž je různorodost ovlivněna mnoha faktory, jako je např. věk, výchovné prostředí, typ sexuálního deliktu, kriminální a penologická historie, úroveň intelektu, vztah k návykovým látkám, struktura osobnosti, parafilie apod. Ačkoliv dosud neexistuje žádný jednoznačný empirický důkaz, že by existovala určitá specifická osobnostní struktura příznačná pro sexuální delikventy, lze v návaznosti na jednání pachatelů sexuálního násilí rozpoznat jejich určité specifické osobnostní rysy, jež umožňují klasifikaci těchto pachatelů za účelem snazšího porozumění jejich mentalitě.¹⁴⁷ Existují různá kritéria klasifikací, nicméně v této souvislosti je nutné zdůraznit, že jednotlivá jednání pachatelů sexuálního násilí nelze vyhodnocovat izolovaně, a tak často korespondují s více než jednou kategorií.

¹⁴⁴ CHANCELLOR, Arthur S. op. cit. 143, s. 185.

¹⁴⁵ BLATNÍKOVÁ, Šárka a ZEMAN, Petr. *Pachatelé sexuálních trestných činů a zacházení s nimi – současné problémy z pohledu výzkumu*. Trestněprávní revue. Praha: C. H. Beck, 2013, č. 4, s. 95-96. ISSN 1213-5313.

¹⁴⁶ CHANCELLOR, Arthur S. op. cit. 143, s. 185.

¹⁴⁷ BLATNÍKOVÁ, Šárka, FARIDOVÁ, Petra a ZEMAN, Petr. *Násilná sexuální kriminalita - téma pro experty i veřejnost*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, s. 125. ISBN 978-80-7338-143-1.

2.1 Typologie pachatelů sexuálního násilí

Typologie pachatelů sexuálního násilí jsou zaměřené na charakteristiky související s osobnostmi pachatelů. Klasifikovat sexuální delikventy do jednotlivých kategorií lze na základě jejich motivace, osobnostních rysů, postojů, souvislostí, za kterých došlo k sexuálnímu napadení apod. Dle způsobu provedení sexuálního deliktu lze pachatele rozlišit na tzv. kontaktní sexuální delikventy (např. pachatelé znásilnění, pachatelé sexuálního zneužívání) a na nekontaktní sexuální delikventy (např. pachatelé „upskirtingu“, pachatelé kyber-sexuálního násilí). Dále lze pachatele rozdělit na násilné sexuální delikventy a na pachatele nenásilných sexuálních deliktů.¹⁴⁸

Hazelwood a Burgess ve svém díle uvádí, že při kategorizaci pachatelů sexuálního násilí je třeba nejprve určit, zda se v chování sexuálního delikventa projevoval egoismus, či zda se pachatel choval vůči oběti nesobecky, a zda bylo chování a jednání pachatele impulzivní či „rituální“. Projevy nesobeckého chování u pachatele sexuálního násilí mohou být výsledkem dvou motivací. Pachatel buď nechce způsobit oběti žádná fyzická zranění, anebo se domnívá, že když projeví o oběť upřímný zájem, změní tato názor na pachatele a následné sexuální jednání bude konsensuální, nebo se konsensuálnímu styku bude alespoň co nejvíce přibližovat. Nesobecké chování mohou pachatelé sexuálního násilí projevovat verbálně, kdy oběti ku příkladu pokládají různé otázky, skládají komplimenty, či se snaží oběť uklidnit. V takovém případě připomíná konverzace pachatele s obětí neformální rozhovor. Mezi projevy nesobeckého chování patří rovněž absence fyzického násilí. Pakliže „nesobecký pachatel“ užije vůči oběti fyzické násilí či zbraň, činí tak pouze s cílem udržet si kontrolu nad obětí, neboť této nechce ublížit. „Nesobeckí pachatelé“ se rovněž snaží svou oběť vzrušit či uspokojit, aby se tak sexuální akt co nejvíce podobal konsensuálnímu. Naproti tomu projevy egoistického chování u pachatele sexuálního násilí zahrnují nezájem o oběť a její pocity a zacházení s obětí jako s věcí. „Egoističtí pachatelé“ obětem vyhrožují, urážejí je a ponižují. Užití fyzického násilí či zbraně vůči oběti je pro tyto pachatele typické. Strach oběti a překonávání jejího odporu „egoistické pachatele“ ještě více vzrušuje. „Egoističtí pachatelé“ nemají v úmyslu svou oběť vzrušit či uspokojit, zajímá je toliko jejich vlastní uspokojení a mětí moci nad obětí. Při hodnocení chování a jednání sexuálních delikventů dále rozlišujeme jednání „rituální“ a impulzivní. Projevy „rituálního“ jednání zahrnují důsledné plánování a přípravu sexuálního útoku, jakož i zahlazování stop po činu. „Rituální pachatelé“ jsou zpravidla inteligentnější, zkušenější a mají větší kontrolu nad obětí. „Rituální pachatelé“ obvykle vyhledávají konkrétní typy obětí, jejichž sexuálním

¹⁴⁸ BLATNÍKOVÁ, Šárka, FARIDOVÁ, Petra a ZEMAN, Petr. op. cit. 147, s. 125.

napadením by uspokojily své specifické fantazie. Naproti tomu projevy impulzivního jednání nezahrnují přílišné plánování a přípravu sexuálního útoku, ani následné zahlazování stop. Sexuální útoky „rituálních pachatelů“ jsou spontánní a jednání těchto pachatelů není ovládáno jejich specifickými fantasiemi. Rozlišení mezi projevy nesobeckého a egoistického chování a mezi impulzivním a „rituálním“ jednáním sexuálních delikventů je vodítkem pro klasifikaci pachatelů sexuálního násilí.¹⁴⁹

Typologie pachatelů sexuálního násilí jsou vytvářeny za účelem snazšího porozumění jejich mentalitě a mají poskytnout komplexní informace o chování a jednání sexuálních delikventů, na základě čehož mohou být následně stanoveny vhodné léčebné intervence pro jednotlivé typy pachatelů sexuálního násilí. Nicméně, jak již uvedeno výše, skupina pachatelů sexuálního násilí představuje velmi heterogenní soubor, což přirozeně vede k tomu, že existuje mnoho různých kritérií, na základě nichž jsou vytvářeny nejrůznější typologie pachatelů sexuálního násilí.

Dle Simonse¹⁵⁰ nejčastěji používané a empiricky podložené typologie pachatelů sexuálního násilí zahrnují rozlišení mezi pachateli sexuálního zneužívání dětí („child sexual abusers“), pachateli znásilnění („rapists“), pachateli sexuálního násilí ženského pohlaví („female sexual offenders“) a pachateli kyber-sexuálního násilí („internet offenders“). Pro pachatele sexuálního zneužívání dětí je příznačné, že tito nemají dostatečně rozvinuté sociální dovednosti, sužují je pocity nedostatečnosti a osamělosti, mají sexuální problémy, anebo jsou pasivní, co se týče navazování vztahů. U pachatelů sexuálního zneužívání se rovněž projevují kognitivní zkreslení¹⁵¹, protože tito pachatelé dospívají k mylným úsudkům a popírají dopady svých činů. Dle Longa a Grotha je pro pachatele sexuálního zneužívání dětí charakteristická právě skutečnost, že pachatel vnímá jeho sexuální vztah s dítětem coby vzájemný a společensky přijatelný.¹⁵² Nejčastější motivací pachatelů sexuálního zneužívání dětí je zmírnění jejich úzkosti, osamělosti či deprese. Laická veřejnost se mylně domnívá, že všichni pachatelé sexuálního zneužívání jsou pedofilové. Ne všichni pachatelé sexuálního zneužívání jsou však pedofilové, a naopak ne všichni pedofilové sexuálně zneužívají děti (např. sledují dětskou

¹⁴⁹ HAZELWOOD, Robert Roy a BURGESS, Ann Wolbert. *Practical Aspects of Rape Investigation: A Multidisciplinary Approach*. 5. vydání. Florida, Boca Raton: CRC Press, 2016, 490 s. e-ISBN 978-1315-31636-9.

¹⁵⁰ SIMONS, Dominique A. *Sex Offender Typologies*. in Sex Offender Management Assessment and Planning Initiative. USA: U.S. Department of Justice Office of Justice Programs, Office of Sex Offender Sentencing, Monitoring, Apprehending, Registering, and Tracking, 2017, s. 61-64.

¹⁵¹ Pojem kognitivní zkreslení představuje určité tendence myšlení, díky nimž může u jednotlivců docházet k chybným úsudkům. V případech kognitivního zkreslení se jedná o mimovolní procesy; nejedná se tudíž o záměrnou chybu, avšak o výsledek chybného myšlenkového procesu, při němž dotyčné osoby z určitého vnitřního nevědomého důvodu předpokládají, či naopak odmítají určité závěry.

¹⁵² LONGO, Robert E. a GROTH, Nicholas A. op. cit. 83, s. 150-155.

pornografií). Pedofilie je řazena mezi parafilie, tedy poruchy sexuální preference. Dle Diagnostického a statistického manuálu duševních poruch (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) zahrnuje definice pedofilie tři kritéria. Prvním kritériem je existence rekurentních, intenzivních a sexuálně vzrušujících fantazií či naléhavých potřeb jedince, jež jsou zaměřeny na prepubescentní dítě (obvykle ve věku 13 let a méně), a to po dobu alespoň šesti měsíců. Druhé kritérium zahrnuje situace, kdy jedinec vyjádří tyto své specifické sexuální tužby, anebo se v důsledku těchto svých tužeb trápí a cítí se v nesnázích. Třetím kritériem je věk, kdy jedinec je ve věku minimálně 16 let a je alespoň o pět let starší než dítě.¹⁵³ Pedofilie představuje klíčový rizikový faktor sexuální recidivy. Co se týče pohlaví oběti-dítěte, pachatelé sexuálního zneužívání se dle průzkumů nejčastěji zaměřují na obě pohlaví bez významnější preference.¹⁵⁴

Pachatele sexuálního zneužívání dětí lze dále klasifikovat na základě různých kritérií. Jedním z kritérií je již zmíněná pedofilie, tedy členění na pedofilní („pedophilic“) a nepedofilní („nonpedophilic“) pachatele sexuálního zneužívání dětí. Mezi další kritéria patří vztah pachatele k oběti, na jehož základě lze rozlišit pachatele sexuálního zneužívání dětí na intrafamiální („intrafamilial“) a extrafamiální („extrafamilial“). Intrafamiální pachatelé sexuálního zneužívání (tj. pachatelé incestu) ve srovnání s extrafamiálními pachateli trpí méně poruchami osobnosti, způsobují obětem méně zranění a nemají tolik sklony k recidivě či k atypickým sexuálním zájmům. Ačkoliv v případě intrafamiálních pachatelů nahrazuje dítě jejich sexuální partnery, mnohdy si tyto pachatelé udržují rovněž své dospělé sexuální partnery. Extrafamiální pachatelé sexuálního zneužívání dětí většinou nejsou schopni udržovat vztahy s dospělými protějšky a je u nich častěji diagnostikována pedofilie.¹⁵⁵ Groth, Hobson a Gary klasifikovali pachatele sexuálního zneužívání dětí dle kritéria motivu a psychologických potřeb na fixované („fixated“) a regresivní („regressed“). Fixovaní pachatelé sexuálního zneužívání preferují interakci s dětmi, k nimž cítí náklonnost jak v rovině sociální, tak v rovině sexuální. Fixovaní pachatelé vytvářejí a udržují vztahy s dětmi za účelem uspokojení svých sexuálních potřeb. Naproti tomu regresivní pachatelé sexuálního zneužívání preferují interakci s dospělými jedinci, přičemž sexuální kontakt s dětmi bývá situační a mnohdy k němu dochází v důsledku stresových životních událostí.¹⁵⁶

¹⁵³ American Psychological Association. *Statement of the American Psychological Association Regarding Pedophilia and the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5)*. Online. 2013. Dostupné z: http://www.apa.org/news/press/releases/2013/10/pedophilia_mental.aspx [citováno 2023-11-26].

¹⁵⁴ STEPHENS, Skye, SETO, Michael C., GOODWILL, Alasdair M., a CANTOR, James M. *The Relationships Between Victim Age, Gender, and Relationship Polymorphism and Sexual Recidivism*. in *Sexual Abuse*, 2018, vol. 30, no. 2, s. 132-146. <https://doi.org/10.1177/1079063216630983>.

¹⁵⁵ SIMONS, Dominique A. op. cit 150, s. 63-64.

¹⁵⁶ GROTH, A. Nicholas, HOBSON, Will F. a GARY, Thomas S. *Child Molester: Clinical Observations*. in *Journal of Social Work and Human Sexuality*, 1982, vol. 1, s. 133-146. DOI:10.1300/J291V01N01_08.

Pachatelé znásilnění jsou ve srovnání s pachateli sexuálního zneužívání dětí spíše mladší, mají sociální dovednosti na lepší úrovni, častěji mívají intimní vztahy, dále mívají nižší socioekonomický status, častěji zneužívají návykové látky a častěji vykazují poruchy osobnosti (např. antisociální poruchu osobnosti). Dle Polascheka, Warda a Hudsona mají pachatelé znásilnění zkreslené představy o ženských sexuálních rolích a mnohdy ze svých trestných činů obviňují oběti.¹⁵⁷ Nejčastějším motivem pachatelů znásilnění je touha po moci, po pomstě a/nebo vztek. Pachatelé znásilnění vykazují více podobností s pachateli násilné nesexuální kriminality než s pachateli sexuálního zneužívání dětí. Nutno podotknout, že pachatelé znásilnění jsou „všestranní“ zločinci, jež páchají různé druhy trestných činů (krádeže, loupeže, drogové trestné činy apod.). Z hlediska kriminální a penologické historie mají pachatelé znásilnění „na kontě“ více odsouzení za násilnou trestnou činnost oproti pachatelům sexuálního zneužívání. Pachatelé znásilnění mají rovněž sklony k častějšímu užívání násilí a agrese než pachatelé sexuálního zneužívání dětí.¹⁵⁸

Pachatelé znásilnění jsou velmi heterogenní skupinou, což teoretiky a výzkumníky vede k vytváření samostatných klasifikačních modelů pachatelů znásilnění na základě nejrůznějších kritérií, jako např. vztah pachatele k oběti, míra agrese, motivace, povaha napadení, míra kontroly apod. Jednu z nejznámějších typologií pachatelů znásilnění vytvořili v roce 1979 Groth a Birnbaum, jež rozdělili pachatele znásilnění do tří kategorií, a to na základě kritérií primární motivace pachatelů a povahy znásilnění. První kategorii tvoří pachatelé znásilnění motivovaní mocí („power rapist“). Pro tyto pachatele je příznačné, že napadají své oběti s cílem ovládnout je a dostat pod svou kontrolu. Pachatelé znásilnění motivovaní mocí nemají v úmyslu svým obětem fyzicky ublížit, používají pouze tolik síly, kolik je zapotřebí k překonání odporu obětí. Tito pachatelé mnohdy trpí komplexem méněcennosti a páchání znásilnění jim dodává pocity síly a kontroly. Do druhé kategorie spadají pachatelé motivovaní hněvem („anger rapist“). Primární motivací těchto pachatelů bývá vztek. Pachatelé motivovaní hněvem používají při napadení mnohem více násilí, než je nutné pro dosažení pohlavního styku s obětí. Cílem těchto pachatelů je pomstít se oběti, co nejvíce ji ublížit a ponížit. Třetí kategorii tvoří sadističtí pachatelé znásilnění („sadistic rapist“). Tato kategorie je relativně vzácná, neboť představuje zhruba 5 % z celkového počtu pachatelů znásilnění. Sadističtí pachatelé své oběti mučí a působí jim bolest, což jim přináší uspokojení. V krajních případech může dojít až k usmrcení oběti. Sexuální útoky

¹⁵⁷ POLASCHEK, Devon L., WARD, Tony a HUDSON, Stephen M. *Rape and rapists: theory and treatment*. in *Clinical Psychology Review*, 1997, vol. 17, no. 2, s. 117-44. DOI: 10.1016/s0272-7358(96)00048-7.

¹⁵⁸ SIMONS, Dominique A. op. cit 150, s. 64-66.

sadistických pachatelů bývají pečlivě plánované.¹⁵⁹ V rámci Massachusetts Treatment Center vytvořili Knight a Prentky typologii pachatelů znásilnění (MTC: R3), jež obsahuje devět typů pachatelů znásilnění. Základem uvedené typologie jsou čtyři primární motivace pachatelů znásilnění, tedy příležitost, všepřonikající hněv, sexuální uspokojení a pomstychtivost. V rámci těchto kategorií jsou pachatelé znásilnění dále děleni dle biologických, socioekonomických a dalších faktorů. Oportunistický typ („opportunistic“) své sexuální útoky dopředu neplánuje a sexuálně napadá oběti v závislosti na vnějších okolnostech a příležitostech. Tento typ neužívá násilí vůči oběti ve větší míře, než je třeba k překonání odporu oběti. Oportunistický typ se dle míry sociálních dovedností dále dělí na dva podtypy („high social competence“ a „low social competence“). Pro všeobecně rozhněvaný typ („pervasively angry“) je charakteristické násilné a agresivní chování. U tohoto typu pachatele je velmi pravděpodobné, že oběti způsobí závažná fyzická zranění. V případě pachatele motivovaného sexuálním uspokojením („sexual gratification“) lze rozlišovat sadistický typ („sadistic“) a nesadistický typ („non-sadistic“). Sadističtí pachatelé projevují sadistické chování buď otevřeně a neskrývaně („overt“), anebo jej projevují zdrženlivě („muted“), tedy např. pouze ve svých představách. Nesadističtí pachatelé mají velkou potřebu dominance, avšak mnohdy trpí komplexem méněcennosti. Nesadistický typ se dle míry sociálních dovedností dále dělí na dva podtypy („high social competence“ a „low social competence“). Pro pomstychtivý typ jsou příznačné sexuální útoky s vysokou mírou fyzického násilí a ponižování oběti. Pomstychtivý typ se dle míry sociálních dovedností dále dělí na dva podtypy („low social competence“ a „moderate social competence“). Typologie MTC: R3 představuje třetí verzi probíhajícího empirického výzkumu v této oblasti a prošla již řadou validizací a úprav.¹⁶⁰

Z odborné literatury se podává řada rozdílů mezi pachateli sexuálního násilí mužského a ženského pohlaví. Ve srovnání s pachateli sexuálního násilí mužského pohlaví sexuálně napadají ženské pachatelky spíše mužské oběti a cizí osoby. Co se týče recidivy, v případě ženských pachatelek je mnohem méně pravděpodobné, že tyto budou páchat sexuální delikty opětovně. Z výzkumu Cortoni a Hansona dokonce vyplývá, že míra recidivy u ženských pachatelek sexuálního násilí je zhruba jedno procento.¹⁶¹ Nicméně nejvíce patrným rozdílem mezi pachateli sexuálního násilí mužského a ženského pohlaví je skutečnost, že ženské pachatelky ve více

¹⁵⁹ GROTH, A. Nicholas a BIRNBAUM, H. Jean. *Men Who Rape: The Psychology of the Offender*. New York: Plenum Press, 1979, s. 256. ISBN 0-306-40268-8.

¹⁶⁰ KNIGHT, Raymond. A. a PRENTKY, Robert A. *Classifying Sexual Offenders. The Development and Corroboration of Taxonomic Models*. in MARSHALL, W. L., LAWS, D. R. a BARBAREE, H. E., eds., *Handbook of Sexual Assault*, Berlin: Springer, 1990, s. 23-52). DOI https://doi.org/10.1007/978-1-4899-0915-2_3.

¹⁶¹ CORTONI, Franca a HANSON, Karl R. *The Recidivism Rates of Female Sexual Offenders Are Low: A Meta-Analysis*. in *Sexual Abuse A Journal of Research and Treatment*, 2010, vol. 22, no. 4, s. 387-401. DOI:10.1177/1079063210372142.

případech sexuálně útočí na oběti s další osobou, tj. spolupachatelem, či ve skupině. Dle Vandiver až zhruba 46 % ženských pachatelek sexuálně napadne oběť se spolupachatelem či spolupachatelkou, přičemž v 71 % případů jsou spolupachateli ženských pachatelek muži.¹⁶² Při páchání sexuálního násilí ve spolupachatelství či ve skupinách jsou ženské pachatelky buď v roli aktivní, kdy se zapojují do přímého sexuálního kontaktu s obětí, anebo v roli pasivní, kdy sexuální útok pouze pozorují, shání oběti, zapojují děti do výroby pornografického díla apod.¹⁶³

Pachatelé sexuálního násilí ženského pohlaví jsou velmi heterogenní skupinou. V posledních letech je pachatelkám sexuálního násilí věnována větší pozornost ze strany výzkumníků a teoretiků, jež se věnují vytváření různých typologií ženských pachatelek. Kritéria pro třídění jsou ku příkladu přítomnost spolupachatele při činu, věk oběti, motivace, povaha sexuálního útoku apod. McLeod a Dodd rozlišují tři kategorie ženských pachatelek sexuálního násilí, kdy rozdíl mezi jednotlivými typy spočívá v oblasti intrapsychické, behaviorální a v prožitém traumatu. První kategorii tvoří relační pachatelky sexuálního násilí („relational offender“). Pro tyto pachatelky je příznačné, že nepovažují své protiprávní činy za morálně špatné a nemají v úmyslu ublížit svým obětem. Oběťmi relačních pachatelek jsou nejčastěji mladiství muži, přičemž motivem těchto pachatelek je touha po milostném vztahu se svými oběťmi. Relační pachatelky sexuálního násilí se zpravidla nedopouští jiné trestné činnosti. Prožité trauma není v případě relačních pachatelek natolik významné ve vztahu k páchání sexuálního násilí v porovnání s ostatními kategoriemi ženských pachatelek. Relační pachatelky projevují nedostatek seberegulace a neschopnost nastavit si hranice v oblasti vztahů. Do druhé kategorie spadají predátorské pachatelky sexuálního násilí („predatory offender“). Motivem těchto pachatelek je touha po moci a kontrole. Charakteristickými znaky této kategorie pachatelek jsou nedostatek empatie, antisociální poruchy osobnosti, narcismus a apatie. Predátorské pachatelky vyhledávají zranitelné oběti, jež následně záměrně vykořisťují. Ve většině případů byly predátorské pachatelky v dětství či mládí samy oběťmi sexuálního zneužívání či týrání, což přispělo k jejich predátorskému chování. Následky prožitých traumat predátorských pachatelek významně ovlivňují jejich schopnost se emocionálně spojit s ostatními. Do třetí kategorie patří chaotické pachatelky („chaotic offenders“). Pro tyto pachatelky jsou příznačné pocity bezmoci, beznaděje a nespokojenosti ve spojení s určitým ohrožením vlastní existence. Chaotické pachatelky samy sebe považují za oběti, čímž ospravedlňují své protiprávní činy. Ve srovnání s ostatními kategoriemi pachatelek tyto pachatelky nejčastěji sexuálně

¹⁶² VANDIVER, Donna M. *Female sex offenders: a comparison of solo offenders and co-offenders*. in *Violence and Victims*, 2006, vol. 21, no. 3, s. 339-354. DOI: 10.1891/vivi.21.3.339.

¹⁶³ SIMONS, Dominique A. op. cit 150, s. 66-67.

napadají své oběti se spolupachateli. Chaotické pachatelky pocházejí z těžce dysfunkčních rodin, což negativně ovlivňuje jejich sociální dovednosti, partnerské vztahy a fungování v životě.¹⁶⁴ Mathewsovi a Speltz vytvořili tři typy ženských pachatelek sexuálního násilí. Prvním typem je učitelka/milenka („teacher/lover“). Tento typ pachatelek zneužívá svého mocenského postavení za účelem sexuálního zneužívání mladistvých. Učitelky/milenky uspokojují své sexuální potřeby prostřednictvím milostných vztahů se svými oběťmi. Dalším typem je mužem nucená/mužem doprovázená pachatelka („male coerced/male accompanied“). Pro tento typ pachatelek je příznačné nízké sebevědomí a inteligence, pocity bezmoci, strach ze samoty a trauma spojené se sexuálním zneužíváním v dětství. Tyto pachatelky mohou být k sexuálnímu násilí nuceny svými partnery, jichž se obávají (mnohdy jsou oběťmi domácího násilí), anebo doprovází své partnery dobrovolně. Motivem těchto pachatelek může být rovněž žárlivost či hněv. Třetím typem je predisponovaná pachatelka („predisposed“). Tento typ pachatelek sexuálně zneužívá své vlastní děti nebo děti jim svěřené do péče. Většina predisponovaných pachatelek byla v dětství týrána či sexuálně zneužívána, trpí vážnými duševními poruchami a v dospělosti je pro ně obtížné navázat zdravé sexuální vztahy. Motivem těchto pachatelek je hněv a sadistické fantazie.¹⁶⁵

Internet je systém, jenž umožnil vytvoření nové kategorie sexuálních delikventů, tj. pachatelů kyber-sexuálního násilí. Dle Sheldon a Howitta lze internet označit jako „digitální divoký západ“, neboť se jedná o nebezpečné místo, v němž neplatí žádné zákony.¹⁶⁶ Online profily dětí, mladistvých i dospělých hojně přitahují pozornost sexuálních predátorů. Osobní údaje a soukromé informace, jež o sobě jedinci zveřejňují online, mohou vést k únosům a sexuálnímu násilí. Zdánlivě přátelské webové stránky jako Facebook, Instagram či MySpace mnohdy používají sexuální predátoři coby adresáře obětí. Pachatelé kyber-sexuálního násilí jsou velmi vynalézaví a nacházejí stále nové způsoby a příležitosti, jak se navzájem propojovat a zneužívat děti.¹⁶⁷ Dle Delmonica a Griffin usnadňuje široká dostupnost pornografie na internetu rozvoj a prohlubování parafilí u mladistvých.¹⁶⁸ Internet je velmi často zneužíván pachateli kyber-sexuálního násilí coby prostředek pro sexuální zneužívání dětí, kdy si pachatelé prohlíží

¹⁶⁴ MCLEOD, David Axlyn a DODD, Michal. *Modernized female sex offender typologies: Intrapsychic, behavioral, and trauma related domains*. in Cogent Social Sciences, 2022, vol. 8, no. 1, s. 1-18. DOI: 10.1080/23311886.2022.2085360.

¹⁶⁵ MATHEWS, Ruth, MATHEWS, Jane Kinder a SPELTZ, Kathleen. *Female Sexual Offenders: An Exploratory Study*. Michigan: Safer Society Press, 1989, s. 112. ISBN 978-18-8444-428-9.

¹⁶⁶ SHELDON, Kerry a HOWITT, Dennis. *Sex Offenders and the Internet*. United Kingdom: John Wiley & Sons Ltd, 2007, s. 1. ISBN 978-0-470-02801-8.

¹⁶⁷ WOLAK, Janis, FINKELHOR, David, MITCHELL, Kimberly J. a YBARRA, Michele L. *Online “Predators” and Their Victims. Myths, Realities, and Implications for Prevention and Treatment*. in American Psychologist, 2008, vol. 63, no. 2, s. 111–128. DOI: 10.1037/0003-066X.63.2.111.

¹⁶⁸ DELMONICO, David L. a GRIFFIN, Elizabeth J. *Cybersex and the E-teen: What Marriage and Family Therapists Should Know*. in Journal of Marital and Family Therapy, 2008, vol. 34, no. 4, s. 431-444. DOI <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2008.00086.x>.

pornografické obrázky, fotografie či videa dětí, šíří dětskou pornografií či shání a láká děti za účelem navazování nedovolených kontaktů s nimi. Ve srovnání s pachateli sexuálního zneužívání dětí mívají pachatelé kyber-sexuálního násilí více psychických potíží, a naopak méně odsouzení za sexuální delikty.¹⁶⁹

Tenerová, Wolaková a Finkelhor vytvořili typologii pachatelů kyber-sexuálního násilí, a to na základě jejich způsobu komunikace v kyberprostoru, online a offline identity, vztahu k oběti a úrovně jejich odborných znalostí v oblasti sexuální kriminality. Uvedená typologie obsahuje čtyři typy kyber-sexuálních delikventů. Prvním typem jsou experti („the experts“). Jedná se o velmi sofistikované pachatele, jež v kyberprostoru mívají vždy více obětí, s nimiž se setkávají převážně pouze online, přičemž užívají svou pravou i smyšlenou identitu. Experti mohou poskytovat svým obětem peníze či dary s cílem přimět je k součinnosti. Experti prokazují vysokou úroveň odborných znalostí v oblasti sexuální kriminality, mají obsáhlé sbírky dětské pornografie a zaměřují se na „snadné cíle“ (např. děti s nadváhou, akné apod.). Druhým typem jsou cyničtí pachatelé („the cynical“), jež mívají ve srovnání s experty méně obětí a při kontaktu s nimi užívají výhradně svou pravou identitu. Jejich online vztahy s oběťmi zpravidla vyústí v osobní setkání, a stávají se z nich tak vztahy reálné. Cyničtí pachatelé mají nižší úroveň odborných znalostí v oblasti sexuální kriminality a výběr obětí je založen výlučně na jejich osobních preferencích. Cyničtí pachatelé mohou vlastnit dětskou pornografii, nicméně ne v takovém množství jako experti. Třetím typem jsou pachatelé zaměřené na náklonnost („the affection-focuses“). Cílem těchto pachatelů je navázání skutečného romantického vztahu se svými oběťmi z kyberprostoru, jež jim budou opěťovat jejich náklonnost. Ve srovnání s ostatními typy tyto pachatelé nemanipulují se svými oběťmi. V mnoha případech si pachatelé zaměřené na náklonnost neuvědomují, že jejich vztah s nezletilou osobou je nezákonný. V některých případech tyto pachatelé ani netuší, že navázali vztah s nezletilou osobou, když např. nezletilá lhala o svém věku. Tento typ pachatelů vlastní dětskou pornografii pouze výjimečně. Posledním typem jsou pachatelé zaměřené na sex („the sex focused“). Tento typ pachatelů na internetu hledá pouze vztah na jednu noc a nemá zájem o navázání romantického vztahu. Cílem těchto pachatelů není sex s nezletilou osobou, avšak s dospělou osobou. Pachatelé zaměřené na sex mají toliko nízkou úroveň odborných znalostí v oblasti sexuální kriminality a v kyberprostoru užívají svou pravou identitu.¹⁷⁰ O'Donohue a Schewe ve svém díle zmiňují typologii pachatelů kyber-sexuálního násilí, jež obsahuje devět typů pachatelů. Základem uvedené typologie jsou tři

¹⁶⁹ SIMONS, Dominique A. op. cit 150, s. 68-69.

¹⁷⁰ TENER, Dafna, WOLAK, Janis a FINKELHOR, David. *A Typology of Offenders Who Use Online Communications to Commit Sex Crimes Against Minors*. in *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 2015, vol. 24, no. 3, s. 319-337, DOI: 10.1080/10926771.2015.1009602.

kategorie pachatelů, kteří jsou v rámci těchto kategorií dále členěni. První kategorii tvoří situační pachatelé („situational offenders“), jež zpravidla nejsou motivováni sexuálními tužbami. V rámci této kategorie jsou rozlišeny typy „normální“ mladistvý/dospělý („normal” adolescent/adult“), jenž na internetu vyhledává pornografii či provozuje „sexting“, dále nemorální typ („morally indiscriminate“), jenž páchá různé trestné činy a je motivován mocí a hněvem, a dále prospěcháři („profiteers“), jež se snaží vydělat peníze obchodováním s dětskou pornografií či vydíráním. Do druhé kategorie patří preferenční pachatelé („preferential offenders“). Jedná se o recidivisty, jež provozují dětské kroužky za účelem viktimizace dětí a/nebo vyrábí či jinak nakládají s dětskou pornografií. V rámci této kategorie lze rozlišit typy pedofil („pedophile“), jenž má primární sexuální zájem o děti, dále různorodý typ („diverse“), jenž má různé deviantní sexuální zájmy, jež mohou zahrnovat děti, a dále latentní typ („latent“), jenž jedná na základě svých sexuálních preferencí až poté, co odpadnou jeho zábrany během online komunikace. Do třetí kategorie spadají smíšené pachatelé („miscellaneous offenders“), kteří na internetu šíří nekorektní obsah zachycující sexuální zneužívání dětí, ač tak mnohdy činí bez zlého úmyslu. Tato kategorie zahrnuje reportéry („media reporters“), jež se mylně domnívají, že na internetu mohou obchodovat s dětskou pornografií za účelem natočení reportáže, dále šprýmaře („pranksters“), jež šíří nepravdivé informace o obětech s cílem ztrapnit je, dále starší „přítelevé“ („older „boyfriends“), jež se snaží o sexuální interakce s dospívajícími dívkami, a dále příliš horliví občané („overzealous citizens“), jež berou vyšetřování a dopadení pachatelů sexuálního násilí do vlastních rukou.¹⁷¹

2.2 Léčba pachatelů sexuálního násilí

Léčba pachatelů sexuálního násilí se neustále vyvíjí. V průběhu let byly navrženy a zavedeny různé modely léčby sexuálních delikventů, jako např. psychoterapie, neurochirurgie, terapeutická kastrace, farmakologické intervence, kognitivně behaviorální terapie, prevence relapsu atd. Rané léčebné přístupy vycházely z myšlenky, že motivem pachatelů sexuálního násilí je toliko hněv anebo deviantní sexuální zájmy. Postupem času však byla odhalena multidimenzionální povaha sexuálního násilí a léčebné přístupy byly modifikovány a vyvíjeny tak, aby cílily na co nejvíce aspektů, jež mohou ovlivňovat chování pachatelů sexuálního násilí a míru jejich recidivy. Yatesová konstatuje, že několikere výzkumy již prokázaly, že mnohé z dříve aplikovaných léčebných přístupů, jako např. psychoterapie či neurochirurgie, jsou v praxi

¹⁷¹ O'DONOHUE, William T. a SCHEWE, Paul A. op. cit. 3, s. 274-279.

neúčinné.¹⁷² Naproti tomu některé modely léčby sexuálních delikventů, jako např. kognitivně behaviorální terapie či farmakologické intervence, jsou považovány za účinné či v některých specifických případech alespoň potenciálně slibné.¹⁷³

Jedním z významných modelů léčby pachatelů sexuálního násilí je model rizika-potřeby-reakce („risk-need-responsivity model“). Ačkoliv měl být model rizika-potřeby-reakce původně užíván převážně spolu s trestněprávními sankcemi, v současné době je tento model orientován spíše na léčbu než na sankcionování sexuálních delikventů a vede ke snížení recidivy pachatelů sexuálního násilí. Prvním principem je princip rizika („risk principle“). Princip rizika stanoví, že je třeba, aby intenzita poskytované léčby a intervencí odpovídala míře rizika, jež pachatel představuje pro společnost. Jinak řečeno, nejintenzivnější léčba by měla být vyhrazena pro pachatele sexuálního násilí s vyšším rizikem, zatímco léčba nižší intenzity by měla být aplikována na méně rizikové pachatele.¹⁷⁴ Co se týče sexuálních delikventů s nízkým rizikem, prokazují výzkumné studie, že tito nevyžadují specializovanou léčbu, neboť v jejich případě je dostačující dohled.¹⁷⁵ Výzkumy rovněž prokazují, že pokud intenzita léčby neodpovídá riziku u konkrétního pachatele, může naopak dojít ke zvýšení recidivy tohoto pachatele. Zejména se jedná o případy méně rizikových pachatelů, na něž je aplikována léčba v intenzitě vyšší, než je v jejich případě třeba.¹⁷⁶ Na základě provedených výzkumu Hanson a Yatesová konstatují, že v případě pachatelů sexuálního násilí s nižším rizikem nedoporučují žádnou specializovanou léčbu, v případě pachatelů se středním rizikem doporučují 100 až 200 hodin intervencí a v případě pachatelů s vyšším rizikem doporučují minimálně 300 hodin intervencí.¹⁷⁷ Druhým principem je princip potřeby („need principle“). Princip potřeby stanoví, že léčba a intervence by se měly výhradně zaměřovat na kriminogenní potřeby sexuálních delikventů, tedy na specifické kriminogenní faktory, jež lze intervencemi ovlivnit. Intervencemi ovlivnitelné kriminogenní faktory lze označit coby dynamické kriminogenní faktory, s nimiž je spojeno riziko recidivy. Mezi dynamické kriminogenní faktory patří např. deviantní sexuální zájmy, antisociální porucha osobnosti, nedostatek pozitivních sociálních vlivů, potíže s intimitou, nestabilní životní styl,

¹⁷² YATES, Pamela M. What works: Effective intervention with sex offenders. In ALLEN, Harry E., ed. *What Works: Risk Reduction: Interventions for Special Needs Offenders*. Maryland: American Correctional Association, 2002, s. 115-163, ISBN 1-56991-148-7.

¹⁷³ YATES, Pamela M. *Treatment of sexual offenders: Research, best practices, and emerging models*. in International Journal of Behavioral Consultation and Therapy, 2013, vol. 8, no. 3-4, s. 89-95. DOI <https://doi.org/10.1037/h0100989>.

¹⁷⁴ YATES, Pamela M. op. cit. 173, s. 89-90.

¹⁷⁵ HANSON, Karl R. a YATES, Pamela M. *Psychological treatment of sex offenders*. in Current Psychiatry Reports, 2013, vo. 15, no. 3, s. 1-8. DOI 10.1007/s11920-012-0348-x.

¹⁷⁶ LOWENKAMP, Christopher T., LATESSA, Edward J. a HOLSINGER, Alexander M. *The Risk Principle in Action: What Have We Learned From 13,676 Offenders and 97 Correctional Programs?* in Crime & Delinquency, 2006, vol. 52, no. 1, s. 77-93. DOI <https://doi.org/10.1177/0011128705281747>.

¹⁷⁷ HANSON, Karl R. a YATES, Pamela M. op. cit. 175, s. 1-8.

problémy se seberegulací, postoje podporující sexuální násilí, sklony k porušování pravidel, problémy s podrobením se dohledu atd. Naproti tomu statické kriminogenní faktory (např. nižší věk pachatele, předchozí sexuální delikty apod.) nelze intervencemi a léčbou ovlivnit. V souladu s principem potřeby by léčba a intervence neměly vůbec cílit na nekriminogenní faktory, tedy faktory, u nichž není empiricky podloženo, že jejich výskyt je spojen s recidivou (např. nedostatek sebeúcty, úzkosti, popírání apod.). Pouze léčba a intervence zaměřené na specifické dynamické kriminogenní faktory vedou ke snížení recidivy u pachatelů sexuálního násilí.¹⁷⁸ Třetím principem je princip reakce („responsivity principle“). Princip reakce stanoví, že léčba a intervence by měly být přizpůsobeny specifickým osobnostním charakteristikám každého sexuálního devianta, resp. měly by reagovat na jeho jazykové dovednosti, kulturu, úroveň inteligence, styly učení, kognitivní schopnosti apod. Vhodně přizpůsobené intervence a léčba ovlivňují aktivitu pachatelů ve vztahu k zapojení se do léčebného procesu, jejich motivaci, schopnost porozumět a zpracovat informace prezentované během léčby, v důsledku čehož se maximalizuje účinnost dané léčby.¹⁷⁹ Účinnost modelu rizika-potřeby-reakce při léčbě pachatelů sexuálního násilí je podložena několikerými výzkumnými studiemi. Z těchto výzkumů se podává, že léčba a intervence sexuálních delikventů, při nichž jsou dodržovány principy modelu rizika-potřeby-reakce, jsou ve srovnání s léčebnými přístupy, jež uvedené principy nedodržují, účinnější. Stejně tak se z výzkumů podává, že dodržování všech tří uvedených principů vede ke snížení recidivy pachatelů sexuálního násilí.¹⁸⁰

Dalším z významných a hojně aplikovaných modelů léčby pachatelů sexuálního násilí je kognitivně behaviorální terapie („cognitive-behavioral treatment“). Kognitivně behaviorální terapie je založena na principu, že myšlenky, emoce a chování jsou vzájemně propojené, pročež změna myšlení může ovlivnit emoce a chování jedince. Kognitivně behaviorální terapie předpokládá, že sexuální násilí je naučeným vzorcem chování, jež lze změnit a „přeúčit“. Tento model léčby je zaměřen na změnu vzorců chování sexuálních delikventů s tím, že problematické, deviantní a/nebo kriminální vzorce chování jsou nahrazeny adaptivními, nedevariantními a prosociálními reakcemi a vzorci chování. Kognitivně behaviorální terapie rovněž cílí na výše popsané dynamické kriminogenní faktory, jejichž změna vede ke snížení recidivy u pachatelů sexuálního násilí. V praxi zahrnuje kognitivně behaviorální terapie změnu postojů sexuálních

¹⁷⁸ YATES, Pamela M. op. cit. 173, s. 89–90.

¹⁷⁹ YATES, Pamela M. op. cit. 173, s. 89–90.

¹⁸⁰ Viz např. HANSON, Karl R., BOURGON, Guy, HELMUS, Leslie a HODGSON, Shannon. *A Meta-Analysis of the Effectiveness of Treatment for Sexual Offenders: Risk, Need, and Responsivity*. Canada: Public Safety Canada, 2009, 32 s. ISBN 978-1-100-11957-1.

ANDREWS, Donald Arthur, ZINGER, Ivan, HOGE, Robert D., BONTA, James, GENDREAU, Paul a CULLEN, Francis T. *Does Correctional Treatment Work? A Clinically Relevant and Psychologically Informed Meta-Analysis*. in *Criminology*, 1990, vol. 28, no. 3, s. 369-404. DOI <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1990.tb01330.x>.

delikventů, nápravu jejich kognitivní distorze, učení seberegulace, jakož i seberegulace v sexuální oblasti, vštěpování odpovědnosti pachateli za jeho protiprávní chování, zlepšování mezilidských vztahů, rozvíjení empatie k obětem, zvládání afektivních stavů, rozvoj kognitivních procesů apod.¹⁸¹ Dle některých výzkumů však cíle jako vštěpování odpovědnosti pachatelům za jejich protiprávní chování a rozvíjení jejich empatie k obětem nemají přílišný vliv na snížení recidivy sexuálních delikventů.¹⁸² Kognitivně behaviorální terapie je rovněž založena na principu opakování a procvičování, bez nichž nelze docílit žádoucí změny chování u pachatelů sexuálního násilí. Co se týče účinnosti kognitivně behaviorální terapie, tato byla prokázána v řadě výzkumných studií. Ku příkladu Duwe a Goldman zjistili, že skupina pachatelů sexuálního násilí, jež podstoupila intenzivní program kognitivně behaviorální terapie, vykazovala až o 27 % nižší míru speciální recidivy než skupina, jež nepodstoupila žádný léčebný program.¹⁸³

Převládajícím modelem léčby pachatelů sexuálního násilí byla po dlouhou dobu prevence relapsu („relapse prevention“). V současné době je tento model užíván při léčbě různých typů závislostního chování (např. kouření, gambling, bulimie atd.). Původně byl model prevence relapsu vyvinut coby intervence pro osoby závislé na alkoholu, jež úspěšně absolvovaly léčbu, nicméně následně měly potíže s „udržením“ abstinence. Původní koncepce prevence relapsu byla založena na principu pomoci osobám závislým na alkoholu předvídat a předcházet rizikovým situacím, jež by mohly vést k porušení abstinence, a zabránit tak relapsu, tedy návratu k chronickému zneužívání alkoholu. Cílem prevence relapsu bylo „naučit“ osoby závislé na alkoholu vyhýbat se rizikovým situacím, anebo se s těmito úspěšně vyrovnat, pokud nastanou, a posílit tak sebekontrolu těchto osob.¹⁸⁴ Mnozí autoři odborné literatury však poukazují na problémy souvisejícími s aplikací modelu prevence relapsu na pachatele sexuálního násilí. Ku příkladu prevence relapsu představuje toliko univerzální model, jenž je aplikován na všechny jedince shodně, a to bez rozlišení jejich specifických potřeb a okolností daného případu. Model prevence relapsu je rovněž založen na mylném předpokladu, že páchaní sexuálního násilí je návykový proces, což mimo jiné vede k obtížím vztahujícím se k samotnému konceptu tohoto modelu, jako např. vymezení toho, co v případě sexuálních delikventů představuje lapsus, tj.

¹⁸¹ YATES, Pamela M. op. cit. 173, s. 89–90.

¹⁸² Viz např. HANSON, Karl R. a MORTON-BOURGON, Kelly E. *The characteristics of persistent sexual offenders: A meta-analysis of recidivism studies*. in Journal of Consulting and Clinical Psychology, 2005, vol. 73, no. 6, s. 1154–1163. DOI 10.1037/0022-006X.73.6.1154.

¹⁸³ DUWE, Grant a GOLDMAN, Robin A. *The impact of prison-based treatment on sex offender recidivism: evidence from Minnesota*. in Sex Abuse, 2009, vol. 21, no. 3, s. 279-307. DOI 10.1177/1079063209338490.

¹⁸⁴ MARSHALL, William L., LAWS, Richard D. a BARBAREE, Howard E., ed. *Handbook of Sexual Assault: Issues, Theories and Treatment of the Offender*. New York: Plenum Press, 1990, s. 346. ISBN 978-1-4899-0917-6.

„porušení abstinence“.¹⁸⁵ Příkladem, pakliže osoba jedenkrát vyrobí či jinak naloží s dětskou pornografií, jedná se o protiprávní čin, jenž signalizuje zvýšené riziko pro společnost, nicméně optikou modelu prevence relapsu by takové jednání bylo považováno toliko za prosté pochybení (tj. lapsus), jež by v případě „vyléčeného“ alkoholika představovala konzumace jednoho piva. Model prevence relapsu rovněž představuje toliko úzký pohled na sexuálně delikventní chování, jenž neuznává mnohost cest vedoucích k páchání sexuálních deliktů k deliktům a předpokládá, že sexuální násilí je důsledkem negativních afektivních stavů a potíží se seberegulací. Tento model zároveň nelze aplikovat na pachatele sexuálního násilí, jež dopředu plánují své sexuální útoky.¹⁸⁶ S ohledem na uvedené skutečnosti je zřejmé, že mnoho klíčových aspektů modelu prevence relapsu nelze na proces páchání sexuálního násilí a na sexuální delikventy aplikovat. Navzdory problémům souvisejícím s aplikací modelu prevence relapsu na pachatele sexuálního násilí a nedostatku důkazů podporujících účinnost tohoto modelu je však prevence relapsu stále hojně užívána při léčbě pachatelů sexuálního násilí.¹⁸⁷

Jedním z později vytvořených modelů léčby pachatelů sexuálního násilí je model dobrého života („the good lives model“). Model dobrého života byl vyvinut za účelem odstranění nedostatků, jež byly identifikovány ve vztahu k modelu rizika-potřeby-reakce. Zatímco model rizika-potřeby-reakce je zaměřen na „risk management“ a na intervence v oblasti kriminogenních faktorů, jsou tomuto modelu vytýkány nedostatky ve vztahu k motivování pachatelů sexuálního násilí ke změně jejich chování.¹⁸⁸ Je zřejmé, že pachatelé sexuálního násilí ve většině případů nebývají nijak zvlášť motivováni k účasti na léčbě, což ve svém důsledku vede k tomu, že léčbu dobrovolnou odmítnou, anebo ji přeruší, a v případě léčby nedobrovolné může nedostatečné motivování sexuálních delikventů ovlivnit účinnost samotné léčby a intervencí. Model dobrého života vychází z předpokladu, že pachatelé sexuálního násilí, stejně jako ostatní lidské bytosti, potřebují k prožití spokojeného života nakupovat statky, využívat služby, podnikat různé aktivity, získávat zkušenosti, plnit své životné cíle, navazovat intimní vztahy a přátelství, zažívat sexuální potěšení, dosáhnout duševního klidu apod. Dalším

¹⁸⁵ LAWS, Richard D. *The rise and fall of relapse prevention*. in *Australian Psychologist*, 2003, vol. 38, no. 1, s. 22-30. DOI <https://doi.org/10.1080/00050060310001706987>; YATES, Pamela M. a WARD, Tony. *Treatment of sexual offenders: Relapse prevention and beyond*. in WITKIEWITZ, Katie A. a MARLATT, Alan G., ed. *Therapists' Guide to Evidence-based Relapse Prevention*. USA: Academic Press, 2007, s. 215- 234. ISBN 978-0-12369-429-4.

¹⁸⁶ LAWS, Richard D. a WARD, Tony. *When one size doesn't fit all: The reformulation of relapse prevention*. in MARSHALL, William L., FERNANDEZ, Yolanda, M. MARSHALL, Liam E. a SERRAN, Geris A., ed. *Sexual Offender Treatment: Controversial Issues*. England: John Wiley & Sons Ltd, 2006, s. 241-254. ISBN 978-0-47086-773-0.

¹⁸⁷ YATES, Pamela M. op. cit. 173, s. 91.

¹⁸⁸ WARD, Tony a GANNON, Theresa. *Rehabilitation, etiology, and self-regulation: The Good Lives Model of sexual offender treatment*. in *Aggression and Violent Behavior*, 2006, vol. 11, no. 1, s. 77-94. DOI <https://doi.org/10.1016/j.avb.2005.06.001>.

předpokladem modelu dobrého života jest, že páchaní sexuálního násilí představuje výsledek maladaptivního chování¹⁸⁹, jehož prostřednictvím se sexuální delikventi vyrovnávají se životními situacemi a dosahují výše uvedených statků a svých životních cílů. Ku příkladu pachatel toužící po intimitě, jenž pociťuje náklonnost k dětem, se za účelem naplnění své potřeby obrací na děti. Jiným příkladem je pachatel toužící po nezávislosti, jenž k dosažení svého cíle užívá násilí. Dle modelu dobrého života tudíž problém nespočívá v životních cílech pachatelů sexuálního násilí, nýbrž ve způsobech, jimiž se pachatelé snaží těchto cílů dosáhnout. V rámci modelu dobrého života je při léčbě pachatelů sexuálního násilí soustředěna pozornost zejména na pomoc pachatelům dosáhnout jejich životních cílů prosociálním, nezávadným a legálním způsobem. Ve srovnání s modelem rizika-potřeby-reakce a modelem prevence relapsu se model dobrého života zaměřuje na intervence v oblasti přístupů k dosažení cílů, spíše než na vyhýbání se rizikovým situacím. Jinak řečeno, léčba v rámci modelu dobrého života zahrnuje aktivní pracování na dosažení důležitých životních cílů, a naopak se nezabývá činnostmi, do nichž pachatelé nemohou být zapojeni. Model dobrého života předpokládá, že v důsledku léčby a intervencí budou pozitivně ovlivněny dynamické kriminogenní faktory, což povede ke snížení rizika recidivy u pachatelů sexuálního násilí, a že tito dosáhnou větší duševní pohody a budou více motivováni ke změně svého chování a k účasti na léčbě. Dle Yatesové vykazují sexuální delikventi, jež jsou zapojeni do modelu dobrého života, zlepšení sociálních dovedností, jakož i schopností řešit problémy, a je u nich dána větší pravděpodobnost, že léčbu dokončí.¹⁹⁰ Model dobrého života byl coby nový unikátní projekt a dlouhodobý terapeutický program pilotován v prostředí šesti vybraných českých věznic.¹⁹¹ Projekt „Aplikace Good-Lives-Modelu v českém vězeňství“ byl zahájen dne 1. srpna 2019 a trval celkem 3 roky. Projekt byl zaměřen na pachatele odsouzené za násilné trestné činy a jeho cílem bylo postupné snižování vysoké míry recidivy v ČR.¹⁹²

Otázka účinnosti léčby pachatelů sexuálního násilí je mezi odbornou i laickou veřejností stále velmi diskutována. Mnohé zahraniční výzkumy potvrzují, že léčba pachatelů sexuálního násilí snižuje recidivu těchto pachatelů. Blatníková a Zeman však upozorňují na skutečnost, že mnohdy z výzkumů nevyplývá, co přesně je považováno za recidivu. Dále autoři zdůrazňují, že mnohé mezinárodní organizace věnující se léčbě sexuálních delikventů přistupují k těmto jako

¹⁸⁹ Jedná se o tzv. obranné mechanismy, tj. sebeklamy, jež transformují informace tak, aby byly pro jedince snesitelné, nicméně nevedou k reálnému, účelnému a cílenému řešení. Maladaptivní chování nemění situace, nýbrž toliko vnímání situací. Maladaptivní chování není pro jedince nebezpečné, dokud se nestane dominujícím způsobem řešení jeho problémů. Např. racionalizace, agrese, projekce, únik k návykovým látkám atd.

¹⁹⁰ YATES, Pamela M. op. cit. 173, s. 92-93.

¹⁹¹ Jedná se o Věznicí Pardubice, Jiřice, Kuřim, Kynšperk nad Ohří, Stráž pod Ralskem a Vinařice.

¹⁹² Good lives model. *GOOD LIVES MODEL: Návod, jak žít dobrý život*. Online. Dostupné z: <https://www.goodlivesmodel.cz> [citováno 2023-12-28].

k homogenní skupině a při implementaci léčebných přístupů nerozlišují mezi parafilními sexuálními delikventy a sexuálními delikventy neparafilními.¹⁹³ Vzhledem k tomuto zásadnímu nedostatku není s podivem, že v dokumentech takových organizací lze nalézt i zcela skeptické názory na účinnost léčby pachatelů sexuálního násilí.¹⁹⁴ Léčba pachatelů sexuálního násilí v České republice je založena na rozlišování sexuálních delikventů parafilních a neparafilních. Přítomnost či nepřítomnost parafilie určují soudní znalci v oboru zdravotnictví, odvětví sexuologie. Dalším ze specifík českého přístupu k léčbě pachatelů sexuálního násilí je nedobrovolnost léčby. Zatímco v jiných státech bývá léčba většinou dobrovolná a sexuální delikventi ji mohou odmítnout či přerušit, v České republice je naprosté většině pachatelů sexuálního násilí nařízeno ochranné léčení na základě výroku soudu.¹⁹⁵ Český model léčby sexuálních delikventů je založen na principu „adaptační léčby“ a předpokládá, že parafilní sexuální delikventi, jež nedokáží své sexuální impulsy zvládnout, potřebují nejprve získat náhled na své deviantní sexuální motivace. Cílem tohoto modelu léčby je dosažení co nejlepší sexuální adaptace pachatelů sexuálního násilí tak, aby tito svým sexuálním jednáním neporušovali společenské normy. „Adaptační léčba“ zahrnuje tři hlavní oblasti, tj. psychoterapii, socioterapii a biologické léčebné metody. Nejčastěji aplikovaným typem psychoterapie je v případě léčby sexuálních delikventů kognitivně-behaviorální terapie. Biologické léčebné metody zahrnují především medikaci pachatelů sexuálního násilí, jejímž cílem je snížení sexuální aktivity pachatelů. Nejčastěji užívanými medikamenty jsou antiandrogeny, jejichž aplikace a dávkování v ČR odpovídají doporučením mezinárodních organizací věnujících se léčbě sexuálních delikventů.¹⁹⁶ Jednou z dalších biologických léčebných metod je terapeutická kastrace sexuálních delikventů. Zatímco některé mezinárodní organizace (např. International Association for the Treatment of Sexual Offenders) odmítají terapeutickou kastraci sexuálních delikventů coby degradující a mutilující metodu, v České republice a v mnoha dalších státech¹⁹⁷ je tato léčebná metoda aplikována. Jedná se o chirurgický výkon, jenž se v ČR provádí toliko na žádost „pacienta“ (resp. sexuálního delikventa) a po schválení odbornou komisí. Odborníci nepopírají účinnost kastrace, nicméně mnozí tvrdí, že k dosažení shodného účelu lze dospět aplikací jiných dostupných účinných a méně invazivních metod. V této souvislosti Zvěřina zdůrazňuje, že shodného cíle nelze účinněji dosáhnout žádnou jinou metodou. Příslušné medikamenty tlumí

¹⁹³ BLATNÍKOVÁ, Šárka a ZEMAN, Petr. op. cit. 145, s. 96.

¹⁹⁴ ZVĚŘINA, Jaroslav. *Terapie sexuálních delikventů – mezinárodní standardy*. in Česká a slovenská psychiatrie, 2012, vol. 108, č. 1, s. 35–40.

¹⁹⁵ BLATNÍKOVÁ, Šárka a ZEMAN, Petr. op. cit. 145, s. 98.

¹⁹⁶ ZVĚŘINA, Jaroslav. op. cit. 194, s. 37-40.

¹⁹⁷ Ku příkladu Indonésie, některé státy USA, Rusko, Moldavsko, Estonsko, Jižní Korea, Ukrajina, Kanada, Dánsko, Německo, Izrael, Kazachstán, Norsko, Polsko atd.

sexuální aktivitu pachatelů pouze tehdy, jsou-li těmto aplikovány v pravidelných intervalech, přičemž po vysazení medikamentů se hormonální poměry pachatelů vracejí poměrně rychle do stavu, v němž byly před aplikací medikamentů. Naproti tomu terapeutická kastrace tlumí sexuální aktivitu sexuálních delikventů celoživotně. Nutno podotknout, že ne každý sexuální delikvent může s ohledem na jeho zdravotní stav absolvovat dlouhodobou léčbu medikamenty za účelem utlumení sexuální aktivity. V současné době slouží terapeutická kastrace k doživotnímu útlumu sexuální aktivity těch pachatelů sexuálního násilí, již jsou zvláště nebezpeční pro společnost, tedy zejména u pedofilů či agresivních sexuálních delikventů.¹⁹⁸

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že v průběhu let byly vyvinuty a implementovány různé modely léčby pachatelů sexuálního násilí, jež jsou stále modifikovány a zdokonalovány. Výzkumy jednoznačně potvrzují účinnost kognitivně-behaviorální terapie; pachatelé sexuálního násilí, již podstoupili tento model léčby, vykazují nižší míru speciální recidivy ve srovnání s pachateli, již podstoupili ostatní modely léčby, nebo jimž byly uloženy toliko trestní sankce. Výzkumné studie rovněž podporují modely léčby, jež předpokládají dodržování principu rizika, principu potřeby a principu reakce, kdy v souladu s těmito principy se intenzita léčby odvíjí od míry rizika, jež sexuální delikventi představují pro společnost, a intervence se zaměřují na dynamické kriminogenní faktory, s nimiž je spojeno riziko recidivy, přičemž léčba je přizpůsobena specifickým osobnostním charakteristikám každého sexuálního devianta. Co se týče léčby pachatelů sexuálního násilí v České republice, je zřejmé, že model léčby založený na principu „adaptační léčby“ se od mezinárodních standardů nijak zásadně neodlišuje.

¹⁹⁸ ZVĚŘINA, Jaroslav. *Terapeutická kastrace sexuálních delikventů*. Online. 14.1.2011. Dostupné z: <http://www.zverina.cz/cs/terapeuticka-kastrace-sexualnich-delikventu/31/> [citováno 2024-1-9].

3 Oběti sexuálního násilí

Obětí sexuálního násilí se může stát kdokoliv nezávisle na svém pohlaví, věku, rase, národnosti, sexuální orientaci, sociálním statutu či náboženském vyznání. Z dosavadních výzkumů se podává, že oběťmi sexuálního násilí jsou nejčastěji ženy ve věku 18-34 let.¹⁹⁹ Zhruba každá druhá žena (resp. 54 %) zažila během svého života minimálně jednu z forem sexuálního násilí. Co se týče mužů, přibližně každý čtvrtý muž (resp. 22,3 %) zažil během svého života minimálně jednu z forem sexuálního násilí.²⁰⁰ Dle výzkumu Blatníkové, Faridové a Zemana činil průměrný věk oběti sexuálního násilí v době spáchání činu 24 let, nejmladší oběti bylo 6 měsíců, nejstarší 82 let. Co se týče vztahu mezi pachatelem sexuálního násilí a obětí, pro více než čtvrtinu obětí byl pachatel osobou blízkou, pro necelou třetinu obětí byl pachatel zcela neznámou osobou a ve více než desetině případů pachatel sexuálně napadl svou oběť jen krátce po jejich seznámení.²⁰¹

O obětech sexuálního násilí panují ve společnosti mylné představy. Jedním z nejrozšířenějších mýtů je, že oběťmi sexuálního násilí jsou pouze mladé a atraktivní ženy. Tento mýtus však vychází z mylného předpokladu, že motivem sexuálního násilí je sexuální touha a fyzická přitažlivost. V této souvislosti nutno zdůraznit, že sexuální násilí je aktem moci, pomsty a/nebo vzteku, protože si pachatelé zpravidla vybírají oběti, jež považují za nejzranitelnější. Oběťmi mohou být děti i senioři, osoby se zdravotním postižením, muži a chlapci, členové LGBTQ komunity apod. Obětí sexuálního násilí se zkrátka může stát kdokoliv. Další mylnou představou laické veřejnosti je, že oběti oblékající se vyzývavě si o „to“ říkají. Jak již zdůrazněno výše, sexuální násilí je aktem moci, pomsty a/nebo vzteku. Vyzývavé oblečení, provokativní chování ani koketování nejsou „pozvánkou“ k nechtěným sexuálním aktivitám. Sexuální násilí není za žádných okolností vinou oběti, bez ohledu na to, co měla na sobě a jak se chovala. Laická veřejnost se rovněž mnohdy mylně domnívá, že se nejedná o sexuální násilí, pokud oběť dobrovolně odejde s pachatelem na určité místo (např. dům, byt, hotelový pokoj), anebo navštěvuje bary, či taneční kluby. Skutečnost, že oběť dobrovolně odejde s pachatelem na jakékoli místo, však v žádném případě automaticky neznamená souhlas se sexuálními aktivitami. Stejně tak navštěvování barů či tanečních klubů, jež někteří považují v tomto ohledu

¹⁹⁹ RAINN. *Victims of Sexual Violence: Statistics*. Online. Dostupné z: <https://www.rainn.org/statistics/victims-sexual-violence> [citováno 2024-1-10].

²⁰⁰ proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s. *Zkušenost obyvatel ČR se sexuálním násilím a sexuálním obtěžováním: výzkumná zpráva*. Online. 2021. Dostupné z: https://www.profem.cz/shared/clanky/970/VÝZKUMNÁ%20ZPRÁVA_sexualni%20nasili_2021%20-%20Copy%201.pdf [citováno 2024-1-10].

²⁰¹ BLATNÍKOVÁ, Šárka, FARIDOVÁ, Petra a ZEMAN, Petr. op. cit. 142, s. 154.

za rizikové, nelze považovat za přítěžující okolnost pro oběti, ani za polehčující okolnost pro pachatele.²⁰²

Další mylnou představou laické veřejnosti je, že se nejedná o sexuální násilí, pokud oběť byla pod vlivem alkoholu či omamných látek. Oběti, jež jsou pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek, se ocitají ve zranitelné pozici a jsou snadnějším cílem pro pachatele. V této souvislosti opět nutno zdůraznit, že požití alkoholu či jiných návykových látek není „pozvánkou“ k nechtěným sexuálním aktivitám. Laická veřejnost se rovněž mnohdy mylně domnívá, že oběť sexuálního násilí bezprostředně po činu oznámí trestný čin policii, a pokud tak učiní později, jde jí pouze o pomstu. Jinak řečeno, opožděné oznámení zpochybňuje věrohodnost oběti. Existuje však mnoho důvodů, proč oběť sexuálního násilí neoznámí policii trestný čin ihned. Opětovné líčení traumatizující události může u oběti vyvolat „flashback“, tj. znovuprožití traumatu v myslí oběti. Oběť se rovněž může obávat ponižujících komentářů či pomsty ze strany pachatele, může mít strach, že ji nikdo neuvěří, či že bude vystavována opakovaným výsledkům ze strany orgánů činných v trestním řízení apod. Je třeba respektovat skutečnost, že oběti mohou oznámit sexuální násilí orgánům činným v trestním řízení kdykoliv, ať už jej oznámí bezprostředně po činu, či po uplynutí několika dní, týdnů, měsíců či dokonce let. Pokud není trestný čin promlčen, je policejní orgán povinen prověřit trestní oznámení každé oběti. Jiným z rozšířených mýtů je, že oběť sexuálního násilí musí být traumatizovaná. Je však nutné upozornit na skutečnost, že oběti sexuálního násilí mohou z důvodu prožitého traumatu projevovat nejrůznější emoce a chování (např. hysterie, klid, hněv, apatie, popírání, šok atd.). Sexuální napadení je velmi traumatizující událostí, na níž každá oběť reaguje jiným způsobem. Stejně tak doba potřebná ke zpracování traumatu se u každé oběti liší.²⁰³ K projevům oběti sexuálního násilí, resp. znásilnění, se velmi přiléhavě vyjádřila Čírtková: „Znásilněná žena má dvě role: oběti (tj. poškozené osoby) a svědka. U soudu se od oběti očekává, že bude přiměřeně traumatizovaná, ale v roli svědka se od ní naopak očekává, že bude věcná, suše popisná, klidná. Když je znásilněná žena věcným klidným svědkem, riskuje, že „neprojde“ jako oběť. A když vystupuje jako oběť dostatečně traumatizovaně, riskuje image exaltované, přehánějící „hysterky“ a tudíž nevěrohodné svědkyně.“²⁰⁴

Výše uvedené mýty a další mylné představy o obětech sexuálního násilí panující ve společnosti jsou jedním z hlavních zdrojů sekundární viktimizace těchto obětí. Nutno

²⁰² GEORGETOWN LAW. *Myths and Facts about Sexual Violence*. Online. Dostupné z: <https://www.law.georgetown.edu/your-life-career/health-fitness/sexual-assault-relationship-violence-services/myths-and-facts-about-sexual-violence/> [citováno 2024-1-19].

²⁰³ GEORGETOWN LAW. op. cit. 202.

²⁰⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Mýty o obětech znásilnění*. in PRÁVO A RODINA, 2014, vol. 16, no. 5, s. 8-13. ISSN 1212-866X.

podotknout, že mýtům o obětech sexuálního násilí podléhá nejen laická veřejnost, ale rovněž orgány činné v trestním řízení či poskytovatelé zdravotních služeb. Čírtková popisuje sekundární viktimizaci coby druhou fázi viktimizace oběti trestného činu, při níž oběti vzniká sekundární újma „v důsledku reakcí formálních instancí sociální kontroly nebo neformálního sociálního okolí, např. druhotné psychické poškozování oběti tím, jak na událost reaguje nejbližší okolí, nebo traumatizující projednávání věci před soudem.“²⁰⁵ Podrobnější definice sekundární újmy je obsažena v zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů. „Druhotnou újmou se pro účely tohoto zákona rozumí újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní.“ Z uvedených definic je patrné, že sekundární újmu, jež vzniká oběti sexuálního násilí při sekundární viktimizaci, oběti nezpůsobil pachatel sexuálního násilí, ani si ji oběť nezpůsobila sama, nicméně je této způsobována v důsledku reakcí jejího okolí a jednání orgánů činných v trestním řízení, poskytovatelů zdravotních služeb či dalších odborných autorit. Dle Čírtkové bývá sekundární viktimizace, jež nezřídka nastupuje po primární viktimizaci,²⁰⁶ mnohdy mnohem více traumatizující než trestný čin samotný.²⁰⁷

S ohledem na výše uvedené nutno akcentovat, že z páčání sexuálního násilí nelze za žádných okolností vinit oběť sexuálního násilí. Bez ohledu na to, jaké oblečení měla oběť na sobě, zda byla pod vlivem alkoholu, či kde se pohybovala, je za sexuální násilí vždy odpovědný toliko pachatel sexuálního násilí, neboť tyto skutečnosti nelze považovat za souhlas s nechtěnými sexuálními aktivitami. Nutno poznamenat, že sekundární viktimizace obětí sexuálního násilí je palčivým problémem současného trestního řízení nejen v České republice. Přitom je však zřejmé, že snižování míry sekundární viktimizace obětí sexuálního násilí by vedlo k ochotě obětí oznamovat sexuální násilí orgánům činným v trestním řízení, v důsledku čehož by pravděpodobně bylo dopadeno více pachatelů sexuálního násilí, což by v konečném důsledku rovněž přispělo k účinnější ochraně společnosti (nejen) před pachateli sexuálních deliktů.

²⁰⁵ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015, s. 214. ISBN 978-80-7380-581-4.

²⁰⁶ Jedná se o první fázi viktimizace oběti trestného činu, při níž oběti vzniká primární újma, tj. újma způsobená pachatelem a vznikající jako přímý, bezprostřední důsledek trestného činu.

²⁰⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014, s. 47. ISBN 978-80-262-0582-1.

3.1 Dopady sexuálního násilí na životy obětí

Nelze mít pochybnosti o tom, že traumatické události, jimiž jsou ku příkladu přírodní katastrofy, války, dopravní nehody či stalking, zpravidla zanechávají na obětech významné (nejen) psychické následky. Mezi tyto události patří rovněž sexuální násilí. Sexuální útoky pro oběti bezpochyby představují traumatické události, jež oběti nedokáží předvídat a jsou zcela mimo jejich kontrolu. Nepředvídatelnost pachatelova jednání je jedním z významných faktorů, jenž přispívá ke zvyšování úrovně stresu obětí. Zatímco v případě událostí, nad nimiž nelze kontrolu očekávat (např. přírodní katastrofy), pocítují oběti strach zejména po vypuknutí takových událostí, tak v případě událostí, nad nimiž oběti ztrácí kontrolu, způsobují těmto trvalé znepokojení a strach.²⁰⁸

V důsledku sexuálního násilí mohou oběti utrpět velmi závažné újmy fyzického, psychického i sociálního charakteru, jež mohou negativně ovlivnit životy a chování obětí do budoucna. Mezi fyzické následky sexuálního násilí patří drobná fyzická poranění (např. odřeniny, škrábance), bolesti hlavy, nevolnosti, bolesti zad a krční páteře, bolesti v pánevní oblasti, fyzická zranění (např. zlomeniny, řezné a bodné rány), potíže se zažíváním, úbytek váhy či naopak přibývání na váze apod. Oběti sexuálního násilí mohou rovněž sužovat různé gynekologické obtíže (např. záněty a infekce močových cest, podráždění genitálií). Mezi nejzávažnější dopady sexuálního násilí patří nechtěné těhotenství a nákaza sexuálně přenosnými chorobami. V souvislosti s nechtěným těhotenstvím nutno poznamenat, že v některých státech je umělé přerušení těhotenství zakázáno; mnohé oběti sexuálního násilí tak podstupují nelegální potraty, jež mohou vést k nezvratným zdravotním následkům, a v krajních případech mohou způsobit též smrt oběti. Ve vztahu k naze sexuálně přenosnými chorobami nutno zdůraznit, že tyto mohou postihovat nejen dospělé ženské a mužské oběti, ale rovněž děti a mladistvé. Mnohé fyzické následky sexuálního násilí jsou opakované či dlouhodobé, a v konečném důsledku tak významně negativně ovlivňují kvalitu života obětí.²⁰⁹

Výskyt a závažnost psychických následků sexuálního násilí závisí na mnoha faktorech. Mezi takové faktory lze řadit zejména osobnostní charakteristiky oběti, psychický a fyzický stav oběti v době spáchání sexuálního napadení, vztah mezi obětí a pachatelem, okolnosti spáchání sexuálního násilí, předchozí viktimizace oběti, reakce okolí apod. Dle Chomové lze psychické následky sexuálního násilí dělit na bezprostřední a dlouhodobé. Mezi bezprostřední psychické

²⁰⁸ JOHNOVÁ, Patricie. *Nebezpečné pronásledování a ochrana jeho obětí*. Praha, 2021. Diplomová práce (Mgr). Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2021-12-21, s. 25.

²⁰⁹ ARNTZEN, Lisa. Zdraví, zotavování se a důležitost sociální podpory po sexuálním napadení. in proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s. Sborník z konference. *Prolomit mlčení: sexuální násilí, jeho dopady a možnosti řešení*. Praha, 2019, s. 29-31.

KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Lubica. op. cit. 4, s. 25-26.

následky patří šok, nervozita, pocity bezmoci a beznaděje, úzkosti, deprese, poruchy spánku, strach, vztek, pocity nedůvěry, zhoršená koncentrace, pocity viny, záchvaty paniky, flashbaky, noční můry, apatie apod. Některé z uvedených bezprostředních psychických následků mohou oběti sexuálního násilí pociťovat též dlouhodobě. Co se týče dlouhodobých psychických následků, nad rámec již uvedeného se u oběti sexuálního násilí může vyskytovat nenávisť k vlastnímu tělu, snížená sebeúcta, sebepoškozování, potíže v sexuálním životě či odmítání jakéhokoliv fyzického kontaktu. Výjimkou nejsou ani sebevražedné myšlenky či rozvinutí posttraumatické stresové poruchy.²¹⁰ Některé oběti dokonce pociťují, že v důsledku sexuálního násilí projdou změnou osobnosti, resp. stanou se více introvertními a méně přátelskými ke svému okolí. Nutno zdůraznit, že je jedním z nejdůležitějších faktorů, jenž napomáhá oběti sexuálního násilí zvládnout traumatickou událost, je podpora okolí a blízkých osob.

Jak již zmíněno výše, u obětí sexuálního násilí se mnohdy vyskytuje všudypřítomný pocit nedůvěry v ostatní. Z toho důvodu se oběti uchylují k samotě, snaží se vyhýbat ostatním lidem, mnohdy se straní dokonce i svým přátelům a rodině, což vede k jejich sociální izolaci. Rovněž může docházet k situacím, kdy s obětí ukončí partnerský vztah její druh či družka, nebo naopak vztah ukončí sama oběť. V důsledku sociální izolace se poté snižuje pravděpodobnost, že oběť vstoupí do jiného partnerského vztahu. Dle Chomové může v některých případech docházet u obětí sexuálního násilí ke změnám v jejich sexuálním chování, kdy si oběti ku příkladu začnou vybírat rizikové sexuální partnery, vyhledávat nechráněný pohlavní styk, nebo se začnou chovat promiskuitně.²¹¹ Sexuální násilí má obvykle negativní dopad též na plnění školních povinností a docházku oběti do školského zařízení, což v některých případech může vést k zanechání studia. Stejně tak na pracovní výkon a docházku oběti do zaměstnání má sexuální násilí zpravidla negativní dopad, což může vést ke zničení pracovní kariéry oběti. Úzkostné stavy, jakož i další příznaky, vedou některé oběti sexuálního násilí k (nadměrnému) požívání alkoholu či jiných návykových látek. Návykové látky sice mohou obětem poskytnout dočasnou úlevu, nicméně existuje značné riziko závislosti, což by ve svém důsledku problémy obětí ještě více prohloubilo. Cloitreová, Scarvaloneová, Difedeová upozorňují, že oběti chovající se sebedestruktivně v důsledku sexuálního násilí jsou více zranitelné a existuje u nich vyšší míra pravděpodobnosti dalšího sexuálního násilí v budoucnu.²¹²

²¹⁰ CHOMOVÁ, Zuzana. Co je sexuální násilí? Úvod do tématu. in KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Ľubica. op. cit. 4, s. 26-27.

²¹¹ CHOMOVÁ, Zuzana. Co je sexuální násilí? Úvod do tématu. in KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Ľubica. op. cit. 4, s. 27.

²¹² CLOITRE, Marylene, SCARVALONE, Polly a DIFEDE, JoAnn. *Posttraumatic stress disorder, self- and interpersonal dysfunction among sexually retraumatized women.* in Journal of Traumatic Stress, vol. 10, no. 3, s. 437–452. doi <https://doi.org/10.1023/A:1024893305226>.

Vzhledem k výše uvedenému nelze než uzavřít, že dopady sexuálního násilí ovlivňují mnoho aspektů života obětí. Veškeré dopady sexuálního násilí mohou mít negativní vliv na školní docházku či pracovní život obětí, neboť s mnohými fyzickými a psychickými potížemi jsou spojeny časté opakované návštěvy u lékařů anebo pracovní neschopnosti. Mnohé oběti se v důsledku sexuálního násilí přestanou zapojovat do společenského dění, což prohlubuje jejich pasivitu a bezmoc; leckdy se dokonce izolují též od svých přátel a rodiny. V důsledku sexuálního násilí může dojít k podstatné proměně životního stylu obětí a následným potížím s opětovným začleněním do běžného života. Kromě následků fyzických, psychických a sociálních nelze opomíjet ani následky, jež sice nejsou tak obvyklé, nicméně jsou (nejen) pro oběti sexuálního násilí fatální. Jedná se ku příkladu o sebevraždy obětí sexuálního násilí, úmrtí obětí při sexuálním násilí, úmrtí obětí na následky sexuálního násilí, vraždy ze cti²¹³, úmrtí obětí na AIDS, vraždy novorozenat počatých při sexuálním násilí apod.

3.1.1 Posttraumatická stresová porucha

U obětí některých trestných činů je běžná akutní stresová reakce, což je přechodná porucha, která vzniká jako odpověď na výjimečný fyzický či duševní stres. Vzniká u osob bez jakékoli zjevné duševní poruchy a zpravidla odeznívá během několika hodin či dnů.²¹⁴ Akutní stresová reakce může či nemusí časem vést k rozvoji příznaků souvisejících se stresem, jež jsou v současné době nejčastěji označovány jako posttraumatická stresová porucha („posttraumatic stress disorder“). Jinak řečeno, akutní stresová reakce nemusí nutně předpovídat rozvoj posttraumatické stresové poruchy.

V 10. revizi Mezinárodní klasifikace nemocí²¹⁵ je posttraumatická stresová porucha (dále jen „PTSD“) definována tak, že „začíná jako opožděná nebo protrahovaná odpověď na stresovou událost nebo situaci (krátkého nebo dlouhého trvání) mimořádně ohrožující nebo katastrofické povahy, která je schopná způsobit silné rozrušení téměř u každého.“²¹⁶ Mezi klíčové symptomy PTSD patří znovuprožívání, vyhýbání se a hypervigilance. Pojem znovuprožívání představuje opětovné prožití traumatické události prostřednictvím intenzivních myšlenek, vzpomínek či snů.

²¹³ Vražda ze cti je označení pro záměrné usmrcení člena určité sociální skupiny (např. rodiny, kmene či kasty), jenž svým jednáním poškodil dle názoru ostatních čest této sociální skupiny. V současnosti jsou vraždy ze cti nejčastěji spojovány se stoupenci islámu.

²¹⁴ MKN-10 2023: 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí. *F40-F48 - Neurotické, stresové a somatoformní poruchy: F43.0. Akutní stresová reakce.* Online. Platnost od 1.1.2023. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F43.0> [citováno 2024-1-27].

²¹⁵ Dne 1.1.2022 vstoupila v platnost 11. revize Mezinárodní klasifikace nemocí. Do českého systému zdravotní péče však 11. revize dosud nebyla implementována, proto je v současné době v ČR v platnosti stále 10. revize.

²¹⁶ MKN-10 2023: 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí. *F40-F48 - Neurotické, stresové a somatoformní poruchy: F43.1. Posttraumatická stresová porucha.* Online. Platnost od 1.1.2023. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F43.1>. [citováno 2024-1-28].

Pojem vyhýbání se představuje úmyslné vyhýbání se místům, lidem a situacím, jež oběti připomínají sexuální násilí. Tento pojem rovněž zahrnuje pocit odcizení od ostatních lidí a pocit, že vlastní budoucnost oběti je nyní značně narušená. Mezi projevy hypervigilance patří nadměrná bdělost a ostražitost, poruchy spánku, zvýšená lekavost, poruchy koncentrace, podrážděnost, výbuchy hněvu a přehnané reakce.²¹⁷ Tyto příznaky jsou u obětí sexuálního násilí zcela běžné a vyskytují se u nich buď samostatně, anebo v kombinaci s dalšími.

Přestože muži bývají častěji vystavováni traumatickým událostem ve srovnání se ženami, podává se z odborné literatury, že v případě žen je dána dvakrát vyšší pravděpodobnost, že se u těchto v důsledku traumatické události vyvine PTSD. Zároveň nutno poznamenat, že výskyt PTSD v důsledku sexuálního násilí představuje u ženských obětí zhruba polovinu všech případů výskytu PTSD a u mužských obětí zhruba jednu třetinu všech případů výskytu PTSD.²¹⁸ K rozvinutí PTSD v důsledku traumatické události obvykle dochází s latencí od několika týdnů do několika měsíců. Dworkinová a kol. uvádí, že až 94 % obětí sexuálního násilí vykazuje během prvního měsíce po sexuálním napadení symptomy PTSD, po uplynutí tří měsíců od sexuálního napadení vykazuje symptomy PTSD až 78 % obětí sexuálního násilí a po uplynutí jednoho roku od sexuálního napadení vykazuje symptomy PTSD 48-58 % obětí sexuálního násilí.²¹⁹ Vzhledem ke klesající tendenci výskytu symptomů PTSD v závislosti na plynutí času se nedoporučuje u obětí sexuálního násilí stanovovat diagnózu PTSD do jednoho měsíce po traumatické události. Stejně tak se nedoporučuje diagnostikovat PTSD v případech, kdy se symptomy PTSD vyskytují u obětí po dobu kratší než jeden měsíc. Dle doporučení by PTSD mělo být diagnostikováno do šesti měsíců po traumatické události. Chomová a Šídová však upozorňují na skutečnost, že existuje rovněž varianta, při níž má PTSD opožděný začátek, což leckdy způsobuje problémy související se stanovením diagnózy.²²⁰

Závěry výzkumných studií zabývajících se výskytem PTSD u obětí sexuálního násilí se liší. Z některých výzkumů se podává, že PTSD se rozvine u všech obětí znásilnění, zatímco jiné výzkumy potvrzují účinnost copingových mechanismů.²²¹ Většina odborných autorit se však

²¹⁷ JOHNOVÁ, Patricie. op. cit. 208, s. 27-28.

²¹⁸ O'DONOHUE, William T. a SCHEWE, Paul A., ed. op. cit. 3, s. 681-682. (pozn. autorky: učebnice je stažená ve čtečce knih a má celkem 2075 stran).

²¹⁹ DWORKIN, Emily R., OJALEHTO, Heidi J., BRILL, Charlotte D., FITZPATRICK, Skye, BEDARD-GILLIGAN, Michele A. a kol. Understanding PTSD and Sexual Assault. in O'DONOHUE, William T. a SCHEWE, Paul A., ed. op. cit. 3, s. 726. (pozn. autorky: učebnice je stažená ve čtečce knih a má celkem 2075 stran).

²²⁰ CHOMOVÁ, Zuzana a ŠÍDOVÁ, Lucie. Získat znovu kontrolu nad svým životem. Vybrané terapeutické přístupy v pomoci obětem traumatizovaným po sexuálním napadení. in KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Lúbia. op. cit. 4, s. 103.

²²¹ Copingové mechanismy či strategie označují mechanismy, jež napomáhají zvládat stres a zvyšovat odolnost. Cílem copingových mechanismů je pomoci osobám přizpůsobit se stresovým událostem a udržet si emoční pohodu.

ztotožňuje se závěrem, že prožití sexuálního násilí coby traumatické události automaticky nemusí vést k rozvinutí PTSD u obětí. Rozvoj a závažnost PTSD u obětí sexuálního násilí závisí na mnoha faktorech. V první řadě se jedná o predispoziční faktory, duševní stav oběti v době před spácháním sexuálního násilí, předchozí viktimizace oběti a demografické charakteristiky. Mezi další faktory patří vztah mezi obětí a pachatelem, okolnosti spáchání sexuálního násilí (např. míra brutality sexuálního útoku či použití zbraní), reakce okolí a schopnost oběti zpracovat traumatickou událost.²²²

Co se týče diagnostikování PTSD, existuje ve vztahu k diagnostickým kritériím PTSD obsaženým v Diagnostickém a statistickém manuálu duševních poruch (dále jen „DSM-5“) řada kritických názorů. DSM-5 stanoví, že mezi traumatické události mající potenciál vyvolat PTSD patří vystavení skutečné nebo hrozící smrti, vážnému zranění či sexuálnímu násilí.²²³ Někteří autoři odborné literatury²²⁴ se však domnívají, že uvedené vymezení traumatických událostí je příliš restriktivní. Je totiž zřejmé, že při některých (traumatických) událostech oběti nemusí být vystaveny smrti, vážnému zranění či typickému případu sexuálního násilí, a přesto takové události mohou být pro některé oběti traumatické, v důsledku čehož u nich může dojít k rozvinutí PTSD. Může se jednat ku příkladu o sexuální obtěžování, „pornopomstu“, nucení k přerušování těhotenství apod. V této souvislosti je třeba mít na paměti, že každý člověk je jiný; totožná událost může být pro jednoho člověka zdrcující, zatímco jiného člověka tolik nezasáhne, neboť tento je zranitelnější vůči odlišným událostem. S přihlédnutím k uvedeným skutečnostem lze dospět k závěru, že diagnostická kritéria PTSD obsažená v DSM-5 zahrnují toliko úzce vymezené traumatické události, v důsledku čehož jsou diskvalifikovány z patřičné péče právě takové oběti, u nichž prožitá traumatická událost vyvolala PTSD, avšak nesplňuje stanovená kritéria (rovněž např. oběti stalkingu).

Výše nastíněné potíže související s diagnostickými kritérii PTSD vedly odborné autority k vytvoření nové diagnostické kategorie, jež nese název komplexní posttraumatická stresová porucha („complex post traumatic stress disorder“). Komplexní posttraumatická stresová

Jedná se např. o fyzické aktivity, relaxační aktivity, odlehčení stresových situací pomocí humoru, identifikace a řešení problému apod.

²²² CHOMOVÁ, Zuzana a ŠÍDOVÁ, Lucie. Získat znovu kontrolu nad svým životem. Vybrané terapeutické přístupy v pomoci obětem traumatizovaným po sexuálním napadení. in KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Lubica. op. cit. 4, s. 103.

²²³ RABOCH, Jiří, HRDLÍČKA, Michal, MOHR, Pavel, PAVLOVSKÝ, Pavel a PTÁČEK, Radek. ed. *DSM-5: diagnostický a statistický manuál duševních poruch*. Praha: Hogrefe – Testcentrum, 2015, s. 1032. ISBN 978-80-86471-52-5.

²²⁴ Např. BURSTOW, Bonnie. *A Critique of Posttraumatic Stress Disorder and the DSM*. in *Journal of Humanistic Psychology*, 2005, vol. 45, no. 4, s. 429-445. doi <https://doi.org/10.1177/0022167805280265>.

AVINA, Claudia a O'DONOHUE, William. *Sexual harassment and PTSD: is sexual harassment diagnosable trauma?* in *Journal of Traumatic Stress*, 2002, vol. 15, no. 1, s. 69-75. doi: 10.1023/A:1014387429057.

porucha (dále jen „C-PTSD“) byla zařazena do 11. revize Mezinárodní klasifikace nemocí, jež vstoupila v platnost dne 1. 1. 2022 (v ČR dosud nebyla implementována). C-PTSD je definována jako „porucha, jež se může vyvinout po vystavení životu ohrožující či děsivé události, příp. událostem, přičemž nejčastěji se jedná o dlouhodobé či opakující se události, s nimiž je spojena nemožnost úniku anebo jeho obtížnost.“²²⁵ Ku příkladu se jedná o mučení, otroctví, genocidu, domácí násilí, opakované sexuální zneužívání či týrání dětí apod. C-PTSD zahrnuje klíčové symptomy shodné jako v případě PTSD, a nadto zahrnuje další symptomy, tj. potíže s regulací emocí, negativní sebehodnocení a problémy v interpersonálních vztazích. Pojem potíže s regulací emocí zahrnuje např. přetrvávající smutek, výbuchy zlosti, bezohledné chování, sebevražedné myšlenky, sebedestruktivní chování, emoční otupělost (zejm. neschopnost prožívat kladné emoce a city) apod. Pojem negativní sebehodnocení zahrnuje především všudypřítomné pocity selhání, bezcennosti a viny; oběť se např. může cítit provinile, že se nedokázala ubránit, nezachovala se jiným způsobem, či nebyla schopna zabránit utrpení druhých. Pojem problémy v interpersonálních vztazích zahrnuje potíže s vytvářením a udržováním intimních vztahů a mezilidských vztahů obecně; oběť se může vyhýbat vztahům, nebo naopak může mít o vztahy zájem, nicméně není schopna citové náklonnosti apod. Uvedené symptomy C-PTSD ve svém důsledku výrazně narušují fungování obětí (nejen) sexuálního násilí jak v osobních, rodinných, sociálních, vzdělávacích, pracovních či jiných sférách života.²²⁶ Významným přínosem definice C-PTSD je stanovování diagnózy nikoliv na základě prožité traumatické události, jež si jedinci mnohdy nemusí ani pamatovat, nýbrž na základě symptomů, jež se u obětí skutečně vyskytují.²²⁷

V důsledku sexuálního násilí se u obětí může vyvinout buď akutní stresová reakce, posttraumatická stresová porucha, resp. komplexní posttraumatická stresová porucha, nebo v krajních případech může u obětí dojít až k přetrvávajícím změnám osobnosti. Dle Vizinové a Preisse může k takto signifikantním změnám osobnosti docházet v důsledku neléčené posttraumatické stresové poruchy, přičemž změny osobnosti musí být u obětí přítomny alespoň po dobu dvou let.²²⁸ Nutno však podotknout, že duševní potíže nejsou nevyhnutelnými důsledky sexuálního násilí. Holahan a Moos poukázali na skutečnost, že jednu ze zásadních rolí pro boj se

²²⁵ „is a disorder that may develop following exposure to an event or series of events of an extremely threatening or horrific nature, most commonly prolonged or repetitive events from which escape is difficult or impossible.“ in ICD-11 for Mortality and Morbidity Statistics. 6B41 Complex post traumatic stress disorder. Online. Verze: 01/2023. Dostupné z: <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/585833559>. [citováno 2024-1-31]. (vlastní překlad autorky)

²²⁶ ICD-11 for Mortality and Morbidity Statistics. op. cit. 225.

²²⁷ VYMĚTAL, Štěpán. Odolnost a traumatické dopady sexuálního násilí z pohledu soudního znalce. in proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s. op. cit. 209, s 18.

²²⁸ VIZINOVÁ, Daniela a PREISS, Marek. *Psychické trauma a jeho terapie (PTSD). Psychologická pomoc obětem válek a katastrof*. Praha: Portál, 1999, 158 s. ISBN 80-7178-284-X.

stresem a udržování psychického zdraví má pro oběti podpora blízkých osob a jejich okolí s tím, že významnou roli rovněž hrají copingové mechanismy.²²⁹ Další účinnou obranou proti rozvoji posttraumatické stresové poruchy představuje rovněž dostatek uznání, přiměřená pozornost, edukace, začlenění traumatické události do psychiky obětí a začlenění obětí zpět do společnosti. V této souvislosti nutno zdůraznit, že ne všechny oběti sexuálního násilí se s dopady sexuálního násilí vypořádají za pomoci vlastních copingových mechanismů, edukace či podpory blízkých a okolí. V takových případech by se oběti neměly zdráhat požádat o odbornou pomoc.²³⁰

3.2 Pomoc obětem sexuálního násilí a jejich ochrana

Prožití sexuálního násilí pro oběti bezpochyby představuje traumatickou událost. Reakce jednotlivých obětí na sexuální násilí jsou odvislé od mnoha faktorů, mezi něž patří zejména osobnostní charakteristiky obětí, okolnosti spáchání sexuálního násilí a reakce okolí. Obranné mechanismy, jež oběti zapojují během sexuálního násilí a po něm, významně ovlivňují proces zotavování obětí sexuálního násilí. Proces zotavování po prožití sexuálního násilí bývá zpravidla dlouhý proces, jenž může trvat i roky. Šance obětí na úplné zotavení jsou vyšší, pokud je těmto poskytována podpora a vhodná léčba.

Strategie a přístupy zabývající se ochranou obětí a pomocí obětem sexuálního násilí se s přihlédnutím k hlavní ideji sociální ekologie zaměřují nejen na ovlivňování chování a jednání jednotlivých osob, nýbrž také na vztahy mezi osobami, na rodiny, školská zařízení, komunity a další sociální struktury, jež mají vliv na rizikové a protektivní faktory vztahující se k sexuálnímu násilí. Ačkoliv jsou individuální dovednosti důležité a výzkum potvrdil, že některé přístupy zaměřené na chování jednotlivců mají pozitivní vliv ve vztahu ke snižování míry sexuálního násilí, jsou to právě komplexní přístupy zaměřující se na různé sociální struktury, jež mají ten nejvýznamnější dopad na veřejné zdraví.²³¹

3.2.1 Prevence a pomoc obětem sexuálního násilí

Nejúčinnějším způsobem pro zvládnutí sexuálního násilí je prevence. Vzhledem k vysoké míře výskytu případů sexuálního násilí by prevence sexuálního násilí měla být ve všech státech jednou z priorit. Různí odborníci a formální autority již navrhli řadu strategií a přístupů pro boj

²²⁹ HOLAHAN, Charles J. a MOOS, Rudolf H. *Life stressors, personal and social resources, and depression: A 4-year structural model*. Journal of Abnormal Psychology, 1991, vo. 100, no. 1, s. 36.

²³⁰ KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Eubica. op. cit. 4, s. 103.

²³¹ BASILE, Kathleen C., DEGUE, Sarah, JONES, Kathryn, FREIRE, Kimberley, DILLS, Jenny a kol. *Sexual Violence Prevention: Resource for Action. A Compilation of the Best Available Evidence*. Atlanta, Georgia: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention, 2016, s. 11.

se sexuálním násilím. Nicméně s ohledem na skutečnost, že sexuální násilí zahrnuje mnoho různých forem a druhů, a stejně tak skupina pachatelů sexuálního násilí představuje velmi heterogenní soubor, lze dospět k závěru, že neexistuje jedna jediná účinná strategie pro prevenci sexuálního násilí a ochranu jeho obětí.

Níže uvedené strategie a přístupy vytvořené pro boj se sexuálním násilím se zaměřují nejen na prevenci sexuálního násilí, ale rovněž na pomoc obětem sexuálního násilí s vyrovnáním se s krátkodobými, jakož i dlouhodobými dopady sexuálního násilí. Mezi hlavní strategie patří prosazování sociálních norem chránících před násilím. Změna sociálních norem, jež tolerují či povolují násilí či jeho přehlížení, je nezbytná ve vztahu k účinnosti prevence sexuálního násilí. Nutno podotknout, že i genderové stereotypy mohou být vykládány způsobem, jenž v některých případech může sloužit k podpoře či toleranci násilí v intimních a jiných vztazích.²³² Z výzkumných studií se podává, že jednotlivci a komunity zastávající „závadové“ sociální normy se dopouštějí fyzického, psychického či sexuálního násilí na obětech častěji ve srovnání s jednotlivci a komunity zastávající sociální normy odmítající násilí.²³³ Změny „závadových“ sociálních norem lze docílit ku příkladu zapojením mužů a chlapců coby „spojenců“ žen a dívek do prevence sexuálního násilí. Základní ideou tohoto přístupu je, že mužské pokolení může přispět tím, že bude demonstrovat svou roli při prevenci násilí, podporovat ženské oběti sexuálního násilí a šířit „zdravé“ názory ohledně maskulinity a feminity mezi své okolí např. prostřednictvím sociálních sítí. Změny „závadových“ sociálních norem lze docílit též zapojením a motivováním jednotlivců či komunit k šíření a prosazování sociálních norem odmítajících násilí. Jiný z přístupů cílených na změnu „závadových“ sociálních norem zahrnuje rovněž edukaci veřejnosti ohledně možností bezpečného a zároveň účinného zásahu s cílem pomoci oběti v případech, kdy se jedinec stane svědkem sexuálního násilí. Ve vztahu k uvedeným přístupům cíleným na změnu „závadových“ sociálních norem nutno poznamenat, že již existují určité důkazy, jež naznačují, že tyto přístupy mohou významnou měrou přispět k předcházení páchání sexuálního násilí. Z výzkumné studie Green Dot vyplývá, že ve vysokoškolském kampusu, v němž byly aplikovány uvedené přístupy, se snížila míra výskytu sexuálního násilí a stalkingu o 19 % ve srovnání se dvěma kampusy, v nichž nebyly aplikovány uvedené přístupy.²³⁴

²³² BASILE, Kathleen C., DEGUE, Sarah, JONES, Kathryn, FREIRE, Kimberley, DILLS, Jenny a kol. op. cit. 231, s. 11-17.

²³³ JEWKES, Rachel, SEN, Purna a GARCIA-MORENO, Claudia. Sexual violence. in KRUG, Etienne G., DAHLBERG, Linda L., MERCY, James A., ZWI, Anthony B. a LOZANO, Rafael. ed. *World Report on Violence and Health*. Geneva, Switzerland: World Health Organization, 2002, s. 213–239.

²³⁴ COKER, Ann L., FISHER, Bonnie S., BUSH, Heather M., SWAN, Suzanne C., WILLIAMS, Corrine M a kol. *Evaluation of the Green Dot bystander intervention to reduce interpersonal violence among college students across three campuses*. in *Violence Against Women*, 2015, vol. 21, no. 12, s. 1507-1527. doi: 10.1177/1077801214545284.

Rozvoj individuálních dovedností v oblasti sexuality a intimních vztahů je rovněž považován za významnou strategii ve vztahu k prevenci sexuálního násilí. Existuje mnoho přístupů, jež zahrnují výuku a rozvoj individuálních dovedností v oblasti sexuality a intimních vztahů. Jedním z takových přístupů je sociálně-emocionální učení. Cílem sociálně-emocionálního učení je rozvoj sociálních a emocionálních dovedností zejména u dětí a mladistvých, kdy se tito učí, jak vyjadřovat své emoce, vcítit se do druhých a komunikovat s nimi, řešit problémy, upevňovat sebeovládání, budovat pevné vztahy a přijímat správná rozhodnutí. V rámci tohoto přístupu se pozornost rovněž zaměřuje na to, jak děti a mladiství smýšlí o násilí, přičemž je těmto vštěpován zdravý pohled týkající se sexuálního násilí a násilí obecně. Mezi další přístupy zahrnující rozvoj individuálních dovedností patří nauka o zdravém a bezpečném navazování kontaktů a intimních vztahů, jež je určena především pro mladistvé. Tento přístup je založen na rozvoji komunikačních dovedností, seznámení s metodami řešení konfliktů a vštěpování respektu k nenásilnému chování. Cílem tohoto přístupu je snížení míry partnerského násilí, resp. násilného chování vyskytujícího se ve vztazích nebo při „randění“. Jedním z dalších přístupů zahrnujících rozvoj individuálních dovedností je systematická sexuální výchova. Tento přístup je určen dětem a mladistvým a zaměřuje se na získání návyků, znalostí, hodnot, norem a postojů v oblasti mezilidských vztahů, jakož i na sexuální zdraví. Mezi další přístupy patří školení zaměřená na posílení postavení žen s cílem snížit riziko jejich viktimizace. Tato školení se zaměřují na posílení schopnosti žen vyhodnotit rizika násilí ve vztazích či ostatních situacích, jakož i na posílení žen samotných v tom smyslu, aby se nebály zakročit a jednat, pokud bude násilí proti nim užito. Cílem školení je, aby se ženy naučily odbourat potenciální psychické a fyzické bariéry, jež mohou bránit případným akcím vedoucím ke snížení rizika sexuální viktimizace. Za psychické a fyzické bariéry jsou považovány např. strach, genderové stereotypy, fyzická velikost, síla apod. Z praxe vyplývá, že přístupy zahrnující školení zaměřená na posílení postavení žen s cílem snížit riziko jejich viktimizace jsou ve srovnání s tréninky zaměřenými na fyzickou sebeobranu účinnější.²³⁵ Ve vztahu k uvedeným přístupům zaměřeným na posílení postavení žen s cílem snížit riziko jejich viktimizace nutno podotknout, že některé výzkumné studie potvrzují, že tyto přístupy přispívají k prevenci sexuálního násilí. Příkladem, z výzkumné studie Espelageové, Lowové a kol. se podává, že v důsledku přístupu zahrnující sociálně-emocionální učení, jenž byl aplikován na 36 středních školách, se až o 39 %

²³⁵ BASILE, Kathleen C., DEGUE, Sarah, JONES, Kathryn, FREIRE, Kimberley, DILLS, Jenny a kol. op. cit. 231, s. 19-21.

snížila míra výskytu sexuálního násilí.²³⁶ Z výzkumné studie Fosheeové, Baumana a kol. se podává, že přístup zahrnující nauku o zdravém a bezpečném navazování kontaktů a intimních vztahů, jenž byl aplikován v rámci programu Safe Dates mezi žáky 8. a 9. tříd, vedl ke snížení míry páchaní fyzického a sexuálního násilí při „randění“ o 56 % až 92 %.²³⁷ Z výzkumné studie Sennové, Eliasziwové a kol. se podává, že přístup zaměřený na posílení postavení žen s cílem snížit riziko jejich viktimizace, jenž byl aplikován v rámci programu Enhanced Assess, Acknowledge, Act mezi ženami ve vysokoškolském věku, vedl ke snížení míry páchaní znásilnění až o 50 %; míra páchaní ostatních forem sexuálního násilí byla rovněž významně nižší.²³⁸

Mezi další významné strategie patří poskytování příležitostí za účelem posílení a podpory dívek a žen. Posílení a podpora dívek a žen prostřednictvím vzdělávání, zaměstnání, podpory příjmů a poskytování dalších příležitostí (např. vedoucí pozice, občanská participace) je významným aspektem v rámci prevence sexuálního násilí a ochrany jeho obětí. Z výzkumů se podává, že genderová nerovnost ve vzdělání a na trhu práce, resp. v odměňování a obsazení jednotlivých typů pracovních pozic, ve svém důsledku vede ke zvýšenému riziku sexuální viktimizace dívek a žen.²³⁹ Chudoba a nízkopříjmový status přímo souvisí se sexuálním vykořisťováním a dalšími formami sexuálního násilí, neboť v jejich důsledky se ženy a dívky mnohdy vystavují situacím se zvýšeným rizikem sexuální viktimizace (např. bydlení v chudých a nebezpečných čtvrtích či poskytování sexuálních služeb výměnou za peníze či jídlo). Jedním z přístupů zahrnujících poskytování příležitostí za účelem posílení a podpory dívek a žen je posílení finanční podpory pro ženy a jejich rodiny. Finanční zajištění rodin, resp. matek samoživitelek a jejich dětí, závisí na skutečnosti, jaké pracovní příležitosti jsou ženám na trhu práce nabízeny a jaké jsou za ně poskytovány odměny. V tomto směru je pro pracující matky samoživitelky určujícím aspektem rovněž cenová dostupnost a kvalita péče o děti (tj. jesle, školky, baby-sitting apod.). Finanční zajištění matek samoživitelek a jejich dětí rovněž ovlivňují dávky státní sociální podpory (např. rodičovský příspěvek či peněžitá pomoc v mateřství), jakož

²³⁶ ESPELAGE, Dorothy L., LOW, Sabina, POLANIN, Joshua R. a BROWN, Eric C. *Clinical trial of Second Step® middle-school program: Impact on aggression & victimization*. in Journal of Applied Developmental Psychology, 2015, vol. 37, no. 1, s. 52–63. doi <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2014.11.007>.

²³⁷ FOSHEE, Vangie A., BAUMAN, Karl E., ENNETT, Susan T., LINDER, G. Fletcher, BENEFIELD, Thad a kol. *Assessing the long- term effects of the safe dates program and a booster in preventing and reducing adolescent dating violence victimization and perpetration*. in American Journal of Public Health, 2004, vol. 94, no. 4, s. 619–624. doi: 10.2105/ajph.94.4.619.

²³⁸ SENN, Charlene Y., ELIASZIW, Misha, BARATA, Paula C., THURSTON, Wilfreda E., NEWBY-CLARK, Ian R. a kol. *Efficacy of a sexual assault resistance program for university women*. in New England Journal of Medicine, 2015, vol. 372, no. 24, s. 2326–2335. doi 10.1056/NEJMsa1411131.

²³⁹ World Health Organization. *Social determinants of sexual and reproductive health: informing future research and programme implementation*. Switzerland: WHO Press, 2010, 157 s. ISBN 978-92-4-159952-8.

i další formy podpory v rámci rodinných politik jednotlivých států. Mezi specifické druhy finanční podpory patří mikrofinancování, jež zahrnuje mikroúvěry, mikroúspory či mikropojištění pro domácnosti s nízkými příjmy. Mikroúvěrové programy mnohdy bývají doprovázeny školeními, jež jsou zaměřená na posílení postavení žen s cílem snížit riziko jejich viktimizace. Dalším z přístupů zahrnujících poskytování příležitostí za účelem posílení a podpory dívek a žen je posílení vůdčích schopností dospívajících dívek. Tento přístup se zaměřuje na posílení sebevědomí dospívajících dívek a rozvíjení jejich znalostí a vůdčích schopností. Cílem tohoto přístupu je umožnit dospívajícím dívkám ucházet se o lépe ohodnocené pracovní pozice, dosahovat lepších pracovních výsledků, snížit genderové nerovnosti a posílit postavení dospívajících dívek a žen ve společnosti.²⁴⁰ Výzkumy naznačují, že míra výskytu sexuálního násilí je nižší ve státech, kde ženy dosahují vyššího vzdělání a mají lepší profesní postavení.²⁴¹ Přístupy zahrnující posílení finanční podpory pro ženy a jejich rodiny přispívají ke zlepšení finanční situace domácností a sociálního postavení žen i jejich dětí, což ve svém důsledku vede ke snížení rizika sexuální viktimizace žen a dívek. Ve vztahu k mikrofinancování vyplynulo z výzkumné studie Kimové, Wattsové a kol., že v důsledku participace na programech mikrofinancování v kombinaci se školeními zaměřenými na posílení postavení žen došlo ke snížení míry fyzického a sexuálního násilí ze strany intimních partnerů až téměř o 50 %.²⁴²

Velmi významnou strategií je rovněž vytváření bezpečných prostředí. Ve snahách o snížení míry sexuálního násilí je nezbytné, aby byla na úrovni pracovišť, školských zařízení, kampusů a dalších institucí vytvářena bezpečná prostředí. Vytvoření bezpečných prostředí lze docílit např. na základě změn organizačních struktur či politik a strategií, jež se zaměří na redukci rizikových faktorů a posílení protektivních faktorů souvisejících se sexuálním násilím. Fungování kolektivu v rámci bezpečných prostředí bude významně ovlivňovat chování jednotlivců, jež budou součástí kolektivu. Zlepšení bezpečnosti ve školských zařízeních a jejich monitoring je jedním z přístupů zahrnujících vytváření bezpečných prostředí. Cílem tohoto přístupu je snížení rizika výskytu sexuálního násilí tak, že se monitorují místa, kde se studenti cítí méně bezpečně, přičemž vedení škol a učitelé se ve školách zasazují o vytvoření prostředí, v němž není tolerováno fyzické ani sexuální násilí. Účinnost tohoto přístupu lze podpořit

²⁴⁰ BASILE, Kathleen C., DEGUE, Sarah, JONES, Kathryn, FREIRE, Kimberley, DILLS, Jenny a kol. op. cit. 231, s. 23-25.

²⁴¹ YODANIS, Carrie L. *Gender inequality, violence against women, and fear: a cross-national test of the feminist theory of violence against women.* in Journal of Interpersonal Violence, 2004, vol. 19, no. 6, s. 655-675. doi 10.1177/0886260504263868.

²⁴² KIM, Julia C., WATTS, Charlotte H., HARGREAVES, James R., NDHLOVU, Luceth X., PHETLA, Godfrey a kol. *Understanding the impact of a microfinance-based intervention on women's empowerment and the reduction of intimate partner violence in South Africa.* in American Journal of Public Health, vol. 97, no. 10, s. 1794-1802. doi 10.2105/AJPH.2006.095521.

aplikací některého z výše uvedených přístupů, jako např. nauky o zdravém a bezpečném navazování kontaktů a intimních vztahů či systematické sexuální výchovy. Dalším přístupem zahrnujícím vytváření bezpečných prostředí je stanovení a důsledné uplatňování zásad a pravidel na pracovištích. Cílem tohoto přístupu je vytvoření zdravého organizačního klimatu na pracovištích, v němž nebude tolerována šikana, sexuální obtěžování, ani jiné formy sexuálního násilí. Jednotlivé zásady a pravidla by měly jednoznačně stanovovat, jaké chování se od zaměstnanců a manažerů očekává, a rovněž by měly zahrnovat informace a postupy, jak případnou šikanu či sexuální násilí řešit a na koho se v případě potřeby obrátit. Efektivitu tohoto přístupu lze zvýšit pravidelnými školeními zaměstnanců zaměřených na prevenci šikany a sexuálního násilí a pravidelnými hodnoceními chování zaměstnanců.²⁴³ Ve vztahu k uvedeným přístupům nutno poznamenat, že některé výzkumné studie potvrzují, že tyto přístupy přispívají k prevenci sexuálního násilí na úrovni pracovišť, školských zařízení a dalších institucí. Z výzkumné studie Taylora, Steinové a kol. se podává, že v důsledku přístupu zaměřujícího se na zlepšení bezpečnosti ve školských zařízeních a jejich monitoring, jenž byl aplikován na 30 středních školách, se až o 40 % snížila míra výskytu sexuálního násilí.²⁴⁴ Z výzkumné studie Grubera se podává, že aplikace proaktivních přístupů zahrnujících stanovení a důsledné uplatňování zásad a pravidel na pracovištích vede k výraznějšímu snížení míry výskytu sexuálního násilí na pracovištích ve srovnání s aplikací pouhých informativních přístupů.²⁴⁵

Velmi významnou strategií zaměřenou na pomoc obětem sexuálního násilí je podpora těchto obětí ve smyslu zmírňování jejich újmy. Sexuální viktimizace v jakémkoliv období života zpravidla zanechává dlouhodobé následky na duševním zdraví a každodenním fungování obětí. Vystavení sexuálnímu násilí či jiným traumatickým událostem v dětství může rovněž zvýšit riziko páčání sexuálního násilí a jiného závadového chování v dospívání a dospělosti. Za účelem zmírňování újmy obětí sexuálního násilí jsou vytvářeny různé terapeutické přístupy, jakož i další přístupy zaměřené na oběti sexuálního násilí, jež cílí na konkrétní potřeby obětí a na předcházení či redukci negativních psychologických a sociologických dopadů sexuálního násilí na životy obětí. Některé přístupy se zaměřují výhradně na mladistvé, přičemž jedním z klíčových cílů je zlepšení vztahů mezi rodiči a jejich dětmi, což přispívá k vytváření prostředí, v němž není tolerováno fyzické ani sexuální násilí. Jedním z přístupů zaměřujících se na podporu obětí

²⁴³ BASILE, Kathleen C., DEGUE, Sarah, JONES, Kathryn, FREIRE, Kimberley, DILLS, Jenny a kol. op. cit. 231, s. 26-27.

²⁴⁴ TAYLOR, Bruce G., STEIN, Nan D., MUMFORD, Elizabeth A. a WOODS, Daniel. *Shifting Boundaries: an experimental evaluation of a dating violence prevention program in middle schools*. in *Prevention Science*. 2013, vol. 14, no. 1, s. 64-76. doi: 10.1007/s11121-012-0293-2.

²⁴⁵ GRUBER, James E. *The impact of male work environments and organizational policies on women's experiences of sexual harassment*. in *Gender & Society*, 1998, vol. 12, no. 3, s. 301-320. doi: <https://doi.org/10.1177/0891243298012003004>.

sexuálního násilí ve smyslu zmírňování jejich újmy je poskytování služeb obětem sexuálního násilí. Mezi takové služby patří ku příkladu krizové intervence, lékařská pomoc, poskytování právních služeb, zřizování specializovaných center, zajištění participace v podpůrných skupinách apod. V rámci tohoto přístupu jsou zřizovány např. krizová centra pro znásilnění, jež provozují krizovou linku, na niž mohou oběti anonymně a bezplatně volat, dále zajišťují bezplatnou právní pomoc obětem a poskytují obětem i jejich rodinám informace a emocionální podporu. Dalším z přístupů zaměřujících se na podporu obětí sexuálního násilí ve smyslu zmírňování jejich újmy je léčba obětí sexuálního násilí. Cílem tohoto přístupu je eliminovat zejm. dlouhodobé negativní dopady sexuálního násilí na životy obětí a zlepšit jejich duševní zdraví. Pod tento přístup spadají různé psychologické intervence, jež napomáhají obětem sexuálního násilí zbavit se či zmírnit deprese, strach, úzkosti, posttraumatickou stresovou poruchu a s tím související potíže ve škole, práci či při každodenních činnostech, jakož i další dopady sexuálního násilí. Mezi psychologické intervence patří ku příkladu kognitivně-behaviorální terapie zaměřená na trauma, již lze aplikovat jak u dospělých, tak u dětí či mladistvých. Mezi další přístupy zaměřující se na podporu obětí sexuálního násilí ve smyslu zmírňování jejich újmy patří léčba dětí a mladistvých z rizikových rodin a prostředí s cílem předcházet rizikovému chování včetně sexuálního násilí. Mnoho dětí i mladistvých bývá vystaveno násilí ve svých domovech či jiných prostředích, ať už v pozici svědků či obětí. Pod tento přístup spadají různé terapeutické přístupy, jež se zaměřují na kriminogenní faktory, jakož i na podporu a posilování vztahů mezi dětmi a jejich rodiči. Mezi terapeutické přístupy patří ku příkladu kognitivně-behaviorální léčebný program pro děti se závadovým sexuálním chováním, jež předpokládá identifikaci nevhodného sexuálního chování, osvojení si pravidel sexuálního chování, rozvoj seberegulace a sexuální výchovu.²⁴⁶

3.2.2 Léčba obětí sexuálního násilí

Jak již uvedeno výše, reakce jednotlivých obětí na sexuální násilí jsou odvislé od mnoha faktorů. Je však zřejmé, že podstatou veškerých posttraumatických projevů, jež se u obětí sexuálního násilí vyskytují v nejrůznějších podobách, je snaha přežít, adaptovat se a poučit se z traumatické události do budoucna.²⁴⁷ Zatímco se mnohé oběti sexuálního násilí s dopady sexuálního násilí vypořádávají za pomoci vlastních copingových mechanismů, edukace či podpory blízkých a okolí, u některých obětí se vyskytnou poruchy, jež vyžadují odbornou pomoc. V této souvislosti však nutno zdůraznit, že vzhledem k traumatizující povaze sexuálního

²⁴⁶ BASILE, Kathleen C., DEGUE, Sarah, JONES, Kathryn, FREIRE, Kimberley, DILLS, Jenny a kol. op. cit. 231, s. 29-31.

²⁴⁷ BAŠTECKÁ, Bohumila. *Terénní krizová práce: Psychosociální intervenční týmy*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 38. ISBN 978-8024-70708-2.

násilí je třeba s oběťmi sexuálního násilí zacházet obzvláště citlivě a s ohleduplností, a to nejen během procesu léčby.

Z výzkumné studie Lindenové vyplývá, že pouze 17–43 % obětí sexuálního násilí vyhledá po sexuálním napadení lékařské ošetření.²⁴⁸ Zinzowová a kol. uvádí, že lékařské ošetření po sexuálním napadení vyhledá méně než jedna ze čtyř žen.²⁴⁹ Jedním z důvodů, proč mnoho obětí sexuálního násilí nevyhledá po incidentu lékařské ošetření, je patrně skutečnost, že oběti netuší, jak mají po prožití traumatizující události postupovat. Vzhledem k tomu, že právní řády jednotlivých států neobsahují úpravu postupu obětí po prožitém trestném činu, není zřejmé, zda mají oběti nejprve vyhledat lékařskou pomoc, při níž budou zajištěny stopy z těl obětí, či zda mají sexuální napadení nejprve oznámit orgánům činným v trestním řízení. Nutno poznamenat, že absence úpravy jednotného postupu může vést ke dvěma nežádoucím situacím. V prvním případě mohou být oběti sexuálního násilí, jež nejprve vyhledají lékařskou pomoc, konfrontovány tím, že lékaři nezajistí stopy, neboť ještě nebylo podáno trestní oznámení. Ve druhém případě mohou být naopak oběti sexuálního násilí, jež nejprve oznámí sexuální napadení orgánům činným v trestním řízení, konfrontovány tím, že nevyhledáním lékařského ošetření dochází k nevratnému znehodnocení biologických stop. S cílem vyřešit uvedený problém byly v USA zavedeny sady pro sexuálně napadené, resp. pro znásilněné („rape kits“), jež obsahují nástroje, pomocí nichž lze odebrat vzorky DNA (např. z těla či oblečení obětí), a následně lze vzorky DNA bez rizika znehodnocení v sadě uchovat. Odebrání vzorků DNA je bezplatné a odebírají je odborníci, přičemž jejich uchování není podmíněno oznámením činu orgánům činným v trestním řízení. Možno podotknout, že v důsledku zavedení a využívání sad pro sexuálně napadené, resp. pro znásilněné, lze předcházet výše uvedeným nežádoucím situacím a oběti mají rovněž prostor pro uvážení, zda čin ohlásit na policii, a to bez rizika znehodnocení biologických stop.²⁵⁰

Pakliže se oběti sexuálního násilí uchýlí k vyhledání lékařské pomoci, činí tak zpravidla na pohotovostní službě. Důvodem pro vyhledání lékařské pomoci mnohdy bývá potřeba ošetřit fyzická zranění, anebo provést vyšetření za účelem zajištění důkazního materiálu pro případné

²⁴⁸ LINDEN, Judith A. *Care of the adult patient after sexual assault*. in New England Journal of Medicine, 2011, vol. 365, no. 9, s. 834–841. doi: <https://doi.org/10.1056/NEJMcp1102869>.

²⁴⁹ ZINZOW, Heidi M., RESNICK, Heidi S., BARR, Simone C., DANIELSON, Carla K., KILPATRICK, Dean G. *Receipt of post-rape medical care in a national sample of female victims*. in American Journal of Preventive Medicine, 2012, vol. 43, no. 2, s. 183–187. doi: 10.1016/j.amepre.2012.02.025. PMID: 22813683; PMCID: PMC4084754.

²⁵⁰ O'DONOHUE, William T. a SCHEWE, Paul A., ed., op. cit. 3, s. 1183–1184. (pozn. autorky: učebnice je stažená ve čtečce knih a má celkem 2075 stran).

VALEŠOVÁ, Kristýna. *Ochrana obětí sexuálních deliktů před sekundární viktimizací – návrhy de lege ferenda*. in ADVOKÁTNÍ DENÍK. Online. 7.6.2022. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2022/06/07/ochrana-obeti-sexualnich-deliktu-pred-sekundarni-viktimizaci-navrhy-de-lege-ferenda/> [citováno 2024-2-3].

trestní řízení. Pokud jde o fyzická zranění, oběti sexuálního násilí přicházející na pohotovost mnohdy potřebují ošetřit drobná fyzická poranění (např. škrábance a odřeniny) či poranění pohlavních orgánů, v některých případech je třeba ošetřit vážnější fyzická zranění (např. zlomeniny, bodné a řezné rány). Jak již uvedeno v kapitole 3.1, mezi nejzávažnější dopady sexuálního násilí patří nákaza sexuálně přenosnými chorobami. Z toho důvodu americká Střediska pro kontrolu a prevenci nemocí (CDC) doporučují, aby byla všem obětem sexuálního násilí na pohotovosti nabídnuta postexpoziční profylaxe²⁵¹ sexuálně přenosných chorob. Postexpoziční profylaxe může zahrnovat ku příkladu podání antibiotik (léčba kapavky, chlamydií, trichomoniázy), očkování (proti hepatitidě B, tetanu), či provedení testů na další sexuálně přenosné choroby (syfilis, HIV/AIDS). Dle Lindenové je riziko nákazy virem HIV odhadováno na 1–2 případy na 100 000 vaginálních styků a 2–3 případy na 10 000 análních styků.²⁵² Mezi nejzávažnější dopady sexuálního násilí patří rovněž nechtěné těhotenství. Ačkoliv je riziko otěhotnění v důsledku sexuálního napadení nízké a odhaduje se zhruba na 5 %, doporučují odborníci, aby byla obětem sexuálního násilí na pohotovosti podávána nouzová antikoncepce.²⁵³ Lze doporučit, aby obětem sexuálního násilí byla během pobytu na pohotovosti rovněž poskytnuta psychologická péče. Z výzkumné studie Foaové, Zoellnerové a kol. vyplývá, že bezprostřední aplikace „krátké“ kognitivně-behaviorální terapie („brief cognitive–behavioral therapy“) do osmi hodin po sexuálním napadení vede ke snížení rizika rozvoje PTSD a úzkostí.²⁵⁴ Během pobytu na pohotovosti by obětem sexuálního násilí rovněž mělo být doporučeno, aby tyto bezodkladně navštívily svého praktického lékaře, využily služeb místních krizových center a vyhledaly pomoc advokáta pro případné trestní řízení.

Jak již uvedeno výše, mnohé oběti sexuálního násilí se nedokáží vypořádat s dopady sexuálního násilí za pomoci vlastních copingových mechanismů či podpory blízkého okolí a vyvinou se u nich duševní poruchy, jež vyžadují odbornou pomoc. V takových případech by se oběti neměly zdráhat požádat o pomoc odborníky. S přihlédnutím k daným okolnostem případu je u mnohých obětí třeba aplikovat cíleně zaměřenou psychoterapeutickou léčbu. V současné době existuje několikero výzkumných studií, jež potvrzují účinnost některých

²⁵¹ Postexpoziční profylaxe (tzv. zaléčení) je označení pro využití antiretrovirotik (u virových infekcí) či antibiotik (u bakteriálních infekcí) po jednorázové vysoce rizikové situaci s cílem zabránit množení virů či bakterií a jejich šíření v těle.

²⁵² LINDEN, Judith A. op. cit. 248, s. 839.

²⁵³ LISAK, David, GARDINIER, Lori, NICKSA, Sarah C. a COTE, Ashley M. *False allegations of sexual assault: An analysis of ten years of reported cases.* in *Violence Against Women*, 2010, no. 16, s. 1218–1334. doi <https://doi.org/10.1177/1077801210387747>.

²⁵⁴ FOA, Edna B., ZOELLNER, Lori A. a FEENY, Norah C. *An evaluation of three brief programs for facilitating recovery after assault.* in *Journal of Traumatic Stress*, 2006, vol. 19, no. 1, s. 29–43. doi: 10.1002/jts.20096.

psychoterapeutických přístupů při léčbě PTSD a dalších psychických následků, jež na obětech zanechá prožití sexuálního zneužívání, znásilnění či jiných forem sexuálního násilí (viz níže).

Jedním z prvních přístupů užívaných k léčbě traumat obětí sexuálního násilí byla stresová inokulační terapie („stress inoculation therapy“). Stresová inokulační terapie je založena na principu tzv. inokulace, což označuje proces, při němž je jedinec systematicky vystavován mírným stresovým situacím, v důsledku čehož je vytvářena a posilována jeho odolnost vůči vyšším úrovním stresu. Cílem stresové inokulační terapie je pomoci traumatizovaným obětem porozumět jejich stresovým reakcím, poskytnout těmto nástroje a techniky pro účinné zvládnání stresových situací a prostřednictvím systematického tréninku tyto posílit vůči stresu a strachu souvisejícím s traumatem. Léčba obětí sexuálního násilí prostřednictvím stresové inokulační terapie zahrnuje zpravidla tři fáze. První fáze je zaměřena na edukaci ohledně stresu a jeho povahy, dopadů a způsobů, jak s ním efektivně pracovat. V rámci této fáze se oběť rovněž učí poznávat své stresory, reakce na stres a jsou těmto představeny základní copingové strategie. V rámci druhé fáze je oběť vystavena mírně stresovým situacím, při nichž nacvičuje naučené dovednosti a copingové strategie. V rámci poslední fáze terapeut poskytuje oběti zpětnou vazbu a podporu, aby tato byla schopna aplikovat a udržet si své dovednosti a copingové strategie též v reálných stresových situacích každodenního života. Zdárné absolvování stresové inokulační terapie vede mimo jiné k zmírnění či odstranění napětí, strachu, depresí, úzkostí, symptomů PTSD, jakož i k budování sebevědomí a pozitivního sebepojetí.²⁵⁵ Co se týče účinnosti aplikace stresové inokulační terapie při léčbě obětí sexuálního násilí, tak tato byla potvrzena v řadě výzkumů. Z výzkumné studie Regehrové, Alaggiaové a kol. se podává, že stresová inokulační terapie má významné pozitivní dopady zejména v oblasti léčby úzkostí, depresí a PTSD u obětí sexuálního násilí.²⁵⁶ Ke shodným závěrům dospěly ve svých výzkumných studiích rovněž Resicková, Jordan a kol.²⁵⁷ či Foaová, Rothbaumová a kol.²⁵⁸

²⁵⁵ PETRAK, Jenny a HEDGE, Barbara, ed. *The Trauma of Sexual Assault: Treatment, Prevention and Practice*. England: John Wiley & Sons Ltd, 2002, s. 75-77. ISBN 978-0471626916.

O'DONOHUE, William T. a SCHEWE, Paul A., ed. op. cit. 3, s. 1187-1188. (pozn. autorky: učebnice je stažená ve čtečce knih a má celkem 2075 stran).

²⁵⁶ REGEHR, Cheryl, ALAGGIA, Ramona, DENNIS, Jane, PITTS, Annabel a SAINI, Michael. *Interventions to Reduce Distress in Adult Victims of Rape and Sexual Violence: A Systematic Review*. in *Research on Social Work Practice*, 2013, vol. 23, no. 3, s. 257-265. doi: <https://doi.org/10.1177/1049731512474103>.

²⁵⁷ RESICK, Patricia A., JORDAN, Clifford G., GIRELLI, Steven A., HUTTER, Catherine K. a MARHOEFER-DVORAK, Susan. *A comparative outcome study of behavioral group therapy for sexual assault victims*. in *Behavior Therapy*, 1988, vol. 19, no. 3, s. 385-401. doi: [https://doi.org/10.1016/S0005-7894\(88\)80011-X](https://doi.org/10.1016/S0005-7894(88)80011-X).

²⁵⁸ FOA, Edna B., ROTHBAUM, Barbara O., RIGGS, David S. a MURDOCK, Tamera B. *Treatment of posttraumatic stress disorder in rape victims: A comparison between cognitive-behavioral procedures and counseling*. in *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1991, vol. 59, no. 5, s. 715-723. doi: <https://doi.org/10.1037/0022-006X.59.5.715>.

Významným psychoterapeutickým směrem, jenž je užíván při léčbě traumatizovaných obětí, je rovněž psychodynamická psychoterapie („psychodynamic psychotherapy“). Do kategorie psychodynamické psychoterapie spadá mnoho terapeutických přístupů, mezi nimiž lze rozlišovat přístupy krátkodobé (7 až 24 setkání) či dlouhodobé (od několika měsíců do několika let) a přístupy s individuální či skupinovou formou. Cílem psychodynamické psychoterapie zaměřené na pomoc obětem sexuálního násilí je integrovat prožitou traumatickou událost do života oběti a proměnit ji ve vzpomínku.²⁵⁹ V rámci psychodynamické psychoterapie je kladen důraz zejména na tzv. přenos a terapeutický vztah. Jedině empatický a soucitný terapeut, jenž nebude obětí sexuálního násilí za žádných okolností soudit, dokáže vytvořit pro oběť bezpečné prostředí, v němž oběť bude schopna terapeutovi vylicít prožitou traumatickou událost. Jinak řečeno, tímto způsobem dojde k přenosu traumatické události do bezpečného terapeutického vztahu, kde je oběti umožněno prozkoumat ji, jakož i porozumět a zpracovat ji.²⁶⁰ Pro oběti sexuálního násilí, jež zažily jednorázovou traumatickou událost, je vhodná krátkodobá psychodynamická psychoterapie, zatímco pro oběti sexuálního násilí, jež byly traumatizovány opakovaně, se jeví jako vhodnější střednědobá až dlouhodobá psychodynamická psychoterapie. Krátkodobá psychodynamická psychoterapie vychází z předpokladu, že v důsledku prožití sexuálního násilí coby traumatické události se u obětí vyskytnou emoční stavy a vzorce, jež předtím neznaly (např. záchvaty paniky, flashbacky, popírání apod.), jež mohou negativně ovlivnit či změnit způsob nazírání obětí na sebe samotné, jejich životy i okolí. Pakliže oběti sexuálního násilí neintegrují traumatickou událost do svého života, dostává se tato do konfliktu s předchozími vzorci chování. Z toho důvodu je nezbytné, aby při přenosu traumatické události do bezpečného terapeutického vztahu oběť dospěla do stavu, že akceptuje prožití sexuálního násilí i své reakce, jež jsou přirozené. Po zdárné integraci sexuálního násilí coby traumatické události do života oběti tato opět získá kontrolu nad svými pocity i nad svým životem a je připravena se znovu zapojit do společenského dění. Zdárná integrace rovněž vede ke zmírnění či odstranění symptomů PTSD.²⁶¹ Účinnost aplikace psychodynamické psychoterapie při léčbě pacientů s

²⁵⁹ CHOMOVÁ, Zuzana a ŠÍDOVÁ, Lucie. Získat znovu kontrolu nad svým životem. Vybrané terapeutické přístupy v pomoci obětem traumatizovaným po sexuálním napadení. in KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Ľubica. op. cit. 4, s. 104-105.

²⁶⁰ PETRAK, Jenny a HEDGE, Barbara, ed. op. cit. 255, s. 73-74.

²⁶¹ CHOMOVÁ, Zuzana a ŠÍDOVÁ, Lucie. Získat znovu kontrolu nad svým životem. Vybrané terapeutické přístupy v pomoci obětem traumatizovaným po sexuálním napadení. in KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Ľubica. op. cit. 4, s. 105-106.

posttraumatickou stresovou poruchou potvrzuje několikero výzkumů, ku příkladu výzkumná studie Paintainové a Cassidyové²⁶² či výzkumná studie Leviho, Bar-Haima a kol.²⁶³

Dalším významným psychoterapeutickým směrem, jenž je užíván jak při léčbě pachatelů sexuálního násilí, tak při léčbě traumatizovaných obětí, je kognitivně behaviorální terapie („cognitive-behavioral therapy“). Kognitivně behaviorální terapie zahrnuje mnoho podob terapeutických přístupů, jež vycházejí z téhož základu a mezi nimiž lze rozlišovat přístupy s individuální či skupinovou formou. Kognitivně behaviorální terapie je založena na principu, že myšlenky, emoce a chování jsou vzájemně propojené, pročež změna myšlení může ovlivnit emoce a chování jedince. Kognitivně behaviorální terapie předpokládá, že naučené vzorce chování lze změnit a „přeučit“. V rámci kognitivně behaviorální terapie zaměřené na pomoc obětem sexuálního násilí je vytvořen terapeutický plán, jež oběti postupně plní, přičemž terapeuti tyto vedou k pozitivnímu myšlení a nacvičují s nimi žádoucí chování. Cílem kognitivně behaviorální terapie zaměřené na pomoc obětem sexuálního násilí je změnit vzorce chování naučené v důsledku prožití traumatické události. Sexuální násilí coby traumatická událost zanechává na obětech (nejen) silné emocionální dopady, jež u obětí vedou k vytvoření nových podmíněných vzorců. Jinak řečeno, pakliže se oběť dostane do situace, jež této připomíná traumatickou událost, může se tato skutečnost projevit v myšlenkách a představách oběti, jakož i v jejím chování (např. útěk, panická ataka, strnutí). Takové nepříjemné stavy a reakce vedou k tomu, že se oběti začnou vyhýbat situacím, jež jim připomínají traumatickou událost. Důsledkem vyhýbání je izolace od okolí a změna nazírání obětí na sebe samotné zpravidla v negativním smyslu. Izolující se oběti nemají v konečném důsledku příležitosti k získání nových a pozitivnějších zkušeností a vzorců, pročež je nezbytné změnit vyhýbavé chování obětí sexuálního násilí a „přeučit“ je na chování pozitivní. Léčba obětí sexuálního násilí prostřednictvím kognitivně behaviorální terapie zpravidla zahrnuje dvě základní fáze či metody, jež mohou být doplňovány dalšími metodami. První fáze zahrnuje vytvoření osobní anamnézy oběti, vypracování terapeutického plánu, edukaci a těžištěm této fáze je tzv. expozice. Expozice vůči traumatickým vzpomínkám představuje podrobné opakování traumatické události, jež může probíhat formou písemnou (tj. sepsání traumatické události) či ústní (tj. vyprávění o traumatu terapeutovi či ve skupině), příp. shlédnutím filmu s obdobnou tematikou. Druhá fáze zahrnuje

²⁶² PAINTAIN, Emma a CASSIDY, Simon. *First-line therapy for post-traumatic stress disorder: A systematic review of cognitive behavioural therapy and psychodynamic approaches*. in *Counselling and Psychotherapy Research*, 2018, vol. 18, no. 3, s. 237-250. doi: 10.1002/capr.12174.

²⁶³ LEVI, Ofir, BAR-HAIM, Yair, KREISS, Yitshak a FRUCHTER, Eyal. *Cognitive-Behavioural Therapy and Psychodynamic Psychotherapy in the Treatment of Combat-Related Post-Traumatic Stress Disorder: A Comparative Effectiveness Study*. in *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 2016, vol. 23, no. 4, s. 298-307. doi: 10.1002/cpp.1969.

rovněž edukaci a těžištěm této fáze je tzv. metoda in vivo, při níž oběť dostává úkoly, jež plní mimo terapeutická sezení. Jedná se o úkoly, při nichž je oběť vystavována nepříjemným činnostem a situacím (např. dojet na místa, kde se stala traumatická událost apod.). Doplnujícími fázemi či metodami mohou být ku příkladu kognitivní restrukturalizace²⁶⁴, kognitivní zaměření²⁶⁵, relaxační techniky (např. jóga, meditace), edukace zaměřená na různá témata (např. PTSD, vztahy, sexualita), abreakce²⁶⁶, hodnocení rizikových situací či emoční podpora. V rámci skupinových sezení se oběti mohou rovněž setkávat s příslušníky policie a diskutovat o výhodách či nevýhodách trestního oznámení sexuálního násilí. Kognitivně behaviorální terapie vede nejen ke změně a „přeučení“ negativních vzorců chování, ale rovněž ke zmírnění či odstranění depresí, úzkostí, poruch spánku či PTSD.²⁶⁷ Účinnost aplikace kognitivně behaviorální terapie při léčbě pacientů s posttraumatickou stresovou poruchou potvrzuje mnoho výzkumů. Příkladem, z výzkumné studie Watkinsonové, Sprangové a Rothbaumové se podává, že u 61 % až 82,4 % pacientů byly v důsledku aplikace kognitivně behaviorální terapie zcela odstraněny symptomy PTSD.²⁶⁸

Mezi významné psychoterapeutické směry užívané k léčbě traumatizovaných obětí patří rovněž desenzibilizace a přepracování pomocí očních pohybů („eye movement desensitization and reprocessing“). Desenzibilizace a přepracování pomocí očních pohybů je poměrně novou psychoterapeutickou metodou, jež v sobě integruje prvky psychodynamické, somatické a kognitivně behaviorální terapie, k nimž přidává prvek bilaterální stimulace. Bilaterální stimulace označuje techniku, při níž dochází k rytmické a střídavé stimulaci levé a pravé hemisféry mozku, a to zpravidla prostřednictvím pohybu očí ze strany na stranu, příp. prostřednictvím zvukových tónů anebo poklepávání nohou či rukou, což usnadňuje zpracovávání traumatických vzpomínek. Desenzibilizace a přepracování pomocí očních pohybů vychází z předpokladu, že za běžných okolností se lidé dokáží vyrovnat s nepříjemnými událostmi a vzpomínkami přirozeným způsobem. Nicméně za situace, kdy je jedinec vystaven traumatické události, přirozený proces zpracování událostí se zastaví a traumatické vzpomínky se uloží v mysli jedince. Následně

²⁶⁴ Kognitivní restrukturalizace označuje proces, při němž se jedinci zaměřují na identifikaci a změnu negativních myšlenek, jež mohou vést k nežádoucímu chování.

²⁶⁵ Kognitivní zaměření označuje techniku, při níž se jedinci zaměřují na identifikaci a změnu myšlení, které je příčinou negativního chování.

²⁶⁶ Abreakce označuje specifickou formu odreagování potlačených afektů, jež vedly k neuróze.

²⁶⁷ CHOMOVÁ, Zuzana a ŠÍDOVÁ, Lucie. Získat znovu kontrolu nad svým životem. Vybrané terapeutické přístupy v pomoci obětem traumatizovaným po sexuálním napadení. in KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Lubica. op. cit. 4, s. 110-112.

PETRAK, Jenny a HEDGE, Barbara, ed. op cit. 255, s. 81-84.

²⁶⁸ WATKINS, Laura E., SPRANG, Kelsey R. a ROTHBAUM, Barbara O. *Treating PTSD: A Review of Evidence-Based Psychotherapy Interventions*. in *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 2018, vol. 12, s. 1-9. doi: 10.3389/fnbeh.2018.00258.

dochází k tomu, že se vzpomínky na traumatickou událost jedinci opakovaně vrací (např. v podobě flashbacků a nočních můr), což negativně ovlivňuje duševní zdraví jedince a ve svém důsledku vede k rozvoji psychických potíží. Cílem desenzibilizace a přepracování pomocí očních pohybů zaměřené na pomoc obětem sexuálního násilí je přepracovat, resp. zpracovat prožitou traumatickou událost a integrovat ji do života oběti. Léčba obětí sexuálního násilí prostřednictvím desenzibilizace a přepracování pomocí očních pohybů zahrnuje zpravidla osm fází. Během počátečních tří fází terapeut shromažďuje informace o oběti a prožitých traumatických událostech, identifikuje specifické vzpomínky, emoce a fyzické reakce oběti související s traumaty a plánuje postup terapie. Čtvrtá fáze zahrnuje tzv. desenzibilizaci, při níž si oběť vizualizuje traumatickou událost a současně se soustředí na opakující se bilaterální stimulace, tedy např. současně sleduje pohyby prstů terapeuta, přičemž vnímá vzpomínky, emoce a reakce, jež se objevují. Pátá fáze zahrnuje tzv. reprocesaci, kdy oběť s terapeutem sdílí své myšlenky, pocity a asociace, jež se vynořily během desenzibilizace, přičemž terapeut pomáhá oběti zpracovat traumatické vzpomínky a přepracovat negativní myšlenkové vzorce související s traumatem. V následující fázi napomáhá terapeut oběti zvládat fyzické projevy stresu prostřednictvím různých relaxačních technik. V závěrečných fázích terapeut společně s obětí zhodnotí účinnost terapie a případně identifikuje další oblasti, na nichž je třeba pracovat. Desenzibilizace a přepracování pomocí očních pohybů vede nejen ke přepracování negativních myšlenkových vzorců souvisejících s traumatem, ale rovněž ke zmírnění či odstranění depresí a symptomů PTSD.²⁶⁹ Účinnost aplikace desenzibilizace a přepracování pomocí očních pohybů při léčbě pacientů s posttraumatickou stresovou poruchou potvrzuje několikero výzkumů, ku příkladu výzkumná studie Cusackové, Jonase a kol.²⁷⁰ či výzkumná studie Rothbaumové.²⁷¹ Ve vztahu k léčbě obětí sexuálního násilí potvrdila účinnost aplikace uvedeného psychoterapeutického směru výzkumná studie Regehrové, Alaggiaové a kol., dle níž

²⁶⁹ PETRAK, Jenny a HEDGE, Barbara, ed. op cit. 255, s. 85-86.

O'DONOHUE, William T. a SCHEWE, Paul A., ed. op. cit. 3, s. 1190-1191. (pozn. autorky: učebnice je stažená ve čtečce knih a má celkem 2075 stran).

COWAN, Allison, ASHAI, Ali a GENTILE, Julie P. *Psychotherapy with Survivors of Sexual Abuse and Assault*. in *Innovations in Clinical Neuroscience*, 2020, vol. 1, no. 17, s. 22-26. PMID: 32547843.

²⁷⁰ CUSACK, Karen, JONAS, Daniel E., FORNERIS, Catherine A., WINES, Candi, SONIS, Jeffrey et al. *Psychological treatments for adults with posttraumatic stress disorder: A systematic review and meta-analysis*. in *Clinical Psychology Review*, 2016, vol. 43, s. 128-41. doi: 10.1016/j.cpr.2015.10.003.

²⁷¹ ROTHBAUM, Barbara Olasov. *A controlled study of eye movement desensitization and reprocessing in the treatment of posttraumatic stress disorder sexual assault victims*. in *Bulletin of the Menninger Clinic*, 1997, vol. 61, no. 3, s. 317-334. PMID: 9260344.

desenzibilizace a přepracování pomocí očních pohybů vedou ke zmírnění či odstranění nejen PTSD, nýbrž i depresí, úzkostí, pocitů viny a disociace.²⁷²

Existuje řada dalších psychoterapeutických směrů, jež jsou užívány k léčbě obětí sexuálního násilí či k léčbě obětí traumatizovaných v důsledku jiných událostí, než je sexuální napadení. Jedná se ku příkladu o hypnoterapii („hypnotherapy“), při níž terapeut uvede oběť do stavu hypnózy²⁷³, v němž je její mysl více otevřená k pozitivním změnám a terapeutickým intervencím. Cílem hypnoterapie je uvolnění emocí, zpracování traumatické události a nahrazení negativních vzorců chování těmi pozitivními. Jedním z dalších psychoterapeutických směrů je systematická desenzibilizace („systematic desensitization“), jež byla původně vyvinuta k léčbě fobií. Systematická desenzibilizace je založena na postupném a řízeném vystavování oběti strachu a úzkostným podnětům souvisejícím s traumatickou událostí, a to za současného provádění relaxačních technik, jež pomáhají oběti uvolnit se a zmírnit intenzitu úzkostí. Cílem systematické desenzibilizace je odstranit úzkosti, překonat obavy, změnit negativní emocionální reakce, a reagovat tak na situace připomínající traumatickou událost klidně a vyrovnaně.²⁷⁴ Narativní terapie („narrative therapy“) rovněž patří mezi psychoterapeutické směry užívané při léčbě obětí sexuálního násilí. Při narativní terapii pomáhá terapeut oběti nahlížet na traumatickou událost a potíže s ní související jako na oddělenou entitu existující mimo osobu oběti, což vytváří prostor pro reflexi. Pro oběť je poté jednodušší přehodnotit negativní přesvědčení či narativy, vytvořit nové pozitivnější narativy, a převzít tak kontrolu nad dopady sexuálního násilí. Další skupinou psychoterapeutických směrů jsou somatické terapie („somatic therapy“), jež se zaměřují na práci s tělem. Do kategorie somatických terapií spadají ku příkladu taneční terapie, biosyntéza²⁷⁵, bioenergetika²⁷⁶, gestalt terapie²⁷⁷ apod. Somatické terapie jsou založeny na předpokladu, že lidské tělo je významným nástrojem v terapii, jež ovlivňuje myšlenky, emoce, jakož i jednání jedinců. Každá terapie spadající do kategorie somatických terapií má své metody,

²⁷² REGEHR, Cheryl, ALAGGIA, Ramona, DENNIS, Jane, PITTS, Annabel a SAINI, Michael. op. cit. 256, s. 257-265.

²⁷³ Hypnóza označuje stav změněného vědomí, jenž je charakterizován zvýšenou sugestibilitou a soustředěním.

²⁷⁴ PETRAK, Jenny a HEDGE, Barbara, ed. op. cit. 255, s. 72-78.

²⁷⁵ Biosyntéza neboli biosyntetická psychoterapie vychází z předpokladu, že tělo, mysl a duše jsou vzájemně propojeny a že procesy v těle odrážejí a ovlivňují psychické stavy a procesy. Cílem je identifikovat a zpracovat emocionální blokády a traumata uložená v těle a podpořit tělesné i psychické uzdravení. Biosyntéza využívá různé techniky jako např. dechové a hlasové práce či pohybové a dotekové terapie.

²⁷⁶ Bioenergetika aplikována při léčbě obětí sexuálního násilí vychází z předpokladu, že sexuální trauma může způsobit hromadění emocionálního a tělesného napětí v těle a může mít rovněž značný negativní dopad na sebevědomí a sebedůvěru obětí. Bioenergetické techniky, jako např. dechová práce, cvičení zaměřená na uvolňování svalových bloků či práce s energií v těle, mohou usnadnit obětem uvolnit bloky a napětí a přispět k obnovení pocitu síly a sebevědomí tím, že se oběti opět spojí se svým tělem a pocítí v něm sílu a stabilitu.

²⁷⁷ Gestalt terapie pomáhá obětem sexuálního násilí uvědomit si a prožít své emocionální reakce související s traumatickými událostmi, což zahrnuje práci s pocity strachu, hněvu, viny, studu či ztráty. Tato terapie může být užitečná rovněž při uvolňování tělesných bloků a napětí a pomáhá obětem obnovit pocit bezpečí a kontroly nad vlastním tělem a emocemi.

jak pracovat s tělem, a pomáhá obětem naučit se naslouchat svému tělu a obnovit pocit bezpečí a kontroly nad vlastním tělem i emocemi. Ke zvědomění signálů těla slouží různé dechové techniky, cvičení zaměřená na uvolňování svalových bloků, techniky rozvíjející vnitřní pozornost, postupy zaměřené na práci s energií v těle a techniky rozvíjející pohybové a hlasové vyjádření tělesných a emočních prožitků.²⁷⁸ Dalším psychoterapeutickým směrem je podpůrné poradenství („supportive counseling“), při němž se terapeut zaměřuje na poskytování emoční podpory, uznání a porozumění oběti, přičemž této pomáhá porozumět jejím emocím a vyrovnat se s důsledky sexuálního násilí. Mezi další psychoterapeutické směry užívané při léčbě obětí sexuálního násilí patří terapie zaměřená na řešení („solution-focused therapy“), jež se zaměřuje na nalezení efektivních řešení pro aktuální problémy oběti, a to bez nutnosti podrobného zkoumání traumatické události. Cílem terapie zaměřené na řešení je posílit schopnosti řešení problémů a copingové strategie, dosáhnout obnovení pocitu kontroly nad vlastním životem a vyrovnat se s traumatickou událostí.²⁷⁹

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že v průběhu let byly vyvinuty a implementovány různé postupy a psychoterapeutické směry určené k léčbě obětí sexuálního násilí, jejichž cílem je odstranit či alespoň zmírnit dopady sexuálního násilí na životy obětí a usnadnit těmto návrat do běžného života. Navíc nutno poznamenat, že léčebné postupy a psychoterapeutické směry jsou stále modifikovány a zdokonalovány. Výzkumy jednoznačně potvrzují účinnost psychoterapeutických směrů jako je stresová inokulační terapie, psychodynamická psychoterapie, kognitivně behaviorální terapie a desenzibilizace a přepracování pomocí očních pohybů při léčbě obětí sexuálního násilí či obětí traumatizovaných v důsledku jiných událostí, než je sexuální napadení. Uvedené psychoterapeutické směry mají významné pozitivní dopady zejména v oblasti léčby úzkostí, depresí a PTSD a přispívají ke zmírnění či úplnému odstranění pocitů viny a disociace, jakož i k budování sebevědomí a pozitivního sebepojetí. Co se týče léčby obětí sexuálního násilí v České republice, veškeré výše uvedené psychoterapeutické přístupy jsou v ČR široce známé a užívané při léčbě obětí sexuálního násilí.

3.3 Falešné oběti sexuálního násilí

Jedním z kontroverzních témat souvisejících s fenoménem sexuální kriminality je téma falešných obvinění ze sexuálního násilí a falešných obětí sexuálního násilí. Skutečnost, že

²⁷⁸ CHOMOVÁ, Zuzana a ŠÍDOVÁ, Lucie. Získat znovu kontrolu nad svým životem. Vybrané terapeutické přístupy v pomoci obětem traumatizovaným po sexuálním napadení. in KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Lúbia. op. cit. 4, s. 109-110.

²⁷⁹ O'DONOHUE, William T. a SCHEWE, Paul A., ed. op. cit. 3, s. 1191-1192. (pozn. autorky: učebnice je stažená ve čtečce knih a má celkem 2075 stran).

falešná obvinění ze sexuálního násilí jsou rozšířeným jevem ve společnosti, lze považovat za další z mylných představ (nejen) laické veřejnosti, jež negativně ovlivňuje společenský diskurz o sexuálním násilí a chování a jednání obětí sexuálního násilí. Je zřejmé, že za situace, kdy se orgány činné v trestním řízení či jiné odborné autority domnívají, že každé druhé obvinění ze sexuálního násilí je falešné, ovlivňuje tato skutečnost jejich úsudek i jejich chování vůči obětem sexuálního násilí. Tyto skutečnosti ve svém důsledku přispívají k sekundární viktimizaci obětí sexuálního násilí. Mnohé oběti sexuálního násilí se v důsledku uvedené rozšířené mylné představy společnosti rozhodnou, že trestný čin neoznámí orgánům činným v trestním řízení, což ve svém konečném důsledku vede k následnému zvyšování latence sexuální kriminality.

Pojem falešné obvinění ze sexuálního násilí označuje jednání, při němž osoba lživě obviní jinou osobu ze spáchání sexuálního trestného činu. Ve vztahu k falešným obviněním nutno rozlišovat dvě situace, tedy falešná obvinění motivovaná dobrými úmysly a falešná účelová obvinění motivovaná špatnými úmysly. Do kategorie případů falešných obvinění motivovaných dobrými úmysly spadají ku příkladu kauzy starostlivých rozvedených matek, které mylně interpretují změny chování jejich dětí po návratu z pobytu u otce, jež jsou spojeny s rozvedením rodičů, coby znaky sexuálního zneužívání. Co se týče případů falešných účelových obvinění, tyto mohou vznést buď falešné oběti, nebo jejich blízké osoby, a to s cílem poškodit jinou osobu. Příkladem se jedná o situace, kdy falešná oběť motivovaná pomstou falešně obviní ze znásilnění svého nevěrného partnera, anebo kdy rozvedená matka falešně obviní ze sexuálního zneužívání dítěte svého bývalého manžela s cílem pomstít se mu.²⁸⁰ Pojmem falešná oběť lze označit osobu, jež se vydává za oběť trestného činu, ačkoliv touto ve skutečnosti není, neboť ke spáchání žádného trestného činu nedošlo. Z praxe jsou známy zejména případy falešných obětí znásilnění, sexuálního zneužívání, pronásledování, fyzických napadení či loupežných přepadení. Termín syndrom falešné viktimizace označuje jev, kdy se osoba při styku s formálními autoritami prezentuje jako oběť, ačkoliv pachatel ani trestný čin neexistuje. Motivy falešných obětí jsou zpravidla pomsta, touha po pozornosti, potřeba zastít jiné závadové jednání, případně finanční zvýhodnění (podrobněji viz níže). Jak již uvedeno výše, případy falešných obětí mají negativní dopad na jednání a důvěru odborné i laické veřejnosti vůči skutečným obětem trestných činů. Negativním důsledkem syndromu falešné viktimizace je rovněž marné plýtvání časem, jakož i prostředky orgánů činných v trestním řízení. Nelze opomíjet ani skutečnost, že v důsledku

²⁸⁰ MACHUTA, Jan. *Falešná, účelová obvinění v kriminalistické praxi*. Online. 17.10.2019. Dostupné z: <https://www.profem.cz/shared/clanky/778/2.%20Jan%20Machuta%20%20Falešná,účelová%20obviněn%C3%AD.pdf> [citováno 2024-4-1].

falešných obvinění jsou podezírány a vyšetřovány nevinné osoby, jimž vyšetřování může způsobovat nemalé potíže.²⁸¹

Nejčastějším motivem falešných obětí sexuálního násilí je potřeba zastříti jiné závadové jednání. Jedná se typicky o kauzy, kdy dospívající dívka nechtěně otěhotní a za účelem utajení své sexuální aktivity rodičům tvrdí, že byla znásilněna. Jiným příkladem závadového jednání může být potřeba zastříti nevěru či promiskuitní chování. Dalším běžným motivem falešných obětí sexuálního násilí je pomsta. Zpravidla se jedná o případy, kdy žena zjistí nevěru svého partnera a falešně jej obviní ze znásilnění, aby se mu pomstila. Jiným příkladem může být pomsta prostitutky, jež falešně obviní ze sexuálního násilí svého zákazníka, který jí za služby nezaplatil. Touha po pozornosti je dalším běžným motivem falešných obětí sexuálního násilí. Do této kategorie spadají jedinci, již záměrně předstírají fyzické či psychické symptomy obětí sexuálního násilí s cílem získat výhody, jež náleží skutečným obětem. Zájem a pozornost okolí plynoucí ze statusu oběti sexuálního násilí přináší těmto jedincům uspokojení jejich psychologických potřeb. Hazelwood a Burgessová přirovnávají falešné oběti sexuálního násilí motivované touhou po pozornosti k jedincům s Münchhausenovým syndromem²⁸², jež záměrně předstírají tělesné či duševní poruchy s cílem získat pozornost zdravotnického personálu a okolí.²⁸³ Motivem falešných obětí sexuálního násilí může být případně též finanční zvýhodnění či dosažení jiných účelových výhod. Někteří autoři odborné literatury zmiňují rovněž kategorii falešných obětí sexuálního násilí, jež trpí duševními poruchami s bludy. Jedná se o osoby, jež jsou nezvratně přesvědčeny, že byly vystaveny sexuálnímu násilí, a to i opakovaně. Příčinou zpravidla bývají perzekuční bludy.²⁸⁴

Rozlišit falešné oběti sexuálního násilí od skutečných obětí sexuálního násilí zdaleka není jednoduchou záležitostí, nicméně existují jisté indicie, jež mohou napovědět. U falešných obětí sexuálního násilí zpravidla chybí zdrženlivost a počáteční stadium odmítání viktimizace, kdy tyto hledají pomoc zpravidla ihned po domnělém sexuálním útoku. Skutečné oběti sexuálního násilí naproti tomu obvykle otálejí s nahlášením sexuálního trestného činu, neboť se obávají, že jim orgány činné v trestním řízení nebudou nevěřit, mají strach z odplaty ze strany pachatele,

²⁸¹ JOHNOVÁ, Patricie. op. cit. 208, s. 33.

²⁸² Pojem Münchhausenův syndrom označuje duševní poruchu; jedná se o úmyslné vyvolávání či předstírání somatických nebo psychických příznaků či nezpůsobilosti. Jedinci trpící Münchhausenovým syndromem obvykle předstírají příznaky nemoci, nechávají se podrobit nepotřebným lékařským testům či procedurám, a to i s rizikem vážných zdravotních komplikací. Motivace těchto jedinců je nejasná, pravděpodobně jde o vnitřní pocit s touhou osvojit si roli nemocného, a získat tak pozornost okolí či zdravotnického personálu.

²⁸³ HAZELWOOD, Robert Roy a BURGESS, Ann Wolbert, ed. *Practical aspects of rape investigations: A multidisciplinary approach*. 2. vydání. New York: CRC Press, 1995, s. 292–293. ISBN 0-8493-8152-5.

²⁸⁴ PETRAK, Jenny a HEDGE, Barbara, ed. op. cit. 255, s. 274-277.
REDDINGTON, Frances P. a KREISEL, Betsy Wright. op. cit. 6, s. 407-408.

pokud se jedná o osobu blízkou, anebo zkrátka nejsou schopny a připraveny o incidentu mluvit. Tvzení falešných obětí mohou být nelogická, rozporuplná, či v některých případech mohou dokonce znít bizarně (zejm. u jedinců trpících duševními poruchami s bludy). V této souvislosti nutno upozornit, že ačkoliv jsou nepravdivá tvrzení příznačná pro falešné oběti, mohou mnohdy uvádět nepravdivá či nekonzistentní tvrzení též skutečné oběti, a to v důsledku posttraumatické stresové poruchy. Zranění nejsou pro falešné oběti sexuálního násilí příznačná, nicméně pokud falešné oběti určitá zranění mají, jedná se především o drobná poranění, jež mohly utrpět při jiných činnostech, anebo si je účelově způsobily samy. Z povahy věci lze však očekávat, že se zranění falešných obětí nebudou nacházet na pohlavních orgánech a jiných citlivých místech. Nedostatek důkazních prostředků je patrný u většiny falešných obvinění ze sexuálního násilí, nicméně nutno podotknout, že u mnohých případů sexuálního násilí je nedostatek důkazních prostředků běžným stavem, čehož falešné oběti snadno mohou využít. Jedním z ukazatelů může být rovněž chování falešných obětí, jež se navzdory údajnému sexuálnímu napadení mohou chovat příliš klidně a spokojeně.²⁸⁵

Co se týče problematiky falešných obvinění, tuto velmi přiléhavě zpracovala Mezinárodní asociace velitelů policie (IACP). Modelová pravidla IACP stanoví, že obvinění ze spáchání sexuálního napadení lze označit coby falešné toliko v případech, kdy je důkazy prokázáno, že sexuální trestný čin nebyl spáchán, a to ani ve stadiu pokusu. Je zřejmé, že takový závěr lze učinit pouze po důkladném prověření a vyšetřování. Nutno upozornit a zdůraznit, že nelze ztotožňovat situace, kdy bylo prokázáno, že sexuální trestný čin nebyl spáchán (tj. případy falešných obvinění), se situacemi, kdy se nepodařilo prokázat, že k sexuálnímu napadení došlo. Pakliže se dokazováním nepovede spáchání sexuálního trestného činu prokázat, je třeba kauzu a samotné obvinění označit coby nepodložené.²⁸⁶

S ohledem na výše uvedená pravidla je zřejmé, že závěry o falešných obviněních lze učinit pouze tehdy, kdy důkladné vyšetřování přinese důkazy potvrzující, že k sexuálnímu napadení skutečně nedošlo. V této souvislosti nutno podotknout, že navzdory pokynům obsaženým v dokumentech IACP četné výzkumy²⁸⁷ zjistily, že orgány činné v trestním řízení stále hojně nesprávně klasifikují případy a samotná obvinění ze sexuálního násilí. Jedná se

²⁸⁵ REDDINGTON, Frances P. a KREISEL, Betsy Wright. op. cit. 6, s. 409-410.

²⁸⁶ IACP LAW ENFORCEMENT POLICY CENTER. *Investigating Sexual Assaults: Model policy. Concepts & Issues Paper. Need to Know...* Online. 2005, updated 2017. Dostupné z: <https://www.theiacp.org/sites/default/files/2018-08/SexualAssaultsBinder2017.pdf> [citováno 2024-3-24].

²⁸⁷ Viz např. LISAK, David, GARDINIER, Lori, NICKSA, Sarah C. a COTE, Ashley M. *False allegations of sexual assault: an analysis of ten years of reported cases.* in *Violence Against Women*, 2010, vol. 16, no. 12, s. 1318-1334. doi: 10.1177/1077801210387747; KELLY, Liz, LOVETT, Jo a REGAN, Linda. *A gap or chasm? Attrition in reported rape cases.* London: Home Office Research, Development and Statistics Directorate, 2005, s. 120. ISBN 978-1844-73555-6.

zejména o případy, kdy oběť byla pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek, kdy oběť incident oznámila policii opožděně, kdy oběť přestala poskytovat součinnost policii, kdy si oběť nemohla vzpomenout na některé detaily incidentu nebo její tvrzení byla nekonzistentní, anebo když policie neměla dostatek důkazů pro zahájení trestního stíhání. Mnohé z uvedených případů bývají mnohdy klasifikovány jako nepodložené či jako falešná obvinění, aniž by bylo provedeno důsledné vyšetřování. Vzhledem k těmto četným pochybením orgánů činných v trestní řízení, jež zachytily výzkumy, existuje velmi málo výzkumných studií, jež poskytují smysluplné údaje o četnosti výskytu falešných obvinění ze sexuálního násilí. Rumney ve své studii uvádí, že většina zdrojů zabývající se četností výskytu falešných obvinění ze sexuálního násilí, resp. znásilnění, poskytuje údaje v rozmezí od 1,5 % do 90 %, aniž by však autoři těchto zdrojů poskytli jednoznačné definice a použily systémové metody k vyhodnocení svých dat, protože se na většinu z nich nelze spolehnout.²⁸⁸

Příkladem, hojně citována byla americká výzkumná studie Kanina, jež dospěl k závěru, že 41 % ze 109 případů sexuálního násilí, resp. znásilnění, jež byly vyšetřovány v období devíti let, bylo klasifikováno coby falešná obvinění.²⁸⁹ Ve vztahu k uvedené studii však nutno upozornit, že v této absentuje vymezení případu falešného obvinění; Kanin klasifikoval případy jako falešná obvinění pouze na základě sdělení policejního orgánu, jež případ takto klasifikoval. Kanin zjevně nepoužil ani žádnou systémovou metodu k vyhodnocení policejních zpráv a jiných dat. Vlna kritiky se snesla na uvedenou studii zejména z důvodu, že policejní oddělení, s nímž Kanin spolupracoval, užívalo za účelem odhalení, zda se jedná o falešná obvinění, při výslechu obětí sexuálního násilí polygraf. Tento kontroverzní postup je však vnímán jako zstrašovací taktika, jež oběti odradí od nahlášení sexuálního napadení, a v důsledku uvedeného případu řada států USA přijala zákony zakazující užívání polygrafu ve věcech obětí sexuálního násilí.²⁹⁰ S ohledem na uvedené skutečnosti je zřejmé, že závěry Kaninovy studie jsou nespolehlivé. Shodně tak závěry Jordanovy studie jsou nespolehlivé. Jordan dospěl k závěru, že 38 % případů sexuálního násilí, resp. znásilnění, bylo klasifikováno coby falešná obvinění.²⁹¹ Nicméně nutno upozornit, že tento údaj v sobě ve skutečnosti zahrnuje též nepodložené případy a že ve studii není ani uveden celkový počet obětí sexuálního násilí, resp. znásilnění, jež se podrobilo výzkumu, v důsledku čehož není možné určit skutečnou četnost

²⁸⁸ RUMNEY, Philip N.S. *False allegations of rape*. in Cambridge Law Journal, 2006, vol. 65, no. 1, s. 128-158. doi:10.1017/S0008197306007069.

²⁸⁹ KANIN, Eugene J. *False rape allegations*. in Archives of Sexual Behavior, 1994, vol. 23, no. 1, s. 81-92. doi: <https://doi.org/10.1007/BF01541619>.

²⁹⁰ LISAK, David, GARDINIER, Lori, NICKSA, Sarah C. a COTE, Ashley M. op. cit. 287, s. 1323-1324.

²⁹¹ JORDAN, Jan. *Beyond belief? Police, rape and women's credibility*. in Criminal Justice: International Journal of Policy and Practice, 2004, vol. 4, no. 1, s. 29-59. doi: <https://doi.org/10.1177/1466802504042222>.

výskytu falešných obvinění.²⁹² Ve vztahu k uvedeným studiím nutno poznamenat, že jejich závěry ohledně četnosti výskytu falešných obvinění ze sexuálního násilí, resp. znásilnění, jsou nejméně čtyřikrát vyšší než údaje zjištěné výzkumnými studiemi, jež použily systémové metody k vyhodnocení svých dat (viz níže).

Ačkoliv mnohé studie zaměřené na falešná obvinění ze sexuálního násilí obsahují nespolehlivé údaje, existuje řada „kvalitních“ studií, jejichž autoři užívali metody umožňující určitý stupeň kontroly jejich zjištění. Tyto metody zahrnují jednoznačné vymezení případu falešného obvinění, průkazné uvedení zdrojů použitých údajů, vynaložení určitého úsilí na vyhodnocení dat od orgánů činných v trestním řízení a použití systémových metod k vyhodnocení svých dat. Jednou z nejrozsáhlejších a nejkompexnějších výzkumných studií ohledně četnosti falešných obvinění ze sexuálního násilí je britská studie Kellyové, Lovettové a Reganové. Autorky se nespolehaly na data policejních orgánů a shromáždily spisy případů, záznamy z lékařských prohlídek, forenzní zprávy, výpovědi obětí a svědků, vyjádření poskytovatelů služeb obětem, a na základě těchto podkladů analyzovaly 2 643 případů sexuálního násilí, resp. znásilnění, v období 15 let. Policejní orgány klasifikovaly 216 případů (tj. 8,2 %) z 2 643 případů sexuálního násilí, resp. znásilnění, jako falešná obvinění. Těchto 216 případů falešných obvinění zahrnovalo též případy obětí zneužívajících návykové látky, duševně nemocných obětí či obětí, jejichž tvrzení byla nekonzistentní, ačkoliv se nejednalo o falešné oběti. Při důsledné analýze případů dospěly autorky k závěru, že pouze 67 případů, tedy 2,5 % z celkového počtu případů bylo možno klasifikovat coby falešná obvinění.²⁹³

Další rozsáhlou a komplexní výzkumnou studií zaměřující se na četnost falešných obvinění ze sexuálního násilí je australská studie Heenanové a Murrayové. Autorky analyzovaly 850 případů sexuálního násilí, resp. znásilnění, v období 3 let. Během výzkumu byly použity kvantitativní, jakož i kvalitativní metody výzkumu, jež byly zaměřené na identifikaci postojů a myšlenkových procesů policejních orgánů, na základě nichž tyto rozhodnou o odložení věci či zahájení trestního stíhání. Z výzkumné studie se podává, že podezřelí byli obviněni pouze v 15 % případů, 21,3 % případů bylo stále prověřováno nebo jejich stav nebylo možno zjistit, v 15,1 % případů oběti stáhly trestní oznámení a 46,4 % případů vedlo k odložení věci. Většina odložených případů se týkala obětí, jež v době spáchání činu byly pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek, anebo obětí, jež měly s podezřelými určitou formu vztahu. Co se týče falešných obvinění, pouze 2,1 % z celkového počtu 850 případů bylo možno takto

²⁹² LISAK, David, GARDINIER, Lori, NICKSA, Sarah C. a COTE, Ashley M. op. cit. 287, s. 1323.

²⁹³ KELLY, Liz, LOVETT, Jo a REGAN, Linda. *A gap or chasm? Attrition in reported rape cases*. London: Home Office Research, Development and Statistics Directorate, 2005, s. 120. ISBN 978-1844-73555-6.

klasifikovat.²⁹⁴ Další rozsáhlý a komplexní výzkum zaměřující se na četnost falešných obvinění ze sexuálního násilí zajistila americká nezisková organizace End Violence Against Women International (EVAWI) v rámci projektu „Making a Difference Project“. Analyzováno bylo celkem 2 059 případů sexuálního násilí v období 18 až 24 měsíců. Při výzkumu bylo definováno šest kategorií případů, přičemž důraz byl kladen na to, aby kategorie falešná obvinění a kategorie nepodložené případy byly jednoznačně rozlišeny. Z celkového počtu 2 059 případů bylo 140 případů, tedy 6,8 % případů sexuálního násilí klasifikováno coby falešná obvinění.²⁹⁵

Další významnou výzkumnou studii, jež byla provedena v univerzitním prostředí, je americká studie Lisaka, Gardinierové a kol. Analyzováno bylo celkem 136 případů sexuálního násilí v období od roku 1998 do roku 2007. V rámci výzkumu byly definovány čtyři kategorie případů, tedy kategorie falešná obvinění, kategorie odložené případy, kategorie zahájení trestního stíhání či disciplinárního řízení a zbytková kategorie vycházející z absence informací pro zařazení do některé z uvedených kategorií. Z výzkumné studie se podává, že ve 35,3 % případů bylo zahájeno trestní stíhání či disciplinární řízení, ve 44,9 % případů došlo k odložení věci, 13,9 % případů nebylo možno zařadit do žádné z kategorií a 5,9 % případů bylo klasifikováno jako falešná obvinění.²⁹⁶

S ohledem na výše uvedené „kvalitní“ studie možno dospět k závěru, že četnost falešných obvinění ze sexuálního násilí se pohybuje v rozmezí od 2 % do 7 %. Pakliže přihlédneme k závěrům některých starších studií, jež použily shodné či obdobné vymezení případů falešných obvinění jako IACP a obdobné systémové metody k vyhodnocení svých dat, pohybuje se četnost falešných obvinění ze sexuálního násilí v rozmezí od 2 % do 11 %.²⁹⁷ V této souvislosti však nutno upozornit, že většina výzkumných studií ohledně četnosti falešných obvinění ze sexuálního násilí se zaměřuje pouze na falešná obvinění ze znásilnění. Nicméně, existuje mnoho výzkumných studií, jež se zaměřují na četnost falešných obvinění ze sexuálního zneužívání dětí, kdy tato se pohybuje v rozmezí od 2 % do 6 %.²⁹⁸ Shodně jako v případě výzkumných studií

²⁹⁴ HEENAN, Melanie a MURRAY, Suellen. *Study of reported rapes in Victoria, 2000-2003*. Melbourne, Australia: Office of Women's Policy, 2006, s. 5. ISBN 0977533522.

²⁹⁵ LONSWAY, Kimberly A. a ARCHAMBAULT, Sergeant Joanne. Understanding the criminal justice response to sexual assault: Analysis of data from the Making a Difference project. in LISAK, David, GARDINIER, Lori, NICKSA, Sarah C. a COTE, Ashley M. op. cit. 287, s. 1326-1327.

²⁹⁶ LISAK, David, GARDINIER, Lori, NICKSA, Sarah C. a COTE, Ashley M. op. cit. 287, s. 1327-1330.

²⁹⁷ Např. Lorenne M. G. Clarková a Deborah J. Lewisová ve své výzkumné studii Rape: The Price of Coercive Sexuality z roku 1977 dospěly k četnosti falešných obvinění ze sexuálního násilí odpovídající 10,3 %; Jessica Harrisová a Sharon Graceová ve své výzkumné studii A question of evidence? Investigating and prosecuting rape in the 1990s dospěly k četnosti falešných obvinění ze sexuálního násilí odpovídající 10,9 %.

²⁹⁸ Např. Jean Goodwinová, Doris Saldová a Richard T. Rada ve své výzkumné studii Incest hoax: false accusations, false denials z roku 1978 dospěli k četnosti falešných obvinění ze sexuálního zneužívání odpovídající 2 %; R. Kim Oates, David P. H. Jones a kol. ve své výzkumné studii Erroneous concerns about child sexual abuse z roku 2000 dospěli k četnosti falešných obvinění ze sexuálního zneužívání odpovídající 2,5 %; Nico Trocmé a

ohledně četnosti falešných obvinění ze sexuálního násilí, resp. znásilnění, však existují též v případě výzkumných studií ohledně četnosti falešných obvinění ze sexuálního zneužívání metodologické problémy, jež neumožňují určit přesnou míru falešných obvinění ze sexuálního zneužívání. O'Donohue, Cummingsová a Willis poukazují na skutečnost, že mezi autory odborné literatury nepanuje shoda na tom, zda lze do kategorie falešných obvinění ze sexuálního zneužívání zahrnout též falešná obvinění ze strany rodičů nebo jiných osob pečujících o dítě, či zda sem spadají pouze falešná obvinění vznesená samotným dítětem. Shoda nepanuje ani na tom, zda do této kategorie patří toliko falešná obvinění účelová, či zda sem lze zahrnout rovněž falešná obvinění vznesená bez motivu poškodit osobu obviněného (např. nesprávná interpretace „neškodného“ incidentu či falešná vzpomínka způsobená vlivem sugesce). Po důsledné analýze několika výzkumných studií zaměřených na četnost falešných obvinění ze sexuálního zneužívání dětí dospěli O'Donohue, Cummingsová a Willis k závěru, že naprostá většina obvinění ze sexuálního zneužívání je pravdivá s tím, že četnost falešných obvinění ze sexuálního zneužívání dětí se pohybuje v rozmezí od 2 % do 5 %.²⁹⁹

Vzhledem k výše uvedených závěrům nelze než uzavřít, že falešná obvinění ze sexuálního násilí zdaleka nejsou rozšířeným jevem ve společnosti a tento mýtus je třeba vyvrátit, neboť negativně ovlivňuje jak jednání samotných obětí sexuálního násilí, tak chování a jednání orgánů činných v trestním řízení, jakož i úsudek laické veřejnosti a dalších formálních autorit. V této souvislosti rovněž nutno poukázat na skutečnost, že falešné oběti nejsou toliko podvodníci a lháři, nýbrž duševně nevyrovnaní či nemocní jedinci, kteří potřebují pomoc a léčbu. Závěrem nutno zdůraznit, že každé obvinění ze sexuálního násilí je třeba brát vážně, dokud se neprokáže opak.

Nicholas Bala ve své výzkumné studii False allegations of abuse and neglect when parents separate z roku 2005 dospěli k četnosti falešných obvinění ze sexuálního zneužívání odpovídající 6 %.

²⁹⁹ O'DONOHUE, William, CUMMINGS, Caroline a WILLIS, Brendan. *The Frequency of False Allegations of Child Sexual Abuse: A Critical Review* in Journal of Child Sexual Abuse, 2018, vol. 27, no. 5, s. 459-475, doi: 10.1080/10538712.2018.1477224.

4 Právní úprava sexuálního násilí v ČR a její změny

Případy sexuálního násilí jsou součástí dějin lidstva již od nepaměti. Vzhledem k této skutečnosti není s podivem, že bylo nezbytné, aby společnost na fenomén sexuální kriminality patřičně reagovala. Již v prvních starověkých civilizacích byly postihovány některé formy sexuálního násilí. Chammurapiho zákoník, tedy jeden z nejstarších dochovaných zákoníků na světě, stanovil přísné tresty za sexuální napadení a sexuální zneužívání dcer.³⁰⁰ Postupem času byly skutkové podstaty trestných činů znásilnění a sexuálního zneužívání, jakož i dalších sexuálních trestných činů, zařazeny do starověkých, středověkých i novověkých zákoníků nejrůznějších států. V této souvislosti však nutno poznamenat, že právní regulace sexuálního chování vždy byla odvislá od historického a socio-kulturního vývoje jednotlivých států. Coby století změn ve vnímání sexuálního násilí ve společnosti lze označit 19. století. Ve Velké Británii byl v roce 1861 přijat významný zákon nazvaný *Offences against the Person Act*, jehož dodatek komplexně právně reguloval sexuální násilí (obsahoval skutkové podstaty trestných činů jako např. znásilnění, sexuální zneužívání, incest, homosexuální styk či prostituce).³⁰¹ Tento zákon zároveň zakotvoval a posiloval práva obětí sexuálního násilí, což bylo významným krokem v boji proti sexuální kriminalitě a inspirací pro ostatní státy k obdobným změnám v oblasti trestního práva.

Dalším významným milníkem bylo přijetí zákona nazvaného *Violence Against Women Act* v roce 1994 ve Spojených státech amerických, díky němuž se dostalo do zorného pole společnosti, že domácí násilí, sexuální útoky, sexuální zneužívání, sexuální násilí při „randění“ a pronásledování je globálním problémem, na nějž je třeba reagovat. Prostřednictvím tohoto zákona se mimo jiné posílila trestní represe pachatelů sexuálního násilí, zjednodušil se přístup obětí sexuálního násilí k právní pomoci, vyčlenily se finanční prostředky pro podporu obětí sexuálního násilí a byly zavedeny preventivní opatření a vzdělávací programy zaměřené na prevenci sexuálního násilí.³⁰² Tento zákon představoval významný prostředek pro pomoc obětem sexuálního násilí a pro jejich ochranu. V důsledku tohoto zákona a rostoucího povědomí společnosti o potřebách obětí sexuálního násilí došlo v posledních letech rovněž v mnoha evropských právních řádech k významným změnám, a to jak v hmotněprávní, tak v procesní

³⁰⁰ ABULHAB, Saad D., CUNY Central Office. *The Law Code of Hammurabi: Transliterated and Literally Translated from its Early Classical Arabic Language*. Online. Blautopf Publishing, 2017. Dostupné z: https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1176&context=jj_pubs [citováno 2024-25-4].

³⁰¹ Legislation.gov.uk. *Sexual Offences Act 1956*. Online. Dostupné z: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/4-5/69/contents> [citováno 2024-5-1].

³⁰² The WHITE HOUSE. *Factsheet: The Violence Against Women Act*. Online. https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/vawa_factsheet.pdf [citováno 2024-5-1].

rovině.³⁰³ Je zřejmé, že postupem času docházelo, dochází, a i nadále bude docházet k významným změnám v oblasti sexuality, sexuální morálky, sexuálního násilí i jeho právní regulaci, neboť tyto lze považovat za jedny z nejproměnlivějších jevů ve společnosti.

4.1 Vývoj právní úpravy sexuálního násilí v ČR

Jak již uvedeno výše, právní úprava některých forem sexuálního násilí byla součástí zákoníků již od starověku. Pokud jde o české země, v období Rakousko-uherské monarchie byly skutkové podstaty některých sexuálních trestných činů upraveny v zákoně č. 117/1852 Ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích.³⁰⁴ V hlavě čtrnácté uvedeného zákona byly obsaženy skutkové podstaty trestných činů násilné smilstvo, zprznění, zločiny smilstva proti přírodě, zprznění krve, svedení ke smilstvu a kuplířství vzhledem k osobě nevinné. Skutková podstata trestného činu násilného smilstva byla vymezena v § 125 zákona č. 117/1852 Ř. z. s tím, že zločinu násilného smilstva se dopustil ten, kdo osobu ženskou nebezpečným vyhrožováním, skutečně vykonaným násilím nebo lstivým omámením smyslů učinil neschopnou, by mu odpor činila, a v stavu tomto ji zneužil k mimomanželské souloži. Je zřejmé, že skutková podstata trestného činu násilného smilstva vykazuje znaky soudobého trestného činu znásilnění, nicméně nutno zdůraznit, že násilná manželská soulož, tedy znásilnění manžela či manželky, nebylo v tehdejší době za trestný čin považováno. Co se týče skutkové podstaty trestného činu zprznění, tato byla vymezena v § 128 zákona č. 117/1852 Ř. z. s tím, že zločinu zprznění se dopustí ten, kdo pro ukojení chlípných choutek svých hochů nebo děvčete, jimž není ještě čtrnácte let, anebo osoby nějaké, která jest bezbrannou nebo bez sebe pohlavně zneužije jiným způsobem, nežli souloží. Trestný čin zprznění lze přirovnat k současnému trestnému činu pohlavního zneužití, resp. pohlavního zneužití jiným způsobem než souloží, neboť soulož s osobou ženskou, která ještě nedokonala čtrnáctý rok věku svého, byla považována za zločin násilného smilstva (§ 127). V § 129 zákona č. 117/1852 Ř. z. byly vymezeny zločiny smilstva proti přírodě, tj. a) se zvířaty či b) s osobami téhož pohlaví. Nutno podotknout, že uvedené zločiny již nemají oporu v současné právní úpravě, a tudíž lze dospět k závěru, že uvedená jednání byla postupem času dekriminována. V § 131 zákona č. 117/1852 Ř. z. byla upravena skutková podstata trestného činu zprznění krve, jež vykazuje znaky soudobého trestného činu soulože mezi příbuznými. V této souvislosti však nutno zdůraznit, že ve srovnání s platnou právní úpravou nebyla v tehdejší době považována za trestný čin soulož mezi sourozenci, neboť byla postihována toliko

³⁰³ BURGARDT, Boris a STEINL, Leonie. op. cit. 64, s. 699.

³⁰⁴ Zákon č. 117/1852 Ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927.

soulož s příbuzným v pokolení vzestupném nebo sestupném bez ohledu na to, zda jejich příbuzenství pocházelo z manželského či nemanželského rodu. Pokud jde o skutkovou podstatu trestného činu svedení ke smilstvu, tato byla vymezena v § 132 zákona č. 117/1852 Ř. z. s tím, že se jednalo o svedení, jímž někdo osobu svěřenou jeho dohledu nebo vychování nebo vyučování přiměl k vykonání nebo dopuštění smilného činu. Trestný čin svedení ke smilstvu lze přirovnat k současnému trestnému činu sexuálnímu nátlaku, resp. sexuálnímu nátlaku ve smyslu přimětí jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Co se týče trestného činu kuplířství vzhledem k osobě nevinné, je zřejmé, že se jedná o ekvivalent k soudobému trestnému činu kuplířství. Skutková podstata trestného činu kuplířství vzhledem k osobě nevinné byla vymezena rovněž v § 132 zákona č. 117/1852 Ř. z. s tím, že kuplířství se dopustil ten, kdo svedl osobu nevinnou, nebo rodiče, poručníci, vychovatelé nebo učitelé na svých dětech, poručencích, nebo na osobách k vychování nebo k vyučování jim svěřených. Zákon č. 117/1852 Ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, platil na českém území do 1. 8. 1950, kdy byl zrušen a nahrazen zákonem č. 86/1950 Sb., trestní zákon.³⁰⁵

Trestní zákon z r. 1950 vycházel z konstrukce skutkových podstat vymezených v zákoně č. 117/1852 Ř. z., přičemž nahradil archaickou terminologií moderní terminologií, formuloval některé nové skutkové podstaty sexuálních trestných činů a zvýšil věkovou hranici trestní odpovědnosti na 15 let. V hlavě sedmé, oddílu druhém zvláštní části trestního zákona z r. 1950 byly obsaženy skutkové podstaty trestných činů znásilnění, pohlavní zneužití, pohlavní styk s osobou téhož pohlaví, soulož mezi příbuznými, obchod se ženami a ohrožení mravnosti. Novelou trestního zákona byla v roce 1957 do trestního zákona přidána rovněž skutková podstata trestného činu kuplířství. Skutková podstata trestného činu znásilnění byla vymezena v § 238 zákona č. 86/1950 Sb. s tím, že kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému účelu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na pět až deset let. Uvedená konstrukce skutkové podstaty odpovídala skutkové podstatě trestného činu znásilnění ve znění účinném do 31. 12. 2024. Nutno však zdůraznit, že ve srovnání s platnou právní úpravou nebylo v tehdejší době považováno za trestné znásilnění osoby mužského pohlaví. Mezi okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby patřilo způsobení těžké újmy na zdraví, existence jiné zvláště přitěžující okolnosti a způsobení smrti. Co se týče skutkové podstaty trestného činu pohlavního zneužití, tato byla vymezena v § 239 zákona

³⁰⁵ Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. 12. 1961.

č. 86/1950 Sb. s tím, že kdo vykoná soulož s osobou mladší než patnáct let, nebo kdo takové osoby jinak pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až deset let. Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby byly shodné jako v ust. § 238 zákona č. 86/1950 Sb. Je zřejmé, že uvedená konstrukce skutkové podstaty odpovídá současné skutkové podstatě trestného činu pohlavního zneužití. Na rozdíl od právní úpravy účinné do 31. 12. 2024 však nebyla kvalifikační okolností skutečnost, že pachatel pohlavně zneužil dítě mladší patnácti let svěřené jeho doзору, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Tato skutečnost totiž tvořila samostatnou skutkovou podstatu a byla upravena v § 240 zákona č. 86/1950 Sb. s tím, že kdo osobu mladší než osmnáct let nebo osobu svěřenou jeho doзору přiměje k mimomanželské souloži, zneužívaje její závislosti, nebo kdo takové osoby, zneužívaje její závislosti, jinak pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let. V § 241 zákona č. 86/1950 Sb. byl vymezen trestný čin pohlavního styku s osobou téhož pohlaví, jenž byl trestán odnětím svobody až na jeden rok; dopustil-li se pachatel činu s osobou mladší než osmnáct let, nebo za úplatu, byl potrestán odnětím svobody až na pět let. Uvedené jednání však bylo postupem času dekriminalizováno (podrobněji viz níže). V § 242 zákona č. 86/1950 Sb. byla upravena skutková podstata trestného činu soulože mezi příbuznými. Ve srovnání s předchozí právní úpravou z roku 1852 však trestní zákon z roku 1950 již považoval za trestnou soulož mezi sourozenci. V § 243 byl vymezen trestný čin obchod se ženami, jež lze přirovnat k současnému trestnému činu obchodování s lidmi. Co se týče skutkové podstaty trestného činu kuplířství, tato byla vymezena v § 243a zákona č. 86/1950 Sb. a byla téměř shodná se současnou skutkovou podstatou trestného činu kuplířství. V § 244 byl vymezen trestný čin ohrožení mravnosti, jež lze přirovnat k současnému trestnému činu ohrožování výchovy dítěte. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, platil na českém území do 29. 11. 1961, kdy byl zrušen a nahrazen zákonem č. 140/1961 Sb., trestní zákon.³⁰⁶

Trestní zákon z r. 1961 víceméně převzal systematiku trestního zákona z roku 1950 a právní úpravu v tomto zákoně obsaženou. V hlavě osmé, oddílu druhém zvláštní části trestního zákona z r. 1961 byly obsaženy skutkové podstaty trestných činů znásilnění, pohlavní zneužívání, pohlavní styk s osobou téhož pohlaví, soulož mezi příbuznými a obchodování se ženami. Skutková podstata trestného činu znásilnění byla vymezena v § 241 zákona č. 140/1961 Sb. s tím, že kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému činu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let. Ve srovnání s předchozí právní úpravou z roku 1950 byla u základní

³⁰⁶ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. 12. 2009.

skutkové podstaty trestného činu znásilnění byla snížena dolní i horní hranice trestní sazby, tj. z pěti až deseti let na tři léta až osm let. Zároveň zákon č. 140/1961 Sb. stanovil u trestného činu znásilnění novou okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, jež v předchozím trestním zákoně chyběla, tedy spáchání činu na ženě mladší než patnáct let. V důsledku uvedené změny došlo k vyloučení jednočinného souběhu trestných činů znásilnění dle § 241 a pohlavního zneužívání dle § 242 zákona č. 140/1961 Sb. Ochrana mužů a chlapců před znásilněním byla v zákoně č. 140/1961 Sb. zakotvena až novelou v roce 2001. Uvedenou novelou byla rozšířena rovněž skutková podstata trestného činu znásilnění, kdy vedle donucení k souloži bylo kriminalizováno rovněž donucení k jinému obdobnému pohlavnímu styku. Skutková podstata trestného činu pohlavního zneužití byla v § 242 zákona č. 140/1961 Sb. vymezena shodně jako v předchozí právní úpravě z roku 1950 s tím rozdílem, že byla snížena horní hranice trestní sazby z deseti let na osm let. Shodně jako v předchozí právní úpravě tvoří zneužití závislosti osoby samostatnou skutkovou podstatu upravenou v § 243 zákona č. 140/1961 Sb. s tím, že kdo zneužije závislosti osoby mladší než osmnáct let nebo osoby svěřené jeho doзору, přiměje ji k mimomanželské souloži, nebo kdo takové osoby, zneužívaje její závislosti, jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. V § 244 zákona č. 140/1961 Sb. byla upravena skutková podstata trestného činu pohlavního styku s osobou téhož pohlaví, nicméně uvedené ustanovení bylo zrušeno první novelou zákona č. 140/1961 Sb. z roku 1991, kdy byl pohlavní styk s osobou téhož pohlaví v České republice dekriminalizován. V § 245 zákona č. 140/1961 Sb. byla upravena skutková podstata trestného činu soulože mezi příbuznými, a to bez jakýchkoliv změn oproti předchozí právní úpravě z roku 1950. Shodně tak skutková podstata obchodování se ženami vymezená v § 246 zákona č. 140/1961 Sb. nedoznala žádných změn ve srovnání s předchozí právní úpravou. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, byl s účinností od 1. 1. 2010 nahrazen zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen trestní zákoník), jenž v České republice platí ve znění pozdějších předpisů doposud.³⁰⁷

Trestní zákoník představoval významnou rekonstrukci trestního práva hmotného, v níž se promítla zásadní změna hodnotového systému české společnosti po roce 1989. Změna v přístupu k trestněprávní ochraně významných společenských zájmů a nadřazení základních lidských práv a svobod nad ostatní zájmy chráněné trestním zákoníkem se promítly mimo jiné do toho času nového pořadí jednotlivých hlav zvláštní části trestního zákoníku. Do popředí trestněprávní ochrany se dostal člověk, jeho život, zdraví, tělesná integrita, osobní svoboda, nedotknutelnost, důstojnost, vážnost, čest, ochrana jeho soukromí, obydlí, majetku a jiných jeho základních

³⁰⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

lidských práv, svobod a zájmů. Z uvedených důvodů byly do první hlavy zařazeny trestné činy proti životu a zdraví, do druhé hlavy trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství a do hlavy třetí trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Hlava třetí zvláštní části trestního zákoníku nyní upravuje všechny sexuální trestné činy, jimž společnost i s důrazem na ochranu zejména žen a dětí věnuje zvýšenou pozornost.³⁰⁸ Dosavadní trestný čin obchodování se ženami byl začleněn do skutkové podstaty obchodování s lidmi vymezené v § 166, tedy v hlavě druhé zvláštní části trestního zákoníku, a z toho důvodu již tento trestný čin není uveden v hlavě třetí zvláštní části trestního zákoníku. Pohlavní styk s osobou téhož pohlaví byl, jak již uvedeno výše, dekriminalizován v roce 1991, a z toho důvodu již tento trestný čin není obsažen v trestním zákoníku. Skutkové podstaty trestných činů znásilnění, pohlavního zneužívání a soulože mezi příbuznými byly s drobnými modifikacemi převzaty z trestního zákona z roku 1961. Začleněna byla do trestního zákoníku opět skutková podstata trestního činu kuplířství, jenž byl obsažen v trestním zákoně z roku 1950. Dalšími sexuálními trestnými činy, jež byly zařazeny do hlavy třetí zvláštní části trestního zákoníku, jsou sexuální nátlak, prostitute ohrožující mravní vývoj dětí, šíření pornografie, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií a zneužití dítěte k výrobě pornografie. Novelou z roku 2014 byly do trestního zákoníku zahrnuty rovněž trestné činy účasti na pornografickém představení a navazování nedovolených kontaktů s dítětem.

Trestní zákoník byl od jeho přijetí již několikrát novelizován. Velmi významnou novelou, jež byla ve Sbírce zákonů vyhlášena dne 19. 6. 2024, je zákon č. 166/2024 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Na základě uvedené novely došlo k redefinaci trestného činu znásilnění ve smyslu přijetí konceptu nekonsensuálního pohlavního styku (podrobněji viz níže). Ke změně definice znásilnění směrem ke konceptu nekonsensuálního pohlavního styku v posledních letech přistoupila celá řada evropských států³⁰⁹, mimo jiné i pod vlivem Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (tzv. Istanbulské úmluvy). Na základě uvedené novely dále došlo po vzoru zahraničních úprav k vyčlenění méně závažných sexuálních praktik nepenetrační povahy do samostatného nového trestného činu sexuálního útoku. V návaznosti na uvedené změny byly na základě novely trestního zákoníku č. 166/2024 Sb. provedeny rovněž další nezbytné návazné změny v trestním zákoníku, jakož i v dalších zákonech

³⁰⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

³⁰⁹ K redefinici trestného činu znásilnění přistoupilo dle dostupných informací v současné době 16 států (tj. Belgie, Dánsko, Finsko, Chorvatsko, Island, Irsko, Kypr, Lucembursko, Malta, Německo, Řecko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko a Spojené Království: Anglie a Wales); možná redefinice je nyní diskutována rovněž např. v Nizozemsku.

odkazujících na vybrané trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Účinnost novely trestního zákoníku č. 166/2024 Sb. byla stanovena ke dni 1. 1. 2025.³¹⁰

S ohledem na výše uvedené lze dospět k závěru, že v posledních desetiletích došlo v českém právním řádu, resp. v české trestní legislativě, k významným změnám. Mezi nejvýznamnější změny patří zejména rozšíření trestněprávní ochrany ve vztahu k různým formám sexuálního násilí a zrovnoprávnění obětí sexuálního násilí, a to z hlediska pohlaví i sexuální orientace. K velice významné změně došlo též v uplynulém roce, kdy na základě novely trestního zákoníku č. 166/2024 Sb. došlo mimo jiné k opuštění prvku násilí coby hlavního definičního znaku některých sexuálních deliktů a jeho nahrazení konceptem nekonsensuálního pohlavního styku. Tato skutečnost představuje významný krok kupředu v boji proti sexuální kriminalitě, kdy v důsledku rostoucího povědomí společnosti o potřebách obětí sexuálního násilí lze očekávat další významné kroky v této oblasti též do budoucna.

Níže se podrobněji zaměřím na trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, jež v důsledku novely č. 166/2024 Sb. prošly nejzásadnějšími změnami.

4.2 Trestný čin znásilnění - § 185 trestního zákoníku

Trestný čin znásilnění je ve zvláštní části trestního zákoníku zařazen do hlavy třetí, tzn. mezi trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Jak již napovídá název hlavy třetí, důvodem tohoto zařazení je zájem zákonodárce na ochraně lidské důstojnosti v sexuální oblasti, přičemž tato ochrana je konkretizována v případě trestného činu znásilnění ochranou svobody rozhodování v pohlavních vztazích.³¹¹

Dle trestního zákoníku ve znění účinném do 31. 12. 2024 byl trestný čin znásilnění ve své základní skutkové podstatě úmyslným přečinem, neboť soud za jeho spáchání mohl uložit pachateli trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby až pět let. Ve své kvalifikované skutkové podstatě byl trestný čin znásilnění zločinem, resp. zvláště závažným zločinem, kdy v odstavci druhém bylo možno za jeho spáchání pachateli uložit trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby až deset let, v odstavci třetím činila horní hranice trestní sazby až dvanáct let a v odstavci čtvrtém činila až osmnáct let. Dle trestního zákoníku ve znění účinném od 1. 1. 2025 se z trestného činu znásilnění stal zločin, resp. zvláště závažný zločin již ve své základní skutkové podstatě, neboť soud může uložit pachateli za jeho spáchání trest odnětí

³¹⁰ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

³¹¹ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017, s. 595. ISBN 978-80-7502-236-3.

svobody s horní hranicí trestní sazby až deset let. Co se týče kvalifikované skutkové podstaty, dle odstavce druhého bude pachatel potrestán odnětím svobody až na dvanáct let, dle odstavce třetího činí horní hranice trestní sazby až patnáct let a dle odstavce čtvrtého činí beze změny až osmnáct let.

4.2.1 Skutková podstata a její změny

Skutková podstata trestného činu znásilnění byla vymezena v trestním zákoníku ve znění účinném do 31. 12. 2024 dle § 185 takto:

„(1) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží,

b) na dítěti, nebo

c) se zbraní.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,

b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo

c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.“

Skutková podstata trestného činu znásilnění v sobě od přijetí trestního zákoníku s účinností od 1. 1. 2010 zahrnovala definiční znaky použití násilí, pohrůžky násilí či pohrůžky jiné těžké újmy, přičemž v sobě zahrnovala jak donucení (příp. zneužití bezbrannosti) k méně závažným sexuálním jednáním dle odst. 1. (např. ohmatávání genitálií, tření apod.), tak donucení (příp. zneužití bezbrannosti) k souloží či jinému pohlavnímu styku provedenému způsobem

srovnatelným se souloží dle odst. 2. Za jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží je třeba dle ustálené soudní praxe považovat orální pohlavní styk, anální pohlavní styk, případy zasunování prstů, jakož i jiných předmětů simulujících pohlavní úd do vaginy.³¹²

Výše uvedené široké vymezení trestného činu znásilnění česká společnost však nikdy skutečně neakceptovala, když za znásilnění stále „tradičně“ považovala a považuje toliko donucení k sexuálním jednáním zahrnujícím soulož či jiný pohlavní styk srovnatelný se souloží, což vedlo k mylným představám veřejnosti o příliš mírných trestech ukládaných za spáchání trestného činu znásilnění. V této souvislosti nutno podotknout, že ve většině právních řádů evropských států jsou pod trestný čin znásilnění subsumovány pouze tzv. penetrační činy, tj. soulož a jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží. S ohledem na tuto skutečnost se jevílo jako příhodné omezit po vzoru zahraničních úprav skutkovou podstatu trestného činu znásilnění toliko na penetrační činy a méně závažná sexuální jednání nepenetrační povahy vyčlenit do samostatného trestného činu, v důsledku čehož by bylo možné stanovit odpovídající výše trestních sazeb.³¹³

V moderním pojetí není znásilnění již pojímáno coby násilím vynucený pohlavní styk a dochází ke změně uvedeného „zastaralého“ konceptu směrem ke konceptu nekonsensuálního pohlavního styku. Lze rozlišovat dva koncepty nekonsensuálního pohlavního styku, kdy jeden koncept je znám pod označením „ne znamená ne“ („No means No“) a je založen na projevení nesouhlasu s pohlavním stykem, druhý koncept je znám pod označením „ano znamená ano“ („Yes means Yes“) a je založen na projevení souhlasu s pohlavním stykem. Koncept „ne znamená ne“ vychází z předpokladu, že každá osoba, jež není nějakým způsobem indisponována, je schopna projevit svůj nesouhlas se sexuálními aktivitami, ať již verbálně či neverbálně (např. pláčem, gesty, ustupováním apod.). Ve srovnání s konceptem „ne znamená ne“ je koncept „ano znamená ano“, dá se říci, o krok dále. Tento přístup není založen na východisku, že ženské či mužské tělo je jinému k dispozici do doby, než daná osoba dá najevo svůj nesouhlas se sexuální aktivitou, nýbrž je založen na ideji, že ženské či mužské tělo je jinému k dispozici pouze za předpokladu, že daná osoba projeví jednoznačný souhlas se sexuálním jednáním. Termín jednoznačný souhlas však není příliš jednoznačný a lze jej vykládat různými způsoby. Lze se setkat ku příkladu s výkladem, že souhlas se sexuálními aktivitami musí být jasný a entuziastický, neb v opačném případě jej nelze považovat za jednoznačný souhlas, přičemž

³¹² Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 9. 2011. sp. zn. 8 Tdo 1082/2011.

³¹³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

takový souhlas musí být neustále „obnovován“ pokaždé, když sexuální aktivity eskalují, tedy na každé nové úrovni sexuální aktivity.³¹⁴

Z důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., vyplývá, že koncept „ne znamená ne“ se z pohledu trestního práva jeví býti přiléhavější. Ve srovnání s konceptem „ano znamená ano“ není koncept „ne znamená ne“ tolik striktní, neboť nezakotvuje trestní postih osob, jež si aktivně nezjišťovaly postoj oběti k sexuálnímu jednání. Uvedený přístup rovněž koresponduje se zásadou ultima ratio, neboť v jeho důsledku nedochází k přepínání trestní represe v situacích, kdy není zřejmé, zda daná osoba se sexuálním jednáním souhlasila. Nutno podotknout, že koncept „ne znamená ne“ zvolilo z obdobných důvodů rovněž Německo, tedy stát velmi blízký svou právní kulturou České republiky.³¹⁵

S výše uvedenými důvody hovořícími pro přístup „ne znamená ne“ se ztotožňuji a dovoluji si je rozvést o další úvahy. Co se týče konceptu „ano znamená ano“, spatřuji největší riziko ve skutečnosti, že nelze jednoznačně definovat souhlas. Je zřejmé, že musí jít o souhlas učiněný bez nátlaku. Dále však vyvstávají otázky, zda by se mělo jednat toliko o verbální souhlas, či zda by mohl být souhlas učiněn též nonverbálně, zda by se mělo jednat o nadšený souhlas, sebejistý souhlas či souhlas s patřičným výrazem ve tváři apod. S otázkou jednoznačného vymezení souhlasu úzce souvisí rovněž otázka případného dokazování. Z mého pohledu by bylo velmi problematické prokázat, zda daná osoba učinila souhlas s dostatečnou intenzitou nadšení tak, aby souhlas vyhovoval oné definici, či zda intenzita nadšení nebyla dostačující, pročež by bylo nutné přistoupit k trestnímu postihu pachatele. V této souvislosti nutno poukázat na skutečnost, že ani v případě konsensuálního styku daná osoba nemusí být schopna projevit nadšený či sebejistý souhlas (tj. souhlas vyhovující definici), neboť u ní v daný moment mohou převažovat pocity studu či lehké obavy z průběhu sexuálního aktu, anebo se může jednat o situace, kdy daná osoba neučiní jednoznačný souhlas, neboť chce působit nedostupně, ač ve skutečnosti zcela souhlasí. S ohledem na uvedené a další možné situace je zřejmé, že mezi vyhovujícím souhlasem a nevyhovujícím souhlasem bude existovat velmi tenká hranice, jež by sexuální partnery stavěla do riskantní pozice a jež by mohlo býti zneužíváno. Nutno zároveň upozornit, že přístup „ano znamená ano“ vychází mimo jiné z principu říkajícího, že nejednoznačný souhlas znamená nesouhlas. Mám za to, že uvedený princip by nemohl být začleněn do českého právního řádu, neboť odporuje jedné ze základních zásad trestního práva, tj.

³¹⁴ SMITH, Tovia. *A Campus Dilemma: Sure, 'No' Means 'No,' But Exactly What Means 'Yes'?* Online. <https://www.npr.org/2014/06/13/321677110/a-campus-dilemma-sure-no-means-no-but-exactly-what-means-yes> [citováno 2024-5-24].

³¹⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

zásadě in dubio pro reo (v pochybnostech ve prospěch obviněného), neboť neprokázal-li by obviněný, že mu byl udělen jednoznačný souhlas, vedlo by udělení nejednoznačného souhlasu, o jehož povaze by byly pochyby, k trestní reprezi obviněného. S ohledem na uvedené nelze než uzavřít, že i v případě stanovení „jednoznačné“ definice souhlasu by existovalo mnoho různých interpretací souhlasu, jakož i interpretací jednotlivých definičních znaků souhlasu, což by vedlo k obtížím při prokazování uvedených skutečností, v důsledku čehož by docházelo k přepínání trestní represe.

Další problematický aspekt konceptu „ano znamená ano“ spatřuji v učinění souhlasu pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek. Je otázkou, do jaké míry alkoholu či jiných návykových látek v krvi by se souhlas dal považovat za vyhovující definici. Je zřejmé, že každá osoba reaguje pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek odlišně, pročež stanovení jednotné hranice by nebylo příhodné. Stanovení jednotné hranice by nebylo přijatelné ani v tom smyslu, že dotyčné osoby by zpravidla neměli ani reálnou možnost, jak zjistit míru ovlivnění alkoholem či jinými návykovými látkami u jejich sexuálních partnerů. Ve svém důsledku by stanovení jednotné hranice mohlo vést k trestnímu postihu osob, jež si v daný moment sice aktivně zjišťovaly postoj svého sexuálního partnera, kdy tento jednoznačně a nadšeně souhlasil, nicméně nepoznaly, že byl jejich sexuální partner pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek do takové míry, že to v daný moment značně ovlivnilo jeho úsudek, v důsledku čehož by nebylo možné považovat souhlas udělený pod vlivem za souhlas vyhovující definici. V důsledku úplného vystřízlivění, výčitek svědomí či nespokojenosti apod. by tak mohlo docházet ke zpětnému zpochybňování souhlasu, který byl v onu chvíli jednoznačný. Mám za to, že shodně jako v případě principu říkajícího, že nejednoznačný souhlas znamená nesouhlas, by rovněž princip říkající, že souhlas učiněný pod vlivem, resp. s vyšší než onou přípustnou hladinou alkoholu či návykových látek v těle, znamená nesouhlas, působil v interpretační i aplikační praxi nemalé potíže.

Nevhodnost aplikace přístupu „ano znamená ano“ shledávám též v rovině dlouhodobých partnerských vztahů, manželství či registrovaných partnerství. Vzhledem k povaze dlouhodobých vztahů mám za to, že by bylo v rozporu s principem důvěry mezi partnery a dalšími atributy dlouhodobých vztahů požadovat po partnerech, aby si po několika letech či desítkách let (intimního) vztahu zjišťovali postoj toho druhého a vyžadovali jeho výslovný souhlas na každé úrovni sexuální aktivity. S daným tématem úzce souvisí problematika „implicitního souhlasu“ („implied consent“) v sexuální oblasti, jíž se zabývají někteří autoři

odborné literatury.³¹⁶ Dle Gardnera lze souhlas považovat za jakousi „morální magii“, jež přeměňuje jinak nemorální či protiprávní jednání na jednání legitimní a morální.³¹⁷ Ku příkladu zmocnění se něčí věci bez jeho souhlasu je krádež, osahávání jiné osoby bez jejího souhlasu je sexuální obtěžování apod. Co se týče termínu „implicitní souhlas“, tento označuje situace, kdy se za daných okolností předpokládá, že dotyčné osoby vyslovily s něčím souhlas, ačkoliv tyto nedaly výslovný ústní či písemný souhlas. Jedná se o nejrůznější situace, od návštěvy lékaře, přes jízdu městskou hromadnou dopravou až po sportovní zápasy. Příkladem, v případě osoby nastupující do přeplněného autobusu lze předpokládat, že implicitně vyslovila souhlas s tím, že se jí osoby stojící okolo budou (nechtěně) dotýkat. Shodně tak lze předpokládat implicitní souhlas u osob tančících v nočních klubech, nakupujících v přeplněných nákupních centrech či hrajících hokej. Plaxton je toho názoru, že koncept implicitního souhlasu lze přenést též do sexuální oblasti a poukazuje na to, že implicitní souhlas rozšiřuje autonomii jak dotýkající se osoby, tak osoby přijímající doteky. Dle Plaxtona jsou spontánní fyzické dotyky projevem náklonnosti, něhy a vřelosti a jsou neodmyslitelnou součástí dlouhodobých partnerských vztahů.³¹⁸ Ačkoliv je sexuální sféra každého jedince potenciálně neomezená, v případě dlouhodobých partnerských vztahů, manželství či registrovaných partnerství lze dospět k závěru, že implicitní souhlas by bylo možno považovat za projev oddanosti, lásky a důvěry. S ohledem na uvedené mám za to, že v rovině dlouhodobých partnerských vztahů, manželství či registrovaných partnerství není aplikace přístupu „ano znamená ano“ vhodná, kdy jako přiléhavá se jeví být koncept implicitního souhlasu ve spojení s konceptem „ne znamená ne“ tak, aby v případě nutnosti měla dlouhodobá partnerka či dlouhodobý partner možnost projevit svůj nesouhlas se sexuálním jednáním.

V souvislosti s implementací konceptu „ne znamená ne“ do českého právního řádu nutno podotknout, že již existující judikatura Nejvyššího soudu i Ústavního soudu ČR ve vztahu ke znásilnění odpovídala tomuto konceptu. Ku příkladu ve věci vedené pod sp. zn. 11 Tdo 294/2014 Nejvyšší soud uzavřel, že „není nezbytné, aby poškozená osoba kladla zřejmý fyzický odpor, postačí, pokud pachateli musela být zjevná nevole této osoby s jeho jednáním.“³¹⁹ Ve věci vedené pod sp. zn. IV. ÚS 3080/22 dospěl Ústavní soud k závěru, že „jednání poškozené

³¹⁶ Např. PLAXTON, Michael. *Implied consent and sexual assault: intimate relationships, autonomy, and voice*. Canada: McGill-Queen's University Press, 2015, 272 s. ISBN 978-0-7735-4620-2.

GARDNER John. *The Opposite of Rape*. in Oxford Journal of Legal Studies, 2018, vol. 38, no. 1, s. 48–70, doi: <https://doi.org/10.1093/ojls/gqx022>.

³¹⁷ GARDNER John. *The Opposite of Rape*. in Oxford Journal of Legal Studies, 2018, vol. 38, no. 1, s. 48–70, doi: <https://doi.org/10.1093/ojls/gqx022>.

³¹⁸ PLAXTON, Michael. *Implied consent and sexual assault: intimate relationships, autonomy, and voice*. Canada: McGill-Queen's University Press, 2015, s. 77-84. ISBN 978-0-7735-4620-2.

³¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2014 sp. zn. 11 Tdo 294/2014.

je v tomto směru nerozhodné, byl-li jasně vyjádřen (libovolnou formou) nedostatek její vůle. To se v dané věci stalo jak fyzickým odporem (odtahováním, díky němuž zůstalo stěžovatelovo jednání "pouze" ve fázi pokusu), tak slovně. Stěžovatelův právní názor, že u znásilnění je nutná aktivní obrana (či rezignace na aktivní obranu) poškozené, neodpovídá právní úpravě, ani ustálené judikatuře.³²⁰ Ačkoliv skutková podstata trestného činu znásilnění vymezená v trestním zákoníku ve znění účinném do 31. 12. 2024 ve spojení se soudní judikaturou v zásadě odpovídala zahraničním „trestně-politickým trendům“ v oblasti sexuálního násilí a požadavkům vyplývajícím z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, jevílo se jako vhodné promítnout judikatorní závěry do samotného znění skutkové podstaty trestného činu znásilnění. Prvek násilí, pohrůžky násilí či pohrůžky jiné těžké újmy coby jeden z definičních znaků znásilnění byl tudíž vypuštěn. S účinností od 1. 1. 2025 bude tudíž pro naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu znásilnění podstatné pouze to, zda oběť jakýmkoliv rozpoznatelným způsobem navenek projevila svůj nesouhlas se sexuálním jednáním. Koncept „ne znamená ne“ je navíc doplněn konceptem zneužití bezbrannosti, neboť v praxi hojně dochází k situacím, kdy oběti sexuálního násilí z určitých objektivních důvodů nemohou projevit nesouhlas se sexuálním jednáním.³²¹ Podstatné snížení schopnosti projevit svou vůli či úplná neschopnost ji projevit může být zapříčiněna ku příkladu tzv. zamrznutím (tj. stav, kdy se oběť není v důsledku extrémní stresové situace schopna jakkoliv bránit), spoutáním, tělesným postižením, duševní poruchou, silnou opilostí, bezvědomím, hlubokým spánkem nebo příliš nízkým či naopak vysokým věkem.

Skutková podstata trestného činu znásilnění je vymezena v ust. § 185 trestního zákoníku ve znění účinném od 1. 1. 2025 takto:

„(1) Kdo s jiným proti jeho seznatelné vůli vykoná soulož nebo jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží,

kdo jiného donutí k souloži nebo jinému pohlavnímu styku provedenému způsobem srovnatelným se souloží s jinou osobou, nebo

kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti,

bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.

(2) Odnětím svobody na tři léta až dvanáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) na dítěti,

³²⁰ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 3. 1. 2023 sp. zn. IV. ÚS 3080/22.

³²¹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

b) na těhotné ženě nebo takovým činem způsobí těhotenství ženy,

c) s další osobou, nebo

d) se zbraní.

(3) Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,

b) spáchá-li takový čin na osobě omezené na osobní svobodě ve věznici nebo ústavu pro výkon zabezpečovací detence nebo ze zákonného důvodu umístěné ve zdravotnickém zařízení, školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo pro preventivně výchovnou péči anebo v jiném místě, kde je omezována její osobní svoboda, nebo

c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.“

Ustanovení § 185 trestního zákoníku obsahuje v prvním odstavci základní skutkovou podstatu, jež je rozdělena na tři aliney. V dalších odstavcích ustanovení § 185 trestního zákoníku jsou vyjádřeny kvalifikované skutkové podstaty, které jsou tvořeny znaky základní skutkové podstaty a dalšími znaky, které typizují vyšší stupeň škodlivosti pro společnost (podrobněji rozebráno níže v bodě 4.2.2).

Obligatorní znaky skutkové podstaty trestného činu znásilnění jsou podrobně rozebrány v následujících podbodech.

4.2.1.1 Objekt

Jak již zmíněno výše, trestný čin znásilnění je ve zvláštní části trestního zákoníku zařazen do hlavy třetí, tzn. mezi trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Jak napovídá název hlavy třetí, druhovým objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Individuálním objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně svobody rozhodování v sexuálních vztazích. Sekundárním objektem tohoto trestného činu je zdraví člověka.³²²

³²² JELÍNEK, Jiří a kol. op. cit. 311, s. 595, 598.

4.2.1.2 Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu znásilnění spočívá v tom, že pachatel a) vykoná soulož či jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží s jinou osobou proti její seznatelné vůli (alinea 1), b) donutí jinou osobu k souloží či jinému pohlavnímu styku provedenému způsobem srovnatelným se souloží se třetí osobou (alinea 2), nebo c) zneužije bezbrannosti jiné osoby k uvedeným jednáním (alinea 3).

V důsledku vyčlenění méně závažných sexuálních praktik nepenetrační povahy do samostatného trestného činu sexuálního útoku byl původně zakotvený zastřešující pojem pohlavní styk nahrazen pojmy soulož a jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, jež odpovídají penetračním činům. Za soulož je třeba považovat spojení pohlavních orgánů muže a ženy. Při souloží de facto dochází k tomu, že mužský pohlavní orgán, tj. penis, vnikne do ženského pohlavního orgánu, tj. vulvy. Trestný čin znásilnění spočívající ve vykonání soulože je, samozřejmě za podmínky naplnění ostatních znaků znásilnění, dokonán již spojením pohlavních orgánů muže a ženy a není podstatné, zda došlo k vyvrcholení. Pakliže nedojde ani k částečnému zasunutí penisu do vulvy a tyto pohlavní orgány se pouze dotknou, popř. se o sebe třou, bude jednání právně kvalifikováno jako pokus trestného činu znásilnění dle ust. § 185 odst. 1 aliny první trestního zákoníku za předpokladu, že pachatel měl v úmyslu dosáhnout soulože či jiného pohlavního styku provedeného způsobem srovnatelným se souloží.³²³ V opačném případě bude jednání právně kvalifikováno jako trestný čin sexuální útok dle ust. § 185a trestního zákoníku. Za jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží je dle Nejvyššího soudu ČR třeba považovat „takový styk, při jehož realizaci dochází k situaci srovnatelné s tou, jaká nastává u soulože (spojení pohlavních orgánů muže a ženy). Na základě tohoto vymezení se za jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží považuje zejména orální pohlavní styk, anální pohlavní styk, ale může sem patřit i zasouvání jiných předmětů (tzv. robertků apod.) do ženského pohlavního ústrojí, event. další způsoby srovnatelného použití předmětů sloužících jako náhražky pohlavních orgánů.“³²⁴ Za jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží je třeba dle judikatury považovat rovněž tzv. manuální masturbaci, když dle Nejvyššího soudu je manuální masturbace „aktem simulujícím pohyb tření, k němuž dochází při souloží, kdy je pohlavní orgán muže zasouván do pohlavního orgánu ženy, resp. aktem, kdy pohlavní orgán muže namísto spojení s pohlavním orgánem ženy je této vkládán do ruky za účelem tření.“ (...) „Tření pohlavního údu poškozenou

³²³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 2324 – 2348, marg. č. 10. ISBN 978-80-7400-893-1.

³²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 9. 2011. sp. zn. 8 Tdo 1082/2011.

zcela jednoznačně mělo směřovat ke stejnému závěru jako soulož, tedy k sexuálnímu uspokojení obviněného.³²⁵ Nicméně vzhledem ke skutečnosti, že tření pohlavního údu představuje méně závažnou sexuální praktiku nepenetrační povahy, kdy tyto byly vyčleněny do samostatného trestného činu sexuálního útoku, nutno poukázat na skutečnost, že manuální masturbace bude s účinností od 1. 1. 2025 postihována dle ust. § 185a trestního zákoníku.

Jak již uvedeno výše, prvek násilí, pohrůžky násilí či pohrůžky jiné těžké újmy coby jeden z definičních znaků znásilnění byl vypuštěn a nahrazen konceptem nekonsenzuálního pohlavního styku. Trestnost činu se odvíjí od toho, zda soulož či jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží je vykonán proti seznatelné vůli oběti, tedy zda oběť jakýmkoliv rozpoznatelným způsobem projevila svůj nesouhlas se sexuálním jednáním. V této souvislosti Válková upozorňuje, že nepostačuje, pokud oběť s jednáním pachatele nesouhlasí vnitřně, aniž by to bylo zjevné navenek. Musí se jednat o seznatelnou vůli, to znamená, že oběť musí dát jakýmkoli navenek seznatelným způsobem najevo, že se sexuálním jednáním nesouhlasí, ať již verbálně či neverbálně (např. pláčem, nesouhlasnými gesty, ustupováním, zaujetím obranné pozice apod.).³²⁶

Vzhledem k tomu, že prvek násilí, pohrůžky násilím nebo jiné těžké újmy byl nahrazen konceptem založeným na projevu navenek seznatelné nesouhlasné vůle, prvek donucení byl zachován toliko ve vztahu k interakci více osob. Respektive trestně postihovány jsou situace, při nichž pachatel donutí jinou osobu k souloží či jinému srovnatelnému pohlavnímu styku se třetí osobou a sám se sexuálního jednání přímo neúčastní. Donucení jiné osoby bez jejího souhlasu k činům sexuální povahy s třetí osobou ostatně označuje za sexuální násilí též Istanbulská úmluva v čl. 36 odst. 1 písm. c). Donucením se rozumí překonání projeveného nesouhlasu či vážně míněného (nikoliv pouze předstíraného) odporu oběti, anebo dosažení situace, kdy oběť neklade odpor z důvodu seznání beznadějnosti jeho kladení.³²⁷ Důvodem pro seznání beznadějnosti kladení odporu může být ku příkladu jednoznačná fyzická převaha pachatele, ozbrojení pachatele, odlehlost místa činu apod. Nutno upozornit, že donucení se může vztahovat k oběma takovým osobám nebo toliko k jedné z nich s tím, že pokud druhá osoba má pohlavní styk s obětí dobrovolně, bude se zpravidla jednat o spolupachatelství.

³²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 4. 2012 sp. zn. 3 Tdo 182/2012.

³²⁶ VÁLKOVÁ, Helena. „Redefinice“ znásilnění aneb nová právní úprava trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Trestněprávní revue. Praha: C. H. Beck, 2024, č. 3, s. 125.

³²⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2324 – 2348, marg. č. 6.

Pojem bezbrannost nebyl dosud v trestním zákoníku definován, a byl tudíž vykládán soudní judikaturou.³²⁸ V důsledku přijetí konceptu „ne znamená ne“ doplněného konceptem zneužití bezbrannosti bylo s účinností od 1. 1. 2025 do trestního zákoníku vloženo ust. § 119a, jež obsahuje vymezení spáchání trestného činu zneužitím bezbrannosti. Z uvedeného ust. se podává, že „trestný čin je spáchán zneužitím bezbrannosti, jestliže pachatel využije toho, že jiná osoba je ve stavu, v němž není schopna utvářet nebo projevit svou vůli nebo je její schopnost utvářet nebo projevit svou vůli podstatně snížena z důvodu bezvědomí, spánku, ovlivnění návykovými látkami, nemoci, zdravotního postižení, duševní poruchy, silného ochromujícího stresu, nízkého nebo vysokého věku, překvapení nebo jiného obdobného důvodu.“ O zneužití bezbrannosti tudíž půjde v situacích, kdy je oběť bez přičinění pachatele v takovém stavu, v němž není schopna projevit svou vůli, nebo je její schopnost vůli projevit podstatně snížena, když důvodem může být jak bezbrannost fyzická (např. ochrnutí, spoutání, vyčerpanost), tak bezbrannost psychická (např. mentální retardace, nízký věk), ale rovněž se může jednat o kombinaci obou (např. intoxikace drogami, mdloby). Před přijetím novely trestního zákoníku č.166/2024 Sb. byla na poli odborné veřejnosti vedena široká diskuze, zda pod pojem bezbrannost zařadit též stavy tzv. „zamrznutí“, tzn. situace, kdy je oběť během sexuálního útoku v důsledku extrémního stresu paralyzována a nedokáže se bránit. Vzhledem ke skutečnosti, že při znásilnění zažívá „stav zamrznutí“ až 70 % obětí, byl tento stav zahrnut do legální definice bezbrannosti. Válková uvádí, že po konzultaci s odborníky z oboru psychologie bylo nakonec zvoleno označení „silný ochromující stres“, jež se jeví býti dostatečně přiléhavým a zároveň srozumitelným pro laickou veřejnost.³²⁹ Z důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., vyplývá, že po vzoru některých zahraničních úprav byl pod stav bezbrannosti zahrnut též stav překvapení, tzn. situace, kdy je oběť zaskočena, což jí může bránit ve včasném projevu její nesouhlasné vůle. Stav překvapení bude však relevantní spíše u méně závažných sexuálních jednání.³³⁰ S ohledem na znění ust. § 119a trestního zákoníku je zřejmé, že výčet důvodů bezbrannosti je demonstrativní, a tedy důvody bezbrannosti mohou být i důvody odlišné od těch, jež jsou v tomto ustanovení explicitně uvedeny (např. spoutání, mdloby, vyčerpanost apod.).

Co se týče důvodu bezbrannosti spočívající v nízkém věku oběti, v minulosti byla vedena polemika ohledně otázky, zda nízký věk může být důvodem bezbrannosti v případě trestného

³²⁸ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2018 sp. zn. 7 Tdo 685/2018-36, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.01.2014 sp. zn. 3 Tdo 1296/2013-75, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 8. 2011 sp. zn. 3 Tdo 929/2011-37.

³²⁹ VÁLKOVÁ, Helena. op. cit. 326, s. 125.

³³⁰ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

činu znásilnění, když na tuto situaci pamatuje trestný čin pohlavního zneužití. K uvedené sporné otázce se mimo jiné vyjádřil velký senát trestního kolegia Nejvyššího soudu v usnesení č.j. 15 Tdo 1154/2019-593 s tím, že „jednání pachatele spočívající ve vykonání pohlavního styku na dítěti mladším patnácti let při současném zneužití bezbrannosti této oběti naplňuje znaky trestného činu znásilnění podle § 185 tr. zákoníku, a nikoli jen znaky trestného činu pohlavního zneužití podle § 187 tr. zákoníku“, a dále dodal, že „obecně platí, že stavem bezbrannosti nelze bez dalšího rozumět nedostatek věku poškozené osoby, nicméně u dítěte velmi útlého věku nelze pochybovat o tom, že jeho psychické a fyzické vlastnosti, schopnosti nejsou na takové úrovni, aby bylo v případě jednání zasahujícího jeho intimní sféru schopno pochopit smysl a podstatu takového jednání a bylo schopno se mu bránit.“³³¹ V tomto směru tudíž došlo k jistému posunu, nicméně stále nebyla stanovena žádná jednotná věková hranice, do jejíhož dosažení by dítě bylo považováno automaticky za bezbranné z důvodu nízkého věku. V zájmu posílení právní jistoty se tudíž přistoupilo ke stanovení této věkové hranice, nicméně není překvapením, že v tomto ohledu rovněž probíhaly na poli (nejen) odborné veřejnosti bouřlivé diskuse. K tomuto Válková uvádí, že Ministerstvo spravedlnosti původně navrhovalo stanovit věkovou hranici pro „automatickou dětskou bezbrannost“ na 5 let, naproti tomu však někteří poslanci a poslankyně navrhovali 15 let. Po konzultaci s odborníky z oblasti dětské psychologie a pediatrie byla však věková hranice bezbrannosti stanovena na 12 let.³³² To znamená, že z důvodu nízkého věku se za bezbranné považuje každé dítě mladší 12 let. V této souvislosti nutno zdůraznit, že zneužitím bezbrannosti se nepostihují případy, kdy je použito násilí či překonáván odpor oběti, nýbrž případy, kdy je dítě natolik nevyspělé, že není schopno vyjádřit svou vůli, či není schopno pochopit smysl a podstatu sexuálního jednání, aby bylo schopno se mu bránit. Vzhledem ke skutečnosti, že každé dítě je odlišně vyspělé, resp. i děti shodného věku mohou být odlišně vyspělé, je zřejmé, že se jedná o velmi individuální otázku, tudíž uvedená věková hranice je stanovena do určité míry arbitrárně.³³³ Pokud jde o důvod bezbrannosti spočívající naopak ve vysokém věku oběti, v tomto případě není stanovena žádná věková hranice, kdy ani z judikatury nevyplývají žádná vodítka v tomto směru.

³³¹ Usnešení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 12. 2019 sp. zn. 15 Tdo 1154/2019-593.

³³² VÁLKOVÁ, Helena. op. cit. 326, s. 125.

³³³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

4.2.1.3 Pachatel

Pachatelem trestného činu znásilnění může být kterákoliv fyzická osoba bez ohledu na pohlaví, která je v době činu příčetná, dovršila 15. roku věku a je rozumově a mravně vyspělá, jde-li o mladistvého. Pachatelem může být též právnická osoba.³³⁴ Z kriminologických výzkumů vyplývá, že ve více jak 90 % případů jsou pachateli muži a že zhruba polovina pachatelů sexuálního násilí je starší třiceti let.³³⁵ Podrobně se osobě pachatele věnuje část 2. této rigorózní práce.

V některých státech byla přijata tzv. Romeo a Julie klauzule, jež vylučuje trestní postih pachatelů znásilnění, a to za podmínek, že se jednalo o konsensuální sexuální jednání, mezi pachatelem a nezletilou obětí byl nízký věkový rozdíl a tito k sobě měli blízký pozitivní vztah (např. v Belgii nesmí být věkový rozdíl vyšší než 3 roky, v Irsku nesmí být věkový rozdíl vyšší než 2 roky).³³⁶ V České republice uvedená klauzule nebyla přijata s ohledem na to, že trestní zákoník upravuje trestný čin pohlavního zneužití, na jehož základě je poskytována ochrana nerušenému sexuálnímu vývoji dítěte až do 15 let věku.

4.2.1.4 Subjektivní stránka

Subjektivní stránku trestného činu znásilnění charakterizuje úmysl. Téměř ve všech případech je úmysl pachatele ve formě úmyslu přímého, neboť pachatel jedná úmyslně s cílem dosáhnout svého záměru, přestože mu oběť dává navenek seznatelným způsobem najevo, že se sexuálním jednáním nesouhlasí. To znamená, že rozhodující v tomto směru je, zda pachatel věděl, že oběť s vykonáním soulože či jiného pohlavního styku provedeného způsobem srovnatelným se souloží nesouhlasí. Soudy se tudíž zaměřují na to, zda oběť projevila jakýmkoliv navenek seznatelným způsobem najevo, že se sexuálním jednáním nesouhlasila, ať již verbálně či neverbálně, a dále hodnotí chování a jednání pachatele, celkovou situaci, dobu a místo spáchání činu a další konkrétní okolnosti případu.

Nejvyšší soud ve věci vedené pod sp. zn. 3 Tdo 929/2011 dospěl k závěru, že pokud se pachatel vzhledem k menší intenzitě odporu oběti domníval, že se jednalo o odpor předstíraný a že ve skutečnosti oběť s pohlavním stykem souhlasila, jednalo se o negativní skutkový omyl spočívající v tom, že pachatel nevěděl o okolnostech naplňujících znaky trestného činu

³³⁴ § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, a contrario.

³³⁵ RAINN. op. cit. 141.

³³⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

znásilnění, v důsledku čehož by byla vyloučena jeho odpovědnost za úmyslný trestný čin.³³⁷ S ohledem na přijetí konceptu „ne znamená ne“ se však domnívám, že uvedený závěr Nejvyššího soudu je obsolentní. Konsensuální pohlavní styk je založen na předpokladu, že když daná osoba projeví nesouhlas, druhá osoba jej musí bezvýjimečně respektovat. Je tudíž zcela irelevantní, zda se pachatel domnívá, že z důvodu nižší intenzity odporu či jiných skutečností (např. zdráhání z důvodu, aby oběť nebyla považována za promiskuitní), se jedná o předstíraný nesouhlas. Nelze než uzavřít, že při projevení jakéhokoliv nesouhlasu danou osobou musí druhá osoba přestat s jakýmkoliv sexuálním jednáním. V opačném případě bychom se dostali do absurdní situace, že mnozí pachatelé domnívajíce, že jejich oběti nesouhlas předstírají, se budou dovolávat toho, že se jedná o negativní skutkový omyl, tedy že nevěděli o okolnostech naplňujících znaky trestného činu znásilnění, v důsledku čehož by měla být vyloučena jejich odpovědnost za úmyslný trestný čin. Mám za to, že pokud pachatel pokračuje přes vyslovený nesouhlas se sexuálním jednáním domnívaje se, že jde o předstíraný nesouhlas, musí být srozuměn s tím, že se může jednat o vážně míněný nesouhlas a že může porušit zájem chráněný zákonem, to znamená, že úmysl pachatele by byl ve formě úmyslu nepřímého.

Jak již naznačeno výše, v některých případech může být úmysl pachatele ve formě úmyslu nepřímého. Krom výše uvedené situace si toto lze představit např. též v případě spáchání činu zneužitím bezbrannosti oběti, kdy pachatel musí být minimálně srozuměn s tím, že se oběť nachází ve stavu bezbrannosti³³⁸ (v závislosti na okolnostech případu se může jednat též o úmysl přímý, a to např. v situacích, kdy pachatel úmyslně oběť uvede do stavu bezbrannosti a úmyslně s ní vykoná soulož či jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží).

4.2.2 Kvalifikovaná skutková podstata

Dle § 185 odst. 2 písm. a), b), c), d) trestního zákoníku pachatel naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu znásilnění v případě, že se jednání vymezených v odst. 1 aliney první až třetí dopustí vůči dítěti, těhotné ženě nebo takovým činem způsobí těhotenství ženy, s další osobou nebo se zbraní. V případě odstavce druhého zakládá kvalifikovaná skutková podstata použití vyšší trestní sazby, neboť se pachatel dopustí trestného činu na osobách, které vyžadují vyšší míru ochrany, se spolupachatelem či účastníkem, anebo zvolí závažnější způsob provedení.

³³⁷ Usnesení Nejvyššího soud ČR ze dne 24. 8. 2011 sp. zn. 3 Tdo 929/2011.

³³⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2324 – 2348, marg. č. 8.

Co se týče znásilnění spáchaného vůči dítěti [§ 185 odst. 2 písm. a)], tak se dle § 126 trestního zákoníku dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak. Dítětem se rozumí jen člověk do dne předcházejícího jeho osmnáctým narozeninám, neboť v den svých osmnáctých narozenin již není osobou mladší osmnácti let, a tudíž ani dítětem. Dítětem může být i osoba zletilá, jestliže před dovršením osmnáctého roku věku nabyla plné svéprávnosti priznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství ve smyslu ust. § 30 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. S odkazem na § 17 písm. b) trestního zákoníku není třeba, aby pachatel znal věk takového dítěte, neboť je postačující, že se zřetelem na okolnosti případu a svoje osobní poměry o uvedené okolnosti vědět měl a mohl. Za takové okolnosti lze považovat zejména vzhled dítěte, jeho fyzickou vyspělost, chování, či vyjadřování.³³⁹

Na základě novely trestního zákoníku č. 166/2024 Sb. byla ve vztahu ke znásilnění zakotvena další okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, tj. spáchání znásilnění na těhotné ženě či způsobení těhotenství oběti [§ 185 odst. 2 písm. b)]. Těhotenství je stav, který začíná nidací, tj. uhnížděním oplodněného vajíčka v děložní sliznici v těle matky, a končí okamžikem, kdy začíná porod. K ukončení těhotenství však může dojít rovněž potratem, ať už samovolným či umělým. Pokud jde o případ umělého oplodnění, tak je počátkem těhotenství rovněž okamžik nidace takového oplodněného vajíčka v děloze. V každém případě je tudíž těhotnou ženou žena v období od nidace do začátku porodu, příp. do prodělání potratu. Z hlediska zavinění pachatel nemusí vědět, že se jedná o těhotnou ženu, neboť postačuje, že se zřetelem na okolnosti případu a své subjektivní dispozice o uvedené okolnosti vědět měl a mohl [§17 písm. b)].³⁴⁰ Nutno podotknout, že těhotenství ženy činí ženu zranitelnější a znásilnění může bezprostředně ohrozit též plod. Ve vztahu ke způsobení těhotenství oběti nutno zdůraznit, že těhotenství může mít zásadní dopady na další život oběti, a to v rovině zdravotní, emocionální i existenční bez ohledu na to, zda takové těhotenství bude uměle přerušeno, či zda oběť dítě donosí a porodí. Zakotvením uvedené okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby je tudíž zdůrazněna závažnost znásilnění, v jehož důsledku oběť otěhotní.

Okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívající ve spáchání znásilnění s další osobou [§ 185 odst. 2 písm. c)] byla do trestního zákoníku rovněž zakotvena novelou č. 166/2024 Sb. Do přijetí uvedené novely byla okolnost spočívající ve spáchání trestného činu s další osobou považována pouze za přitěžující okolnost ve smyslu ust. § 42 písm. o) trestního zákoníku a coby okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby nebyla v kvalifikované

³³⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2324 – 2348, marg. č. 12.

³⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 1858 - 1898, marg. č. 15.

skutkové podstatě žádného trestního činu zakotvena. Okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby bylo v případě některých trestných činů (např. vydírání, porušování domovní svobody, sexuální nátlak, nebezpečné pronásledování) toliko spáchání činu nejméně se dvěma osobami. S ohledem na specifický a intimní charakter trestného činu znásilnění se však jevílo býti příhodným postihovat spáchání činu i pouze s jednou další osobou. V této souvislosti nutno zdůraznit že ona další osoba se na jednání nemusí podílet stejnou měrou jako pachatel, resp. nezáleží na tom, jak významná bude úloha oné další osoby. Může se jednat o spolupachatelství (§ 23), anebo o některou z forem účastenství (§ 24). Osoby, které se účastní na trestném činu pachatele, nemusí být trestně odpovědné. V případě, že druhá osoba není trestně odpovědná (např. z důvodu nepřičetnosti či nedostatku věku), je pachatel de facto jediným pachatelem.

Další zvlášť přitěžující okolností je spáchání trestného činu znásilnění se zbraní [§ 185 odst. 2 písm. d)]. Dle ust. § 118 trestního zákoníku je trestný čin spáchán se zbraní, jestliže pachatel nebo s jeho vědomím některý ze spolupachatelů užije zbraně k útoku, k překonání nebo zamezení odporu anebo jestliže ji k tomu účelu má u sebe. Zbraní se rozumí, pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, cokoliv, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším. Jedná se tudíž nejen o zbraň v technickém slova smyslu (např. zbraň střelná, sečná, palná či bodná), ale o jakýkoliv předmět, který je způsobilý přivodit zranění. Takovými předměty mohou být ku příkladu silný klacek, železná tyč, vidle, či aerosolový rozprašovač se slzným plynem.³⁴¹ Dle judikatury se zbraní rozumí i kámen, přičemž nezáleží na jeho velikosti.³⁴² Pod pojem zbraň spadá též jízdní kolo, neboť bez ohledu na jeho normální účel se hodí k útoku proti jinému a je způsobilé ohrozit jeho tělesnou bezpečnost.³⁴³ Pokud pachatel úmyslně najíždí automobilem na jinou osobu, jedná se rovněž o zbraň.³⁴⁴ Za zbraň lze považovat též napodobeninu střelné zbraně. Ačkoliv takovým předmětem nelze učinit útok proti tělu důraznějším, jeho použití může mít stejné účinky jako pohružka skutečnou zbraní.³⁴⁵ Trestný čin je spáchán se zbraní rovněž v případě, kdy pachatel přímo zbraně nepoužil, avšak měl ji u sebe za účelem jejího použití k útoku, překonání či zamezení odporu. Pokud pachatel zbraň nezamýšlel použít zmíněným způsobem, nejedná se o trestný čin spáchaný se zbraní.³⁴⁶ Z hlediska zavinění je třeba úmyslu, neboť pachatel prostřednictvím zbraně ovlivňuje chování oběti, anebo ji má k tomuto účelu u sebe.³⁴⁷ Ve vztahu k této okolnosti podmiňující použití vyšší

³⁴¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 1303.

³⁴² Rozhodnutí soudu ČR ze dne 4. 3. 1931, sp. zn. Rt 4091/1931.

³⁴³ Rozhodnutí soudu ČR ze dne 13. 6. 1930, sp. zn. Rt 3897/1930.

³⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2012, sp. zn. 3 Tdo 1312/2012.

³⁴⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 7. 2003, sp.zn. 5 Tdo 792/2003.

³⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 1304.

³⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 1756.

restní sazby je nezbytné, aby pachatel ve smyslu ust. § 17 písm. b) restního zákoníku o této okolnosti alespoň věděl.³⁴⁸

Dle ust. § 185 odst. 3 písm. a), b), c) restního zákoníku pachatel naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu restného činu znásilnění v případě, že se jednání vymezených v odst. 1 aliney první až třetí dopustí vůči dítěti mladšímu patnácti let, osobě omezené na osobní svobodě ve věznici nebo ústavu pro výkon zabezpečovací detence nebo ze zákonného důvodu umístěné ve zdravotnickém zařízení, školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo pro preventivně výchovnou péči anebo v jiném místě, kde je omezována její osobní svoboda, nebo způsobí-li těžkou újmu na zdraví. V těchto případech zakládá kvalifikovaná skutková podstata použití vyšší restní sazby, neboť se pachatel dopustí restného činu na osobách, jež vyžadují vyšší míru ochrany, nebo osobách, jejichž osobní svoboda je omezena, anebo činem způsobí zvláště závažný následek.

Co se týče okolnosti podmiňující použití vyšší restní sazby spočívající ve znásilnění spáchaného vůči dítěti mladšímu patnácti let [§ 185 odst. 3 písm. a)], je třeba pojem dítěte mladšího patnácti let vykládat v souladu s interpretačním pravidlem uvedeným v ust. § 139 restního zákoníku. Ochrana přiznaná tímto ustanovením trvá pouze do dne předcházejícího patnáctým narozeninám dítěte, neboť v den svých patnáctých narozenin již není dítětem mladším patnácti let. Z hlediska zavinění ve smyslu ust. § 17 písm. b) restního zákoníku postačí nedbalost. Není třeba, aby pachatel znal věk takového dítěte, neboť je postačující, že se zřetelem na okolnosti případu (např. vzhled dítěte, jeho fyzická vyspělost, chování, vyjadřování) a svoje osobní poměry o uvedené okolnosti vědět měl a mohl. Spáchaní činu na dítěti mladším patnácti let je okolností podmiňující použití vyšší restní sazby, a proto ji nelze znovu hodnotit jako obecně přitěžující okolnost, která ovlivňuje výměru trestu v rámci této vyšší restní sazby ve smyslu ust. § 39 odst. 4 restního zákoníku. O dvojí přičítání téže okolnosti k tíži obviněného se však nejedná, jestliže soud přihlíží při zvažování přitěžujících okolností k tomu, že obětí činu je dítě velmi nízkého předškolního věku. Tím je vyjádřena intenzita negativního důsledku činu, jíž se uvedená okolnost vymyká obecné okolnosti podmiňující použití vyšší restní sazby činu spáchaného na dítěti mladším patnácti let. Takový výrazně nízký věk dítěte odůvodňuje podstatně intenzivnější míru ohrožení, než s jakou je obecně spojován tento kvalifikační znak restného činu.³⁴⁹ V této souvislosti nutno podotknout, že na základě novely restního zákoníku č.166/2024 Sb. byla horní hranice restní sazby zvýšena z původních 12 let na 15 let. Tím je

³⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2210 – 2233, marg. č. 11.

³⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 10. 2018, sp. zn. 3 Tdo 1166/2018-28.

zejména zdůrazněna závažnost znásilnění spáchaného na dítěti mladším 15 let a posilována ochrana této velmi zranitelné skupiny obětí.

Další zvlášť přitěžující okolností je spáchání trestného činu znásilnění na osobě, u níž je omezována osobní svoboda [§ 185 odst. 3 písm. b)]. Na základě uvedené okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby je poskytována zvýšená ochrana osobám, jejichž osobní svoboda byla omezena tím, že byly umístěny do věznice či ústavu pro výkon zabezpečovací detence, nebo byly ze zákonného důvodu umístěny ve zdravotnickém zařízení, školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo pro preventivně výchovnou péči anebo v jiném obdobném místě, kde dochází k omezování jejich osobní svobody (např. policejní cela). Zvýšená pozornost je uvedené skupině osob věnována z důvodu, že osoby umístěné do míst, kde je omezována jejich osobní svoboda, nemají možnost rozhodovat o svém životě svobodně, neboť jsou částečně či zcela svobody zbaveny. Již tento samotný fakt mnohdy negativně ovlivňuje jejich duševní stav. Tyto osoby jsou zpravidla proti své vůli nuceny podrobovat se stanovenému režimu nebo pobývat ve vymezených prostorách, což z nich dělá snadnější oběti pro pachatele sexuálního násilí, neboť osoby omezované na svobodě mají omezenou možnost bránit se proti sexuálnímu jednání.³⁵⁰ Nutno upozornit, že spáchání znásilnění na osobě ze zákonného důvodu umístěné ve školském zařízení pro preventivně výchovnou péči bylo do odstavce třetího vtěleno až novelou č. 166/2024 Sb. Zakotvení uvedené skutečnosti tak reflektuje skutečný stav, tedy že děti se v příslušných školských zařízeních nacházejí v rámci různých právních institutů, a ne nezbytně jen ve výkonu ústavní výchovy (např. děti předběžně umístěné do školského zařízení na základě předběžného opatření soudu).³⁵¹ V důsledku novely trestního zákoníku č. 166/2024 Sb. bylo do odstavce třetího explicitně zakotveno též spáchání činu na osobě ze zákonného důvodu umístěné ve zdravotnickém zařízení, kdy podmínky pro hospitalizace pacienta bez jeho souhlasu a omezení jeho volného pohybu jsou stanoveny v ust. § 38 a § 39 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů. Co se týče zavinění ve smyslu ust. § 17 trestního zákoníku, postačí ve vztahu k zvlášť přitěžující okolnosti spočívající ve spáchání trestného činu znásilnění na osobě, u níž je omezována osobní svoboda, nedbalost.

Další okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívá ve způsobení těžké újmy na zdraví v důsledku znásilnění [§ 185 odst. 3 písm. c)]. Dle § 122 odst. 2 trestního zákoníku se těžkou újmou na zdraví rozumí jen vážná porucha zdraví či jiné vážné onemocnění. Za těchto

³⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2324 - 2348, marg. č. 15.

³⁵¹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

podmínek je těžkou újmou na zdraví zmrzačení, ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti, ochromení údu, ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, poškození důležitého orgánu, zohyzdění, vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, mučivé útrapy, nebo delší dobu trvající porucha zdraví. S ohledem na uvedené interpretační pravidlo těžká újma na zdraví může spočívat ve způsobení fyzické újmy, jestliže tato dosáhne intenzity a povahy vyjádřené v ust. § 122 odst. 2 pod písm. a) až i). Těžká újma na zdraví však může spočívat rovněž ve způsobení újmy duševní, pakliže tato dosáhne intenzity poruchy na zdraví trvající delší dobu ve smyslu písm. i) téhož ust. Nejvyšší soud ve věci vedené pod sp. zn. 8 Tdo 498/2022 dovodil, že takovou duševní újmou může být např. posttraumatická stresová porucha. V této souvislosti Nejvyšší soud poznamenal, že není rozhodné, zda choroba takto byla diagnostikována, nicméně je podstatné, jaké konkrétní potíže v psychickém stavu se u oběti projevovaly a po jak dlouhou dobu trvaly. Aby bylo možné duševní újmu právně kvalifikovat jako delší dobu trvající poruchu zdraví ve smyslu ust. § 122 odst. 2 pod písm. i) trestního zákoníku, musela by být spojena s takovými potížemi, jež by oběti bránily v obvyklém způsobu života tak, že by si nemohla obstarávat obvyklým způsobem své životní potřeby a uspořádat své sociální poměry, přičemž vážná porucha zdraví by se u oběti musela projevovat po dobu nejméně šesti týdnů.³⁵² Nutno zdůraznit, že následek v podobě těžké újmy na zdraví, musí být způsoben některým z jednání uvedených v ust. § 185 odst. 1 trestního zákoníku, a nikoliv např. ze msty či zlosti až po dokončení činu, jak vyplývá již z dřívější judikatury.³⁵³ Co se týče zavinění ve smyslu ust. § 17 trestního zákoníku, těžká újma na zdraví může být způsobena z nedbalosti, ale též úmyslně, neboť znásilnění dle ust. § 185 odst. 1, 3 písm. c) trestního zákoníku je ve vztahu speciality k trestnému činu těžkého ublížení na zdraví dle ust. § 145 i k trestnému činu těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti dle ust. § 147, protože je jednočinný souběh vyloučen.³⁵⁴

Dle ust. § 185 odst. 4 trestního zákoníku pachatel naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu znásilnění v případě, že některým z jednání vymezených v odst. 1 alině první až třetí způsobí smrt oběti. Termín smrt je na základě poznatků lékařské vědy vykládán jako biologická smrt mozku, tj. cerebrální smrt. Cerebrální smrtí se rozumí takový stav organismu, u něhož je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno. Za biologickou smrt mozku se považuje nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene.³⁵⁵ Následek spočívající ve způsobení smrti oběti bude právně kvalifikován dle ust. § 185 odst. 4 trestního

³⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 7. 2020, sp. zn. 8 Tdo 498/2022-740.

³⁵³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 19. 1. 1982, sp. zn. Tpjf 158/80.

³⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2324 - 2348, marg. č. 16.

³⁵⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 1952 – 1969, marg. č. 14.

zákoníku pouze tehdy, byla-li smrt oběti způsobena ve smyslu ust. § 17 písm. a) trestního zákoníku z nedbalosti, přičemž postačí i nedbalost nevědomá. Pakliže pachatel způsobí smrt oběti úmyslně (ať již ve formě úmyslu přímého či nepřímého), je třeba jeho jednání právně kvalifikovat jako trestný čin vraždy v souběhu s trestným činem znásilnění. O jednočinný souběh těchto trestných činů se bude jednat v případech, kdy bude mít pachatel od počátku sexuálního napadení v úmyslu oběť usmrtit. Naproti tomu v případech, kdy pachatel v průběhu sexuálního napadení změní svůj původní záměr, tj. znásilnění, na záměr usmrtit oběť, a začne oběť fyzicky napadat s cílem usmrtit tuto, bude se jednat o dva samostatné skutky, a tedy o vícečinný souběh trestných činů vraždy a znásilnění.³⁵⁶

V ust. § 185 odst. 5 trestního zákoníku je zakotvena trestnost přípravy. Dle ust. § 20 odst. 2 trestního zákoníku je příprava trestná dle trestní sazby stanovené na zvlášť závažný zločin, k němuž směřovala, jestliže trestní zákon nestanoví něco jiného. Do přijetí novely trestního zákoníku č. 166/2024 Sb. byl trestný čin znásilnění zvlášť závažným zločinem toliko při naplnění některé ze zvlášť přitěžujících okolností uvedených v kvalifikovaných skutkových podstatách dle ust. § 185 odst. 2, 3, 4 trestního zákoníku. V takovém případě se k trestnosti přípravy vyžadovalo, aby tato směřovala vždy k těmto zvlášť přitěžujícím okolnostem. Ku příkladu jako příprava zvlášť závažného zločinu znásilnění dle ust. § 185 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) trestního zákoníku bylo posouzeno takové jednání pachatele, který prostřednictvím elektronické komunikace aktivně vyhledával děti mladší patnácti let za účelem soulože či jiného obdobného pohlavního styku srovnatelného se souloží.³⁵⁷ Na základě novely trestního zákoníku č. 166/2024 Sb. se však z trestného činu znásilnění stal zvlášť závažný zločin i ve své základní skutkové podstatě. Příprava bude tudíž trestná ve všech případech, resp. nezávisle na tom, zda směřovala k některé ze zvlášť přitěžujících okolností.

4.3 Trestný čin sexuálního útoku - § 185a trestního zákoníku

Trestný čin sexuálního útoku je novým trestným činem, jenž byl do trestního zákoníku zakotven teprve novelou č. 166/2024 Sb., a to s účinností od 1. 1. 2025. Trestný čin sexuálního útoku byl zařazen do hlavy třetí zvláštní části trestního zákoníku, tzn. mezi trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Důvodem tohoto zařazení je zájem zákonodárce na ochraně lidské důstojnosti v sexuální oblasti, přičemž tato ochrana je v případě trestného činu sexuálního

³⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2324 - 2348, marg. č. 17.

³⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 7. 2014, sp. zn. 7 Tdo 708/2014-56.

útoku konkretizována, shodně jako u trestného činu znásilnění, ochranou svobody rozhodování v pohlavních vztazích.

Trestný čin sexuálního útoku je ve své základní skutkové podstatě úmyslným přečinem, neboť soud za jeho spáchání může uložit pachateli trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby až pět let. Ve své kvalifikované skutkové podstatě je trestný čin sexuálního útoku zločinem, resp. ve vztahu k třetímu a čtvrtému odstavci zvláště závažným zločinem, kdy dle odstavce druhého je možno za jeho spáchání pachateli uložit trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby až osm let, v odstavci třetím činí horní hranice trestní sazby až dvanáct let a v odstavci čtvrtém činí až šestnáct let.

4.3.1 Skutková podstata a její vývoj

Jak již avizováno výše, trestní zákoník ve znění účinném do 31. 12. 2024 trestný čin sexuálního útoku neznal. Trestný čin sexuálního útoku byl do trestního zákoníku zakotven novelou č. 166/2024 Sb., a to s účinností od 1. 1. 2025. Před uvedenou novelou byla méně závažná sexuální jednání nepenetrační povahy spolu s penetračními činy vymezena ve skutkové podstatě trestného činu znásilnění v ust. § 185 trestního zákoníku. Respektive méně závažné sexuální praktiky nepenetrační povahy byly postihovány dle odst. prvního, kde byly zahrnuty pod zastřešujícím pojmem pohlavní styk, a penetrační činy byly postihovány dle odst. druhého, kde byly označeny pojmy soulož a jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží. S ohledem na skutečnost, že uvedené široké vymezení trestného činu znásilnění však česká společnost nikdy skutečně neakceptovala a že ve většině právních řádů evropských států jsou pod trestný čin znásilnění subsumovány pouze tzv. penetrační činy, zákonodárce omezil po vzoru zahraničních úprav skutkovou podstatu trestného činu znásilnění toliko na penetrační činy a méně závažná sexuální jednání nepenetrační povahy vyčlenil do samostatného trestného činu, který vymezil jako trestný čin sexuálního útoku (k tomuto podrobněji viz výše kapitolu 4.2, bod 4.2.1). V této souvislosti lze poukázat na skutečnost, že vyčlenění méně závažných sexuálních praktik nepenetrační povahy do samostatného trestného činu odpovídá též kategorizaci dle článku 36 odst. 1 písm. b) Istanbulské úmluvy, a přibližuje se modernímu pojetí založenému na konceptu nekonsenzuálního pohlavního styku.

Ve vztahu k samotnému názvu trestného činu sexuálního útoku nutno podotknout, že tento nebyl zvolen příliš vhodně. Jak vyplývá z části 1. rigorózní práce, sexuální útok představuje bezprostřední realizaci některých forem sexuálního násilí. Pojem sexuální útok (příp. sexuální napadení) zahrnuje pokusy o tělesný kontakt anebo dokonaný tělesný kontakt, přičemž

takový fyzický kontakt se může uskutečnit buď penetračně (např. znásilnění), nebo nepenetračně (např. uchopení mužských genitálií). V zahraniční odborné literatuře se pojem sexuální útok („sexual assault“) užívá rovněž coby zastřešující pojem pro penetrační činy i méně závažná sexuální jednání nepenetrační povahy.³⁵⁸ V některých zahraničních publikacích je termín sexuální útok dokonce vztahován toliko ke znásilnění.³⁵⁹ S ohledem na uvedené je tudíž zřejmé, že pojmenování trestného činu, jež zakotvuje postih pouze méně závažných sexuálních jednání nepenetrační povahy, názvem sexuální útok, je velmi vágní. Vzhledem ke skutečnosti, že název trestného činu sexuální útok považuji za nevhodný, je na místě předložit jiné návrhy. Při zachování pojmu sexuální útok se jeví býti přiléhavým rozšíření tohoto pojmu o výraz nepenetrační, tj. trestný čin nepenetračního sexuálního útoku, nebo spíše trestný čin sexuálního útoku nepenetrační povahy. Mám za to, že tento termín by zcela vystihoval skutečnost, že takový trestný čin by postihoval pouze méně závažná sexuální jednání nepenetrační povahy, nicméně na poslech ani vizuálně se mi takové spojení nejeví býti příliš atraktivní. Dovolím si tedy z názvu zcela vypustit pojem sexuální útok a dospívám k závěru, že coby nejpriléhavější název shledávám nedovolený sexuální kontakt, tedy trestný čin nedovoleného sexuálního kontaktu. Domnívám se, že uvedený název dostatečně vystihuje, že se jedná o postih pouze méně závažných sexuálních jednání nepenetrační povahy, neboť pojem sexuální kontakt evokuje určitou formu dotýkání a styku v sexuální sféře, nicméně ne natolik intenzivní, že by došlo k penetraci, a pojem nedovolený vystihuje skutečnost, že se jedná o sexuální kontakt bez souhlasu oběti. S ohledem na uvedené mám za to, že co se týče názvu je trestný čin nedovoleného sexuálního kontaktu více přiléhavý než trestný čin sexuálního útoku.

Shodně jako v případě trestného činu znásilnění, bude s účinností od 1. 1. 2025 pro naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu sexuálního útoku podstatné pouze to, zda oběť jakýmkoliv rozpoznatelným způsobem navenek projevila svůj nesouhlas se sexuálním jednáním. Koncept „ne znamená ne“ je navíc i v tomto případě doplněn konceptem zneužití bezbrannosti.

Skutková podstata trestného činu sexuálního útoku je vymezena v trestním zákoníku ve znění účinném od 1. 1. 2025 v ust. § 185a takto:

³⁵⁸ Viz např. O'DONOHUE, William T. a SCHEWE, Paul A., ed. *Handbook of Sexual Assault and Sexual Assault Prevention*. Switzerland: Springer Nature, 2019, 857 s. ISBN 978-3-030-23644-1. e-ISBN 978-3-030-23645-8. CHANCELLOR, Arthur S. *Investigating Sexual Assault Cases*. Second edition. United Kingdom: CRC Press, Taylor & Francis Group, 2022, 507 s. ISBN: 978-0-367-61146-0. GRAY, Matt J., HASSIJA, Christina M. a STEINMETZ, Sarah E. *Sexual Assault Prevention on College Campuses*. United Kingdom: Psychology Press, 2017, 130 s., ISBN: 978-1-138-94080-2.

³⁵⁹ Viz např. REDDINGTON, Frances P. a KREISEL, Betsy Wright. *Sexual Assault: The Victims, the Perpetrators, and the Criminal Justice System*, 3rd Edition. Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2017, 496 s. ISBN 978-1-61163-557-7. e-ISBN 978-1-53100-340-1. PETRAK, Jenny a HEDGE, Barbara, ed. *The Trauma of Sexual Assault: Treatment, Prevention and Practice*. England: John Wiley & Sons Ltd, 2002, 368 s. ISBN 978-0471626916.

„(1) Kdo s jiným proti jeho seznatelné vůli vykoná jiný pohlavní styk než uvedený v § 185, kdo jiného donutí k jinému pohlavnímu styku než uvedenému v § 185 s jinou osobou, pohlavnímu sebeukájení, obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému činu nebo chování zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody až na pět let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) na dítěti,

b) s další osobou, nebo

c) se zbraní.

(3) Odnětím svobody na tři léta až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,

b) spáchá-li takový čin na osobě omezené na osobní svobodě ve věznici nebo ústavu pro výkon zabezpečovací detence nebo ze zákonného důvodu umístěné ve zdravotnickém zařízení, školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo pro preventivně výchovnou péči anebo v jiném místě, kde je omezována její osobní svoboda, nebo

c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na deset až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.“

Ustanovení § 185a trestního zákoníku obsahuje v prvním odstavci základní skutkovou podstatu, jež je rozdělena na tři aliney. V dalších odstavcích ustanovení § 185a trestního zákoníku jsou vyjádřeny kvalifikované skutkové podstaty, které jsou tvořeny znaky základní skutkové podstaty a dalšími znaky, které typizují vyšší stupeň škodlivosti pro společnost (podrobněji rozebráno níže v bodě 4.3.2).

Obligatormí znaky skutkové podstaty trestného činu sexuálního útoku jsou podrobně rozebrány v následujících podbodech.

4.3.1.1 Objekt

Jak již zmíněno výše, trestný čin sexuálního útoku je ve zvláštní části trestního zákoníku zařazen do hlavy třetí, tzn. mezi trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Jak napovídá název hlavy třetí, druhovým objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Individuálním objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně svobody rozhodování v sexuálních vztazích.

4.3.1.2 Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu sexuálního útoku spočívá v tom, že pachatel a) vykoná s jinou osobou proti její seznatelné vůli jiný pohlavní styk než uvedený v § 185 (alinea 1), b) donutí jinou osobu k jinému pohlavnímu styku než uvedenému v § 185 se třetí osobou, pohlavnímu sebeukájení, obnažování nebo jinému srovnatelnému chování (alinea 2), nebo c) zneužije bezbrannosti jiné osoby k uvedeným jednáním (alinea 3).

V důsledku vyčlenění méně závažných sexuálních praktik nepenetrační povahy z trestného činu znásilnění do samostatného trestného činu sexuálního útoku byl původně zakotvený zastřešující pojem pohlavní styk v ust. § 185 trestního zákoníku nahrazen pojmy soulož a jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, jež odpovídají penetračním činům, a v ust. § 185a trestního zákoníku byl zakotven pojem jiný pohlavní styk než uvedený v § 185, tzn. jiný pohlavní styk než soulož či jiný pohlavní styk srovnatelný se souloží, což odpovídá nepenetračním činům. Pohlavním stykem se rozumí jakýkoliv způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, bez ohledu na to, zda se jedná o osobu stejného či odlišného pohlaví. Jedná se o široký zastřešující pojem, jenž zahrnuje veškerá jednání vyvolaná pohlavním pudem spočívající v tělesném kontaktu s druhou osobou, jejichž cílem je ukojení sexuálního nutkání. S ohledem na uvedené je zřejmé, že pojem pohlavní styk zahrnuje širokou škálu činností, tj. soulož, jiné pohlavní styky provedené způsobem srovnatelným se souloží (tj. orální a anální pohlavní styk, zasouvání prstů a jiných předmětů do ženského pohlavního ústrojí, event. další způsoby srovnatelného použití předmětů sloužících jako náhražky pohlavních orgánů), jakož i jiné pohlavní styky než uvedené v § 185. Pod pojem jiný pohlavní styk než uvedený v § 185 spadá rovněž různorodá škála činností, ku příkladu hlazení a líbání po celém těle, osahávání prsou, pohlavních orgánů a dalších intimních částí těla, osahávání intimních míst na těle přes oblečení³⁶⁰, sání prsních bradavek, vsunování pohlavního údu muže mezi prsa nebo stehna ženy, poskytování tzv. erotické masáže či provádění mírnějších forem

³⁶⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 7. 2014, sp.zn. 8 Tdo 775/2014.

sadomasochistických praktik³⁶¹, tření pohlavního údu muže apod. V této souvislosti nutno upozornit, že se nejedná o jakékoliv aktivity prováděné na těle, avšak pouze o takové, jež směřují k ukájení pohlavního pudu. Za jiný pohlavní styk než uvedený v § 185 nelze tudíž považovat ku příkladu hlazení po hrudníku a břicho nebo sezení nahé oběti na nohou pachatele, jestliže šlo o jednání, které nesouviselo s ukájením pohlavního pudu a směřovalo k dosažení jiného cíle.³⁶²

Vzhledem ke skutečnosti, že prvek násilí, pohrůžky násilí či pohrůžky jiné těžké újmy coby jeden z definičních znaků znásilnění byl vypuštěn a nahrazen konceptem nekonsenzuálního pohlavního styku, uplatní se i v případě jiných pohlavních styků než uvedených v § 185 koncept založený na projevu navenek seznatelné nesouhlasné vůle. Trestnost činu sexuálního útoku se tudíž odvíjí od toho, zda jiný pohlavní styk než uvedený v § 185 je vykonán proti seznatelné vůli oběti, tedy zda oběť jakýmkoliv rozpoznatelným způsobem projevila navenek svůj nesouhlas se sexuálním jednáním, ať již verbálně či neverbálně (např. pláčem, nesouhlasnými gesty, ustupováním apod.).

Shodně jako v případě trestného činu znásilnění byl i v případě trestného činu sexuálního útoku prvek donucení zachován ve vztahu k interakci více osob. Respektive trestně postihovány jsou situace, při nichž pachatel donutí jinou osobu k jinému pohlavnímu styku než uvedenému v § 185 se třetí osobou a sám se sexuálního jednání přímo neúčastní. Donucením se rozumí překonání projeveného nesouhlasu či vážně míněného (nikoliv pouze předstíraného) odporu oběti, anebo dosažení situace, kdy oběť neklade odpor z důvodu seznání beznadějnosti jeho kladení (např. ozbrojení pachatele, odlehlost místa činu apod.).³⁶³ Nutno upozornit, že donucení se může vztahovat k oběma takovým osobám nebo toliko k jedné z nich s tím, že pokud druhá osoba vykoná jiný pohlavní styk než uvedený v § 185 s obětí dobrovolně, bude se zpravidla jednat o spolupachatelství. Pakliže jeden ze spolupachatelů navzdory domluvě oběť znásilní, bude se jednat o exces (vybočení) některého ze spolupachatelů z rámce společné dohody, kdy tento spolupachatel bude sám odpovědný za to, co sám zaviněně způsobil (tj. trestný čin znásilnění dle ust. § 185 trestního zákoníku), zatímco druhý ze spolupachatelů bude odpovídat pouze za trestnou činnost v rámci společné dohody (tj. trestný čin sexuálního útoku dle § 185a trestního zákoníku).

Pod trestný čin sexuálního útoku byla dále podřazena i část jednání dosud obsažených ve skutkové podstatě trestného činu sexuálního nátlaku, tj. pohlavní sebeukájení, obnažování či jiné

³⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 5. 2021, sp. zn. 7 Tdo 399/2021-1008.

³⁶² Srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 2. 2011, sp. zn. 7 Tdo 191/2011.

³⁶³ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2324 – 2348, marg. č. 6.

srovnatelné chování, ve vztahu k nimž byl zachován prvek donucení. Prvek donucení byl ve vztahu k uvedeným jednáním zachován z důvodu, že se jedná o autoerotické praktiky, kdy z jejich samotné podstaty je vyloučena možnost, že by je osoba prováděla přes svůj nesouhlas, aniž by ji k tomu pachatel donutil (příp. zneužil její bezbrannosti).³⁶⁴ V těchto případech je poskytována ochrana obětem, jež jsou vystaveny sexuálními jednáním, při nichž nedochází k fyzickému sexuálnímu kontaktu s pachatelem; pachatel oběti nutí, aby se ony samy obnažovaly či prováděly na svém těle různé sexuální úkony, jimž zpravidla přihlíží, aby se tak sexuálně vzrušoval. Pro právní kvalifikaci jednání dle ust. § 185a odst. 1 aliny druhé trestního zákoníku je podstatné, aby pachatel k uvedeným sexuálními praktikám donutil jinou osobu, tzn. osobu od pachatele samého odlišnou. Pokud však pachatel donutí oběť, aby sledovala jeho vlastní pohlavní sebeukájení, obnažování či jiné srovnatelné chování, nebude se jednat o trestný čin sexuálního útoku (při splnění dalších podmínek by se mohlo jednat o trestný čin vydírání dle ust. § 175 trestního zákoníku).³⁶⁵ Vzhledem ke skutečnosti, že pojem sexuální útok v teoretické rovině zahrnuje dokonaný tělesný kontakt anebo alespoň pokusy o tělesný kontakt (ať již penetrační či nepenetrační), mám za to, že podřazení sexuálních jednání, při nichž nedochází k fyzickému sexuálnímu kontaktu oběti s pachatelem, pod trestný čin sexuálního útoku, nebylo příliš příhodné. Na druhou stranu však lze toto podřazení pochopit v tom smyslu, že záměrem zákonodárce bylo omezit trestný čin sexuálního nátlaku dle ust. § 186 trestního zákoníku toliko na jiné způsoby přimětí oběti k určitým sexuálním jednáním, než je donucení.

Pojem pohlavní sebeukájení (neboli masturbace) označuje takové chování, při kterém osoba provádí na svém vlastním těle takové sexuální praktiky, při nichž dochází ke dráždění vlastních pohlavních orgánů či jiných intimních míst (např. hlazení, masírování či jiné dráždění genitálií, prsou, stehen, či análního otvoru). Při pohlavním sebeukájení může docházet k dráždění intimních míst vlastní rukou, s pomocí vibrátorů, umělých vagín či jiných obdobných předmětů. Pojem obnažování představuje vysvlékání se a odhalování intimních částí těla, zvláště genitálií, hýždí a prsou. K obnažování za účelem sexuálního vzrušení dochází ku příkladu u striptýzu. K posouzení jednání coby obnažování není nezbytné, aby došlo k úplnému odhalení těla v jeho celkové nahotě, nýbrž postačuje, pokud oběť na svém těle obnažuje pouze některá intimní místa.³⁶⁶ Pojem jiné srovnatelné chování zahrnuje taková sexuální jednání, která nejsou pohlavním stykem, pohlavním sebeukájením ani obnažováním. Ku příkladu se jedná o verbální

³⁶⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

³⁶⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2348 - 2360, marg. č. 9.

³⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2348 - 2360, marg. č. 9.

projevy směřující k sexuálnímu vzrušení, erotický tanec, napodobování kopulačních pohybů, tzv. pissing³⁶⁷, či některé formy BDSM (např. bičování, svazování) apod.

Shodně jako v případě trestného činu znásilnění byl i v případě trestného činu sexuálního útoku doplněn koncept „ne znamená ne“ konceptem zneužití bezbrannosti. K pojmu zneužití bezbrannosti podrobněji viz výše kapitolu 4.2, bod 4.2.1, podbod 4.2.1.2 rigorózní práce. Pro úplnost nutno podotknout, že pokud pachatel vykoná jiný pohlavní styk než uvedený v § 185 s dítětem mladším 12 let, příp. pokud takové dítě donutí k jinému pohlavnímu styku než uvedenému v § 185 s jinou osobou, pohlavnímu sebeukájení, obnažování či jinému srovnatelnému chování, bude trestně odpovědný za trestný čin sexuálního útoku dle ust. § 185a odst. 1, odst. 3 písm. a) trestního zákoníku a nikoliv za mírněji trestné pohlavní zneužití dle ust. § 187 odst. 1 trestního zákoníku, a to i kdyby dítě s jeho jednáním souhlasilo.³⁶⁸

4.3.1.3 Pachatel

Pachatelem trestného činu sexuálního útoku může být kterákoliv fyzická osoba bez ohledu na pohlaví, která je v době činu přičetná, dovršila 15. roku věku a je rozumově a mravně vyspělá, jde-li o mladistvého. Pachatelem může být též právnická osoba.³⁶⁹ Podrobně se osobě pachatele věnuje část 2. této rigorózní práce.

4.3.1.4 Subjektivní stránka

Subjektivní stránku trestného činu sexuálního útoku charakterizuje úmysl, přičemž postačí úmysl nepřímý. Pakliže oběť dává pachateli navenek seznatelným způsobem najevo, že se sexuálním jednáním nesouhlasí, jedná pachatel úmyslně s cílem dosáhnout svého záměru, příp. pakliže pachatel překonává vážně míněný odpor oběti, či zneužívá její bezbrannosti, musí o tom vědět, anebo s těmito skutečnostmi musí být minimálně srozuměn.

4.3.2 Kvalifikovaná skutková podstata

Dle § 185a odst. 2 písm. a), b), c) trestního zákoníku pachatel naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu sexuálního útoku v případě, že se jednání vymezených v odst. 1 aliney první až třetí dopustí vůči dítěti, s další osobou nebo se zbraní. V případě odstavce

³⁶⁷ Jedná se o sexuální praktiku, při níž dochází k sexuálnímu vzrušení pozorováním jiné osoby při močení, strpěním močení na sebe ze strany jiné osoby či močením na jinou osobu.

³⁶⁸ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

³⁶⁹ § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, a contrario.

druhého zakládá kvalifikovaná skutková podstata použití vyšší trestní sazby, neboť se pachatel dopustí trestného činu na osobách, které vyžadují vyšší míru ochrany, se spolupachatelem či účastníkem, anebo zvolí závažnější způsob provedení.

Dle ust. § 185a odst. 3 písm. a), b), c) trestního zákoníku pachatel naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu sexuálního útoku v případě, že se jednání vymezených v odst. 1 aliny první až třetí dopustí vůči dítěti mladšímu patnácti let, osobě omezené na osobní svobodě ve věznici nebo ústavu pro výkon zabezpečovací detence nebo ze zákonného důvodu umístěné ve zdravotnickém zařízení, školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo pro preventivně výchovnou péči anebo v jiném místě, kde je omezována její osobní svoboda, nebo způsobí-li těžkou újmu na zdraví. V těchto případech zakládá kvalifikovaná skutková podstata použití vyšší trestní sazby, neboť se pachatel dopustí trestného činu na osobách, jež vyžadují vyšší míru ochrany, nebo osobách, jejichž osobní svoboda je omezena, anebo činem způsobí zvláště závažný následek.

Dle ust. § 185a odst. 4 trestního zákoníku pachatel naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu sexuálního útoku v případě, že některým z jednání vymezených v odst. 1 aliny první až třetí způsobí smrt oběti.

K jednotlivým okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby podrobněji viz výše kapitulu 4.2, bod 4.2.2 rigorózní práce.

V ust. § 185a odst. 5 trestního zákoníku je zakotvena trestnost přípravy. Dle ust. § 20 odst. 2 trestního zákoníku je příprava trestná dle trestní sazby stanovené na zvláště závažný zločin, k němuž směřovala, jestliže trestní zákon nestanoví něco jiného. Vzhledem ke skutečnosti, že trestný čin sexuálního útoku je zvláště závažným zločinem toliko při naplnění některé ze zvláště přitěžujících okolností uvedených v kvalifikovaných skutkových podstatách dle ust. § 185a odst. 3, 4 trestního zákoníku, je k trestnosti přípravy vyžadováno, aby tato směřovala vždy k těmto zvláště přitěžujícím okolnostem. Ku příkladu jako příprava zvláště závažného zločinu sexuálního útoku dle ust. § 185a odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) trestního zákoníku by bylo posouzeno takové jednání pachatele, který by prostřednictvím sociálních sítí aktivně vyhledával dívky mladší patnácti let za účelem jejich přinucení k pohlavnímu sebeukájení, obnažování či jinému srovnatelnému chování. Naproti tomu, pokud by pachatel vyhledával pouze šestnáctileté dívky za tímto účelem, nejednalo by se o přípravu zvláště závažného zločinu sexuálního útoku, protože by příprava nebyla trestná.

4.4 Trestný čin sexuálního nátlaku - § 186 trestního zákoníku

Trestný čin sexuálního nátlaku byl do českého trestního práva zakotven s účinností od 1. 1. 2010. Trestný čin sexuálního nátlaku je ve zvláštní části trestního zákoníku zařazen do hlavy třetí, tzn. mezi trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Důvodem tohoto zařazení je zájem zákonodárce na ochraně lidské důstojnosti v sexuální oblasti, přičemž tato ochrana je konkretizována v případě trestného činu sexuálního nátlaku ochranou svobody rozhodování v pohlavním životě.³⁷⁰

Trestní zákoník ve znění účinném do 31. 12. 2024 obsahoval v odstavcích prvním a druhém ust. § 186 tři samostatné základní skutkové podstaty, v nichž byl trestný čin sexuálního nátlaku úmyslným přečinem, neboť soud za jeho spáchání mohl uložit pachateli trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby až čtyři léta. Ve své kvalifikované skutkové podstatě byl trestný čin sexuálního nátlaku zločinem, resp. ve vztahu k pátému a šestému odstavci zvláště závažným zločinem, kdy dle odstavce třetího bylo možno za jeho spáchání pachateli uložit trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby až pět let, v odstavci čtvrtém činila horní hranice trestní sazby až osm let, v odstavci pátém činila až dvanáct let a v odstavci šestém činila až šestnáct let. Trestní zákoník ve znění účinném od 1. 1. 2025 obsahuje v ust. § 186 již pouze jednu základní skutkovou podstatu, v níž je trestný čin sexuálního nátlaku úmyslným přečinem, za jehož spáchání lze beze změny uložit pachateli trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby až čtyři léta. Ve své kvalifikované skutkové podstatě je trestný čin sexuálního nátlaku zločinem, resp. ve vztahu k čtvrtému, pátému a šestému odstavci zvláště závažným zločinem, kdy dle odstavce druhého bude pachatel potrestán odnětím svobody až na pět let, dle odstavce třetího činí horní hranice trestní sazby až osm let, dle odstavce čtvrtého činí horní hranice trestní sazby až deset let, dle odstavce pátého činí beze změny až dvanáct let a dle odstavce šestého činí beze změny až šestnáct let.

4.4.1 Skutková podstata a její změny

Skutková podstata trestného činu sexuálního nátlaku byla vymezena v trestním zákoníku ve znění účinném do 31. 12. 2024 dle § 186 takto:

„(1) Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta nebo zákazem činnosti.

³⁷⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. op. cit. 311, s. 599.

(2) Stejně bude potrestán pachatel, který přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti, nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2

a) na dítěti, nebo

b) nejméně se dvěma osobami.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 se zbraní,

b) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo

c) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny.

(5) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let, nebo

b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

(6) Odnětím svobody na deset až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 smrt.

(7) Příprava je trestná.“

Ustanovení § 186 v sobě od přijetí trestního zákoníku s účinností od 1. 1. 2010 zahrnovalo v odstavcích 1 a 2 tři samostatné základní skutkové podstaty, kdy každá z nich postihovala odlišné jednání pachatele, jež se lišilo jak ve své povaze, tak rovněž v účinku pro oběť. Zatímco skutková podstata vymezená v odstavci 1 alině první v sobě zahrnovala definiční znaky donucení násilím, pohrůzkou násilí či pohrůzkou jiné těžké újmy, skutkové podstaty vymezené v odstavci 1 alině druhé a v odstavci 2 zahrnovaly jednání pachatele spočívající v tom, že jiného přiměje. V případě prvních dvou skutkových podstat vymezených v odstavci 1 bylo postihováno jednání každého pachatele bez ohledu na to, jaký měl vztah k oběti nebo oběť k němu, kdežto v případě třetí skutkové podstaty vymezené v odstavci 2 bylo definičním znakem zneužití závislosti oběti nebo postavení pachatele a z něho vyplývající důvěryhodnosti či vlivu vůči oběti. K naplnění tohoto definičního znaku tudíž bylo nezbytné, aby oběť byla na pachateli

závislá, nebo aby mu z důvodu jeho postavení důvěřovala či byla pod jeho vlivem. Nutno upozornit, že definiční znak zneužití bezbrannosti v odstavci 1 aliny druhé nespočíval v žádném vztahu oběti k pachateli, avšak se jednalo o psychický či fyzický stav oběti na pachateli nezávislý. Ve vztahu ke všem třem samostatným skutkovým podstatám však bylo shodným znakem to, že oběť byla pachatelem vedena k tomu, aby se pohlavně ukájela, obnažovala nebo činila jiné srovnatelné chování, přičemž v případě třetí skutkové podstaty byla škála uvedených sexuálních praktik rozšířena o pohlavní styk.³⁷¹

Vzhledem ke skutečnosti, že došlo k opuštění „zastaralého“ konceptu zahrnujícího prvek násilí, pohrůžky násilí či pohrůžky jiné těžké újmy ve vztahu k sexuálním jednáním, došlo ke změně i v případě skutkové podstaty trestného činu sexuálního nátlaku. Část jednání dosud obsažených ve skutkové podstatě trestného činu sexuálního nátlaku, tj. donucení k pohlavnímu sebeukájení, obnažování či jinému srovnatelné chování a zneužití bezbrannosti k těmto jednáním, byla podřazena pod trestný čin sexuálního útoku dle ust. § 185a trestního zákoníku (podrobněji viz výše kapitolu 4.3, bod 4.3.1, podbod 4.3.1.2). V důsledku uvedeného podřazení byl trestný čin sexuálního nátlaku omezen toliko na odlišné, resp. s donucením nespojené způsoby přimětí jiné osoby k určitým sexuálním jednáním, spočívající ku příkladu v příslibech, přemlouvání, zneužití závislosti či postavení. Vedle zneužití závislosti či postavení byl trestný čin sexuálního nátlaku doplněn rovněž o zneužití tísně.

S účinností od 1. 1. 2025 bude tudíž pro naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu sexuálního nátlaku podstatné pouze to, zda pachatel zneužije tísně oběti, její závislosti na sobě nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti či vlivu. Na rozdíl od trestného činu znásilnění či sexuálního útoku, kdy pachatel jedná proti navenek seznatelné nesouhlasné vůli oběti, nebo zneužívá jejího stavu bezbrannosti, v němž je vůle oběti zcela vyloučena či podstatně snížena, nebude v případě trestného činu sexuálního nátlaku pachatel konat proti vůli oběti, neboť tato se mu podvolí v důsledku určitých vnějších okolností (ať již to bude z důvodu tísně, závislosti na pachateli nebo z důvodu obdivu a vzhlížení k pachateli jako k autoritě).³⁷²

Skutková podstata trestného činu sexuálního nátlaku je vymezena v ust. § 186 trestního zákoníku ve znění účinném od 1. 1. 2025 takto:

„(1) Kdo přiměje jiného k pohlavnímu styku, pohlavnímu sebeukájení, obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho tísně, závislosti nebo svého postavení a z něho

³⁷¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2348 - 2360, marg. č. 2.

³⁷² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu, bude potrestán odnětím svobody až na čtyři léta nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) na dítěti, nebo

b) s další osobou.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží.

(4) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) na dítěti mladším patnácti let,

b) na osobě omezené na osobní svobodě ve věznici nebo ústavu pro výkon zabezpečovací detence nebo ze zákonného důvodu umístěné ve zdravotnickém zařízení, školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo pro preventivně výchovnou péči anebo v jiném místě, kde je omezována její osobní svoboda, nebo

c) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží na těhotné ženě nebo takovým činem způsobí těhotenství ženy.

(5) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží na dítěti mladším patnácti let,

b) spáchá-li takový čin souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží na osobě omezené na osobní svobodě ve věznici nebo ústavu pro výkon zabezpečovací detence nebo ze zákonného důvodu umístěné ve zdravotnickém zařízení, školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo pro preventivně výchovnou péči anebo v jiném místě, kde je omezována její osobní svoboda, nebo

c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

(6) Odnětím svobody na deset až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(7) Příprava je trestná.“

Ustanovení § 186 trestního zákoníku obsahuje v prvním odstavci základní skutkovou podstatu. V dalších odstavcích ustanovení § 186 trestního zákoníku jsou vyjádřeny kvalifikované skutkové podstaty, které jsou tvořeny znaky základní skutkové podstaty a dalšími znaky, které typizují vyšší stupeň škodlivosti pro společnost (podrobněji rozebráno níže v bodě 4.4.2).

Obligaturní znaky skutkové podstaty trestného činu sexuálního nátlaku jsou podrobně rozebrány v následujících podbodech.

4.4.1.1 Objekt

Jak již zmíněno výše, trestný čin sexuálního nátlaku je ve zvláštní části trestního zákoníku zařazen do hlavy třetí, tzn. mezi trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Jak napovídá název hlavy třetí, druhovým objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Individuálním objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně svobody rozhodování v pohlavním životě.

4.4.1.2 Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu sexuálního nátlaku spočívá v tom, že pachatel přiměje jinou osobu k pohlavnímu styku, pohlavnímu sebeukájení, obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, a to takovým způsobem, že zneužije její tísně, závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti či vlivu.

V důsledku vyčlenění části jednání dosud obsažených ve skutkové podstatě trestného činu sexuálního nátlaku, jež spočívala v donucení jiné osoby k pohlavnímu sebeukájení, obnažování či jinému srovnatelnému chování či zneužití bezbrannosti k uvedeným jednáním, do skutkové podstaty trestného činu sexuálního útoku dle ust. § 185a trestního zákoníku, byla skutková podstata trestného činu sexuálního nátlaku omezena toliko na odlišné, resp. s donucením či zneužitím bezbrannosti nespojené způsoby přimětí jiné osoby k určitým sexuálním jednáním. Pojem přimět jiného představuje způsob jednání, na jehož základě daná osoba pohne jinou osobu k požadovanému chování. Nutno však zdůraznit, že tento způsob jednání není založen na násilí či pohrůžkách, ani v sobě neobsahuje žádné jiné prvky agresivity. Formy nátlaku, jimiž pachatel může přimět jinou osobu k pohlavnímu styku, pohlavnímu sebeukájení, obnažování či jinému srovnatelnému chování, mohou mít různé podoby. Ku příkladu se může jednat o nejrůznější přísliby, přesvědčování, nabídky, příkazy či pobízení. Zkrátka se bude jednat o širokou škálu jednání, jež bude nenásilné formy a prosto výhrůžek, na jehož základě lze docílit toho, že oběť vykoná, oč ji pachatel žádá. Vzhledem k uvedenému dospěl Nejvyšší soud

k závěru, že „pod tento znak lze proto zařadit i jednání, kdy pachatel aktivně a cíleně vyhledá rodiny s dětmi, které pak pod falešnou záminkou přesvědčuje k účasti na údajně běžných naturistických akcích, a to příslibem a následným poskytnutím úhrady nákladů s tím spojených, dárků či další finanční odměny. Přitom není rozhodné, že k působení na děti docházelo především prostřednictvím rodičů, neboť šlo jen o zvláštní způsob jednání pachatele odpovídající jeho specifickým požadavkům na získání fotografií nahých dětí a rodičů pod zástěrkou naturistického setkání.“³⁷³

Co se týče pojmů pohlavní styk, pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování, k těmto podrobněji viz výše kapitolu 4.3, bod 4.3.1, podbod 4.3.1.2 rigorózní práce.

Skutková podstata trestného činu sexuálního nátlaku byla doplněna o koncept zneužití tísně. Pojem tíseň není dosud v trestním zákoníku definován, a je tudíž vykládán soudní judikaturou. Pojem tíseň označuje „stav, byť přechodný, vyvolaný nepříznivými okolnostmi, které vedou k omezení volnosti v rozhodování. Tyto nepříznivé okolnosti se mohou týkat osobních, rodinných, majetkových či jiných poměrů, pro něž se utiskovaná osoba ocitá v těžkostech a nesnázích, přičemž není rozhodné, jak se poškozená osoba do tohoto stavu dostala, a tedy ani to, zda si jej sama způsobila svým vlastním jednáním, anebo zda k němu došlo pod vlivem okolností na ní nezávislých. Ve stavu tísně může být i uchazeč o zaměstnání, pokud je to odůvodněno jeho tíživými osobními, rodinnými nebo majetkovými poměry. Zvláště tíživá situace charakteristická pro tíseň se vyznačuje naléhavou potřebou, jejíž uspokojení není do značné míry v možnostech osoby, která se ve stavu tísně ocitla.“³⁷⁴ „K naplnění tohoto znaku se musí jednat o situaci nikoli běžnou, nýbrž o situaci zvláště tíživou, která v důsledku mimořádných těžkostí a nesnází vede k podstatnému omezení volnosti v rozhodování, kterou jinak člověk v obdobné situaci disponuje.“³⁷⁵ Zneužitím tísně se rozumí stav, kdy pachatel stavu tísně úmyslně zneužije a přiměje oběť k požadovanému jednání. V praxi se může jednat ku příkladu o případy domácího násilí, kdy oběť neprojevuje nesouhlas se sexuálním jednáním, ani není ve stavu bezbrannosti, přičemž strpení sexuálních jednání pachatele je dáno omezením její volnosti v rozhodování v důsledku tísně vyvolané opakovaným násilím pachatele, odříznutím od financí a obavou o děti. Naproti tomu o zneužití tísně se zpravidla nebude jednat v případech, kdy se daná osoba sice nachází ve stavu tísně, nicméně z důvodu tísně se dobrovolně rozhodne

³⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1022/2015-113.

³⁷⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 10. 2008, sp. zn. 5 Tdo 1096/2008.

³⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 3. 2018, sp. zn. 7 Tdo 143/2018-19.

jednat určitým způsobem, aniž by ji k tomu jiná osoba přiměla (např. žena v důsledku finanční tísně začne provozovat prostituci a využije toho její zákazník).³⁷⁶

Shodně jako pojem tíseň není ani pojem závislost v trestním zákoníku definován, a je tudíž vykládán soudní judikaturou. Pojem závislost označuje „stav, v němž se určitá osoba nemůže svobodně rozhodovat vzhledem k tomu, že je v některém směru odkázána na pachatele (např. vztah žáka a učitele, dlužníka a věřitele, osoby vychovávané a vychovávající apod.). Poškozený se při zneužití závislosti podřizuje pachateli proto, že je na něho v určitém směru odkázán, a pokud by této závislosti nebylo, nepodřídil by se mu.“³⁷⁷ Stav závislosti je příznačný pro nezletilé děti, jež jsou závislé na svých rodičích, nejbližších příbuzných či jiných osobách, které zajišťují jejich výchovu či výživu (např. poručník, pěstoun apod.). V této souvislosti však nutno zdůraznit, že s účinností od 1. 1. 2025 se trestný čin sexuálního nátlaku vztahuje toliko na případy zneužití závislosti u dětí od dvanácti do patnácti let, neboť v případě dětí mladších než dvanáct let se bude jednat vždy o důvod bezbrannosti spočívající v nízkém věku oběti, pročež bude jednání právně kvalifikováno jako trestný čin znásilnění dle ust. § 185 trestního zákoníku či trestný čin sexuálního útoku dle ust. § 185a trestního zákoníku. Krom kategorie nezletilých dětí je stav závislosti dále příznačný pro seniory a nemocné či zdravotně postižené osoby, jež jsou závislé na osobách, které zajišťují jejich péči (např. osobní asistenti, zaměstnanci pečovatelských služeb či zdravotnických zařízení apod.). Stav závislosti existuje rovněž u všech osob omezených na osobní svobodě (např. osoby ve věznici, ústavu pro výkon zabezpečovací detence či výchovném ústavu pro mládež apod.). Stav závislosti vyplývá rovněž ze vztahů mezi zaměstnavateli a jejich zaměstnanci. Stav závislosti může existovat i mezi nájemcem bytu a jeho pronajímatelem, a to zejména v případech, kdy nájemci v důsledku výpovědi nájmu hrozí bytová nouze.³⁷⁸ „Závislost oběti, na rozdíl od její bezbrannosti, je stav, v němž se oběť sice nemůže úplně svobodně rozhodovat vzhledem k tomu, že je v určitém směru odkázána na pachatele, není však vůči němu bezbranná a má - pokud nejde o patologickou závislost - stále určitý prostor k svobodnému rozhodování. Stačí i faktický poměr závislosti. Stav závislosti může záležet např. v psychické závislosti poškozené osoby vytvořené v důsledku jejího ovlivnění pachatelem tvrzením, že je léčitel, který jediný je schopen vyléčit nevyléčitelnou chorobu, kterou poškozená osoba trpí, a to i za pomoci pohlavního styku.“³⁷⁹

³⁷⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

³⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 1. 2014, sp. zn. 3 Tdo 1296/2013-75.

³⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2348 - 2360, marg. č. 15.

³⁷⁹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 4. 2013, sp. zn. 2 To 12/2013.

Pojem zneužití svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu je širším pojmem než zneužití závislosti osoby, neboť postavení, z něhož vyplývá důvěryhodnost či vliv, představuje jakékoliv postavení pachatele, které u oběti vzbuzuje důvěru, anebo na ni působí autoritativně. Pachatel tudíž přiměje oběť k sexuálnímu jednání takovým způsobem, že zneužije svého „lepšího“ postavení, jež může vycházet např. z jistých schopností, úspěchů, pracovního zařazení, vyššího sociálního statusu apod., kdy v důsledku autority či získané důvěry spojené s tímto postavením se oběť nevzepře, resp. neprojeví svou nesouhlasnou vůli a sexuální jednání strpí. Za postavení, z něhož vyplývá důvěryhodnost či vliv, lze ku příkladu považovat postavení ústavních činitelů, soudců, státních zástupců, příslušníků bezpečnostního sboru, úředníků a zaměstnanců veřejné správy, lékařů, učitelů, vysokoškolských profesorů, ale též postavení filmových režisérů, producentů, vedoucích uměleckých skupin (např. hudební, taneční, herecké apod.) nebo jiných obdobných uskupení, sportovních trenérů, kněží či dalších duchovních, jakož i postavení zaměstnavatelů či nadřízených pracovníků. S ohledem na uvedené je tudíž zřejmé, že v některých případech může být obtížné rozlišit, zda došlo ke zneužití závislosti osoby anebo postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. V této souvislosti nutno upozornit, že není určující, jak postavení pachatele subjektivně vnímá oběť, nicméně je nezbytné, aby autorita či důvěryhodnost vyplývající z postavení pachatele vycházela z reálných skutečností s tím, že pachatel si musí být vědom svého skutečného postavení a jeho zneužívání na úkor oběti. Zároveň nutno podotknout, že pokud by pachatel nezneužil závislosti osoby, ani svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti či vlivu, a sexuální jednání by bylo vykonáno čistě na základě citové vazby či vzájemných sympatií, aniž by na to mělo rozdílné postavení obou osob vliv, nejednalo by se o sexuální nátlak.³⁸⁰

4.4.1.3 Pachatel

Pachatelem trestného činu sexuálního nátlaku může být kterákoliv fyzická osoba bez ohledu na pohlaví, která je v době činu přičetná, dovršila 15. roku věku a je rozumově a mravně vyspělá, jde-li o mladistvého. Pachatelem může být též právnická osoba.³⁸¹ Podrobně se osobě pachatele věnuje část 2. této rigorózní práce.

³⁸⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2348 - 2360, marg. č. 16.

³⁸¹ § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, a contrario.

4.4.1.4 Subjektivní stránka

Subjektivní stránku trestného činu sexuálního nátlaku charakterizuje úmysl, přičemž postačí úmysl nepřímý. Pachatel musí být přinejmenším srozuměn s tím, že jeho cíle spočívajícího v pohnutí jiné osoby k pohlavnímu styku, pohlavnímu sebeukájení, obnažování či jinému srovnatelnému chování je dosahováno právě zneužitím tísně oběti, její závislosti na pachateli nebo zneužitím jeho postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Pakliže by pachatel nebyl s uvedeným zneužitím ani smířen, nebyla by dána jeho trestní odpovědnost za trestný čin sexuálního nátlaku.

Trestní odpovědnost pachatele za pokus trestného činu sexuálního nátlaku by byla dána v případě, že by pachatel úmyslně zneužíval svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu s cílem přimět oběť k sexuálnímu jednání, přičemž oběť by tomuto vyhověla dobrovolně bez ohledu na jeho postavení (např. z důvodu sympatií, tajné lásky apod.). Takovou situaci by bylo třeba posuzovat dle zásad o skutkovém omylu pozitivním.³⁸²

4.4.2 Kvalifikovaná skutková podstata

Dle § 186 odst. 2 písm. a), b) trestního zákoníku pachatel naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu sexuálního nátlaku v případě, že se jednání vymezeného v odst. prvním dopustí vůči dítěti nebo s další osobou. V případě odstavce druhého zakládá kvalifikovaná skutková podstata použití vyšší trestní sazby, neboť se pachatel dopustí trestného činu na osobách, jež vyžadují vyšší míru ochrany, nebo se spolupachatelem či účastníkem. K uvedeným okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby podrobněji viz výše kapitolu 4.2, bod 4.2.2 rigorózní práce.

Na základě novely trestního zákoníku č. 166/2024 Sb. byla ve vztahu k sexuálnímu nátlaku zakotvena další okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, tj. spáchání sexuálního útoku souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží (§ 186 odst. 3). Zakotvením uvedené okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby je tudíž zdůrazněna závažnost zneužití tísně oběti, její závislosti na pachateli či zneužití postavení pachatele a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu s cílem přimět oběť k závažnějším sexuálním jednáním penetrační povahy, jež výrazně zasahují do intimní sféry oběti.

Dle § 186 odst. 4 písm. a), b), c) trestního zákoníku pachatel naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu sexuálního nátlaku v případě, že se jednání vymezeného v odst. prvním dopustí vůči dítěti mladšímu patnácti let, osobě omezené na osobní

³⁸² ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2348 - 2360, marg. č. 18.

svobodě ve věznici nebo ústavu pro výkon zabezpečovací detence nebo ze zákonného důvodu umístěné ve zdravotnickém zařízení, školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo pro preventivně výchovnou péči anebo v jiném místě, kde je omezována její osobní svoboda, nebo souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží na těhotné ženě nebo takovým činem způsobí těhotenství ženy.

Ve vztahu k okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívající ve spáchání sexuálního nátlaku vůči dítěti mladšímu patnácti let [(§ 186 odst. 4 písm. a)] nutno zdůraznit, že s účinností od 1. 1. 2025 se uvedené ustanovení vztahuje toliko na případy sexuálního nátlaku vůči dětem od dvanácti do patnácti let, neboť v případě dětí mladších než dvanáct let se bude jednat vždy o důvod bezbrannosti spočívající v nízkém věku oběti, pročež bude jednání právně kvalifikováno jako trestný čin znásilnění dle ust. § 185 trestního zákoníku či trestný čin sexuálního útoku dle ust. § 185a trestního zákoníku v závislosti na tom, zda se bude jednat o penetrační či nepenetrační čin.

K okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívající ve spáchání sexuálního nátlaku vůči osobě omezené na svobodě podrobněji viz výše kapitolu 4.2, bod 4.2.2 rigorózní práce.

Shodně jako ve vztahu ke znásilnění byla na základě novely trestního zákoníku č. 166/2024 Sb. i ve vztahu k sexuálnímu nátlaku zakotvena další okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, tj. spáchání sexuálního nátlaku souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží na těhotné ženě nebo způsobení takovým činem těhotenství ženy [§ 186 odst. 4 písm. c)]. Zakotvením uvedené okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby je tudíž zdůrazněna závažnost zneužití tísně oběti, její závislosti na pachateli či zneužití postavení pachatele a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu ke spáchání závažnějšího sexuálního jednání penetrační povahy na těhotné ženě, nebo spáchání uvedeného jednání, v jehož důsledku oběť otěhotní.

Dle § 186 odst. 5 písm. a), b), c) trestního zákoníku pachatel naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu sexuálního nátlaku v případě, že jednání vymezené v odst. prvním spáchá souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží na dítěti mladším patnácti let, nebo spáchá-li jej souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží na osobě omezené na osobní svobodě ve věznici nebo ústavu pro výkon zabezpečovací detence nebo ze zákonného důvodu umístěné ve zdravotnickém zařízení, školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo pro preventivně výchovnou péči anebo v jiném místě, kde je omezována její osobní svoboda, nebo způsobí-li činem těžkou újmu na zdraví. V těchto případech zakládá kvalifikovaná skutková

podstata použití vyšší trestní sazby, neboť se pachatel dopustí trestného činu na osobách, jež vyžadují vyšší míru ochrany, nebo osobách, jejichž osobní svoboda je omezena, anebo činem způsobí zvláště závažný následek.

Co se týče okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívající ve spáchání jednání vymezeného v odstavci prvním souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží na dítěti mladším patnácti let [§ 186 odst. 5 písm. a)], jedná se o kombinaci zvláště přitěžujících okolností z odstavce třetího a čtvrtého písm. a), čímž je zdůrazněna závažnost zneužití tísně oběti, její závislosti na pachateli či zneužití postavení pachatele a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu ke spáchání závažnějšího sexuálního jednání penetrační povahy, jež zasahuje výrazným způsobem do intimní sféry každé oběti, přičemž nižší věk dítěte (tj. v případě sexuálního nátlaku od dvanácti do patnácti let) odůvodňuje podstatně intenzivnější míru ohrožení.

Shodně tak v případě okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívající ve spáchání jednání vymezeného v odstavci prvním souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží na osobě omezené na osobní svobodě [§ 186 odst. 5 písm. b)], se jedná o kombinaci zvláště přitěžujících okolností z odstavce třetího a čtvrtého písm. b), čímž je zdůrazněna závažnost zneužití tísně oběti, její závislosti na pachateli či zneužití postavení pachatele a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu ke spáchání závažnějšího sexuálního jednání penetrační povahy, jež zasahuje výrazným způsobem do intimní sféry každé oběti, což je v případě této kategorie obětí umocněno tím, že tyto nemají možnost rozhodovat o svém životě svobodně, neboť jsou částečně či zcela svobody zbaveny.

K okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívající ve způsobení těžké újmy na zdraví v důsledku sexuálního nátlaku [§ 186 odst. 5 písm. c)], podrobněji viz výše kapitulu 4.2, bod 4.2.2 rigorózní práce.

Dle § 186 odst. 6 trestního zákoníku pachatel naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu sexuálního nátlaku v případě, že jednáním vymezeným v odstavci prvním způsobí smrt oběti. K uvedené okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby podrobněji viz výše kapitulu 4.2, bod 4.2.2 rigorózní práce. Nutno však zdůraznit, že dle uvedeného ustanovení bude sexuální nátlak, v jehož důsledku byla způsobena smrt oběti, posuzován pouze tehdy, byla-li smrt způsobena ve smyslu ust. § 17 písm. a) trestního zákoníku z nedbalosti. Pakliže pachatel způsobil smrt úmyslně, je třeba jeho jednání posuzovat jako trestný čin vraždy dle ust. § 140

trestního zákoníku v souběhu s trestným činem sexuálního nátlaku dle § 186 trestního zákoníku.³⁸³

Ve vztahu k výše uvedeným okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby nutno podotknout, že s účinností od 1. 1. 2025 byly trestní sazby u těchto zvlášť přitěžujících okolností upraveny tím způsobem, aby byly vyvážené vůči trestním sazbám u zvlášť přitěžujících okolností v případě trestných činů znásilnění a sexuálního útoku. V případě trestného činu sexuálního nátlaku jsou tudíž uvedené trestní sazby nižší, neboť se jedná o případy, kdy pachatel nejedná proti seznatelné vůli oběti či nezneužívá její bezbrannosti, nýbrž užívá jiné způsoby jednání, jež jsou prosta násilí, pohrůzek, ani v sobě neobsahují žádné jiné prvky agresivity, na jejichž základě danou osobu přiměje k požadovanému sexuálnímu jednání.³⁸⁴

V ust. § 186 odst. 7 trestního zákoníku je zakotvena trestnost přípravy. Dle ust. § 20 odst. 2 trestního zákoníku je příprava trestná dle trestní sazby stanovené na zvlášť závažný zločin, k němuž směřovala, jestliže trestní zákon nestanoví něco jiného. Vzhledem ke skutečnosti, že trestný čin sexuálního nátlaku je zvlášť závažným zločinem toliko při naplnění některé ze zvlášť přitěžujících okolností uvedených v kvalifikovaných skutkových podstatách dle ust. § 186 odst. 4, 5, 6 trestního zákoníku, je k trestnosti přípravy vyžadováno, aby tato směřovala vždy k těmto zvlášť přitěžujícím okolnostem.

4.5 Trestný čin pohlavního zneužití - § 187 trestního zákoníku

Trestný čin pohlavního zneužití je ve zvláštní části trestního zákoníku zařazen do hlavy třetí, tzn. mezi trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Důvodem tohoto zařazení je zájem zákonodárce na ochraně lidské důstojnosti v sexuální oblasti, přičemž tato ochrana je konkretizována v případě trestného činu pohlavního zneužití ochranou fyzického, psychického a mravního vývoje dětí.³⁸⁵

Trestní zákoník ve znění účinném do 31. 12. 2024 obsahoval v odstavci prvním ust. § 187 základní skutkovou podstatu, v níž byl trestný čin pohlavního zneužití úmyslným zločinem, neboť soud za jeho spáchání mohl uložit pachateli trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby až osm let. Ve své kvalifikované skutkové podstatě byl trestný čin pohlavního zneužití zločinem, resp. zvlášť závažným zločinem, kdy dle odstavce druhého bylo možno za jeho spáchání pachateli uložit trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby až deset let, v odstavci

³⁸³ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2348 - 2360, marg. č. 26.

³⁸⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

³⁸⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. op. cit. 311, s. 600.

třetím činila horní hranice trestní sazby až dvanáct let a v odstavci čtvrtém činila až osmnáct let. Trestní zákoník ve znění účinném od 1. 1. 2025 obsahuje v ust. § 187 beze změny základní skutkovou podstatu, v níž je trestný čin pohlavního zneužití úmyslným zločinem, za jehož spáchání lze beze změny uložit pachateli trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby až osm let. Ve své kvalifikované skutkové podstatě je trestný čin pohlavního zneužití zločinem, resp. zvlášť závažným zločinem, kdy dle odstavce druhého bude pachatel potrestán odnětím svobody až na dvanáct let a dle odstavce třetího činí horní hranice trestní sazby až šestnáct let.

4.5.1 Skutková podstata a její změny

Skutková podstata trestného činu pohlavního zneužití byla vymezena v trestním zákoníku ve znění účinném do 31. 12. 2024 dle § 187 takto:

„(1) Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let svěřeném jeho doзору, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.“

Prostřednictvím ustanovení § 187 trestního zákoníku byla a je poskytována důsledná ochrana všem osobám mladším patnácti let před jakýmkoliv útoky na jejich pohlavní nedotknutelnost.³⁸⁶ Základní skutková podstata trestného činu pohlavního zneužití vymezená v prvním odstavci ust. § 187 trestního zákoníku ve znění účinném od 1. 1. 2010 ani po novele č. 166/2024 Sb. nedoznala žádných změn. Základní skutková podstata postihovala a postihuje jednání pachatele spočívající v tom, že tento vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo dítě mladší patnácti let jiným způsobem pohlavně zneužije.

Vzhledem ke skutečnosti, že došlo k opuštění „zastaralého“ konceptu zahrnujícího prvek násilí, pohrůžky násilí či pohrůžky jiné těžké újmy ve vztahu k sexuálním jednáním a k přijetí konceptu „ne znamená ne“, v důsledku čehož došlo ke změnám ve skutkových podstatách trestných činů znásilnění a sexuálního nátlaku, jakož i k zakotvení nového trestného činu

³⁸⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2360 - 2371, marg. č. 1.

sexuálního útoku, promítly se tyto změny do kvalifikované skutkové podstaty trestného činu pohlavního zneužití. Novelou č. 166/2024 Sb. došlo zcela k vypuštění odstavce druhého ust. § 187 trestního zákoníku, na jehož základě bylo postihováno spáchání činu vymezeného v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let svěřeném doзору pachatele, a to zneužitím jeho závislosti na pachateli nebo zneužitím postavení pachatele a z něho vyplývající důvěryhodnosti či vlivu. Uvedené jednání je s účinností od 1. 1. 2025 postihováno v případě dítěte mladšího dvanácti let trestným činem znásilnění nebo trestným činem sexuálního útoku v závislosti na tom, zda se bude jednat o penetrační či nepenetrační čin, neboť v případě dětí mladších než dvanáct let se bude jednat vždy o důvod bezbrannosti spočívající v nízkém věku oběti, a v případě dítěte ve věku dvanáct až patnáct let trestným činem sexuálního nátlaku, jež mimo jiné postihuje případy zneužití závislosti jiné osoby nebo postavení pachatele a z něho vyplývající důvěryhodnosti či vlivu. Uvedená jednání jsou tak s účinností od 1. 1. 2025 postihována přísněji než podle dosavadního ust. § 187 odst. 2 trestního zákoníku.

V souvislosti s výše uvedeným se nabízí otázka, zda se trestný čin pohlavního zneužití nestal nadbytečným a zda by nebylo příhodnější po vzoru zahraničních úprav zvýšit hranici bezbrannosti z důvodu nízkého věku na patnáct let, v důsledku čehož by bylo jednání vymezené ve skutkové podstatě trestného činu pohlavního zneužití postihováno i v případě dětí ve věku dvanáct až patnáct let trestným činem znásilnění nebo trestným činem sexuálního útoku v závislosti na tom, zda by se jednalo o penetrační či nepenetrační čin. K tomuto nutno podotknout, že uvedená separace na trestný čin znásilnění (příp. trestný čin sexuálního útoku) a na trestný čin pohlavního zneužití má svůj význam v tom, že na jejím základě lze rozlišovat dvě rozdílné situace. V případě první situace pachatel zneužívá nízké vyspělosti dítěte, které v jejím důsledku není schopno vyjádřit svou vůli, či není schopno pochopit smysl a podstatu sexuálního jednání, aby bylo schopno se mu bránit, kdy na tyto situace dopadá trestný čin znásilnění (příp. trestný čin sexuálního útoku). V případě druhé situace je dítě již natolik vyspělé, že je schopno vyjádřit svou vůli a pochopit smysl a podstatu sexuálního jednání, kdy s tímto může dokonce souhlasit, nicméně přesto je chráněn jeho nerušený mravní a sexuální vývoj až do stanovené věkové hranice pohlavní dospělosti, která je v České republice stanovena na 15 let, kdy na tuto situaci dopadá trestný čin pohlavního zneužití. Pod tuto situaci spadají rovněž případy, kdy se sice jedná o konsensuální sexuální jednání a mezi pachatelem a obětí je nízký věkový rozdíl, nicméně oběť v danou dobu ještě nedosáhla stanovené věkové hranice pohlavní dospělosti (např. 15letý hoch má souhlasný pohlavní styk se 14letou dívkou). S ohledem na uvedené je zřejmé, že obě uvedené situace jsou zásadně odlišné a mám za to, že by neměly být směřovány a postihovány jedním trestným činem. Na druhou stranu pakliže by byla hranice

bezbrannosti z důvodu nízkého věku stanovena na patnáct let a na obě uvedené situace by dopadal trestný čin znásilnění (příp. trestný čin sexuálního útoku), byl by dán prostor pro zakotvení tzv. Romeo a Julie klauzule, jež vylučuje trestní postih pachatelů znásilnění, a to za podmínky, že se jednalo o konsensuální sexuální jednání, mezi pachatelem a nezletilou obětí byl nízký věkový rozdíl a tito k sobě měli blízký pozitivní vztah (podrobněji viz výše kapitulu 4.2, bod 4.2.1, podbod 4.2.1.3). Domnívám se, že zakotvení tzv. Romeo a Julie klauzule by bylo příhodné, neboť trestní postih pachatelů v takových situacích, samozřejmě s ohledem na dané okolnosti případu a za současného splnění uvedených podmínek, není na místě.

Skutková podstata trestného činu pohlavního zneužití je vymezena v ust. § 187 trestního zákoníku ve znění účinném od 1. 1. 2025 takto:

„(1) Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.

(2) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.

(3) Odnětím svobody na deset až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(4) Příprava je trestná.“

Ustanovení § 187 trestního zákoníku obsahuje v prvním odstavci základní skutkovou podstatu. V dalších odstavcích ustanovení § 187 trestního zákoníku jsou vyjádřeny kvalifikované skutkové podstaty, které jsou tvořeny znaky základní skutkové podstaty a dalšími znaky, které typizují vyšší stupeň škodlivosti pro společnost (podrobněji rozebráno níže v bodě 4.5.2).

Obligatorní znaky skutkové podstaty trestného činu pohlavního zneužití jsou podrobně rozebrány v následujících podbodech.

4.5.1.1 Objekt

Jak již zmíněno výše, trestný čin pohlavního zneužití je ve zvláštní části trestního zákoníku zařazen do hlavy třetí, tzn. mezi trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Jak napovídá název hlavy třetí, druhovým objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Individuálním objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně fyzického, psychického a mravního vývoje dětí.

4.5.1.2 Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu pohlavního zneužití spočívá v tom, že pachatel vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo dítě mladší patnácti let jiným způsobem pohlavně zneužije.

Co se týče pojmu soulož, k tomuto podrobněji viz výše kapitolu 4.2, bod 4.2.1, podbod 4.2.1.2 rigorózní práce.

Pojem jiný způsob pohlavního zneužití zahrnuje veškeré zásahy do pohlavní sféry dětí, jež jsou v širším pojetí považovány za pohlavní styk. To znamená, že se jedná zejména o jiné pohlavní styky provedené způsobem srovnatelným se souloží, tj. orální a anální pohlavní styk, zasouvání prstů a jiných předmětů do ženského pohlavního ústrojí, event. další způsoby srovnatelného použití předmětů sloužících jako náhražky pohlavních orgánů, jakož i jiné pohlavní styky než výše uvedené, tj. hlazení a líbání po celém těle, osahávání prsou, pohlavních orgánů a dalších intimních částí těla, osahávání intimních míst na těle přes oblečení, sání prsních bradavek, vsunování pohlavního údu muže mezi prsa nebo stehna ženy, poskytování tzv. erotické masáže či provádění mírnějších forem sadomasochistických praktik, tření pohlavního údu muže apod. (k pojmu pohlavní styk podrobněji viz výše kapitolu 4.3, bod 4.3.1, podbod 4.3.1.2). S ohledem na rozdílnou dikci v ust. § 187 odst. 1 trestního zákoníku je však třeba za jiný způsob pohlavního zneužití považovat též některé formy sexuálního jednání ze strany pachatele bez konkrétního fyzického kontaktu s obětí, ku příkladu ejakulaci po sebeukájení pachatele do úst oběti, na genitálie či na jiná místa na těle.³⁸⁷ Nejvyšší soud však zdůraznil, že zákon staví v ust. § 187 obě formy sexuálního jednání (tj. soulož a jiný způsob pohlavního zneužití) na roveň, protože i v případě jiného způsobu pohlavního zneužití se musí jednat o tak intenzivní zásah do mravního a tělesného vývoje dětí, který je srovnatelný s vykonáním soulože. Skutková podstata trestného činu pohlavního zneužití tudíž zpravidla nemůže být naplněna, pokud se jedná o jednorázové letmé dotyky přes oděv, neboť takové jednání nelze z hlediska intenzity srovnat s vykonáním pohlavního styku nebo s jinými způsoby pohlavního zneužití, kde o směřování jednání pachatele k jeho sexuálnímu vzrušení není pochyb.³⁸⁸ Jednorázové sáhnutí by ku příkladu mohlo být spojeno s předchozí hrou a šimráním oběti, kdy z charakteru takového jednání ani z okolností, za kterých k němu došlo, by nebylo možné učinit spolehlivý a jednoznačný závěr, že takové jednání mělo vést k sexuálnímu vzrušení pachatele.³⁸⁹ V případě těchto méně závažných praktik je však nezbytné posuzovat u každého případu individuálně

³⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2360 - 2371, marg. č. 2.

³⁸⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 3. 2004, sp. zn. 7 Tdo 235/2004.

³⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 6. 2022, sp. zn. 4 Tdo 566/2022-299.

charakter a intenzitu daného sexuálního jednání, okolnosti, za nichž k němu došlo, dále které části těla se pachatel dotýkal, jaký dopad mělo jednání na oběť apod. Zároveň nutno upozornit, že naplnění skutkové podstaty trestného činu pohlavního zneužití nespočívá toliko v aktivním jednání pachatele, avšak aktivně může jednat i toliko oběť (např. tření pachatelova pohlavního údu, hlazení jeho varlat, stimulace klitorisu pachatelky apod).³⁹⁰ V této souvislosti však nutno upozornit, že právní kvalifikace se bude odvíjet od věku dítěte a od okolností případu, neboť v případě zneužití bezbrannosti z důvodu nízkého věku se bude jednat o trestný čin znásilnění či sexuálního útoku a v případě zneužití závislosti nebo postavení pachatele a z něho vyplývající důvěryhodnosti či vlivu se bude jednat o trestný čin sexuálního nátlaku.

Pojem dítě mladší patnácti let je nutno vykládat v souladu s interpretačním pravidlem uvedeným v ust. § 139 trestního zákoníku. Ochrana přiznaná tímto ustanovením trvá pouze do dne předcházejícího patnáctým narozeninám dítěte, neboť v den svých patnáctých narozenin již není dítětem mladším patnácti let. Jinak řečeno pro naplnění skutkové podstaty trestného činu pohlavního zneužití musí dojít k činu do dne předcházejícího patnáctým narozeninám oběti. Nutno však zdůraznit, že s účinností od 1. 1. 2025 se trestný čin pohlavního zneužití vztahuje pouze na děti od dvanácti do patnácti let, neboť v případě dětí mladších než dvanáct let se vždy jedná o důvod bezbrannosti spočívající v nízkém věku oběti, kdy tyto situace postihuje trestný čin znásilnění nebo trestný čin sexuálního útoku.

4.5.1.3 Pachatel

Pachatelem trestného činu pohlavního zneužití může být kterákoliv fyzická osoba bez ohledu na pohlaví, která je v době činu přičetná, dovršila 15. roku věku a je rozumově a mravně vyspělá, jde-li o mladistvého. Pachatelem může být též právnická osoba.³⁹¹ Podrobně se osobě pachatele věnuje část 2. této rigorózní práce.

V případě trestného činu pohlavního zneužití není rozhodná sexuální preference pachatele, tudíž není třeba, aby se jednalo o osobu trpící sexuální deviací (pedofilii), a nezáleží ani na tom, zda pachatel je osobou s heterosexuální či homosexuální orientací.³⁹²

³⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2360 - 2371, marg. č. 2.

³⁹¹ § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, a contrario.

³⁹² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 5. 2009, sp. zn. 3 Tdo 550/2009.

4.5.1.4 Subjektivní stránka

Subjektivní stránku trestného činu sexuálního nátlaku charakterizuje úmysl, jenž se musí vztahovat i ke skutečnosti, že předmětem útoku je osoba mladší patnácti let. Postačí úmysl nepřímý.

Dle zásad o skutkovém omylu negativním by bylo třeba posuzovat situaci, v níž by se pachatel mylně domníval, že dítě, které bylo ve skutečnosti mladší patnácti let, bylo vzhledem k daným okolnostem (např. jeho vyspělost, vyvinuté sekundární pohlavní znaky, uvedené údaje o vyšším věku apod.) starší a již dovršilo patnáctý rok věku. V takovém případě by nebylo možné vyvodit trestní odpovědnost pachatele za úmyslný trestný čin pohlavního zneužití. Naproti tomu v případě, kdy by se pachatel mylně domníval, že dítě, které bylo ve skutečnosti starší patnácti let, bylo vzhledem k daným okolnostem mladší a ještě nedovršilo patnáctý rok věku, by se jednalo o skutkový omyl pozitivní. V takovém případě by bylo třeba posoudit jednání pachatele coby nezpůsobilý pokus trestného činu pohlavního zneužití.³⁹³

4.5.2 Kvalifikovaná skutková podstata

Dle § 187 odst. 2 trestního zákoníku pachatel naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu pohlavního zneužití v případě, že jednáním vymezeným v odstavci prvním způsobí oběti těžkou újmu na zdraví. V případě odstavce druhého zakládá kvalifikovaná skutková podstata použití vyšší trestní sazby, neboť pachatel činem způsobí zvlášť závažný následek. K uvedené okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby podrobněji viz výše kapitolu 4.2, bod 4.2.2 rigorózní práce. Co se týče zavinění ve smyslu ust. § 17 trestního zákoníku, těžká újma na zdraví může být způsobena z nedbalosti, ale též úmyslně, neboť pohlavní zneužití dle ust. § 187 odst. 2 trestního zákoníku je ve vztahu speciality k trestnému činu těžkého ublížení na zdraví dle ust. § 145 i k trestnému činu těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti dle ust. § 147, protože je jednočinný souběh vyloučen.³⁹⁴

Dle ust. § 187 odst. 3 trestního zákoníku pachatel naplní kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu pohlavního zneužití v případě, že jednáním vymezeným v odstavci prvním způsobí smrt oběti. K uvedené okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby podrobněji viz výše kapitolu 4.2, bod 4.2.2 rigorózní práce. Následek spočívající ve způsobení smrti oběti bude právně kvalifikován dle ust. § 187 odst. 3 trestního zákoníku pouze tehdy, byla-li smrt oběti způsobena ve smyslu ust. § 17 písm. a) trestního zákoníku z nedbalosti, přičemž

³⁹³ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2360 - 2371, marg. č. 4.

³⁹⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2360 - 2371, marg. č. 10.

postačí i nedbalost nevědomá. Pakliže pachatel způsobí smrt oběti úmyslně (ať již ve formě úmyslu přímého či nepřímého), je třeba jeho jednání právně kvalifikovat jako trestný čin vraždy v souběhu s trestným činem pohlavního zneužití.³⁹⁵ Výše trestní sazby stanovené pro případy, kdy trestným činem pohlavního zneužití dojde k nedbalostnímu způsobení smrti byla s účinností od 1. 1. 2025 upravena tak, aby odpovídala výši trestní sazby stanovené pro téže okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby v případě trestných činů sexuálního nátlaku a sexuálního útoku.³⁹⁶

V ust. § 187 odst. 4 trestního zákoníku je zakotvena trestnost přípravy. Dle ust. § 20 odst. 2 trestního zákoníku je příprava trestná dle trestní sazby stanovené na zvlášť závažný zločin, k němuž směřovala, jestliže trestní zákon nestanoví něco jiného. Vzhledem ke skutečnosti, že trestný čin pohlavního zneužití je zvlášť závažným zločinem toliko při naplnění některé ze zvlášť přitěžujících okolností uvedených v kvalifikovaných skutkových podstatách dle ust. § 187 odst. 2, 3 trestního zákoníku, je k trestnosti přípravy vyžadováno, aby tato směřovala vždy k těmto zvlášť přitěžujícím okolnostem.

4.6 Závěrečné shrnutí nové právní úpravy

Vzhledem ke skutečnosti, že hodnocení nové právní úpravy by bylo zjevně předčasné, dovolím si závěrem stručně shrnout její nejvýznamnější změny ve vztahu k sexuálním deliktům.

Předně nutno podotknout, že opuštění prvku násilí coby hlavního definičního znaku některých sexuálních deliktů a jeho nahrazení konceptem nekonsensuálního pohlavního styku lze považovat za velmi významný krok. Ke změně definice znásilnění směrem ke konceptu nekonsensuálního pohlavního styku v posledních letech přistoupila celá řada evropských států, mimo jiné i pod vlivem Istanbulské úmluvy. Koncept nekonsensuálního pohlavního styku může mít dvě podoby, tj. koncept známý pod označením „ne znamená ne“, který vychází z předpokladu, že každá osoba, jež není nějakým způsobem indisponována, je schopna projevit svůj nesouhlas se sexuálními aktivitami, ať již verbálně či neverbálně, a koncept známý pod označením „ano znamená ano“, který je založen na ideji, že ženské či mužské tělo je jinému k dispozici pouze za předpokladu, že daná osoba projeví jednoznačný souhlas se sexuálním jednáním. Zvolený koncept se napříč jednotlivými státy liší, kdy koncept „ano znamená ano“ přijaly ku příkladu státy Slovinsko, Chorvatsko, Řecko, Španělsko, Malta či Kypr. Naproti tomu

³⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. op. cit. 323, s. 2360 - 2371, marg. č. 11.

³⁹⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

koncept „ne znamená ne“ uplatňují ku příkladu státy Německo, Dánsko, Švédsko, Lotyšsko, Lucembursko, Belgie, Irsko, Anglie a Wales.³⁹⁷

V českém právním řádu došlo k opuštění prvku násilí coby hlavního definičního znaku sexuálních deliktů a jeho nahrazení konceptem nekonsensuálního pohlavního styku na základě novely trestního zákoníku č. 166/2024 Sb. Český zákonodárce zvolil koncept „ne znamená ne“, jež příhodně doplnil o koncept zneužití bezbrannosti s tím, že byla stanovena věková hranice bezbrannosti na 12 let. V důsledku přijetí konceptu „ne znamená ne“ došlo k velmi významné změně skutkové podstaty trestného činu znásilnění, kdy došlo k vypuštění definičních znaků použití násilí, pohrůžky násilí či pohrůžky jiné těžké újmy a jejich nahrazení definičním znakem seznatelné vůle. Další významnou změnou bylo vyčlenění méně závažných sexuálních praktik nepenetrační povahy do samostatného trestného činu sexuálního útoku, což odpovídá též kategorizaci dle článku 36 odst. 1 písm. b) Istanbulské úmluvy. Ke změně došlo i v případě skutkové podstaty trestného činu sexuálního nátlaku, kdy část jednání dosud obsažených ve skutkové podstatě trestného činu sexuálního nátlaku, tj. donucení k pohlavnímu sebeukájení, obnažování či jinému srovnatelnému chování a zneužití bezbrannosti k těmto jednáním, byla příhodně podřazena pod nový trestný čin sexuálního útoku. Vedle zneužití závislosti či postavení byl trestný čin sexuálního nátlaku doplněn rovněž o zneužití tísně. Co se týče trestného činu pohlavního zneužití, základní skutková podstata tohoto trestného činu ani po novele č. 166/2024 Sb. nedoznala žádných změn. Změny se však promítly do kvalifikované skutkové podstaty trestného činu pohlavního zneužití s tím, že došlo zcela k vypuštění okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívající ve spáchání pohlavního zneužití na dítěti mladším patnácti let svěřeném doзору pachatele, a to zneužitím jeho závislosti nebo zneužitím postavení pachatele a z něho vyplývajícím důvěryhodnosti či vlivu. Uvedené jednání je s účinností od 1. 1. 2025 postihováno v případě dítěte mladšího dvanácti let trestným činem znásilnění nebo sexuálního útoku v závislosti na tom, zda se bude jednat o penetrační či nepenetrační čin, neboť v případě dětí mladších než dvanáct let se bude jednat vždy o důvod bezbrannosti spočívající v nízkém věku oběti, a v případě dítěte ve věku dvanáct až patnáct let trestným činem sexuálního nátlaku, jenž mimo jiné postihuje případy zneužití závislosti jiné osoby nebo postavení pachatele a z něho vyplývajícím důvěryhodnosti či vlivu.

S ohledem na výše uvedené nelze než uzavřít, že nová právní úprava trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti představuje významný krok kupředu v boji proti sexuální kriminalitě a nezbyvá než pevně doufat, že se v důsledku rostoucího povědomí společnosti o

³⁹⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

potřebách obětí sexuálního násilí otevře prostor pro další významné kroky v této oblasti do budoucna.

Závěr

Sexuální násilí je jedním z nejzávažnějších společenských problémů. Ačkoliv je tento fenomén známý lidstvu již od nepaměti, v současné době je tento typ trestné činnosti, nejen v České republice, stále více diskutovaný a sledovaný. V důsledku rostoucího povědomí společnosti o potřebách obětí sexuálního násilí došlo v posledních letech v mnoha evropských právních řádech k významným změnám v této oblasti. Jako jednu z nejvýznamnějších změn posledních let lze označit opuštění „zastaralého“ pojetí znásilnění coby násilím vynuceného pohlavního styku a přijetí konceptu nekonsensuálního pohlavního styku. V českém právním řádu došlo k opuštění prvku násilí coby hlavního definičního znaku některých sexuálních deliktů a jeho nahrazení konceptem nekonsensuálního pohlavního styku na základě novely trestního zákoníku č. 166/2024 Sb.

Hlavním cílem této rigorózní práce bylo komplexně uchopit problematiku sexuálního násilí a podrobněji rozpracovat jednotlivé aspekty tohoto jevu, což je obsahem první až třetí části této práce, a poukázat na významné změny v právní úpravě sexuálních deliktů v České republice, k nimž došlo na základě výše uvedené novely, což je obsahem čtvrté části této práce. Dílčím cílem této práce bylo zaujmout vlastní odůvodněný názor k provedeným změnám v právní úpravě a souvisejícím sporným otázkám.

Co se týče vymezení samotného pojmu sexuální násilí, žádná jednotná univerzálně akceptovaná definice neexistuje. Konkrétní definice tohoto pojmu se odvíjejí od historického a socio-kulturního vývoje jednotlivých států. V návaznosti na prohlížení definic sexuálního násilí v odborné literatuře však lze poukázat na vážné nedostatky těchto definic. Někteří autoři definují pojem sexuální násilí příliš restriktivně, a tak zcela opomíjejí některé formy sexuálního násilí. Jiní autoři zase omezují své definice sexuálního násilí toliko na ženské oběti či na použití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí. Některé definice sexuálního násilí nezahrnují případy, kdy oběť není schopna udělit souhlas s pohlavním stykem či nemá možnost takový styk odmítnout. Jiné definice zase zohledňují pouze dokonané sexuální jednání a opomíjejí stadium pokusu. Vzhledem k „nedokonalosti“ řady definic sexuálního násilí v odborné literatuře je tudíž třeba poukázat na kruciólní význam souhlasu či nesouhlasu se sexuálním jednáním, jenž vychází ze stále více přijímaného a uznávaného konceptu nekonsensuálního pohlavního styku, jakož i význam neschopnosti vyslovit souhlas s takovým jednáním, či nemožnosti odmítnout takové jednání.

Pokud jde o vývoj sexuálního násilí, je tento fenomén napříč staletími spojován zejména s válečnými konflikty. Ve starověku představovalo sexuální násilí pomstu a triumf pro vítěznou

stranu a ponižení a porážku pro stranu druhou. Ve středověké a novověké společnosti bylo velice obtížné prokázat případy sexuálního násilí s tím, že případné odsouzení pachatele či výše trestu závisely zejména na sociálním postavení pachatele a oběti. Coby století změn ve vnímání sexuality a sexuálního násilí ve společnosti lze označit 19. století. V tomto století se role žen nejen v profesním životě, ale též ve společnosti obecně, alespoň trochu zlepšila, nicméně stíhání sexuálních deliktů a odsouzení jejich pachatelů bylo stále velmi obtížné. V průběhu 80. let 19. století byla vytvořena moderní terminologie v oblasti sexuologie včetně pojmů homosexualita, heterosexualita, nymfomanie či sexuální orientace. V některých státech rovněž docházelo ke zvyšování legálního věku způsobilosti k pohlavnímu styku a ke kriminalizaci znásilnění mezi manžely či mezi druhem a družkou. 20. století bylo na jednu stranu charakteristické nevídaným vědeckým a technologickým pokrokem, na druhou stranu v tomto století lidstvo zažilo více krveprolití, genocidy a sexuálního násilí ve válečných konfliktech než ve kterémkoliv předchozím století. Ženy a dívky byly během válečných konfliktů obzvláště zranitelné a vzhledem k jejich sociální a ekonomické situaci mnohým nezbylo než se uchýlit k sexuálním jednáním, aby ony krušné časy přežily.

Sexuální násilí se vyskytuje v mnoha formách. Zatímco znásilnění či sexuální napadení jsou v zahraničí již poměrně dlouhou dobu kvalifikovány jako sexuální trestné činy a patří mezi uznávané formy sexuálního násilí, kriminalizace sexuálního obtěžování, stalkingu, mrzačení ženských pohlavních orgánů, nucených sňatků či obchodování s lidmi se v mnoha státech stala „trestně-politickým trendem“ až v posledních letech. Mnohé formy sexuálního násilí dosud ani kriminalizovány nejsou. Je však zřejmé, že společenský pokrok s sebou přináší stále nové formy sexuálního násilí a kyber-sexuálního násilí, na něž společnost bude muset adekvátně reagovat.

Pachatelem sexuálního násilí může být téměř jakákoliv fyzická osoba. Pachatel sexuálního násilí bývá velmi často vykreslován coby frustrovaný muž, jenž vyhledává a sexuálně napadá ženské oběti za účelem sexuálního uvolnění. Sexuální delikventi však nepáchají sexuální násilí za účelem sexuálního uvolnění, tedy primárním motivem pachatelů sexuálního násilí není uspokojování sexuálních tužeb. Ve většině případů jsou motivy pachatelů sexuálního násilí moc, pomsta a/nebo vztek. Další mylnou představou laické veřejnosti je, že pachateli sexuálního násilí jsou nemocní jedinci, což ve svém důsledku vede k mylné úvaze, že lékaři chorobu sexuálního delikventa vyléčí. Výzkumy však dokládají, že pouze malému procentu sexuálních delikventů je diagnostikována parafilie. Skupina pachatelů sexuálního násilí představuje velmi heterogenní soubor, v němž je různorodost ovlivněna mnoha faktory.

Co se týče léčby pachatelů sexuálního násilí, v průběhu let byly vyvinuty a implementovány různé modely léčby, jež jsou stále modifikovány a zdokonalovány. Výzkumy

jednoznačně potvrzují účinnost kognitivně-behaviorální terapie, když pachatelé sexuálního násilí, již podstoupili tento model léčby, vykazují nižší míru speciální recidivy ve srovnání s pachateli, již podstoupili ostatní modely léčby, nebo jimž byly uloženy toliko trestní sankce. Výzkumné studie rovněž podporují modely léčby, jež předpokládají dodržování principu rizika, principu potřeby a principu reakce, kdy v souladu s těmito principy se intenzita léčby odvíjí od míry rizika, jež sexuální delikventi představují pro společnost, a intervence se zaměřují na dynamické kriminogenní faktory, s nimiž je spojeno riziko recidivy, přičemž léčba je přizpůsobena specifickým osobnostním charakteristikám každého sexuálního devianta. V České republice je aplikován model léčby založený na principu „adaptační léčby“, který se od mezinárodních standardů nijak zásadně neodlišuje.

Obětí sexuálního násilí se může stát kdokoliv nezávisle na svém pohlaví, věku, rase, národnosti, sexuální orientaci, sociálním statutu či náboženském vyznání. Vzhledem ke skutečnosti, že o obětech sexuálního násilí panuje ve společnosti mnoho mylných představ, nutno akcentovat, že ze spáchání sexuálního násilí nelze za žádných okolností vinit oběť sexuálního násilí. Bez ohledu na to, jaké oblečení měla oběť na sobě, zda byla pod vlivem alkoholu, či kde se pohybovala, je za sexuální násilí vždy odpovědný toliko pachatel sexuálního násilí, neboť tyto skutečnosti nelze za žádných okolností považovat za souhlas s nechtěnými sexuálními aktivitami. Sekundární viktimizace obětí sexuálního násilí je palčivým problémem současného trestního řízení nejen v České republice. Přitom je však zřejmé, že snižování míry sekundární viktimizace obětí sexuálního násilí by vedlo k ochotě obětí oznamovat sexuální násilí orgánům činným v trestním řízení, v důsledku čehož by pravděpodobně bylo dopadeno více pachatelů sexuálního násilí, což by v konečném důsledku rovněž přispělo k účinnější ochraně společnosti před pachateli sexuálních deliktů.

V důsledku sexuálního násilí mohou oběti utrpět velmi závažné újmy fyzického, psychického i sociálního charakteru, jež mohou negativně ovlivnit životy a chování obětí do budoucna. Veškeré dopady sexuálního násilí mohou mít negativní vliv na školní docházku či pracovní život obětí, neboť s mnohými fyzickými a psychickými potížemi jsou spojeny časté opakované návštěvy u lékařů anebo pracovní neschopnosti. Mnohé oběti se v důsledku sexuálního násilí přestanou zapojovat do společenského dění, což prohlubuje jejich pasivitu a bezmoc, leckdy se dokonce izolují též od svých přátel a rodiny. V důsledku sexuálního násilí může dojít k podstatné proměně životního stylu obětí a následným potížím s opětovným začleněním do běžného života. Krom následků fyzických, psychických a sociálních nelze opomíjet ani následky, jež sice nejsou tak obvyklé, nicméně jsou nejen pro oběti sexuálního násilí fatální. Jedná se ku příkladu o sebevraždy obětí sexuálního násilí, úmrtí obětí při

sexuálním násilím, úmrtí obětí na následky sexuálního násilí, přenos nevléčitelných sexuálních chorob, vraždy novorozeňat počatých při sexuálním násilí apod.

Pokud jde o léčbu obětí sexuálního násilí, v průběhu let byly vyvinuty a implementovány různé postupy a psychoterapeutické směry, jejichž cílem je odstranit či alespoň zmírnit dopady sexuálního násilí na životy obětí a usnadnit těmto návrat do běžného života. Výzkumy jednoznačně potvrzují účinnost psychoterapeutických směrů jako je stresová inokulační terapie, psychodynamická psychoterapie, kognitivně behaviorální terapie a desenzibilizace a přepracování pomocí očních pohybů při léčbě obětí sexuálního násilí. Uvedené psychoterapeutické směry mají významné pozitivní dopady zejména v oblasti léčby úzkostí, depresí a PTSD a přispívají ke zmírnění či úplnému odstranění pocitů viny a disociace, jakož i k budování sebevědomí a pozitivního sebepojetí. Uvedené psychoterapeutické přístupy jsou široce známé a užívané při léčbě obětí sexuálního násilí též v České republice.

Co se týče nové právní úpravy sexuálních deliktů v České republice, český zákonodárce zvolil koncept nekonsensuálního pohlavního styku v podobě konceptu „ne znamená ne“, s čímž se zcela ztotožňuji. Koncept „ne znamená ne“ je založen na projevení nesouhlasu s pohlavním stykem a vychází z předpokladu, že každá osoba, jež není nějakým způsobem indisponována, je schopna projevit svůj nesouhlas se sexuálními aktivitami, ať již verbálně či neverbálně. Naproti tomu koncept „ano znamená ano“ je založen na projevení souhlasu s pohlavním stykem, respektive je založen na ideji, že ženské či mužské tělo je jinému k dispozici pouze za předpokladu, že daná osoba projeví jednoznačný souhlas se sexuálním jednáním. Koncept „ne znamená ne“ se jeví být přiléhavější než koncept „ano znamená ano“, neboť není tolik striktní a koresponduje se zásadou ultima ratio, jelikož v jeho důsledku nedochází k přepínání trestní represe v situacích, kdy není zřejmé, zda daná osoba se sexuálním jednáním souhlasila. Koncept „ne znamená ne“ zvolilo z obdobných důvodů rovněž Německo, tedy stát velmi blízký svou právní kulturou České republice. Ve vztahu ke konceptu „ano znamená ano“ shledávám zásadní problém ve skutečnosti, že nelze jednoznačně definovat pojem „jednoznačný souhlas“, protože pokud by nejednoznačný souhlas, o jehož povaze by byly pochyby, měl vést k odsouzení obviněného, byl by takový postup v rozporu se zásadou in dubio pro reo a docházelo by k přepínání trestní represe. Shodně tak mám za to, že souhlas udělený pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek by působil v interpretační i aplikační praxi nemalé potíže a mohl by vést k trestnímu postihu osob, jež si v daný moment sice aktivně zjišťovaly postoj svého sexuálního partnera, kdy tento jednoznačně souhlasil, nicméně nepoznaly, že byl jejich sexuální partner pod vlivem alkoholu či jiných návykových látek do takové míry, že to v daný moment značně ovlivnilo jeho úsudek, v důsledku čehož by nebylo možné považovat souhlas udělený

pod vlivem za souhlas vyhovující definici. Ani v rovině dlouhodobých partnerských vztahů, manželství či registrovaných partnerství by nebyla aplikace konceptu „ano znamená ano“ přiléhavá, neboť se domnívám, že spontánní fyzické dotyky jsou projevem náklonnosti a neodmyslitelnou součástí dlouhodobých partnerských vztahů, kdy vzhledem k povaze dlouhodobých vztahů mám za to, že by bylo v rozporu s principem důvěry mezi partnery požadovat po těchto, aby si po několika letech či desítkách let (intimního) vztahu zjišťovali postoj toho druhého a vyžadovali jeho výslovný souhlas na každé úrovni sexuální aktivity.

V důsledku přijetí konceptu „ne znamená ne“ došlo k velmi významné změně skutkové podstaty trestného činu znásilnění, kdy došlo k vypuštění definičních znaků použití násilí, pohrůžky násilí či pohrůžky jiné těžké újmy a jejich nahrazení definičním znakem seznatelné vůle, a dále došlo k vyčlenění méně závažných sexuálních jednání nepenetrační povahy do samostatného trestného činu sexuálního útoku. S uvedenými změnami se zcela ztotožňuji, neboť nová konstrukce mimo jiné odpovídá kategorizaci dle článku 36 odst. 1 písm. b) Istanbulské úmluvy, a přibližuje se tak modernímu pojetí sexuálních deliktů. Poněkud problematickým a vágním však shledávám samotný název trestného činu sexuálního útoku, neboť pojem „sexuální útok“ v teoretické rovině zahrnuje dokonaný tělesný kontakt anebo alespoň pokusy o tělesný kontakt, jenž se může uskutečnit buď penetračně nebo nepenetračně. V zahraniční odborné literatuře se pojem sexuální útok užívá rovněž coby zastřešující pojem pro penetrační i nepenetrační činy, v některých zahraničních publikacích je tento termín dokonce vztahován toliko ke znásilnění. S ohledem na uvedené se mi jeví být přiléhavějším název trestný čin nedovoleného sexuálního kontaktu, jenž dostatečně vystihuje, že se jedná o postih pouze méně závažných sexuálních jednání nepenetrační povahy, neboť pojem sexuální kontakt evokuje určitou formu dotýkání a styku v sexuální sféře, nicméně ne natolik intenzivní, že by došlo k penetraci, a pojem nedovolený vystihuje skutečnost, že se jedná o sexuální kontakt bez souhlasu oběti.

K významné změně došlo též v případě skutkové podstaty trestného činu sexuálního nátlaku, jež byla omezena toliko na odlišné, resp. s donucením nespojené způsoby přimětí jiné osoby k určitým sexuálním jednáním, kdy uvedená změna se mi jeví být koncepčně zcela v pořádku. K modifikaci došlo rovněž v případě trestného činu pohlavního zneužití, kdy z jeho kvalifikované skutkové podstaty byla vypuštěna okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívající ve spáchání činu na dítěti mladším patnácti let svěřeném doзору pachatele zneužitím jeho závislosti či postavení pachatele a z něho vyplývající důvěryhodnosti či vlivu. Vzhledem ke skutečnosti, že v důsledku přijetí konceptu „ne znamená ne“ došlo též ke stanovení věkové hranice bezbrannosti na 12 let, je uvedené vypuštěné jednání dle nové právní úpravy postihováno

v případě dítěte mladšího 12 let trestným činem znásilnění nebo sexuálního útoku v závislosti na tom, zda se bude jednat o penetrační či nepenetrační čin, a v případě dítěte ve věku 12 až 15 let trestným činem sexuálního nátlaku, jenž mimo jiné postihuje případy zneužití závislosti jiné osoby nebo postavení pachatele a z něho vyplývající důvěryhodnosti či vlivu. S ohledem na uvedené je diskutabilní otázkou, zda se trestný čin pohlavního zneužití nestal nadbytečným a zda by nebylo příhodnější po vzoru zahraničních úprav zvýšit hranici bezbrannosti z důvodu nízkého věku na 15 let, v důsledku čehož by bylo jednání vymezené ve skutkové podstatě tohoto trestného činu postihováno i v případě dětí ve věku 12 až 15 let trestným činem znásilnění či sexuálního útoku v závislosti na tom, zda by se jednalo o penetrační či nepenetrační čin. Uvedená separace na trestný čin znásilnění, příp. trestný čin sexuálního útoku, a na trestný čin pohlavního zneužití má však svůj význam v tom, že na jejím základě lze rozlišovat dvě rozdílné situace. V případě první situace pachatel zneužívá nízké vyspělosti dítěte, které v jejím důsledku není schopno vyjádřit svou vůli, či není schopno pochopit smysl a podstatu sexuálního jednání, aby bylo schopno se mu bránit, kdy na tyto situace dopadá trestný čin znásilnění, příp. trestný čin sexuálního útoku. V případě druhé situace je dítě již natolik vyspělé, že je schopno vyjádřit svou vůli a pochopit smysl a podstatu sexuálního jednání, kdy s tímto může dokonce souhlasit, nicméně přesto je chráněn jeho nerušený mravní a sexuální vývoj až do stanovené věkové hranice pohlavní dospělosti, která je v České republice stanovena na 15 let, kdy na tuto situaci dopadá trestný čin pohlavního zneužití. Pod tuto situaci spadají rovněž případy, kdy se sice jedná o konsensuální sexuální jednání a mezi pachatelem a obětí je nízký věkový rozdíl, nicméně oběť v danou dobu ještě nedosáhla stanovené věkové hranice pohlavní dospělosti. S ohledem na uvedené je zřejmé, že obě uvedené situace jsou zásadně odlišné a mám za to, že by neměly být směřovány a postihovány jedním trestným činem. Na druhou stranu pakliže by byla hranice bezbrannosti z důvodu nízkého věku stanovena na 15 let a na obě uvedené situace by dopadal trestný čin znásilnění, příp. trestný čin sexuálního útoku, byl by dán prostor pro zakotvení tzv. Romeo a Julie klauzule, jež vylučuje trestní postih pachatelů znásilnění, a to za podmínky, že se jednalo o konsensuální sexuální jednání, mezi pachatelem a nezletilou obětí byl nízký věkový rozdíl a tito k sobě měli blízký pozitivní vztah.

S ohledem na výše uvedené se domnívám, že hlavní i dílčí cíle této rigorózní práce byly splněny. Závěrem je na místě podotknout, že nejúčinnějším způsobem pro zvládnutí sexuálního násilí je prevence. Z toho důvodu by měly být laická veřejnost, odborná veřejnost i formální autority motivovány k tomu, aby se zapojovaly do preventivních programů a přístupů pro boj s tímto závažným společenským problémem.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

ANDREWS, Donald Arthur, ZINGER, Ivan, HOGE, Robert D., BONTA, James, GENDREAU, Paul a CULLEN, Francis T. *Does Correctional Treatment Work? A Clinically Relevant and Psychologically Informed Meta-Analysis*. in *Criminology*, 1990, vol. 28, no. 3, s. 369-404. DOI <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1990.tb01330.x>.

ARAFAT, Karim W., et al. *Rape in Antiquity: Sexual Violence in the Greek and Roman Worlds*. United Kingdom: Classical Press of Wales, 2002, 274 s. ISBN 978-1-905125-87-6.

ARNTZEN, Lisa. Zdraví, zotavování se a důležitost sociální podpory po sexuálním napadení. in proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s. Sborník z konference. *Prolomit mlčení: sexuální násilí, jeho dopady a možnosti řešení*. Praha, 2019, 54 s.

ASHFORD, Mary-Wynne a HUET-VAUGHN, Yolanda. *The impact of war on women*. In *War and public health*. Washington: DC7 American Public Health Association, 2000, s. 186–196.

AVINA, Claudia a O'DONOHUE, William. *Sexual harassment and PTSD: is sexual harassment diagnosable trauma?* in *Journal of Traumatic Stress*, 2002, vol. 15, no. 1, s. 69-75. doi: 10.1023/A:1014387429057.

BASILE, Kathleen C., DEGUE, Sarah, JONES, Kathryn, FREIRE, Kimberley, DILLS, Jenny a kol. *Sexual Violence Prevention: Resource for Action. A Compilation of the Best Available Evidence*. Atlanta, Georgia: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention, 2016, 43 s.

BASILE, Kathleen C., SMITH, Sharon G., BREIDING, Matthew J., BLACK, Michele C. a MAHENDRA, Reshma. *Sexual Violence Surveillance: Uniform Definitions and Recommended Data Elements*. Version 2.0. Atlanta, Georgia: Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control, 2014, 127 s.

BAŠTECKÁ, Bohumila. *Terénní krizová práce: Psychosociální intervenční týmy*. Praha: Grada Publishing, 2005, 299 s. ISBN 978-8024-70708-2.

BLADINI, Moa a ANDERSSON, Wanna Svedberg. *Swedish Rape Legislation From Use of Force to Voluntariness - Critical Reflections From an Everyday Life Perspective*. in *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 2021, vol. 8, no. 2, s. 31. DOI <https://doi.org/10.15845/bjclcj.v8i2.3241>.

BLATNÍKOVÁ, Šárka, FARIDOVÁ, Petra a ZEMAN, Petr. *Kriminologický výzkum o sexuálním násilí v ČR: empirické poznatky o trestných činech a odsouzených pachatelích*. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2017, č. 6, s. 145-151. ISSN 1213-5313.

BLATNÍKOVÁ, Šárka, FARIDOVÁ, Petra a ZEMAN, Petr. *Násilná sexuální kriminalita - téma pro experty i veřejnost*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, 221 s. ISBN 978-80-7338-143-1.

BLATNÍKOVÁ, Šárka a ZEMAN, Petr. *Pachatelé sexuálních trestných činů a zacházení s nimi – současné problémy z pohledu výzkumu*. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2013, č. 4, s. 95-99. ISSN 1213-5313.

BROWN, Jennifer a WALKLATE, Sandra, ed. *Handbook on Sexual Violence*. London: Routledge, 2012, 516 s. ISBN 978-0-415-67072-2.

- BURGHARDT, Boris a STEINL, Leonie. *Sexual Violence and Criminal Justice in the 21st Century*. in German Law Journal, 2021, vol. 22, no. 5, s. 691–702. DOI 10.1017/glj.2021.42.
- BURSTOW, Bonnie. *A Critique of Posttraumatic Stress Disorder and the DSM*. in Journal of Humanistic Psychology, 2005, vol. 45, no. 4, s. 429-445. doi <https://doi.org/10.1177/0022167805280265>.
- CARTER, John Marshall. *Rape in Medieval England: An Historical and Sociological Study*. Lanham: University Press of America, 1985, 185 s. ISBN 978-0-819-14504-8.
- CATTY, Jocelyn. *Writing Rape, Writing Women in Early Modern England: Unbridled Speech*. Hampshire: Macmillan Press, 1999, 284 s. ISBN 978-0-230-24773-4.
- CLASSEN, Albrecht. *Sexual Violence and Rape in the Middle Ages: A Critical Discourse in Premodern German and European Literature*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co, 2011, 272 s. ISBN 978-3-11-026337-4.
- CLOITRE, Marylene, SCARVALONE, Polly a DIFEDE, JoAnn. *Posttraumatic stress disorder, self- and interpersonal dysfunction among sexually retraumatized women*. in Journal of Traumatic Stress, vol. 10, no. 3, s. 437–452. doi <https://doi.org/10.1023/A:1024893305226>.
- COOK, Philip W. a HODO, Tammy L. *When Women Sexually Abuse Men: The Hidden Side of Rape, Stalking, Harassment, and Sexual Assault*. California: Praeger, 2013, s. 12-13. ISBN: 978-0-313-39729-5.
- COKER, Ann L., FISHER, Bonnie S., BUSH, Heather M., SWAN, Suzanne C., WILLIAMS, Corrine M a kol. *Evaluation of the Green Dot bystander intervention to reduce interpersonal violence among college students across three campuses*. in Violence Against Women, 2015, vol. 21, no. 12, s. 1507-1527. doi: 10.1177/1077801214545284.
- CORTONI, Franca a HANSON, Karl R. *The Recidivism Rates of Female Sexual Offenders Are Low: A Meta-Analysis*. in Sexual Abuse A Journal of Research and Treatment, 2010, vol. 22, no. 4, s. 387-401. DOI:10.1177/1079063210372142.
- COWAN, Allison, ASHAI, Ali a GENTILE, Julie P. *Psychotherapy with Survivors of Sexual Abuse and Assault*. in Innovations in Clinical Neuroscience, 2020, vol. 1, no. 17, s. 22-26. PMID: 32547843.
- CUSACK, Karen, JONAS, Daniel E., FORNERIS, Catherine A., WINES, Candi, SONIS, Jeffrey et al. *Psychological treatments for adults with posttraumatic stress disorder: A systematic review and meta-analysis*. in Clinical Psychology Review, 2016, vol. 43, s. 128-41. doi: 10.1016/j.cpr.2015.10.003.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forezní praxi*. Praha: Portál, 2014, 160 s. ISBN 978-80-262-0582-1.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Mýty o obětech znásilnění*. in PRÁVO A RODINA, 2014, vol. 16, no. 5, s. 8-13. ISSN 1212-866X.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015, 320 s. ISBN 978-80-7380-581-4.
- DE GREGORIO, Danilo, AGUILAR-VALLES, Argel, PRELLER, Katrin H., HEIFETS, Boris Dov, HIBICKE, Meghan. *Hallucinogens in Mental Health: Preclinical and Clinical Studies on LSD, Psilocybin, MDMA, and Ketamine*. in Journal of Neuroscience, 3. 2. 2021, vol. 41, no. 5, s. 891-900. doi: 10.1523/JNEUROSCI.1659-20.2020.

- DELMONICO, David L. a GRIFFIN, Elizabeth J. *Cybersex and the E-teen: What Marriage and Family Therapists Should Know*. in *Journal of Marital and Family Therapy*, 2008, vol. 34, no. 4, s. 431-444. DOI <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2008.00086.x>.
- DE SÉLINCOURT, Aubrey. *Herodotus: The Histories*. New York: Penguin Classics, 1954, 599 s. ISBN 978-0-140-44034-8.
- DUWE, Grant a GOLDMAN, Robin A. *The impact of prison-based treatment on sex offender recidivism: evidence from Minnesota*. in *Sex Abuse*, 2009, vol. 21, no. 3, s. 279-307. DOI 10.1177/1079063209338490.
- EDINOFF, Amber N., NIX, Catherine A., HOLLIER, Janice, SAGRERA, Caroline E., DELACROIX, Blake M. et al. *Benzodiazepines: Uses, Dangers, and Clinical Considerations*. in *Neurology International*, 2021, vol. 13, no. 4. s. 594-607. doi: 10.3390/neurolint13040059.
- ESPELAGE, Dorothy L., LOW, Sabina, POLANIN, Joshua R. a BROWN, Eric C. *Clinical trial of Second Step© middle-school program: Impact on aggression & victimization*. in *Journal of Applied Developmental Psychology*, 2015, vol. 37, no. 1, s. 52–63. doi <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2014.11.007>.
- FEINSTEIN, Rachel A. *When Rape Was Legal: The Untold History of Sexual Violence During Slavery*. New York: Routledge, 2019, 90 s. ISBN 978-1-138-62968-4.
- FINKELHOR, David. *Child Sexual Abuse: New Theory and Research*. USA: Free Press, 1984, 304 s. ISBN 978-0029-10020-2.
- FOA, Edna B., ROTHBAUM, Barbara O., RIGGS, David S. a MURDOCK, Tamera B. *Treatment of posttraumatic stress disorder in rape victims: A comparison between cognitive-behavioral procedures and counseling*. in *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1991, vol. 59, no. 5, s. 715–723. doi: <https://doi.org/10.1037/0022-006X.59.5.715>.
- FOA, Edna B., ZOELLNER, Lori A. a FEENY, Norah C. *An evaluation of three brief programs for facilitating recovery after assault*. in *Journal of Traumatic Stress*, 2006, vol. 19, no. 1, s. 29-43. doi: 10.1002/jts.20096.
- FOSHEE, Vangie A., BAUMAN, Karl E., ENNETT, Susan T., LINDER, G. Fletcher, BENEFIELD, Thad a kol. *Assessing the long- term effects of the safe dates program and a booster in preventing and reducing adolescent dating violence victimization and perpetration*. in *American Journal of Public Health*, 2004, vol. 94, no. 4, s. 619-624. doi: 10.2105/ajph.94.4.619.
- FOUCAULT, Michel. *The History of Sexuality: 1: The Will to Knowledge*. London: Penguin, 1998, 176 s. ISBN 978-0-140-26868-3.
- FREEDMAN, Estelle B. *Redefining Rape: Sexual Violence in the Era of Suffrage and Segregation*. England: Harvard University Press, 2013, s. 26. ISBN 978-0-674-72484-6.
- GARDNER John. *The Opposite of Rape*. in *Oxford Journal of Legal Studies*, 2018, vol. 38, no. 1, s. 48–70, doi: <https://doi.org/10.1093/ojls/gqx022>.
- GARTNER, Richard B. *Betrayed as boys: Psychodynamic treatment of sexually abused men*. New York: Guilford Press, 2001, 356 s. ISBN: 978-1-5723-0644-8.
- GARTNER, Richard B., ed. *Healing Sexually Betrayed Men and Boys: Treatment for Sexual Abuse, Assault, and Trauma*. United Kingdom: Routledge, 2018, s. 23-24. ISBN: 978-1-138-94225-7.

- GIDDENS, Anthony. *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. United Kingdom: Polity Press, 2013, 220 s. ISBN: 978-0-745-66650-1.
- GRAY, Matt J., HASSIJA, Christina M. a STEINMETZ, Sarah E. *Sexual Assault Prevention on College Campuses*. United Kingdom: Psychology Press, 2017, 130 s., ISBN: 978-1-138-94080-2.
- GROTH, A. Nicholas a BIRNBAUM, H. Jean. *Men Who Rape: The Psychology of the Offender*. New York: Plenum Press, 1979, s. 256. ISBN 0-306-40268-8.
- GROTH, A. Nicholas, HOBSON, Will F. a GARY, Thomas S. *Child Molester: Clinical Observations*. in *Journal of Social Work and Human Sexuality*, 1982, vol. 1, s. 133-146. DOI:10.1300/J291V01N01_08.
- GRUBER, James E. *The impact of male work environments and organizational policies on women's experiences of sexual harassment*. in *Gender & Society*, 1998, vol. 12, no. 3, s. 301–320. doi: <https://doi.org/10.1177/0891243298012003004>.
- HÁJKOVÁ, Anna. *Sexual Barter in Times of Genocide: Negotiating the Sexual Economy of the Theresienstadt Ghetto*. in *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 2013, vol. 38, no. 3, s. 503-533. DOI <https://doi.org/10.1086/668607>.
- HALBMAYR, Brigitte. Sexualized Violence against Women during Nazi “Racial” Persecution. in HEDGEPEETH, Sonja M. a SAIDEL, Rochelle G., ed. *Sexual Violence against Jewish Women during the Holocaust*. Lebanon, New Hampshire: University Press of New England, 2010, 308 s. ISBN 978-1-58465-905-1.
- HALL, Dianne a MALCOLM, Elizabeth. *Sexual and Family Violence in Europe*. In: *The Cambridge World History of Violence*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020, s. 274-291. doi:10.1017/9781316340592.015.
- HANSON, Karl R., BOURGON, Guy, HELMUS, Leslie a HODGSON, Shannon. *A Meta-Analysis of the Effectiveness of Treatment for Sexual Offenders: Risk, Need, and Responsivity*. Canada: Public Safety Canada, 2009, 32 s. ISBN 978-1-100-11957-1.
- HANSON, Karl R. a MORTON-BOURGON, Kelly E. *The characteristics of persistent sexual offenders: A meta-analysis of recidivism studies*. in *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2005, vol. 73, no. 6, s. 1154–1163. DOI 10.1037/0022-006X.73.6.1154.
- HANSON, Karl R. a YATES, Pamela M. *Psychological treatment of sex offenders*. in *Current Psychiatry Reports*, 2013, vo. 15, no. 3, s. 1-8. DOI 10.1007/s11920-012-0348-x.
- HARRIS, William V. *War and Imperialism in Republican Rome 327–70 BC*. Oxford: Clarendon Press, 1985, 312 s. ISBN 978-0198148661.
- HAZELWOOD, Robert Roy a BURGESS, Ann Wolbert, ed. *Practical aspects of rape investigations: A multidisciplinary approach*. 2. vydání. New York: CRC Press, 1995, 391 s. ISBN 0-8493-8152-5.
- HAZELWOOD, Robert Roy a BURGESS, Ann Wolbert, ed. *Practical Aspects of Rape Investigation: A Multidisciplinary Approach*. 5. vydání. Florida, Boca Raton: CRC Press, 2016, 490 s. e-ISBN 978-1315-31636-9.
- HEENAN, Melanie a MURRAY, Suellen. *Study of reported rapes in Victoria, 2000-2003*. Melbourne, Australia: Office of Women’s Policy, 2006, s. 5. ISBN 0977533522.

- HÖRNLE, Tatjana. *The New German Law on Sexual Assault and Sexual Harassment*. in German Law Journal, 2017, vol. 18, no. 6, s. 1309-1330. DOI:10.1017/S2071832200022355.
- HÖRNLE, Tatjana. *#MeToo - Implications for Criminal Law*. in Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice, 2018, vol. 6, no. 2, s. 115-135. DOI: <https://doi.org/10.15845/bjclcj.v6i2.2720>.
- HYNES, H. Patricia. *On the battlefield of women's bodies: An overview of the harm of war to women*. In Women's Studies International Forum, 2004, 27 (5-6), s. 431-445, ISSN 0277-5395.
- CHANCELLOR, Arthur S. *Investigating Sexual Assault Cases*. Second edition. United Kingdom: CRC Press, Taylor & Francis Group, 2022, 507 s. ISBN: 978-0-367-61146-0.
- CHANDRA, Giti a ERLINGSDÓTTIR, Irma, ed. *The Routledge Handbook of the Politics of the #MeToo Movement*. London: Routledge, 2020, 492 s. e-ISBN 978-0-36780-926-3.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017, 976 s. ISBN 978-80-7502-236-3.
- JEWKES, Rachel, SEN, Purna a GARCIA-MORENO, Claudia. Sexual violence. in KRUG, Etienne G., DAHLBERG, Linda L., MERCY, James A., ZWI, Anthony B. a LOZANO, Rafael. ed. *World Report on Violence and Health*. Geneva, Switzerland: World Health Organization, 2002, s. 213–239.
- JOHNOVÁ, Patricie. *Nebezpečné pronásledování a ochrana jeho obětí*. Praha, 2021. Diplomová práce (Mgr). Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2021-12-21.
- JORDAN, Jan. *Beyond belief? Police, rape and women's credibility*. in Criminal Justice: International Journal of Policy and Practice, 2004, vol. 4, no. 1, s. 29–59. doi: <https://doi.org/10.1177/1466802504042222>.
- JURASZ, Olga a BARKER, Kim. *Sexual Violence in the Digital Age: A Criminal Law Conundrum?* in German Law Journal, 2021, vol. 22, no. 5, s. 784–799. DOI 10.1017/glj.2021.39.
- KANIN, Eugene J. *False rape allegations*. in Archives of Sexual Behavior, 1994, vol. 23, no. 1, s. 81–92. doi: <https://doi.org/10.1007/BF01541619>.
- KECKLEY, Elizabeth. *Behind the Scenes or, Thirty Years a Slave, and Four Years in the White House*. New York: Penguin Classics, 2005, 192 s. ISBN 978-0-143-03924-2.
- KELLY, Liz, LOVETT, Jo a REGAN, Linda. *A gap or chasm? Attrition in reported rape cases*. London: Home Office Research, Development and Statistics Directorate, 2005, s. 120. ISBN 978-1844-73555-6.
- KERN, Paul Bentley. *Ancient Siege Warfare*. United Kingdom: Souvenir Press Ltd, 2000, 448 s. ISBN 978-0-285-63524-1.
- KETTREY, Heather Hensman, THOMPSON, Martie P., MARX, Robert A. a DAVIS, Alyssa J. *Effects of Campus Sexual Assault Prevention Programs on Attitudes and Behaviors Among American College Students: A Systematic Review and Meta-Analysis*. in J Adolesc Health, 2023, vol. 72, no. 6, s. 831-844. doi: 10.1016/j.jadohealth.2023.02.022.
- KIM, Julia C., WATTS, Charlotte H., HARGREAVES, James R., NDHLOVU, Luceth X., PHETLA, Godfrey a kol. *Understanding the impact of a microfinance-based intervention on women's empowerment and the reduction of intimate partner violence in South Africa*. in

- American Journal of Public Health, vol. 97, no. 10, s. 1794-1802. doi 10.2105/AJPH.2006.095521.
- KIMERLING, Rachel, RELLINI, Alessandra, KELLY, Vanessa, JUDSON, Patricia L. a LEARMAN, Lee A. *Gender differences in victim and crime characteristics of sexual assault.* in Journal of Interpersonal Violence, 2002, vol. 17, no. 5, s. 526–532. doi: <https://doi.org/10.1177/0886260502017005003>.
- KNIGHT, Raymond. A. a PRENTKY, Robert A. *Classifying Sexual Offenders. The Development and Corroboration of Taxonomic Models.* in MARSHALL, W. L., LAWS, D. R. a BARBAREE, H. E., eds., Handbook of Sexual Assault, Berlin: Springer, 1990, s. 23-52). DOI https://doi.org/10.1007/978-1-4899-0915-2_3.
- KOČÍK, Milan. *GHB – predátorská droga usnadňující sexuální násilí.* in SECURITY OUTLINES. česko-slovenský portál o bezpečnosti. Online. 18. 8. 2022. Dostupné z: <https://www.securityoutlines.cz/ghb-predatorska-droga-usnadnujici-sexualni-nasili/> [citováno 2023-11-11].
- KUTÁLKOVÁ, Petra a KOBOVÁ, Ľubica, ed. *Sexuální násilí: Proč se nikdo neptá?*. Praha: In Iustitia, 2014, 232 s. ISBN 978-80-260-5793-2.
- LAMMASNIEMI, Laura. “Precocious Girls”: Age of Consent, Class and Family in Late Nineteenth-Century England. in Law and History Review, 2020, vol. 38, no. 1, s. 241-266. doi:10.1017/S073824802000005X.
- LAWS, Richard D. *The rise and fall of relapse prevention.* in Australian Psychologist, 2003, vol. 38, no. 1, s. 22-30. DOI <https://doi.org/10.1080/00050060310001706987>.
- LAWS, Richard D. a WARD, Tony. When one size doesn't fit all: The reformulation of relapse prevention. in MARSHALL, William L., FERNANDEZ, Yolanda, M. MARSHALL, Liam E. a SERRAN, Geris A., ed. *Sexual Offender Treatment: Controversial Issues.* England: John Wiley & Sons Ltd, 2006, 304 s. ISBN 978-0-47086-773-0.
- LEBEAEU, Marc A. a MOZAYANI, Ashraf, ed. *Drug-Facilitated Sexual Assault: A Forensic Handbook.* California: Academic Press, 2001, s. 9-10, 21. ISBN 0-12-440261-5.
- LEITNER, Andrea A WROBLEWSKI, Angela. *Equal Opportunities Policies at Austrian Universities and Their Evaluation: Development, Results and Limitations.* in Brussels Economic Review, 1. 1. 2011, vol. 54, no. 2/3, s. 317-339.
- LEVI, Ofir, BAR-HAIM, Yair, KREISS, Yitshak a FRUCHTER, Eyal. *Cognitive-Behavioural Therapy and Psychodynamic Psychotherapy in the Treatment of Combat-Related Post-Traumatic Stress Disorder: A Comparative Effectiveness Study.* in Clinical Psychology & Psychotherapy, 2016, vol. 23, no. 4, s. 298-307. doi: 10.1002/cpp.1969.
- LINDEN, Judith A. *Care of the adult patient after sexual assault.* in New England Journal of Medicine, 2011, vol. 365, no. 9, s. 834–841. doi: <https://doi.org/10.1056/NEJMcp1102869>.
- LISAK, David, GARDINIER, Lori, NICKSA, Sarah C. a COTE, Ashley M. *False allegations of sexual assault: An analysis of ten years of reported cases.* in Violence Against Women, 2010, no. 16, s. 1218–1334. doi <https://doi.org/10.1177/1077801210387747>.
- LOETZ, Francisca. *A new approach to the history of violence: “sexual assault” and “sexual abuse” in Europe, 1500–1850.* Leiden, Netherlands: Brill, 2015, 209 s. ISBN 978-90-04-29727-2.

- LONGO, Robert E. a GROTH, Nicholas A. *Juvenile Sexual Offenses in the Histories of Adult Rapists and Child Molesters*. in *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 1983, vol. 27 no. 2, s. 150-155. DOI <https://doi.org/10.1177/0306624X8302700207>.
- LONSWAY, Kimberly A. a ARCHAMBAULT, Sergeant Joanne. Understanding the criminal justice response to sexual assault: Analysis of data from the Making a Difference project. in LISAK, David, GARDINIER, Lori, NICKSA, Sarah C. a COTE, Ashley M. op. cit. 281, s. 1326-1327.
- LOWENKAMP, Christopher T., LATESSA, Edward J. a HOLSINGER, Alexander M. *The Risk Principle in Action: What Have We Learned From 13,676 Offenders and 97 Correctional Programs?* in *Crime & Delinquency*, 2006, vol. 52, no. 1, s. 77-93. DOI <https://doi.org/10.1177/0011128705281747>.
- LUNDHOLM, Anja. *Das Höllentor, Bericht einer Überlebenden*. Reinbeck: Rowohlt Verlag, 1988, 320 s. ISBN 978-3-498-03850-2.
- MARSHALL, William L., LAWS, Richard D. a BARBAREE, Howard E., ed. *Handbook of Sexual Assault: Issues, Theories and Treatment of the Offender*. New York: Plenum Press, 1990, 405 s. ISBN 978-1-4899-0917-6.
- MATHEWS, Ruth, MATHEWS, Jane Kinder a SPELTZ, Kathleen. *Female Sexual Offenders: An Exploratory Study*. Michigan: Safer Society Press, 1989, s. 112. ISBN 978-18-8444-428-9.
- MCLEOD, David Axlyn a DODD, Michal. *Modernized female sex offender typologies: Intrapsychic, behavioral, and trauma related domains*. in *Cogent Social Sciences*, 2022, vol. 8, no. 1, s. 1-18. DOI: 10.1080/23311886.2022.2085360.
- MCNELLIS, Lindsey. *Let Her Be Taken: Sexual Violence In Medieval England*. USA, 2008. Thesis. University of Central Florida, 89 s.
- MEZEY, Gillian C. a KING, Michael B., ed. *Male victims of sexual assault*. Oxford: Oxford University Press, 2000, 2. vydání, s. 161. ISBN 9-780-1926-2932-6.
- MISRA, Amalendu. *The Landscape of Silence: Sexual Violence Against Men in War*. London: Hurst, 2015, s. 256. ISBN 978-1849-04282-6.
- MOORE, Clifford H. *Tacitus: Histories: Book 1-3*. Cambridge: Harvard University Press, 1925, 512 s. ISBN 978-0674991231.
- MORRAL, Andrew R., GORE, Kristie L., SCHELL, Terry L., ed. *Sexual assault and sexual harassment in the U.S. military*. in *Investigations of Potential Bias in Estimates from the 2014 RAND Military Workplace Study*, vol. 2, 2016. ISBN: 978-0-8330-9053-9.
- O'DONOHUE, William T. a SCHEWE, Paul A., ed. *Handbook of Sexual Assault and Sexual Assault Prevention*. Switzerland: Springer Nature, 2019, 857 s. ISBN 978-3-030-23644-1.
- PAINTAIN, Emma a CASSIDY, Simon. *First-line therapy for post-traumatic stress disorder: A systematic review of cognitive behavioural therapy and psychodynamic approaches*. in *Counselling and Psychotherapy Research*, 2018, vol. 18, no. 3, s. 237-250. doi: 10.1002/capr.12174.
- PARKER, Robert. *Miasma: Pollution and Purification in Early Greek Religion*, Oxford: Clarendon Press, 1996, 432 s. ISBN 978-0-198-14742-8.

- PETRAK, Jenny a HEDGE, Barbara, ed. *The Trauma of Sexual Assault: Treatment, Prevention and Practice*. England: John Wiley & Sons Ltd, 2002, 368 s. ISBN 978-0471626916.
- PLAXTON, Michael. *Implied consent and sexual assault: intimate relationships, autonomy, and voice*. Canada: McGill-Queen's University Press, 2015, 272 s. ISBN 978-0-7735-4620-2.
- POLASCHEK, Devon L., WARD, Tony a HUDSON, Stephen M. *Rape and rapists: theory and treatment*. in *Clinical Psychology Review*, 1997, vol. 17, no. 2, s. 117-44. DOI: 10.1016/s0272-7358(96)00048-7.
- POWELL, Anastasia a HENRY, Nicola. *Sexual Violence in a Digital Age*. United Kingdom: Palgrave Macmillan London, 2017, 317 s. ISBN 978-1-137-58046-7.
- RABOCH, Jiří, HRDLIČKA, Michal, MOHR, Pavel, PAVLOVSKÝ, Pavel a PTÁČEK, Radek. ed. *DSM-5: diagnostický a statistický manuál duševních poruch*. Praha: Hogrefe – Testcentrum, 2015, s. 1032. ISBN 978-80-86471-52-5.
- REDDINGTON, Frances P. a KREISEL, Betsy Wright. *Sexual Assault: The Victims, the Perpetrators, and the Criminal Justice System*, 3rd Edition. Durham, North Carolina: Carolina Academic Press, 2017, 496 s. ISBN 978-1-61163-557-7.
- REGHEHR, Cheryl, ALAGGIA, Ramona, DENNIS, Jane, PITTS, Annabel a SAINI, Michael. *Interventions to Reduce Distress in Adult Victims of Rape and Sexual Violence: A Systematic Review*. in *Research on Social Work Practice*, 2013, vol. 23, no. 3, s. 257-265. doi: <https://doi.org/10.1177/1049731512474103>. s
- REHN, Elisabeth a SIRLEAF, Ellen Johnson. *Women, war and peace: The Independent Experts' Assessment on the Impact of Armed Conflict on Women and Women's Role in Peace-building*. New York: United Nations Development Fund for Women, 2002, 155 s. ISBN 0-912917-66-0.
- RESICK, Patricia A., JORDAN, Clifford G., GIRELLI, Steven A., HUTTER, Catherine K. a MARHOEFER-DVORAK, Susan. *A comparative outcome study of behavioral group therapy for sexual assault victims*. in *Behavior Therapy*, 1988, vol. 19, no. 3, s. 385–401. doi: [https://doi.org/10.1016/S0005-7894\(88\)80011-X](https://doi.org/10.1016/S0005-7894(88)80011-X).
- RIEU, Emile Victor. *Homer: The Iliad*. New York: Penguin Classics, 1974, 480 s. ISBN 978-0-140-44014-0.
- ROTHBAUM, Barbara Olasov. *A controlled study of eye movement desensitization and reprocessing in the treatment of posttraumatic stress disorder sexual assault victims*. in *Bulletin of the Menninger Clinic*, 1997, vol. 61, no. 3, s. 317-334. PMID: 9260344.
- RUGGIERO, Guido. *Violence in Early Renaissance Venice: Crime, Law, and Deviance Series*. New Jersey: Rutgers University Press, 1980, 235 s. ISBN 978-0-813-50894-8.
- RUMNEY, Philip N.S. *False allegations of rape*. in *Cambridge Law Journal*, 2006, vol. 65, no. 1, s. 128-158. doi:10.1017/S0008197306007069.
- SARREL, Philip M. a MASTERS, William Howell. *Sexual molestation of men by women*. in *Arch Sex Behav*, 1982, vol. 11, no. 2, s. 117-131. doi: 10.1007/BF01541979.
- SCARCE, Michael. *Male on male rape: The hidden toll of stigma and shame*. New York: Basic Books, 2001, s. 334. ISBN 9-780-7382-0623-3.
- SHELDON, Kerry a HOWITT, Dennis. *Sex Offenders and the Internet*. United Kingdom: John Wiley & Sons Ltd, 2007, 296 s. ISBN 978-0-470-02801-8.

SENN, Charlene Y., ELIASZIW, Misha, BARATA, Paula C., THURSTON, Wilfreda E., NEWBY-CLARK, Ian R. a kol. *Efficacy of a sexual assault resistance program for university women*. in *New England Journal of Medicine*, 2015, vol. 372, no. 24, s. 2326-2335. doi 10.1056/NEJMsa1411131.

SIMONS, Dominique A. *Sex Offender Typologies*. in *Sex Offender Management Assessment and Planning Initiative*. USA: U.S. Department of Justice Office of Justice Programs, Office of Sex Offender Sentencing, Monitoring, Apprehending, Registering, and Tracking, 2017, s. 61-64.

STEPHENS, Skye, SETO, Michael C., GOODWILL, Alasdair M., a CANTOR, James M. *The Relationships Between Victim Age, Gender, and Relationship Polymorphism and Sexual Recidivism*. in *Sexual Abuse*, 2018, vol. 30, no. 2, s. 132-146. <https://doi.org/10.1177/1079063216630983>.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, 4933 s. ISBN 978-80-7400-893-1.

TAY, Emma, LO, Wing Kwan Winky, MURNION, Bridin. *Current Insights on the Impact of Gamma-Hydroxybutyrate (GHB) Abuse*. in *Substance Abuse and Rehabilitation*, 9. 2. 2022, vol. 13, s. 13-23. doi: 10.2147/SAR.S315720.

TAYLOR, Bruce G., STEIN, Nan D., MUMFORD, Elizabeth A. a WOODS, Daniel. *Shifting Boundaries: an experimental evaluation of a dating violence prevention program in middle schools*. in *Prevention Science*. 2013, vol. 14, no. 1, s. 64-76. doi: 10.1007/s11121-012-0293-2.

TENER, Dafna, WOLAK, Janis a FINKELHOR, David. *A Typology of Offenders Who Use Online Communications to Commit Sex Crimes Against Minors*. in *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 2015, vol. 24, no. 3, s. 319-337, DOI: 10.1080/10926771.2015.1009602.

VÁLKOVÁ, Helena. „Redefinice“ znásilnění aneb nová právní úprava trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2024, č. 3, s. 125.

VANDIVER, Donna M. *Female sex offenders: a comparison of solo offenders and co-offenders*. in *Violence and Victims*, 2006, vol. 21, no. 3, s. 339-354. DOI: 10.1891/vivi.21.3.339.

VAN WEES, Hans. *Status Warriors*. Amsterdam: J. C. Gieben, 1992, 455 s. ISBN 978-9-050-63075-7.

VEARNALS, Simon a CAMPBELL, Tomáš. *Male victims of male sexual assault: A review of psychological consequences and treatment*. in *Sexual and Relationship Therapy*, 2001, vol. 16, no. 1, s. 279–286. doi: <https://doi.org/10.1080/14681990123228>.

VIKMAN, Elisabeth. *Ancient Origins: Sexual Violence in Warfare, Part I*. *Anthropology & Medicine*, 2005, 12(1), s 29-30. DOI 10.1080/13648470500049826.

VIZINOVÁ, Daniela a PREISS, Marek. *Psychické trauma a jeho terapie (PTSD). Psychologická pomoc obětem válek a katastrof*. Praha: Portál, 1999, 158 s. ISBN 80-7178-284-X.

WARD, Tony a GANNON, Theresa. *Rehabilitation, etiology, and self-regulation: The Good Lives Model of sexual offender treatment*. in *Aggression and Violent Behavior*, 2006, vol. 11, no. 1, s. 77-94. DOI <https://doi.org/10.1016/j.avb.2005.06.001>.

WATKINS, Laura E., SPRANG, Kelsey R. a ROTHBAUM, Barbara O. *Treating PTSD: A Review of Evidence-Based Psychotherapy Interventions*. in *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 2018, vol. 12, s. 1-9. doi: 10.3389/fnbeh.2018.00258.

World Health Organization. *Social determinants of sexual and reproductive health: informing future research and programme implementation*. Switzerland: WHO Press, 2010, 157 s. ISBN 978-92-4-159952-8.

World Health Organization, on behalf of the United Nations Inter-Agency Working Group on Violence Against Women Estimation and Data. *Violence against women prevalence estimates, 2018: global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women*. Geneva: World Health Organization, 2021, s. 16. ISBN 978-92-4-002225-6.

WOLAK, Janis, FINKELHOR, David, MITCHELL, Kimberly J. a YBARRA, Michele L. *Online "Predators" and Their Victims. Myths, Realities, and Implications for Prevention and Treatment*. in *American Psychologist*, 2008, vol. 63, no. 2, s. 111–128. DOI: 10.1037/0003-066X.63.2.111.

YARDLEY, John C. *Livy: History of Rome: Books 21–22*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2019, 496 s., ISBN 978-0-674-99694-6.

YATES, Pamela M. *Treatment of sexual offenders: Research, best practices, and emerging models*. in *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*, 2013, vol. 8, no. 3-4, s. 89–95. DOI <https://doi.org/10.1037/h0100989>.

YATES, Pamela M. What works: Effective intervention with sex offenders. In ALLEN, Harry E., ed. *What Works: Risk Reduction: Interventions for Special Needs Offenders*. Maryland: American Correctional Association, 2002, s. 115-163, ISBN 1-56991-148-7.

YATES, Pamela M. a WARD, Tony. Treatment of sexual offenders: Relapse prevention and beyond. in WITKIEWITZ, Katie A. a MARLATT, Alan G., ed. *Therapists' Guide to Evidence-based Relapse Prevention*. USA: Academic Press, 2007, 400 s. ISBN 978-0-12369-429-4.

YODANIS, Carrie L. *Gender inequality, violence against women, and fear: a cross-national test of the feminist theory of violence against women*. in *Journal of Interpersonal Violence*, 2004, vol. 19, no. 6, s. 655-675. doi 10.1177/0886260504263868.

ZAWATI, Hilmi M. *Fair Labelling and the Dilemma of Prosecuting Gender-Based Crimes at the International Criminal Tribunals*. United Kingdom: Oxford University Press, 2015, s. 89. ISBN 978-0199-35711-6.

ZAWATI, Hilmi M. *Review Essay of The Landscape of Silence: Sexual Violence Against Men in War, by Amalendu Misra, (New York, NY: Oxford University Press, 2015) 271 Pp.; Rape Loot Pillage: The Political Economy of Sexual Violence in Armed Conflict, by Sara Meger, (New York, NY: Oxford University Press, 2016) 248 Pp.; Prosecuting Conflict-Related Sexual Violence at the ICTY, by Serge Brammertz and Michelle Jarvis (eds)*. in *Journal of International Criminal Justice*, New York: Oxford University Press, 2019, vol. 17, no. 2, s. 453-462. ISSN 1478-1387.

ZVĚŘINA, Jaroslav. *Terapie sexuálních delikventů – mezinárodní standardy*. in *Česká a slovenská psychiatrie*, 2012, vol. 108, č. 1, s. 35–40.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

- ABULHAB, Saad D., CUNY Central Office. *The Law Code of Hammurabi: Transliterated and Literally Translated from its Early Classical Arabic Language*. Online. Blautopf Publishing, 2017. Dostupné z: https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1176&context=jj_pubs [citováno 2024-25-4].
- AdvanceHE. *The transformed UK Athena Swan Charter*. Online. Dostupné z: <https://www.advance-he.ac.uk/equality-charters/transformed-uk-athena-swan-charter> [citováno 2023-09-29].
- American Psychological Association. *Statement of the American Psychological Association Regarding Pedophilia and the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5)*. Online. 2013. Dostupné z: http://www.apa.org/news/press/releases/2013/10/pedophilia_mental.aspx [citováno 2023-11-26].
- BBC. *Jimmy Savile scandal: Report reveals decades of abuse*. Online. 11. 1. 2013. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/uk-20981611> [citováno 2023-09-30].
- BBC. *Upskirting now a crime after woman's campaign*. Online. 12.4.2019. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/uk-47902522> [citováno 2023-07-29].
- BINDEL, Julie. *Rape: a burning injustice*. Online. In: The Guardian. United Kingdom: Guardian News & Media Limited, 13.8.2013. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2013/aug/13/rape-defined-sexual-crime-history#comments>. [citováno 2023-05-07].
- Česká televize. *Vysoké školy bojují proti sexuálnímu obtěžování. Zavedly ombudsmany, na které se mohou oběti obracet*. Online. 13. 10. 2022. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/3535997-vysoke-skoly-bojuji-proti-sexualnimu-obtezovani-zavedly-ombudsmany-na-ktere-se-mohou> [citováno 2023-09-29].
- Evropský parlament. *Obchodování s lidmi: v EU je téměř 16 000 obětí*. Online. 23.10.2017. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20171012STO85932/obchodovani-s-lidmi-v-eu-je-temer-16-000-obeti> [citováno 2023-07-30].
- FILLION, Stéphanie. *2 Years Later, What We Can Learn From France's Anti-Catcalling Law*. in Forbes. Online. 26.1.2021. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/stephaniefillion/2021/01/26/2-years-later-what-we-can-learn-from-frances-anti-catcalling-law/> [citováno 2023-07-29].
- FURNEAUX, Holly. *Victorian sexualities. Gender and sexuality*. Online. In: The British Library. London, 15.5.2014. Dostupné z: <https://www.bl.uk/romantics-and-victorians/articles/victorian-sexualities>. [citováno 2023-05-07].
- GARCIA-MORENO, Claudia, GUEDES, Alessandra a KNERR Wendy. *Understanding and addressing violence against women*. Online. In: World Health Organization. 2012. Dostupné z: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77434/WHO_RHR_12.37_eng.pdf?sequence=1. [citováno 2023-03-24].
- GEORGETOWN LAW. *Myths and Facts about Sexual Violence*. Online. Dostupné z: <https://www.law.georgetown.edu/your-life-career/health-fitness/sexual-assault-relationship-violence-services/myths-and-facts-about-sexual-violence/> [citováno 2024-1-19].

Good lives model. *GOOD LIVES MODEL: Návod, jak žít dobrý život*. Online. Dostupné z: <https://www.goodlivesmodel.cz> [citováno 2023-12-28].

HAMLIN, Kimberly. *What Raising the Age of Sexual Consent Taught Women About the Vote*. History. Online. In: Smithsonian Magazine. Miami: 26.8.2020. Dostupné z: <https://www.smithsonianmag.com/history/what-raising-age-sexual-consent-taught-women-about-vote-180975658/>. [citováno 2023-05-07].

Harvard Health Publishing. HARVARD MEDICAL SCHOOL. *Alcohol's effects on the body*. Online. 5. 12. 2014. Dostupné z: <https://www.health.harvard.edu/addiction/alcohols-effects-on-the-body> [citováno 2023-10-25].

HEALTHLINE MEDIA. *What types of opioids are there?* Online. Dostupné z: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/relapse-prevention-plan#self-care-strategies> [citováno 2023-11-17].

HELSINKI TIMES. *Sexting a crime, Sanna Marin a feminist icon and a new supercomputer: Finland in the world press*. Online. 30.10.2020. Dostupné z: <https://www.helsinkitimes.fi/world-int/world-news/finland-in-the-world-press/18249-sexting-a-crime-sanna-marin-a-feminist-icon-and-a-new-supercomputer-finland-in-the-world-press.html> [citováno 2023-07-06].

HOLAHAN, Charles J. a MOOS, Rudolf H. *Life stressors, personal and social resources, and depression: A 4-year structural model*. Journal of Abnormal Psychology, 1991, vo. 100, no. 1, s. 36.

IACP LAW ENFORCEMENT POLICY CENTER. *Investigating Sexual Assaults: Model policy. Concepts & Issues Paper. Need to Know...* Online. 2005, updated 2017. Dostupné z: <https://www.theiacp.org/sites/default/files/2018-08/SexualAssaultsBinder2017.pdf> [citováno 2024-3-24].

ICD-11 for Mortality and Morbidity Statistics. *6B41 Complex post traumatic stress disorder*. Online. Verze: 01/2023. Dostupné z: <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/585833559>. [citováno 2024-1-31].

iRozhlas. *12 českých univerzit: případy sexuálního obtěžování přiznává většina z nich, řešit ho však obvykle neumí*. Online. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravodomov/sexualni-nasili-obtezovani-vysoke-skoly-univerzity-opatreni-mechanismy_2206020500_pik [citováno 2023-09-29].

Legislation.gov.uk. *Sexual Offences Act 1956*. Online. Dostupné z: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/4-5/69/contents> [citováno 2024-5-1].

LIBRARY OF CONGRESS. Germany: *Upskirting Criminalized*. Online. 23.10.2020. Dostupné z: <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2020-10-23/germany-upskirting-criminalized/> [citováno 2023-07-06].

MACHUTA, Jan. *Falešná, účelová obvinění v kriminalistické praxi*. Online. 17.10.2019. Dostupné z: <https://www.profem.cz/shared/clanky/778/2.%20Jan%20Machuta%20-%20Falešná,účelová%20obviněn%C3%AD.pdf> [citováno 2024-4-1].

MKN-10 2023: 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí. *F40-F48 - Neurotické, stresové a somatoformní poruchy: F43.0. Akutní stresová reakce*. Online. Platnost od 1.1.2023. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F43.0> [citováno 2024-1-27].

MKN-10 2023: 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí. *F40-F48 - Neurotické, stresové a somatoformní poruchy: F43.1. Posttraumatická stresová porucha*. Online. Platnost od 1.1.2023. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F43.1>. [citováno 2024-1-28].

- National Sexual Violence Resource Center (NSVRC). *About Sexual Assault*. Online. Dostupné z: <https://www.nsvrc.org/about-sexual-assault>. [citováno 2023-03-25].
- National Sexual Violence Resource Center. *How Often are Men Sexually Harassed or Assaulted?* Online. Dostupné z: https://www.nsvrc.org/sites/default/files/publications/2020-12/Infographic_how_Final508.pdf [citováno 2023-03-24].
- National Sexual Violence Resource Center. *Teenagers & Sexual Violence*. Online. Dostupné z: https://www.nsvrc.org/sites/default/files/publications/2019-02/Teenagers_508.pdf [citováno 2023-09-16].
- Novinky.cz. *Sexuální obtěžování vysoké školy neřešily. Ted' už mají proč, tvrdí expertka*. Online. 19. 6. 2021. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-sexualni-obtezovani-vysoke-skoly-neresily-ted-uz-maji-proc-tvrdi-expertka-40363761> [citováno 2023-09-29].
- NSPCC. *Sexual abuse*. Online. Dostupné z: <https://www.nspcc.org.uk/what-is-child-abuse/types-of-abuse/child-sexual-abuse/> [citováno 2023-07-30].
- NSW Government. *Revenge porn is a crime*. Online. New South Wales, 25.8.2017. Dostupné z: <https://www.nsw.gov.au/news/revenge-porn-a-crime> [citováno 2023-07-06].
- proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s. *Partnerské násilí dospívajících a mladých*. Online. 2019. Dostupné z: <https://www.profem.cz/shared/clanky/925/proFem%202019%20prehled%20hlavnich%20vystup%20vyzkumu%20v%20problematice%20partnerskeho%20nasili%20mladych.pdf>
- proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p.s. *Zkušenost obyvatel ČR se sexuálním násilím a sexuálním obtěžováním: výzkumná zpráva*. Online. 2021. Dostupné z: https://www.profem.cz/shared/clanky/970/VÝZKUMNÁ%20ZPRÁVA_sexualni%20nasili_2021%20-%20Copy%201.pdf [citováno 2024-1-10].
- RAINN. *Perpetrators of Sexual Violence: Statistics*. Online. Dostupné z: <https://www.rainn.org/statistics/perpetrators-sexual-violence> [citováno 2023-11-18].
- RAINN. *Victims of Sexual Violence: Statistics*. Online. Dostupné z: <https://www.rainn.org/statistics/victims-sexual-violence> [citováno 2024-1-10].
- SMITH, Tovia. *A Campus Dilemma: Sure, 'No' Means 'No,' But Exactly What Means 'Yes'?* Online. <https://www.npr.org/2014/06/13/321677110/a-campus-dilemma-sure-no-means-no-but-exactly-what-means-yes> [citováno 2024-5-24].
- The WHITE HOUSE. *Factsheet: The Violence Against Women Act*. Online. https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/vawa_factsheet.pdf [citováno 2024-5-1].
- TJADEN, Patricia a THOENNES, Nancy. *Extent, Nature, and Consequences of Intimate Partner Violence*. Washington, DC: U.S. Dept. of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, 2000, s. 58. <http://dx.doi.org/10.3886/ICPSR02566>. [citováno 2023-09-28].
- UK Parliament. *Regulating sexual behaviour: the 19th century*. Online. London. Dostupné z: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/relationships/overview/sexualbehaviour19thcentury/>. [citováno 2023-05-07].
- UNHCR and Save the Children-UK. *Note for Implementing and Operational Partners on Sexual Violence & Exploitation: The Experience of Refugee Children in Guinea, Liberia and*

Sierra Leone. Online. In: UNHCR. February 2002. Dostupné z: <https://www.unhcr.org/media/26892>. [citováno 2023-05-13].

United Nations Peacekeeping. 'Sexual violence is a threat to every individual's right to a life of dignity' – UN chief. Online. 19.6.2017. Dostupné z: <https://peacekeeping.un.org/en/sexual-violence-is-threat-to-every-individuals-right-to-life-of-dignity-un-chief>. [citováno 2023-03-25].

U.S. Department of JUSTICE. *What is Human Trafficking?* Online. 26.6.2023. Dostupné z: <https://www.justice.gov/humantrafficking/what-is-human-trafficking> [citováno 2023-07-30].

U.S. Equal Employment Opportunity Commission. *Sexual Harassment*. Online. Dostupné z: <https://www.eeoc.gov/sexual-harassment> [citováno 2023-09-16].

VALEŠOVÁ, Kristýna. *Ochrana obětí sexuálních deliktů před sekundární viktimizací – návrhy de lege ferenda*. in ADVOKÁTNÍ DENÍK. Online. 7.6.2022. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2022/06/07/ochrana-obeti-sexualnich-deliktu-pred-sekundarni-viktimizaci-navrhy-de-lege-ferenda/> [citováno 2024-2-3].

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Partnerské násilí dospívajících a mladých: přehled hlavních výstupů z výzkumu*. Online. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Prevence_domaciho_nasili/Priloha_c_2_zapisu_21-5-2019_1.pdf [citováno 2023-07-30].

WAX, Emily. *A brutal legacy of Congo War: Extent of violence against women surfaces as fighting recedes*. Online. In: Ideas for Peace. Washington: Washington Post Foreign Service, 25.10.2003. Dostupné z: <https://www.ideasforpeace.org/content/brutal-legacy-of-congo-war/>. [citováno 2023-05-13].

World Health Organization. *Violence against women*. Online. 9.3.2021. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> [citováno 2023-07-30].

youth.GOV. *Dating Violence Prevention*. Online. Dostupné z: <https://youth.gov/youth-topics/teen-dating-violence> [citováno 2023-07-30].

ZVĚŘINA, Jaroslav. *Terapeutická kastrace sexuálních delikventů*. Online. 14.1.2011. Dostupné z: <http://www.zverina.cz/cs/terapeuticka-kastrace-sexualnich-delikventu/31/> [citováno 2024-1-9].

3. Seznam použitých právních předpisů

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí ze dne 11. 5. 2011. Dostupné z <https://rm.coe.int/16808e95e1>.

Zákon č. 117/1852 Ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. 12. 1961.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31. 12. 2009.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon - Campus Sexual Violence Elimination Act ze dne 7. 3. 2013. Dostupné z: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/812/text>.

4. Seznam použité judikatury

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 19. 1. 1982, sp. zn. Tpjf 158/80.

Rozhodnutí soudu ČSSR ze dne 13. 6. 1930, sp. zn. Rt 3897/1930.

Rozhodnutí soudu ČSSR ze dne 4. 3. 1931, sp. zn. Rt 4091/1931.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 4. 2013, sp. zn. 2 To 12/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 7. 2003, sp.zn. 5 Tdo 792/2003.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 3. 2004, sp. zn. 7 Tdo 235/2004.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 10. 2008, sp. zn. 5 Tdo 1096/2008.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 5. 2009, sp. zn. 3 Tdo 550/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 2. 2011, sp. zn. 7 Tdo 191/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 8. 2011 sp. zn. 3 Tdo 929/2011-37.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 4. 2012 sp. zn. 3 Tdo 182/2012.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2012, sp. zn. 3 Tdo 1312/2012.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 1. 2014 sp. zn. 3 Tdo 1296/2013-75.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 3. 2014 sp.zn. 11 Tdo 294/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 7. 2014, sp.zn. 8 Tdo 775/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 7. 2014, sp. zn. 7 Tdo 708/2014-56.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1022/2015-113.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 3. 2018, sp. zn. 7 Tdo 143/2018-19.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 9. 2018 sp. zn. 7 Tdo 685/2018-36.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 10. 2018, sp. zn. 3 Tdo 1166/2018-28.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 12. 2019 sp. zn. 15 Tdo 1154/2019-593.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 7. 2020, sp. zn. 8 Tdo 498/2022-740.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 5. 2021, sp. zn. 7 Tdo 399/2021-1008.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 6. 2022, sp. zn. 4 Tdo 566/2022-299.

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 3. 1. 2023 sp.zn. IV. ÚS 3080/22.

Abstrakt

Sexuální násilí a ochrana jeho obětí

Tato rigorózní práce je zaměřena na problematiku sexuálního násilí, respektive na jeho jednotlivé aspekty a na právní úpravu tohoto jevu v České republice.

Co se týče struktury této rigorózní práce, tato je členěna do čtyř hlavních částí. První část pojednává o problematice sexuálního násilí obecně. Jednotlivé kapitoly se věnují definování tohoto pojmu, historickému vývoji tohoto fenoménu a některým formám sexuálního násilí, zahrnujíc tři specifické druhy sexuálního násilí, kterými jsou sexuální násilí páchané na mužích, sexuální násilí páchané mezi mladistvými a na mladistvých a sexuální násilí páchané za užití drog. Druhá část se zabývá charakteristikami pachatelů sexuálního násilí a obsahuje některé typologie, jakož i klasifikace pachatelů sexuálního násilí. Tato část je rovněž věnována vybraným modelům léčby pachatelů sexuálního násilí. Třetí část pojednává o obětech sexuálního násilí, kdy na počátku této části jsou vyvráceny mýty a další mylné představy společnosti o této kategorii obětí. Další jednotlivé kapitoly postupně rozebírají dopady sexuálního násilí na životy obětí, včetně posttraumatické stresové poruchy, dále vybrané strategie a přístupy, jejichž účelem je ochrana obětí sexuálního násilí a pomoc obětem sexuálního násilí, a nakonec problematiku falešných obětí sexuálního násilí. Tato a následující část jsou nejobsáhlejšími ze všech a spolu tvoří jádro rigorózní práce. Čtvrtá část je zaměřena na právní úpravu sexuálního násilí v České republice a její změny. Na začátku této části je popsán vývoj právní úpravy sexuálního násilí v ČR, a to od dob Rakousko-uherské monarchie až po současnost, včetně přijetí novely trestního zákoníku č. 166/2024 Sb. Následují čtyři velmi obsáhlé kapitoly věnované čtyřem trestným činům, jež v důsledku uvedené novely prošly nejzásadnějšími změnami. Jednotlivé kapitoly zahrnují podrobný rozbor skutkových podstat těchto trestných činů včetně jejich změn a jsou doplněny o mé vlastní úvahy nad provedenými změnami. Tato část je zakončena závěrečným shrnutím nové právní úpravy.

Hlavním cílem této rigorózní práce bylo komplexně uchopit problematiku sexuálního násilí, podrobněji rozpracovat jednotlivé aspekty tohoto jevu a poukázat na významné změny v právní úpravě sexuálních deliktů v České republice, k nimž došlo na základě výše uvedené novely. Co se týče nové právní úpravy, český zákonodárce zvolil koncept nekonsensuálního pohlavního styku v podobě konceptu „ne znamená ne“. V důsledku přijetí uvedeného konceptu došlo k velmi významné změně skutkové podstaty trestného činu znásilnění, a dále skutkových podstat trestného činu sexuálního nátlaku a trestného činu pohlavního zneužití. Zároveň byl do trestního zákoníku zakotven nový trestný čin sexuálního útoku. Dílčím cílem této práce bylo

zaujmout vlastní odůvodněný názor k provedeným změnám v právní úpravě a souvisejícím sporným otázkám. V rámci plnění tohoto cíle jsem se tudíž vyjádřila ke změnám skutkových podstat jednotlivých trestných činů, a zaujala jsem stanovisko k problematickému tématu konceptu „ano znamená ano“. Dále jsem se vyjádřila k problematickému a vágnímu názvu trestného činu sexuálního útoku a navrhla přiléhavější název. Zabývala jsem se rovněž diskutabilní otázkou, zda se v důsledku provedených změn nestal trestný čin pohlavního zneužití nadbytečným.

Rigorózní práce reflektuje právní stav ke dni 4. 11. 2024 s tím, že poukazuje na změny právní úpravy, jež budou účinné od 1. 1. 2025.

Klíčová slova

sexuální násilí, oběti sexuálního násilí, právní úprava sexuálního násilí v České republice, trestný čin znásilnění, trestný čin sexuálního útoku, trestný čin sexuálního nátlaku, trestný čin pohlavního zneužití, změny právní úpravy sexuálního násilí v České republice, koncept „ne znamená ne“, pomoc obětem sexuálního násilí, pachatelé sexuálního násilí

Abstract

Sexual Violence and Protection of its Victims

This rigorous thesis focuses on the issue of sexual violence, or more precisely on its individual aspects and its legislation in the Czech Republic.

As for the structure of this thesis, it is divided into four main sections. The first section deals with the issue of sexual violence in general. The individual chapters are devoted to the definition of this term, the historical development of this phenomenon and some forms of sexual violence, including three specific types of sexual violence, which are sexual violence against men, sexual violence between and against juvenile and drug-facilitated sexual assault. The second section deals with the characteristics of perpetrators of sexual violence and includes some typologies as well as classifications of perpetrators of sexual violence. This section is also devoted to the selected models of treatment of perpetrators of sexual violence. The third section concerns the victims of sexual violence, where at the beginning of this part myths and other misconceptions of society about this category of victims are refuted. Other individual chapters successively analyse the impact of sexual violence on the lives of victims, including post-traumatic stress disorder, as well as the selected strategies and approaches, whose purpose is to protect and help the victims of sexual violence, and finally the issue of false victims of sexual violence. The third section and the fourth one are the most comprehensive of all and together they constitute the core of the rigorous thesis. The fourth section focuses on the sexual violence legislation in the Czech Republic and its changes. At the beginning of this part, there is delineated the development of the sexual violence legislation in the Czech Republic from the times of the Austro-Hungarian Empire up to the present, including the adoption of the amendment to the Criminal Code No. 166/2024 Coll. The following are four very comprehensive chapters devoted to four criminal offenses that have undergone the most fundamental changes as a consequence of the above mentioned amendment. The individual chapters include a detailed analysis of the elements of these crimes, including their changes, and they are supplemented by my own reflections on the changes. This part ends with a final summary of the new legislation.

The main goal of this rigorous thesis was to comprehensively approach the issue of sexual violence, to elaborate the individual aspects of this phenomenon and to point out the significant changes of the legislation of sexual offenses in the Czech Republic, which are the consequences of the above mentioned amendment. With regard to the new legislation, the Czech legislator opted for the concept of non-consensual sexual intercourse in the form of the concept of "no means no". As a consequence of the adoption of the mentioned concept, there has been a

very significant change of the elements of the crime of rape, as well as the elements of the crime of sexual coercion and the crime of sexual abuse. At the same time, a new crime of sexual assault has been incorporated into the criminal code. The partial goal of this work was to take my own reasoned stands on the changes made in the legislation and on the related contentious issues. Within achieving this goal, I therefore express my opinion on the elements of the individual crimes, and I took a stand on the problematic issue of the concept of "yes means yes". I also express my opinion on the problematic and vague designation of the crime of sexual assault and propounded more apposite designation. I also dealt with the questionable issue of whether the criminal act of sexual abuse has become superfluous as a result of the changes of the legislation.

The rigorous thesis reflects the legal situation as of 11/5/2024, with the fact that it points out the changes of the legislation that will come into force from 1/1/2025.

Key words

sexual violence, the victims of sexual violence, sexual violence legislation in the Czech Republic, the crime of rape, the crime of sexual assault, the crime of sexual coercion, the crime of sexual abuse, changes of the sexual violence legislation in the Czech Republic, concept of "no means no", helping the victims of sexual violence, the perpetrators of sexual violence